

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
"Ανθρωπογεωγραφία, Ανάπτυξη και Σχεδιασμός του Χώρου"

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ

**"ΧΩΡΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ"**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

Ιωσηφίδης Θεόδωρος

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

Κίζος Αθανάσιος
Πετράκου Ηλέκτρα

Επιμέλεια: Πρασσά Κωνσταντίνα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Μέλημά μου θεωρώ πως είναι να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν και συνέβαλαν στην εκπόνηση της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους, ανεξαιρέτως, τους καθηγητές/καθηγήτριες και τους διδάσκοντες και τις διδάσκουσες του Τμήματος Γεωγραφίας που καθ' όλα τα τρία εξάμηνα του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών μου με βοήθησαν μέσα από τον κύκλο μαθημάτων τους να αποκομίσω πολύτιμες γνώσεις και εφόδια για το μέλλον και να εμπλουτίσω τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις μου. Ειδικά όμως θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή κ. Ιωσηφίδη Θεόδωρο, επιβλέπων της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας. Επίσης και τα μέλη της επιτροπής τον Καθηγητή κ. Κίζο Αθανάσιο και την Επίκουρη Καθηγήτρια κ. Πετράκου Ηλέκτρα. Οι προαναφερόμενοι δέχτηκαν πρόθυμα να επιβλέψουν την μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία μου και με βοήθησαν με τις υποδείξεις και τις διορθώσεις τους κατά την εκπόνησή της.

Τέλος, ένα μεγάλο “ευχαριστώ” οφείλω να πω στην οικογένειά μου, που στάθηκε δίπλα μου και με βοήθησε με κάθε τρόπο και μέσο που μπορούσε κατά την φοίτησή μου εκ νέου, στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου και κυρίως στο αδελφό μου, Γιώργο, που μου έλειπε πολύ σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα. Παρ' όλο που μας χώριζαν δεκάδες χιλιάδες χιλιόμετρα και κατά τη δεύτερη φοιτητική μου διαμονή στο νησί της Λέσβου και η οποία ήταν σύντομη, μόλις ένα χρόνο, τους είχα πάντα δίπλα μου στηρίζοντάς με στις αποφάσεις μου και τις επιθυμίες μου. Επίσης ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω να πω στους φίλους και συμφοιτητές μου, τόσο σε αυτούς που είχα αφήσει πίσω στο νησί τόσο και στους καινούργιους που απέκτησα μέσα από τις μεταπτυχιακές μου σπουδές και αποτέλεσαν τη νέα μου μικρή οικογένεια επηρεάζοντάς με θετικά κατά την παραμονή μου στη Μυτιλήνη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	σελ. 2
Περίληψη	σελ. 4
Abstract	σελ. 5
Εισαγωγή	σελ. 6
Μεθοδολογία	σελ. 8
Κεφάλαιο 1 ^ο : Κοινωνική Ανισότητα και φτώχεια: Εννοιολογικές και θεωρητικές αποσαφηνίσεις	σελ. 14
1.1 Η φτώχειας και τα είδη της	σελ. 15
1.2 Θεωρίες φτώχειας	σελ. 22
1.3 Κοινωνική διαστρωμάτωση και κοινωνικός αποκλεισμός	σελ. 27
1.4 Θεωρίες για τον κοινωνικό αποκλεισμό	σελ. 32
Κεφάλαιο 2 ^ο : Φτώχεια και Κοινωνική Ανισότητα στο σύγχρονο κόσμο	σελ. 38
2.1 Η φτώχεια στο σύγχρονο κόσμο	σελ. 39
2.2 Η κοινωνική ανισότητα στο σύγχρονο κόσμο	σελ. 63
2.3 Η φτώχεια και η κοινωνική ανισότητα στην Ευρώπη	σελ. 72
2.4 Παραδείγματα χωρών υπό συνθήκες φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας	σελ. 83
Κεφάλαιο 3 ^ο : Φτώχεια και κοινωνική ανισότητα στην Ελλάδα	σελ. 87
3.1 Η φτώχεια στην Ελλάδα	σελ. 88
3.2 Ο κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα	σελ. 113
Κεφάλαιο 4 ^ο : Φτώχεια και κοινωνική ανισότητα στην Αθήνα	σελ. 123
4.1 Η φτώχεια στην Αθήνα	σελ. 124
4.2 Ο κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα	σελ. 142
Συμπεράσματα	σελ. 127
Παράρτημα	σελ. 160
Βιβλιογραφία	σελ. 205

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία μελετήθηκαν και αναλύθηκαν τα φαινόμενα της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας. Τα δεδομένα που χρειάστηκαν και αναλύθηκαν κατά την εκπόνησή της ήταν αποκλειστικά δευτερογενή δεδομένα τα οποία συνέλεξα διαβάζοντας έρευνες, μελέτες, εκθέσεις για τα φαινόμενα, βιβλία καθώς και στατιστικά που υπήρχαν μέσα από δειγματοληπτικές έρευνες και δημογραφικές εργασίες που έλαβαν χώρα για τα φαινόμενα αυτά. Η παρούσα εργασία ξεκινά κάνοντας αναφορά στους ορισμούς και τις θεωρίες της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας. Στη συνέχεια αναφέρεται η κατάσταση που επικρατεί στο σύγχρονο κόσμο αλλά και στην Ελλάδα. Τέλος γίνεται μια λεπτομερής αναφορά στην πρωτεύουσα της χώρας, την Αθήνα, και στο ποια είναι η κατάσταση που βιώνουν οι πολίτες της και ποιες προσπάθειες γίνονται για την καταπολέμηση των φαινομένων αυτών.

Για την καλύτερη μελέτη του φαινομένου της φτώχειας αλλά και της κοινωνικής ανισότητας μελετήθηκαν από διάφορες πηγές ελληνικές αλλά και ξενόγλωσσες. Καθ' όλη τη συγγραφή της παρούσας εργασίας παρατηρούσα τις δυσκολίες τις οποίες αντιμετωπίζουν οι συμπολίτες μας τόσο εντός της χώρας μας όσο και εκτός των συνόρων της. Τα ποσοστά της φτώχειας είναι υψηλά ακόμα και στις αναπτυγμένες χώρες του σύγχρονου κόσμου. Επίσης τα ποσοστά και τα επίπεδα της ανισότητας, που βιώνουν διάφορες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες είναι αρκετά υψηλά. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να τους οδηγεί στον αποκλεισμό τους από την υπόλοιπη κοινωνία, να τους δυσκολεύει να ενταχθούν σε αυτή και να δημιουργούν εντός των πόλεων που ζουν θύλακες μόνο και μόνο για αυτούς. Το γενικό συμπέρασμα που μπορεί κάποιος να βγάλει από την παρούσα εργασία αλλά και μελετώντας όλα τα δεδομένα και τα στοιχεία για τα δύο αυτά φαινόμενα, το φαινόμενο της φτώχειας και το φαινόμενο της κοινωνικής ανισότητας, είναι πως καμιά χώρα του σύγχρονου κόσμου αλλά και κανένας πολίτης δεν μπορεί να ξεφύγει από αυτά.

ABSTRACT

In this postgraduate dissertation, the phenomena of poverty and social inequality have been studied and analyzed. The data that was needed and analyzed during its preparation were exclusively secondary data collected by reading surveys, studies, phenomenon reports, books and statistics that were available through sampling surveys and demographic work on these phenomena. This work begins by referring to the definitions and theories of poverty and social inequality. The situation in the modern world as well as in Greece is mentioned below. Finally, there is a detailed report on the capital of the country, Athens, and on what is the situation experienced by its citizens and what efforts are being made to combat these phenomena.

In order to study better the phenomenon of poverty and social inequality, Greek and foreign sources were studied. Throughout this writing, I have noticed the difficulties which are faced by our fellow citizens both inside and outside our borders. Poverty rates are high even in developed countries of the modern world. Also, the percentages and levels of inequality experienced by various vulnerable social groups are enough to lead them to be excluded from the rest of society and thus find it difficult to join it. Therefore, they create a smaller society in the cities they live in. A general conclusion that someone can draw from this work, but also from the study of all the facts and evidence of these two phenomena, is that neither any country in the modern world, nor any citizen can escape from the phenomenon of poverty or the phenomenon of social inequality.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία εκπόνησα κατά τη διάρκεια του τρίτου και τελευταίου εξαμήνου τους μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα "Ανθρωπογεωγραφία, Ανάπτυξη και Σχεδιασμός του Χώρου" του Πανεπιστημίου Αιγαίου του Τμήματος Γεωγραφίας κατά το χρονικό διάστημα 2018-2019. Το θέμα της μεταπτυχιακής μου διπλωματικής εργασίας είναι: "ΧΩΡΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ".

Το συγκεκριμένο θέμα επιλέχθηκε λόγω του ότι η φτώχεια και η κοινωνική ανισότητα είναι δύο διαχρονικά φαινόμενα, πάντοτε είναι επίκαιρα, σύγχρονα και που απασχολούν την κοινωνία μας αλλά και ολόκληρο τον σύγχρονο κόσμο. Τα μαθήματα που επέλεξα στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών αλλά και όσα είχα παρακολουθήσει στο προπτυχιακό πρόγραμμα του Τμήματος Γεωγραφίας με βοήθησαν αρκετά στη εκπόνησή της. Μέσω αυτών μπόρεσα να δω μία διαφορετική οπτική γωνία των δύο αυτών φαινομένων και πως αυτά παραμένουν ακόμα μέχρι και σήμερα στο επίκεντρο των προβλημάτων προς λύση. Μπορεί να μην το αντιλαμβανόμαστε αλλά τόσο η φτώχεια όσο και η κοινωνική ανισότητα βρίσκονται και κυριαρχούν γύρω μας. Μερικές φορές δεν είναι αντιληπτά, αλλά όλοι μας είτε τα έχουμε αντιληφθεί είτε όχι ή ακόμα τα έχουμε βιώσει τα ίδια ή τα επακόλουθά τους.

Κατά τη διάρκεια της μελέτης, έρευνας και συγγραφής της εργασίας αυτής αντιλήφθηκα για ακόμα μία ακόμα φορά πως οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων (οι κοινωνικές και οι συναναστροφές τους), του χώρου και του χρόνου είναι πάντοτε από τους βασικότερους παράγοντες και επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις δραστηριότητες και τις σχέσεις των ανθρώπων με το χώρο. Η ανθρωπογεωγραφία, είναι η επιστήμη που μελετά τέτοιου είδους σχέσεις, ως κύριο αντικείμενό της έχει τον ανθρώπινο παράγοντα και τις δραστηριότητες που προαναφέρθηκαν. Κάνει εφαρμογή ειδικών μεθόδων αλλά και τεχνικών ανάλυσης, οι οποίες βασίζονται και σε άλλους επιστημονικούς κλάδους όπως για παράδειγμα αυτόν της Ιστορίας. Τα τελευταία χρόνια ο κλάδος της ανθρωπογεωγραφίας έχει μεγάλη ανάπτυξη και γίνεται ολοένα και πιο γνωστός στον κόσμο σημειώνοντας σημαντικές μεταβολές ως προς την έρευνα. Οι μεταβολές αυτές είναι οι εξής: 1) μελέτες της ανθρώπινης συμπεριφοράς ως προς το περιβάλλον του, με ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους, 2) μελέτες της ανθρώπινης κατανόησης του χώρου που δραστηριοποιείται, με ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους και 3) ανάδειξη νέων κοινών κλάδων άλλων επιστημών και

την συνεργασία αυτών όπως για παράδειγμα η πολιτική γεωγραφία, η οικονομική γεωγραφία, η κοινωνική γεωγραφία, η γεωγραφία πόλεων και η ιστορική γεωγραφία.

Η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία αυτή χωρίζεται σε τέσσερα επιμέρους κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται οι ορισμοί καθώς και οι θεωρίες που αφορούν τα φαινόμενα της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας. Στο εισαγωγικό αυτό κεφάλαιο με την παράθεση των ορισμών και των θεωριών γίνεται μια προσπάθεια για την κατανόηση και την ανάλυση των όρων «φτώχεια» και «κοινωνική ανισότητα». Επίσης αναφέρονται και οι ορισμοί της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και του κοινωνικού αποκλεισμού καθώς και οι παράγοντες που τα επηρεάζουν. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνονται αναφορές στην κατάσταση που επικρατεί στο σύγχρονο κόσμο. Ποια είναι τα ποσοστά της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας στον κόσμο σήμερα, αλλά στην Ευρώπη. Πολλά είναι τα μέτρα και οι πολιτικές που έχουν ψηφιστεί ώστε να μπορέσουν να μειωθούν τα ποσοστά αυτά, αλλά τα προβλήματα παραμένουν και σε ορισμένες χώρες και περιπτώσεις εντείνονται κάνοντας ακόμα πιο δύσκολη την ήδη δύσκολη αντιμετώπισή τους. Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην κατάσταση που επικρατεί στη χώρα μας. Γίνεται παράθεση στοιχείων, ποσοστών και μελετών για το πως το φαινόμενο της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας έχει επηρεάσει την ελληνική κοινωνία και τους Έλληνες πολίτες κατά τα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Στο τέταρτο και βασικότερο κεφάλαιο, μετά από το πρώτο που θέτει το πλαίσιο και της βάσης της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, γίνεται μια αναλυτική αναφορά στα ποσοστά και τα στοιχεία που γίνονται γνωστά μέσα από μελέτες και έρευνες, για τη φτώχεια και την κοινωνική ανισότητα για την πρωτεύουσα της χώρας, την Αθήνα. Τα χρόνια της κρίσης η Αθήνα βίωσε και βιώνει ακόμα αρκετές δύσκολες καταστάσεις και αυτό αποτυπώνεται στα αυξημένα ποσοστά των φαινομένων και στις δυσκολίες που έζησαν και ζουν ακόμα και σήμερα οι πολίτες της. Η περιοχή μελέτης μας χαρακτηρίζεται αρκετά συχνά ως η πιο αντιπροσωπευτική περιοχή για μελέτη των φαινομένων αυτών για το σύνολο της χώρας, όμως πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι εξαιρέσεις και διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στην επικράτεια της χώρας. Τέλος στο κεφάλαιο των συμπερασμάτων παρατίθεται η προσωπική μου άποψη για την κατάσταση που επικρατεί στην Αθήνα, στην Ελλάδα και στον σύγχρονο κόσμο σύμφωνα με όσα αντιλήφθηκα και κατανόησα καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας αυτής καθώς και ορισμένα γενικά συμπεράσματα για τα δύο αυτά σημαντικά και πάντοτε επίκαιρα φαινόμενα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία βασίζεται σε θεωρητική και συγκριτική διερεύνηση των χωρικών διαστάσεων της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας σε διαφορετικές κλίμακες. Η μελέτη των φαινομένων αυτών ξεκινά από την παγκόσμια κλίμακα και την αναφορά στην κατάσταση που επικρατεί στο σύγχρονο κόσμο, στη συνέχεια αναφέρεται στην τοπική κλίμακα, την Ελλάδα, και στο ποια είναι η κατάσταση και τα ποσοστά στη χώρα και τέλος επικεντρώνεται στην Αθήνα και στην κατάσταση που βιώνουν οι πολίτες της πρωτεύουσας. Επίσης γίνονται αναφορές για το πως η κάθε μια επηρεάζει την άλλη.

Πριν γίνει αναφορά με παρουσίαση των δεδομένων, των διαγραμμάτων και των στοιχείων που αφορούν τα επίπεδα και τα ποσοστά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ανά τον κόσμο, την Ελλάδα και τέλος την περιοχή μελέτης μας, την Αθήνα, θα πρέπει πρώτα να γίνει μια μικρή αναφορά στο πως γίνονται αυτές οι μελέτες και πως υπολογίζονται και καταλήγουν σε αυτά τα νούμερα οι μελετητές του φαινομένου.

Αρχικά οι μελετητές εξετάζουν και αναλύουν τις ιστορικές εκτιμήσεις των φαινομένων που προέρχονται από ακαδημαϊκές μελέτες που αναπροσαρμόζουν τα προηγούμενα επίπεδα εισοδήματος και κατανάλωσης εκτιμώντας την οικονομική παραγωγή και την ανισότητα. Ένα βασικό έγγραφο για αυτή την προσέγγιση και την εκτίμηση των στοιχείων από το 1820 και μετά είναι των Bourguignon και Morrison (2002). Το έργο τους είναι η πηγή των εκτιμήσεων για την περίοδο 1820 έως 1970. Στο έργο τους οι συγγραφείς κάνουν εκτιμήσεις για την παγκόσμια κατανομή των εισοδημάτων με την πάροδο του χρόνου. Η μεταβολή της ακραίας φτώχειας υπολογίζεται μετά από μεταβολές στο μερίδιο του παγκόσμιου πληθυσμού με εισοδήματα κάτω από το όριο της φτώχειας, σύμφωνα με την αντίστοιχη εκτιμώμενη κατανομή των εισοδημάτων. Οι Bourguignon και Morrison (2002) βασίζονται σε τρία είδη δεδομένων προκειμένου να εκτιμήσουν τις κατανομές εσόδων:

- (α) Η οικονομική παραγωγή, δηλαδή το πραγματικό Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν,
- (β) Τον πληθυσμό και
- (γ) Την ανισότητα.

(Bourguignon και Morrison, 2002)

Τα δύο πρώτα δεδομένα παρέχουν πληροφορίες σχετικά με το μέγεθος του φαινομένου και της διαγραμματικής απεικόνισής του, ενώ το τρίτο παρέχει στοιχεία σχετικά με τη διανομή του. Όμως παρά της προσπάθειες προσδιορισμού των ποσοστών αυτών για το μακρινό παρελθόν δεν είναι κάτι πάντα εφικτό και εύκολο και πολλοί μελετητές προσπαθούν να εξηγήσουν το πως το φέρνουν εις πέρας. Οι Fouquet και Broadberry (2015), για παράδειγμα, παρέχουν λεπτομερή περιγραφή του τρόπου με τον οποίο οι οικονομολόγοι καταρτίζουν αυτές τις εκτιμήσεις. Είναι επίπονη δουλειά με την οποία οι μελετητές καταβάλουν εδώ και χρόνια. Η γενική προσέγγιση για την εκτίμηση του εθνικού εισοδήματος είναι η προσέγγιση της παραγωγής, η οποία βασίζεται σε ιστορικά στοιχεία ανά οικονομικό τομέα. Για παράδειγμα, για τη γεωργική παραγωγή, οι μελετητές χρησιμοποιούν αρχεία που κρατούσαν σε αρχεία οι εκκλησιές για τα κτήματα των αγροτών, καθώς και λογιστικά έγγραφα από τους αγρότες που φυλάσσονταν σε τοπικά γραφεία καταγραφής. Οι γεωργικές εκροές υπολογίζονται έπειτα πολλαπλασιάζοντας την έκταση για κάθε καλλιέργεια με την απόδοση ανά στρέμμα. Μόλις διαπιστωθούν οι τιμές για μεμονωμένες καλλιέργειες και ζωικά προϊόντα χρησιμοποιούνται για τη μετατροπή της παραγωγής σε τρέχουσες τιμές και τη δημιουργία σταθμίσεων για το «δείκτη πραγματικής γεωργικής παραγωγής». Τα αποτελέσματα που σχετίζονται με άλλους τομείς, όπως το δέρμα και η επεξεργασία τροφίμων, εκτιμώνται χρησιμοποιώντας μια παρόμοια προσέγγιση και εφαρμόζονται οι ιδιαιτερότητες του κάθε τομέα. Τέλος, όταν ολοκληρωθούν όλες αυτές οι διαδικασίες για όλους τους διαφορετικούς τομείς γίνεται ένας συνολικός τομέας που αποτυπώνει τις μεταβολές στη δομή της οικονομίας και έτσι εκτιμάται η συνολική ιστορική παραγωγή του παραγωγικού έργου του πληθυσμού.

Αυτό όσο αφορούσε τα ιστορικά στοιχεία και πως γινόταν η επεξεργασία τους και ο υπολογισμός τους. Σήμερα αυτή τη δουλειά την κάνει η Παγκόσμια Τράπεζα. Η μελέτη και παρουσίαση των ποσοστών και των διαγραμμάτων για τα δύο αυτά φαινόμενα γίνεται από το 1981 και δημοσιεύονται μέσω του Ponceal Net και στους Παγκόσμιους Αναπτυξιακούς Δείκτες. Οι εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας παράγονται από τρία βασικά στοιχεία:

- (α) Οι έρευνες των νοικοκυριών παρέχουν στοιχεία για την κατανάλωση των νοικοκυριών ανά κάτοικο ή σε ορισμένες περιπτώσεις με βάση το κατά κεφαλήν εισόδημα,
- (β) Τους εγχώριους δείκτες τιμών και τα ποσοστά ισοτιμίας της αγοραστικής δύναμης και
- (γ) Μια διεθνή γραμμή φτώχειας που βασίζεται στις εθνικές γραμμές στις φτωχότερες χώρες για τις οποίες υπάρχουν τέτοιες γραμμές.

Η κατά κεφαλήν κατανάλωση είναι ο προτιμώμενος δείκτης ευημερίας για την ανάλυση της παγκόσμιας φτώχειας από την Παγκόσμια Τράπεζα. Ως κατανάλωση από την Παγκόσμια Τράπεζα ορίζεται «η χρήση των πόρων που

αποκτώνται είτε μέσω αγορών, δηλαδή των δαπανών, είτε μέσω οικιακής παραγωγής ή παρέχονται εκτός του νοικοκυριού, όπως από συγγενείς, φιλανθρωπικές οργανώσεις ή από την κυβέρνηση.». Επίσης μπορούμε να υπολογίσουμε τις έρευνες για τα νοικοκυριά με βάση:

- 1) Τις εκροές πόρων, δηλαδή τις νομισματικές δαπάνες, την εγχώρια παραγωγή και τις μεταφορές,
- 2) Τις εισροές πόρων, δηλαδή τα κέρδη και λοιπές πηγές εισοδήματος εκτός της αγοράς, όπως για παράδειγμα η εγχώρια παραγωγή και οι μεταφορές και
- 3) Η μεταβολή των στοιχείων του ενεργητικού μεταξύ της έναρξης και της λήξης της αντίστοιχης περιόδου, περιλαμβανομένων για παράδειγμα των αποταμιεύσεων, των ιδιόκτητων αγαθών διαρκείας κλπ.

Για την πλειονότητα των χωρών, η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμά την κατανάλωση απευθείας από τις έρευνες των νοικοκυριών σχετικά με τις δαπάνες. Για μια σημαντική μειοψηφία χωρών, ωστόσο, οι εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας βασίζονται σε έρευνες εισοδήματος. Ειδικότερα, και στις δύο περιπτώσεις, η μεθοδολογία εκτίμησης περιλαμβάνει την εγχώρια παραγωγή και τις μεταβιβάσεις, προσδίδοντας νομισματικές αξίες στις εν λόγω μη εμπορικές συναλλαγές. Όσο αφορά τις έρευνες που πραγματοποιούνται για τα έσοδα και τις δαπάνες, οι χώρες κάνουν χρήση διαφορετικών μέσων γεωμετρίας υπάρχουν όμως ορισμένα βασικά κοινά χαρακτηριστικά που μπορούν να επιτρέψουν τις συγκρίσεις μεταξύ τους (Beegle et al. 2012). Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι έρευνες είναι αντιπροσωπευτικές σε εθνικό επίπεδο. Οι ερωτώμενοι αναφέρουν τις δαπάνες ή τα εισοδήματα είτε απαντώντας σε ερωτήσεις από τη μνήμη («μέθοδος αναδρομικής ανάκλησης») είτε βασιζόμενοι σε γραπτά αρχεία («μέθοδος ημερολογίου»). Στην περίπτωση δαπανών, χρησιμοποιούνται διαφορετικές περίοδοι αναφοράς για την καταγραφή απαντήσεων σε διάφορες κατηγορίες αγαθών, με μεγαλύτερες περιόδους για αγαθά ή υπηρεσίες που τείνουν να αποκτώνται λιγότερο συχνά. Τα έσοδα και η κατανάλωση που διατίθενται από τις εθνικές έρευνες νοικοκυριών εκφράζονται σε μονάδες τοπικού νομίσματος. Αυτό σημαίνει ότι για να μπορέσουν να πραγματοποιηθούν συγκρίσεις μεταξύ των χωρών που θα είναι αξιόπιστες είναι απαραίτητο να μετατραπούν τα στοιχεία σε ένα κοινό νόμισμα. Μια λύση σε αυτό το πρόβλημα θα ήταν απλώς να χρησιμοποιηθούν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες από τις αγορές συναλλάγματος για να μεταφράσουν όλα τα εθνικά στοιχεία σε ένα κοινό νόμισμα, για παράδειγμα το δολάριο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Αυτή η προσέγγιση όμως δεν θα μπορούσε να οδηγήσει σε διαφορές στα επίπεδα τιμών, δηλαδή ένα δολάριο ΗΠΑ επιτρέπει να επιτύχετε υψηλότερη κατανάλωση στην Ινδία από ότι στις ΗΠΑ, διαφορετική αξία. Από την άλλη πλευρά εάν μας ενδιαφέρει η υλική στέρωση, κάθε νομισματικό εισόδημα θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε σχέση με το ποσό των αγαθών και των υπηρεσιών που μπορεί να αγοράσει κάποιος τοπικά. Για το λόγο αυτό, οι

συγκρίσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας δεν βασίζονται σε συναλλαγματικές ισοτιμίες της αγοράς, αλλά σε συναλλαγματικές ισοτιμίες που βασίζονται σε συντελεστές μετατροπής της αγοραστικής δύναμης. Σύμφωνα με το site Our World In Data και το paper Global Extreme Poverty από τους Max Roser και Ortiz-Ospina (2013), ο Angus Deaton το εξηγεί ως εξής: «Οι ισοτιμίες συναλλαγματικής ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης είναι δείκτες τιμών που συνοψίζουν τις τιμές σε κάθε χώρα σε σχέση με μια χώρα με αριθμητικά στοιχεία, συνήθως τις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι αριθμοί αυτοί χρησιμοποιούνται για να συγκρίνουν τα επίπεδα διαβίωσης μεταξύ των χωρών, σε μελέτες οικονομικής ανάπτυξης, ιδίως μέσω του Πίνακα Παγκόσμιου Πίνακα, από την Παγκόσμια Τράπεζα για την οικοδόμηση μέτρων παγκόσμιας φτώχειας, από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την αναδιανομή πόρων και από τη διεθνή αναπτυξιακή κοινότητα για να επιστήσει την προσοχή στις αποκλίσεις μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών.».

Παραπάνω έγινε μια μικρή αναφορά για τον τρόπο που πραγματοποιούνται οι έρευνες και οι μελέτες. Υπάρχουν όμως και περιορισμοί και δυσκολίες σε αυτή τη διαδικασία. Το 2016 οι Ferreira et al. εστίασαν σε κάποια σημεία, τα οποία είναι:

- (α) Η έλλειψη δεδομένων,
- (β) Η συγκρισιμότητα των δεδομένων εισοδήματος και κατανάλωσης,
- (γ) Η συγκρισιμότητα των ερωτηματολογίων έρευνας και δειγματοληψίας και
- (δ) Ο αποκλεισμός των χωρών με υψηλό εισόδημα.

Όσο αφορά την έλλειψη δεδομένων είναι από τα βασικότερα προβλήματα που μπορούν να υπάρξουν κατά τη διάρκεια μιας μελέτης τέτοιου είδους. Η Παγκόσμια Τράπεζα συλλέγει τα δεδομένα της κάνοντας έρευνες σε νοικοκυριά και τους παρέχουν στοιχεία σχετικά με την κατανάλωση ανά κάτοικο ή σε ορισμένες περιπτώσεις, το κατά κεφαλήν εισόδημα. Για μεμονωμένες χώρες, η Παγκόσμια Τράπεζα δημοσιεύει εκτιμήσεις για τη φτώχεια μόνο για χρόνια κατά τα οποία είναι διαθέσιμα τα στοιχεία των ερευνών των νοικοκυριών. Αλλά για περιφερειακές και παγκόσμιες εκτιμήσεις, η Παγκόσμια Τράπεζα δημοσιεύει εκτιμήσεις κάθε τρία χρόνια. Δεδομένου ότι δεν έχουν όλες οι χώρες στοιχεία έρευνας για όλα τα έτη κατά τα οποία παράγονται περιφερειακές και παγκόσμιες εκτιμήσεις, η Παγκόσμια Τράπεζα πρέπει να βασίζεται σε προσεγγίσεις, δηλαδή κατατάσσουν τις εκτιμήσεις των χωρών σε ένα έτος αναφοράς, προκειμένου να παράγουν περιφερειακά και παγκόσμια σύνολα. Η διαδικασία ταξινόμησης των εκτιμήσεων βασίζεται σε παρεμβολή για χώρες στις οποίες τα στοιχεία των ερευνών δεν είναι διαθέσιμα σε συγκεκριμένα έτη, αλλά είναι διαθέσιμα είτε πριν είτε μετά. Για τις χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος χωρίς αξιόπιστα στοιχεία ερευνών σε οποιοδήποτε έτος, όπως για παράδειγμα οι χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, η Παγκόσμια Τράπεζα επιλέγει να μην δημοσιεύει εκτιμήσεις για συγκεκριμένες

χώρες, αλλά εξακολουθεί να περιλαμβάνει έναν κατά προσέγγιση αριθμό περιφερειακών και παγκόσμιων αθροισμάτων, με βάση εναλλακτικές στατιστικές τεχνικές.

Η κατά κεφαλήν κατανάλωση είναι ο προτιμώμενος δείκτης ευημερίας για την ανάλυση της ακραίας φτώχειας από την Παγκόσμια Τράπεζα. Όμως, όλες οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες δεν αναφέρουν συνεχείς εκτιμήσεις της κατανάλωσης με βάση έρευνες δαπανών. Το ζήτημα είναι ότι οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες σχεδιάζουν και εκτελούν έρευνες που εξυπηρετούν τις συγκεκριμένες ανάγκες και συμφέροντα κάθε χώρας, που σημαίνει ότι διαφορετικές χώρες χρησιμοποιούν διαφορετικές έννοιες, μεθόδους και σχέδια ερωτηματολογίων. Περίπου το 75% των χωρών της βάσης δεδομένων Povcal Net έχουν στοιχεία για την κατά κεφαλήν κατανάλωση, ενώ οι υπόλοιπες χώρες όπως για παράδειγμα οι χώρες της Λατινική Αμερική και τη Καραϊβική, έχουν στοιχεία για το κατά κεφαλήν εισόδημα (Ferreira et al., 2016). Τα έσοδα και η κατανάλωση, όπως μετράται από τις έρευνες των νοικοκυριών, δεν είναι συνήθως τέλεια συγκρίσιμα. Παρά τις προσπάθειες για τη διεύρυνση του ορισμού των εισοδημάτων με σκοπό τη μέτρηση της φτώχειας, σε πολλές χώρες οι στατιστικές υπηρεσίες εξακολουθούν να χρησιμοποιούν ορισμούς που δεν λαμβάνουν υπόψη την κατανάλωση που προέρχεται από «μη εισοδηματικούς» πόρους όπως η αποταμίευση και τα περιουσιακά στοιχεία.

Οι εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη φτώχεια για ορισμένες χώρες προέρχονται από στοιχεία εισοδήματος, ενώ σε άλλες χώρες προέρχονται από δεδομένα κατανάλωσης. Όπως αποδεικνύεται, τα ζητήματα συγκρισιμότητας προκύπτουν ακόμη και μεταξύ των χωρών που βασίζονται στα δεδομένα κατανάλωσης από τις δαπάνες, δεδομένου ότι τα ερωτηματολόγια των ερευνών δεν είναι πάντα τυποποιημένα.

Στις εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας για την παγκόσμια ακραία φτώχεια, οι χώρες υψηλού εισοδήματος δεν λογοδοτούν. Σε αυτή την περίπτωση εξετάζονται και άλλοι παράμετροι. Το πρώτο σημείο που εξετάζεται είναι ότι τα πρότυπα που χρησιμοποιούν οι πλούσιες χώρες για τη μέτρηση της φτώχειας σε εθνικό επίπεδο διαφέρουν σημαντικά από τα πρότυπα που χρησιμοποιεί η Παγκόσμια Τράπεζα για τη μέτρηση της ακραίας φτώχειας στις χώρες με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα. Για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής σύμφωνα με επίσημες εκτιμήσεις, το ποσοστό φτώχειας ήταν 13,5% το 2015. Ο αριθμός αυτός είναι πλασματικός και δεν αντιστοιχεί στα πραγματικά ποσοστά της ακραίας φτώχειας που έχει η χώρα. Οι επίσημες εκτιμήσεις της φτώχειας στις ΗΠΑ αναφέρουν πως άτομα ζουν σε νοικοκυριά με εισοδήματα κάτω το όριο που θέτει η χώρα, το οποίο είναι πολύ υψηλότερο από το ανάλογο που θέτει η Παγκόσμια Τράπεζα. Το δεύτερο σημείο που λαμβάνεται υπόψη είναι ότι ακόμη και αν προσπαθήσουμε να εφαρμόσουμε τα ίδια πρότυπα που χρησιμοποιεί η Παγκόσμια Τράπεζα, τα μέσα έρευνας σε πλούσιες χώρες δεν

είναι συνήθως κατάλληλα για την παραγωγή εκτιμήσεων συγκρίσιμων με εκείνες που δημοσιεύει η Παγκόσμια Τράπεζα. Αυτό έχει να κάνει ότι στις πλουσιότερες χώρες υπάρχουν περιπτώσεις εισροών από «μη εισοδηματικές πηγές» που έχουν να κάνουν με την αποταμίευση, το δανεισμό και τα επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας κάτι το οποίο μπορεί να μη συμβαίνει σε άλλες χώρες και αυτές οι ομάδες που τα λαμβάνουν μπορεί να προσεγγίζουν τα επίπεδα κατανάλωσης που έχεις κάποιος που διαθέτει κάποιος εισόδημα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα θέματα συγκρισιμότητας, η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμά τα ποσοστά φτώχειας στις χώρες υψηλού εισοδήματος, αλλά επιλέγει να μην τις συμπεριλάβει στα παγκόσμια στοιχεία. Αυτό μπορεί να προκαλέσει σύγχυση για τους μελετητές.

Η παραπάνω αναφορά σχετικά με τους περιορισμούς των δεδομένων στο πλαίσιο των εκτιμήσεων της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη φτώχεια μπορεί να καταλήξει σε ένα σημαντικό συμπέρασμα. Οι οποιεσδήποτε εκτίμηση της φτώχειας περιλαμβάνουν ένα περιθώριο σφάλματος. Έχοντας υπόψη μας ότι οι εκτιμήσεις είναι μόνο προσεγγίσεις, είναι σημαντικό να υπολογίζονται και να λαμβάνονται υπόψη σε ένα βαθμό όταν γίνονται λήψεις πολιτικών αποφάσεων, όπως για παράδειγμα η χορήγηση διεθνούς βοήθειας σε χώρες που έχουν ανάγκη. Με βάση τις προσεγγίσεις, οι εκτιμήσεις μπορούν να υποτιμήσουν, αλλά και να υπερεκτιμήσουν το μέγεθος του υποκείμενου προβλήματος. Υπάρχουν ορισμένα στοιχεία που υποδηλώνουν ότι τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας ενδέχεται να υπερβαίνουν τις εκτιμήσεις. Πάντα υπάρχει ένα περιθώριο σφάλματος καθώς, όπως έχει αναφερθεί, οι μετρήσεις δεν γίνονται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις χώρες του κόσμο. Επίσης παρά τις προσπάθειες που γίνονται ώστε να υπάρξει ένας συγκεκριμένος τρόπος, μέτρησης και συλλογής των δεδομένων, και πάλι δεν μπορούμε να βασιστούμε 100% στα αποτελέσματα καθώς τα δεδομένα που λαμβάνονται και συλλέγονται από τις χώρες δεν είναι πάντα αξιόπιστα. Γι' αυτό το λόγο θα πρέπει πάντα να γίνεται με προσοχή και επιφυλακτικότητα η χρήση τους.

Κεφάλαιο 1^ο:

Κοινωνική Ανισότητα και Φτώχεια: Εννοιολογικές και θεωρητικές αποσαφηνίσεις

Ο Μαχάτμα Γκάντι έλεγε: «Η φτώχεια δεν αποτελεί μόνο μία κατάσταση, είναι η πιο έντονη μορφή βίας που μπορεί να ασκηθεί στον άνθρωπο.».

Οι ανισότητες, η φτώχεια και η ανεργία είναι σύνθετα διεθνή φαινόμενα. Μπορούν να καθοριστούν από οικονομικούς παράγοντες όπως είναι για παράδειγμα η άνιση κατανομή του πλούτου, από πολιτικούς παράγοντες για παράδειγμα η ανισότητα στη φορολογία, από κοινωνικούς παράγοντες όπως ο ρατσισμός, η έλλειψη αλληλεγγύης, οι διακρίσεις και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Δεν είναι μόνο αυτοί οι παράγοντες που τους καθορίζουν είναι πολύ περισσότεροι και με ακόμα περισσότερες διακλαδώσεις.

Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αναφέρεται στην παρουσίαση και αποσαφήνιση των όρων: «φτώχεια», «κοινωνική ανισότητα» και «κοινωνικός αποκλεισμός». Θα παρατεθούν κατανοητοί και κατατοπιστικοί ορισμοί αλλά και πληροφορίες για τις μορφές και τους δείκτες που έχει ο κάθε όρος από τους παραπάνω. Οι όροι αυτοί δεν έχουν μόνο μια έννοια και ερμηνεία, μπορούν να τροποποιούνται επηρεαζόμενοι από διάφορους εξωτερικούς παράγοντες όπως για παράδειγμα οι διάφορες πολιτικές που υπάρχουν και ακολουθούνται ανά τακτικά χρονικά διαστήματα. Για τους όρους αυτούς θα παρατεθούν χρήσιμες πληροφορίες οι οποίες θα αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της παρούσας εργασίας ώστε να μην υπάρξουν τυχόν παρερμηνείες και λανθασμένες αντιλήψεις και κατανοήσεις πάνω σε αυτούς. Η αρχή θα γίνει με την παρουσίαση του όρου «φτώχειας» των μορφών της και των δεικτών που την αφορούν. Στη συνέχεια θα γίνει η ανάλογη για την «κοινωνική ανισότητα» και τέλος αυτή του «κοινωνικού αποκλεισμού».

Παγκοσμίως περισσότεροι από 800.000 εκατομμύρια άνθρωποι παραμένουν ακόμα και σήμερα να ζουν κάτω από το όριο φτώχειας, ακραία φτώχεια. Το όριο αυτό που διαχωρίζει για το ποιος ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας και ποιος όχι ήταν μέχρι το 2015 τα ένα κόμμα είκοσι πέντε (1,25\$) δολάρια ημερησίως, ενώ από το 2015 και μετά, με απόφαση που πάρθηκε από τη Παγκόσμιας Τράπεζας, το όριο φτώχειας άλλαξε και αυξήθηκε στα ένα κόμμα εννέα δολάρια (1,9\$) ανά ημέρα.

1.1 Η φτώχειας και τα είδη της

Δεν υπάρχει μόνο ένας ακριβής ορισμός για το τι εστί «φτωχός» και «φτώχεια», διότι η έννοια ξεπερνά τα εισοδηματικά κριτήρια για παράδειγμα μπορεί να προσδιοριστεί με βάση την πρόσβαση σε καθαρό νερό, την υγιεινή και την εκπαίδευση και παρόλο που δεν σχετίζονται άμεσα με τη χρηματική προσέγγιση λαμβάνονται υπόψη τέτοιου είδους κριτήρια. Ο κάθε ορισμός εκφράζει και προσεγγίζει το πολυδιάστατο και σύνθετο φαινόμενο με βάση τις ιστορικές εξελίξεις, τις πολιτικές και κοινωνικές διεργασίες, τις εξελίξεις στις ιδεολογικές αντιπαραθέσεις που λαμβάνουν χώρα κατά καιρούς μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών τάξεων (Ιωαννίδης και Οξούζη, 2015). Για αυτό το λόγο έχουν χρησιμοποιηθεί πολλές και διαφορετικές προσεγγίσεις του όρου όπως για παράδειγμα η «υποκειμενική» και η «αντικειμενική» φτώχεια και η απόλυτη και σχετική φτώχεια.

Σύμφωνα με τον Συνήγορο του Πολίτη ο ορισμός για τη φτώχεια είναι ο εξής: *«Η «φτώχεια» προσεγγίζεται ως μία κατάσταση αποστέρησης αγαθών και υπηρεσιών και προσδιορίζεται είτε ως απόλυτη φτώχεια (αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών, όπως διατροφή, στέγαση, ρουχισμός, συνθήκες υγιεινής), είτε ως σχετική φτώχεια (εισοδηματική ανισότητα).».*

Ένας άλλος ορισμός για την φτώχεια αναφέρει: *«Με τον όρο φτώχεια αναφερόμαστε στην οικονομική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη επαρκών πόρων για την ικανοποίηση βασικών ανθρώπινων αναγκών. Το κατώφλι των βασικών αναγκών που ορίζει το όριο της φτώχειας διαφέρει από χώρα σε χώρα. Η φτώχεια μετράται σε χρήματα και αντανακλά τους κατά κεφαλήν διαθέσιμους από τους πραγματικούς οικονομικούς πόρους μιας χώρας.».*

Η φτώχεια μπορεί να διαχωριστεί σε δύο (2) βασικά τμήματα. Τη φτώχεια που οφείλεται σε ανεπαρκείς πόρους και αυτή που οφείλεται στην αδυναμία πρόσβασης και συμμετοχής σε αγαθά, υπηρεσίες και δραστηριότητες. "Φτωχοί" θεωρούνται εκείνοι οι άνθρωποι που είναι σε χειρότερη κατάσταση από ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Επίσης είναι και εκείνοι που το επίπεδο ζωής, διαβίωσης, τους είναι κατώτερο από το αντίστοιχο του μέσου όρου του πληθυσμού. Όταν μιλάμε για φτώχεια στις αναπτυγμένες χώρες όπως για παράδειγμα η Ελλάδα, σπανίως εννοούμε τον υποσιτισμό ή τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι σε χώρες και περιοχές του υπόλοιπου κόσμου που έχουν πληγεί για παράδειγμα από φυσικά φαινόμενα. Το όριο της φτώχειας ορίζεται στο 60% του μέσου εισοδήματος μιας χώρας, σύμφωνα με τη EUROSTAT. Οι άνθρωποι που έχουν εισόδημα λιγότερο από το 60% του μέσου εισοδήματος της χώρας τους κινδυνεύουν να ανήκουν στην κατηγορία των φτωχών ή και να βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αν και θεωρείτε πως τα άτομα που εργάζονται δεν αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα φτώχειας, παρόλα αυτά το 8% των εργαζομένων δεν κερδίζουν αρκετά χρήματα ώστε να

βρίσκονται πάνω από τα όρια της φτώχειας. Το 1990 σύμφωνα με τους υπολογισμούς και τα στοιχεία του ΟΗΕ ο πληθυσμός της γης που ζούσε υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας, κάτω δηλαδή από το όριο φτώχειας, ήταν ένα κόμμα εννέα (1,9) δισεκατομμύρια. Το 2000 ο αριθμός μειώθηκε στο ένα κόμμα έξι (1,6) δισεκατομμύρια και το 2015 ήταν οκτακόσια τριάντα έξι (836) εκατομμύρια. Η μείωση του αριθμού των πολιτών του κόσμου που ζει κάτω από το όριο φτώχειας έχει τεθεί εδώ και πολλά χρόνια ως στόχος της χιλιετίας (MDGI) και η μείωση του το 2015 θεωρείτε ως ένα ποσοστό επίτευξη αυτού του στόχου. Το 2015 σύμφωνα με στοιχεία του οργανισμού οκτακόσια δέκα πέντε (815) εκατομμύρια άνθρωποι υποσιτίζονται εκ των οποίων τα επτακόσια ογδόντα (780) εκατομμύρια κατοικούν στις αναπτυσσόμενες περιοχές. Ο αριθμός των υποσιτιζόμενων παιδιών ανέρχεται στα εκατόν εξήντα (160) εκατομμύρια, ενώ η θνησιμότητα παιδιών είναι σαράντα τρεις (43) θάνατοι στις χίλιες (1000) γεννήσεις. Επίσης ο ΟΗΕ θέτει ως στόχο της Βιώσιμης Ανάπτυξης με χρονικό ορίζοντα το 2030 την εξάλειψη της φτώχειας σε όλες της τις διαστάσεις. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία που προκύπτουν ο αριθμός των φτωχών ανέρχεται στα επτακόσια εξήντα επτά (767) εκατομμύρια. Η πλειοψηφία των φτωχών μένει στην υποσαχάρια Αφρική με τριακόσια ενενήντα (390) εκατομμύρια, ήτοι το 40% του πληθυσμού της, αλλά και στην Νότια Ασία με διακόσια πενήντα έξι (256) εκατομμύρια. Μεγαλύτερη πρόοδος έχει σημειωθεί στην Ανατολική Ασία, λόγω της οικονομικής ανάπτυξης της Κίνας έχει μειώσει το ποσοστό από το 61% μόλις στο 4% του πληθυσμού.

Μερικές κοινωνικές ομάδες είναι περισσότερο ευάλωτες από κάποιες άλλες. Αυτές οι ομάδες είναι κυρίως οι γυναίκες, οι νέοι μεταξύ των ηλικιών 15-29 αλλά και οι ηλικιωμένοι. Δύσκολες καταστάσεις όμως αντιμετωπίζουν ακόμα και νοικοκυριά και κυρίως αυτά που αποτελούνται από έναν ενήλικα και τα προστατευόμενα μέλη ή νοικοκυριά που μόνο ένας εκ των δύο ενήλικες-γονέων εργάζονται. Κυρίως για τις γυναίκες είναι τα ποσοστά δυσανάλογα και έχουν μεγαλύτερη έκθεση σε συνθήκες φτώχειας σε σύγκριση με τους άντρες καθώς βιώνουν συνθήκες άνισης πρόσβασης σε αμειβόμενη εργασία, εκπαίδευση και ιδιοκτησία.

Επιγραμματικά, θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως φτωχό ένα άτομο με βιοτικό επίπεδο κάτω από το ελάχιστο όριο διαβίωσης ή κάτω από το μέσο βιοτικό επίπεδο. Από τον ορισμό αυτό εξάγεται ότι η φτώχεια μπορεί να είναι φυσική ή κοινωνική, απόλυτη ή σχετική ή συνδυασμός των παραπάνω. Τα άτομα μπορούν να εμφανίζουν πολλαπλά μειονεκτήματα λόγω του φαινομένου αυτού. Ένα από τα μειονεκτήματα αλλά και αποτέλεσμα λόγω της φτώχειας που βιώνει κάποιος είναι και η ανεργία. Τα άνεργα άτομα είναι συχνά αποκλεισμένα από τη συμμετοχή σε δραστηριότητες που λαμβάνουν μέρος ο υπόλοιπος πληθυσμός της χώρας.

Ο προβληματισμός σχετικά με τον εννοιολογικό και τον ποσοτικό προσδιορισμό της φτώχειας έχει αποτελέσει και εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο πολλών ερευνητικών αναζητήσεων και προβληματισμών. Με τον όρο «φτώχεια» αναφερόμαστε στην οικονομική κατάσταση κατά την οποία παρατηρείτε στέρηση ή έλλειψη πόρων, βασικών ανθρώπινων αγαθών και υπηρεσιών. Το όριο των βασικών αναγκών, το οποίο και ορίζει το όριο της φτώχειας, διαφέρει από χώρα σε χώρα. Σύμφωνα με τη EUROSTAT για τη χώρα μας, αλλά και για τις περισσότερες χώρες του πλανήτη, το όριο που τίθεται για τον προσδιορισμό της φτώχειας ενός νοικοκυριού για παράδειγμα είναι το 60% του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος. Η φτώχεια μετράται σε χρήματα, σύμφωνα με το κατά κεφαλήν εισόδημα και με βάση τους οικονομικούς πόρους μιας χώρας. Η φτώχεια ως ένα σημείο μπορεί να σχετιστεί με την ανεργία και με το ποσοστό των εργαζομένων που εργάζονται σε μη συμβατικές μορφές εργασίες ή ακόμα και εθελοντικά. Πολλοί ερευνητές και αναλυτές αναφέρουν πως μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας έχουν τα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και μόρφωση καθώς και τα υπεράριθμα νοικοκυριά και κυρίως αυτά που αποτελούνται από τρία (3) ή και περισσότερα μέλη. Επίσης οι γυναίκες, οι ηλικιωμένοι, οι νέοι και ακόμα και οι μονογονεϊκές οικογένειες είναι αρκετά επιρρεπείς στη φτώχεια και δεν είναι λίγες οι φορές που αντιμετωπίζουν δυσανάλογα υψηλά επίπεδα φτώχειας και κυρίως τα τελευταία χρόνια, κατά τη διάρκεια της κρίσης. Οι ομάδες που είναι ευάλωτες στη φτώχεια πριν από την κρίση είναι εκείνες που επλήγησαν δυσανάλογα μετά την εκδήλωσή της. Εξαιρετικά ανησυχητική είναι η κατάσταση για τους νέους μεταξύ των ηλικιών 16 έως και 24 ετών, οι οποίοι είτε εργάζονται λόγω χαμηλών εκπαιδευτικών προσόντων είτε είναι εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης. Επομένως οι συνεχόμενες αδυναμίες και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα ως μεμονωμένα αλλά και τα νοικοκυριά συγκεντρωτικά ώστε να καλύψουν τις ανάγκες τους σε αγαθά, υπηρεσίες αλλά και συμμετοχή σε δραστηριότητες οδηγούν, τα τελευταία χρόνια κυρίως, τη μεγάλη αύξηση των δεικτών στέρησης.

Η φτώχεια αποτελεί μια από τις βασικότερες συνιστώσες στα θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή ακόμα και την περιβαλλοντική προστασία καθώς η φτώχεια δεν μπορεί να υπολογιστεί και να μετρηθεί από έναν και μόνο παράγοντα καθώς είναι ένα πολυδιάστατο ζήτημα και πρόβλημα. Για την αντιμετώπιση και την καταπολέμησή της γίνονται titάνιες προσπάθειες και εκστρατείες αλλά και πάλι το πρόβλημα παραμένει, αν και η μείωσή του σε σύγκριση με παλαιότερα έτη και χρονικές περιόδους είναι εμφανής. Χαρακτηριστικά σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και την απόφαση που έλαβε το 2010 για μια σειρά από παράγοντες μέτρησης της φτώχειας που θα αποτυπώνονται στο δείκτη Multidimensional Poverty Index (MPI), Πολυδιάστατος Δείκτης Φτώχειας. Ο MPI είναι δείκτης που δημιούργησαν οι Alkire και Foster που αφορά την οξεία πολυδιάστατη φτώχεια, αντικατοπτρίζει τις απολύσεις σε υπηρεσίες και τις βασικές

ανθρώπινες λειτουργίες. Αν και δεν υπάρχουν επαρκή δεδομένα για τον δείκτη αυτό, ο ίδιος αποτελεί ένα διαφορετικό πρότυπο φτώχειας από ότι για παράδειγμα η φτώχεια που σχετίζεται με το εισόδημα. Ο δείκτης MPI αποτελείται από δέκα δείκτες που αντιστοιχούν στις ίδιες τρεις διαστάσεις με τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.

Η διάσταση της υγείας αποτελείται από τη παιδική θνησιμότητα και τη διατροφή. Ο ανάλογος της εκπαίδευσης αποτελείται από τα χρόνια της σχολικής φοίτησης και την παρακολούθηση της παιδικής εκπαίδευσης, δηλαδή αν ένα παιδί προσχολικής ηλικίας δεν έχει λάβει την προκαθορισμένη προσχολική εκπαίδευση που δικαιούται από ενός (1) έως οχτώ (8) ετών. Η τρίτη και τελευταία διάσταση αυτή του βιοτικού επιπέδου λαμβάνει υπόψη του την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, το πόσιμο νερό, την αποχέτευση, την υγιεινή, τον τρόπο μαγειρέματος και τα περιουσιακά στοιχεία. Ο δείκτης MPI είναι προϊόν δύο (2) αριθμών, του Headcount H, ο οποίος αναφέρεται στο ποσοστό των ανθρώπων που είναι φτωχοί και του Average Intensity of Deprivation A (Μέση Ένταση της Στέρησης A), ο οποίος αντικατοπτρίζει την αναλογία των διαστάσεων στις οποίες εμφανίζεται κάποιου είδους στέρησης στα νοικοκυριά. Αυτό το εργαλείο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να στοχεύσει τους φτωχότερους, να παρακολουθήσει τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας και να σχεδιάσει πολιτικές που αντιμετωπίζουν άμεσα τις στενές εμπειρίες των στενών στελεχών (Alkire και Santos, 2010).

Δεν είναι λίγες οι φορές που όταν κάποια έρευνα ή μελέτη αναφέρεται στη φτώχεια, τα ποσοστά τη, στο πως ορίζεται ή και μερικές φορές, τι συγκρίνει με τη διανομή του εισοδήματος της ανάλογης κάθε φοράς περιοχής μελέτης. Για να μπορέσει κάποιος να υπολογίσει σωστά το ποσοστό φτώχειας μιας χώρας για παράδειγμα θα πρέπει να λάβει υπόψη του πάρα πολλούς παράγοντες και συνδυασμούς αυτών των παραγόντων. Ορισμένοι από αυτούς τους παράγοντες είναι ο μισθός, η διανομή του διαθέσιμου εισοδήματος και οι οικονομικοί πόροι που διαθέτει για την κάθε χώρα. Συνήθως όμως ανάλογα με την έρευνα και τη μελέτη γίνεται χρήση ενός από αυτούς την κάθε φορά ώστε να βγαίνουν πιο συγκρίσιμα και αξιόπιστα αποτελέσματα και φυσικά για να αποφεύγονται λάθη και παραπλανητικά αποτελέσματα. Οι παράγοντες και τα στοιχεία τους όμως που κατά κύρια βάση μελετώνται και αναλύονται σε έρευνες που αφορούν τη φτώχεια είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ή το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ), η απασχόληση και το εισόδημα. Εκτός από όλους τους παραπάνω παράγοντες και δείκτες που βοηθούν στον υπολογισμό και τη μελέτη των ποσοστών φτώχειας αλλά και της ίδιας ως φαινόμενο υπάρχουν ακόμα δύο δείκτες αρκετά σημαντικοί και καθοριστικοί σε κάθε τέτοιου είδους μελέτης. Ο ένας είναι ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Human Development Index) και ο άλλος είναι ο Δείκτης Ανθρώπινης Φτώχειας (Human Poverty Index).

Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI) είναι ένας στατιστικός και συγκριτικός δείκτης ο οποίος χρησιμοποιείται για να κατατάσσει τις χώρες με βάση την "ανθρώπινη ανάπτυξη" και όχι μόνο με βάση τον παραγόμενο πλούτο της κάθε χώρας αντίστοιχα. Αποτελεί ένα σύνθετο δείκτη που γίνεται χρήση του από το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP). Οι τιμές που λαμβάνει κυμαίνονται από το μηδέν (0) έως το ένα (1). Κατασκευάστηκε από τον συνδυασμό τριών (3) επί μέρους δεικτών, οι οποίοι σχετίζονται με το προσδόκιμο ζωής, το ποσοστό αλφαριθμητισμού σε συνδυασμό με το μέσο αριθμό ετών σπουδών και το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εθνικό προϊόν (Σιδηρόπουλος, 2014). Με βάση το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης προσδιορίζεται και χαρακτηρίζεται μια χώρα ως αναπτυσσόμενη, αναπτυγμένη ή υπανάπτυκτη. Επίσης με τη χρήση του δείκτη αυτού γίνονται μετρήσεις για την επίδραση των οικονομικών πολιτικών στην ποιότητα ζωής της κάθε χώρας.

Από την άλλη πλευρά ο Δείκτης Ανθρώπινης Φτώχειας (HPI), άλλος ένας δείκτης του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP), είναι ο μέσος όρος τριών (3) ποσοστών, του ποσοστού ανθρώπων που δεν έχουν πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες όπως για παράδειγμα το πόσιμο νερό και η ιατρική περίθαλψη, του ποσοστού των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο θανάτου πριν από την ηλικία των σαράντα (40) ετών και τέλος του ποσοστού των αναλφάβητων ενηλίκων (Σιδηρόπουλος, 2014). Ο δείκτης αυτός είναι μια ένδειξη για το ποιο είναι το επίπεδο διαβίωσης μιας χώρας σύμφωνα με τον ΟΗΕ. Είναι ένας σύνθετος δείκτης που αξιολογεί τρία (3) στοιχεία για κάθε χώρα, τη μακροζωία, την εκπαίδευση και το βιοτικό επίπεδο. Διαχωρίζεται σε δύο (2) κατηγορίες. Τον Δείκτη Ανθρώπινης Φτώχειας-1 που μετρά τη φτώχεια στις αναπτυσσόμενες χώρες και τον Δείκτη Ανθρώπινης Φτώχειας-2 που μετρά τη φτώχεια στις αναπτυγμένες οικονομίες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD). Όσο αφορά την πρώτη κατηγορία του δείκτη αυτού για τον υπολογισμό τους λαμβάνονται υπόψη τρία (3) στοιχεία.

- 1) Η μακροζωία, η οποία ορίζεται ως η πιθανότητα να μην επιβιώσει μέχρι την ηλικία των 40 ετών,
- 2) Η εκπαίδευση, η οποία αξιολογείται εξετάζοντας το ποσοστό αλφαριθμητισμού των ενηλίκων και
- 3) Το βιοτικό επίπεδο.

Η αδυναμία επίτευξης αυτού προσδιορίζεται από το ποσοστό του πληθυσμού που δεν χρησιμοποιεί καθαρές πηγές νερού και το ποσοστό των παιδιών κάτω από το μέσο όρο βάρους ανάλογα με την ηλικία τους. Η υποσαχάρια Αφρική έχει το υψηλότερο επίπεδο φτώχειας ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, πάνω από το 60%. Η δεύτερη φτωχότερη περιοχή είναι η Λατινική Αμερική, με το 35% του πληθυσμού της να ζει σε συνθήκες φτώχειας. Η δεύτερη κατηγορία του δείκτη που αναφορά της αναπτυγμένες χώρες του ΟΟΣΑ υπολογίζεται με βάση τη μακροβιότητα, η οποία για τις ανεπτυγμένες χώρες θεωρείται ως η

πιθανότητα κατά τη γέννηση να μην επιβιώσει μέχρι την ηλικία των 60 ετών, την εκπαίδευση που αξιολογείται ως προς το ποσοστό των ενηλίκων που δεν διαθέτουν λειτουργικές δεξιότητες, το βιοτικό επίπεδο που μετράται με βάση το ποσοστό του πληθυσμού που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας από 50% έως και 60% του μέσου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και τέλος με βάση τον κοινωνικό αποκλεισμό, ο οποίος υποδεικνύεται από το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας. Υπάρχουν οργανισμοί όπως για παράδειγμα η Παγκόσμια Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Ένωση υπολογίζουν το κατώτερο όριο της φτώχειας σε σχέση με το μέσο βιοτικό επίπεδο της κάθε κοινωνίας για μια δεδομένη χρονική στιγμή. Αυτά τα όρια που προκύπτουν μπορούν να θεωρηθούν σχετικά και όχι τόσο πολύ αντιπροσωπευτικά διότι επηρεάζονται από το χώρο και το χρόνο που γίνεται κάθε φορά η μελέτη. Για αυτό το λόγο δεν είναι δυνατόν και μη συγκρίσιμο να πραγματοποιηθούν συγκρίσεις μεταξύ χωρών ή χρονικών περιόδων (Σιδηρόπουλος, 2014). Θεωρείται από αρκετούς πως μπορεί να απεικονίσει καλύτερα τις διάφορες ελλείψεις του πληθυσμού που παρατηρούνται σε πολύ αναπτυγμένες χώρες σε σχέση με το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης.

Σε δύο βασικότερες κατηγορίες μπορούμε να διαχωρίσουμε τη φτώχεια. Είναι οι πιο συνηθισμένες και αυτές που συναντάμε και ακούμε αρκετά συχνά και αναφέρονται σε έρευνες και μελέτες που λαμβάνουν χώρα. Αυτές οι δύο ομάδες είναι η απόλυτη και η σχετική φτώχεια.

Ως απόλυτη φτώχεια ορίζεται το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με λιγότερο από ένα καθορισμένο ποσό δολαρίων την ημέρα. Η δημοφιλέστερη στατιστική που χρησιμοποιείται για την καταγραφή του φαινομένου ακόμα και από την Παγκόσμια Τράπεζα είναι το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με λιγότερο από ένα κόμμα είκοσι πέντε δολάρια (1,25\$) την ημέρα. Ο συγκεκριμένος ορισμός χρησιμοποιείται περισσότερο στις αναπτυσσόμενες χώρες. Επίσης το ποσοστό του πληθυσμού που ζει στην απόλυτη φτώχεια δεν έχει τη δυνατότητα να καλύψει βασικές ανάγκες όπως για παράδειγμα η τροφή, η στέγαση, ο ρουχισμός και οι συνθήκες υγιεινής.

Ως σχετική φτώχεια ορίζεται το ποσοστό των ατόμων σε μια χώρα που ζουν με εισόδημα κατώτερο ενός συγκεκριμένου ποσοστού του διάμεσου εισοδήματος, συνήθως αυτό το ποσοστό είναι κοντά στο 50%, της χώρας. Δηλαδή αν το 50% ή 60% του διάμεσο εισοδήματος. Ο δείκτης σχετικής φτώχειας είναι ο αριθμός ατόμων που ζουν με λιγότερο από πέντε χιλιάδες δολάρια (5.000\$) ετησίως, διαιρεμένος δια τον συνολικό πληθυσμό. Ο ορισμός του ποσοστού του διάμεσου εισοδήματος διαφέρει από χώρα σε χώρα. Η σχετική φτώχεια είναι και ο πιο συχνά χρησιμοποιούμενος όρος στις στατιστικές έρευνες των ανεπτυγμένων χωρών που και πολύ συχνά παρεξηγείται ως δείκτης «απόλυτης φτώχειας». Στην Ευρωπαϊκή Ένωση το ποσοστό όριο για τον προσδιορισμό της σχετικής

φτώχειας είναι το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με εισόδημα κατώτερο από το 60% του διαμέσου εισοδήματος της χώρας.

Όσο αφορά την ακραία φτώχεια έχει μειωθεί σημαντικά μετά το 1990. Παρόλα αυτά τουλάχιστον ένας (1) στους πέντε (5) ανθρώπους που κατοικούν στις αναπτυσσόμενες χώρες παραμένουν κάτω από το όριο φτώχειας και σε συνθήκες ακραίας φτώχειας. Προσπαθούν να επιβιώσουν και να καλύψουν τις ημερήσιες ανάγκες στους με λιγότερα από ένα κόμμα είκοσι πέντε δολάρια (1,25\$). Η φτώχεια είναι κάτι περισσότερο από την έλλειψη εισοδήματος και πόρων για την εξασφάλιση βιώσιμων συνθηκών διαβίωσης. Η φτώχεια έχει μορφές όπως η πείνα, ο υποσιτισμός, η περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση και σε άλλες βασικές υπηρεσίες, η κοινωνική διάκριση και ο αποκλεισμός, καθώς και η απουσία συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων. Για το λόγο αυτό ο ΟΗΕ έχει θέσει προκαθορισμένους στόχους προκειμένου να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της φτώχειας, οι οποίοι γίνονται γνωστοί σε όλους μας μέσα από το site του οργανισμού και είναι οι εξής:

- 1) Έως το 2030, εξάλειψη της ακραίας φτώχειας για όλους τους ανθρώπους παντού, η οποία μετράται, επί του παρόντος, με βάση τους ανθρώπους που ζουν με λιγότερα από 1,25 δολάρια την ημέρα.
- 2) Έως το 2030, μείωση, τουλάχιστον κατά το ήμισυ, της αναλογίας ανδρών, γυναικών και παιδιών όλων των ηλικιών που ζουν κάτω από όλες τις διαστάσεις της φτώχειας, σύμφωνα με τους εκάστοτε εθνικούς ορισμούς.
- 3) Εφαρμογή κατάλληλων εθνικών συστημάτων και μέτρων κοινωνικής προστασίας για όλους, συμπεριλαμβανομένων των κατώτατων ορίων κοινωνικής προστασίας, και επίτευξη, έως το 2030, ουσιαστικής κάλυψης των φτωχών και των ευάλωτων.
- 4) Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλοι οι άνδρες και οι γυναίκες, ιδίως οι φτωχοί και ευάλωτοι, έχουν ίσα δικαιώματα πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους καθώς και πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, στην ιδιοκτησία και στον έλεγχο της γης, όπως και σε άλλες μορφές ιδιοκτησίας, στην κληρονομιά, στους φυσικούς πόρους, στις κατάλληλες νέες τεχνολογίες, στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των μικροχρηματοδοτήσεων.
- 5) Έως το 2030, οικοδόμηση της ανθεκτικότητας των φτωχών και εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση, μείωση της έκθεσης και της ευπάθειάς τους έναντι ακραίων φαινομένων που σχετίζονται με το κλίμα και άλλων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών πιέσεων και καταστροφών.
- 6) Διασφάλιση σημαντικής κινητοποίησης πόρων από διάφορες πηγές, μέσω της ενισχυμένης αναπτυξιακής συνεργασίας, έτσι ώστε να παραχθούν επαρκή και προβλέψιμα μέσα για τις αναπτυσσόμενες

χώρες, ιδίως τις λιγότερο ανεπτυγμένες, και να εφαρμοστούν προγράμματα και πολιτικές που θα δώσουν τέλος σε όλες τις μορφές της φτώχειας.

- 7) Δημιουργία σταθερών πολιτικών πλαισίων σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, τα οποία βασίζονται σε αναπτυξιακές στρατηγικές υπέρ των φτωχών και ευαίσθητες σε θέματα ισότητας των φύλων, για τη στήριξη της επιτάχυνσης των επενδύσεων σε δράσεις εξάλειψης της φτώχειας.

Κλείνοντας το κομμάτι που αφορά τη φτώχεια θα ήθελα να κάνω μια μικρή αναφορά σε μια λιγότερη μελετημένη μορφή φτώχειας, αυτή της παραδοσιακής φτώχειας. Σύμφωνα με το Συνήγορος του Πολίτη, ο ορισμός αναφέρεται στο site του, η παραδοσιακή φτώχεια μεταφέρεται από γενιά σε γενιά και συνδέεται με οικονομικούς, κοινωνικούς αλλά και πολιτισμικούς παράγοντες. Συνδέεται με τις νέες αστικές μορφές φτώχειας που καθορίζονται από αλληλουχίες αρνητικών παραγόντων όπως για παράδειγμα η απώλεια εργασίας, η απώλεια εισοδήματος ή και κατοικίας. Οι αρνητικοί αυτοί παράγοντες και οι αλληλουχίες τους καθιστούν δυνατή τη δημιουργία ενός φαύλου κύκλου που επαναλαμβάνεται διαρκώς.

1.2 Θεωρίες φτώχειας

Στις ανεπτυγμένες χώρες η φτώχεια θεωρείται από πολλούς ως ένα προσωπικό ή διαρθρωτικό ελάττωμα. Από την άλλη πλευρά στις αναπτυσσόμενες χώρες το ζήτημα της φτώχειας είναι πιο βαθύ λόγω της έλλειψης κρατικών κονδυλίων. Ορισμένες θεωρίες σχετικά με τη φτώχεια στον αναπτυσσόμενο κόσμο επικεντρώνονται στα πολιτιστικά χαρακτηριστικά ως ένα επιβραδυντικό της συνολικής ανάπτυξης μιας χώρας, καθώς η ανάπτυξη για την κάθε χώρα διαδραματίζει τον κεντρικότερο ρόλο ώστε να είναι εφικτό και δυνατόν να μειωθούν τα ποσοστά φτώχειας. Δεν είναι λίγοι οι μελετητές και οι επιστήμονες που μελετούν το φαινόμενο και θεωρούν πως η νοοτροπία της εκάστοτε χώρας επηρεάζει και παίζει ρόλο στο μέγεθος του φαινομένου. Χαρακτηριστικά ο Mariano Grondona το 2000 είχε διατυπώσει είκοσι (20) «πολιτιστικούς παράγοντες», οι οποίοι θα μπορούσαν να είναι και δείκτες για το αν το πολιτιστικό περιβάλλον της κάθε χώρας είναι ευνοϊκό ή όχι ώστε να μπορέσει να επέλθει η ανάπτυξη. Επίσης θεωρεί πως η ανάπτυξη είναι θέμα αποφάσεων που είτε θα είναι ευνοϊκές για την οικονομική ανάπτυξη είτε όχι. Με βάση αυτή τη λογική και το σκεπτικό αυτό ο Lawrence E. Harrison προσδιορίζει δέκα (10) «αξίες», οι οποίες θα μπορούσαν να είναι ενδεικτικές για το αναπτυξιακό περιβάλλον της χώρας. Άλλος ένας μελετητής του φαινομένου ο Stace Lindsay ισχυρίστηκε πως οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των εθνών και των χωρών που έχουν σταθερότητα στην ανάπτυξή τους και είναι αναπτυξιακά ασταθείς

μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις των πολιτών τους. Οι παραπάνω τρεις μελετητές πιστεύουν πως χωρίς να υπάρχουν αξίες και σωστές νοοτροπίες, θα υπάρξει δυσκολία σε έθνη και χώρες να αναπτυχθούν και έτσι θα θεωρηθεί αναγκαίο να υποστούν σε πολιτισμικές αλλαγές με απώτερο να γίνει δυνατόν η μείωση της φτώχειας σε αυτές. Άλλες θεωρίες επικεντρώνονται σε κοινωνικές και πολιτικές πτυχές. Η καθημερινή ζωή ενός ατόμου μπορεί να καθορίσει και καθορίζει τις καθημερινές του αποφάσεις και ενέργειες.

Ήδη από τον 19^ο αιώνα αρκετές και διαφορετικές σχολές οικονομικής σκέψης έχουν εκφράσει μια σειρά από σκέψεις τους σχετικά με το φαινόμενο της φτώχειας. Η αρχή έγινε από τις Κλασικές και Νεοκλασικές σχολές και εν συνεχεία ήταν οι Κεϋνσιανή και Νεοφιλελεύθερη. Οι σχολές αυτές έφεραν τη φτώχεια στο προσκήνιο της πολιτικής ατζέντας. Στη συνέχεια θα παρατεθούν οι ορισμοί της φτώχειας έτσι όπως τη διατυπώνει η κάθε σχολής. Επίσης θα γίνει και μια αναφορά στις Μαρξιστικές και Ριζοσπαστικές θεωρίες και στις νέες θεωρίες που δίνουν μεγαλύτερη έμφαση και βάρος σε άλλους παράγοντες όπως για παράδειγμα είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός και το κοινωνικό κεφάλαιο.

Με το πέρασμα του χρόνου οι διαφορετικοί ορισμοί που δίνονται για τον όρο «φτώχεια» παρατηρείται πως αρχίζουν και μετατοπίζονται από τις νομισματικές επιρροές που είχαν προς πιο ευρύτερα θέματα όπως είναι για παράδειγμα η πολιτική συμμετοχή και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Από τη μία πλευρά υπάρχουν οι Κλασικές οικονομίες θεωρούν πως τα άτομα είναι αυτά που ευθύνονται για τη φτώχεια, είναι υπεύθυνοι για τη μοίρα τους. Εισάγουν τον όρο «υποκουλτούρα της φτώχειας» και με αυτόν υποδηλώνουν πως οι ελλείψεις έχουν μεγάλες πιθανότητες να συνεχιστούν με την πάροδο του χρόνου και αυτό συμβαίνει διότι παρατηρείται έλλειψη κατάλληλων προτύπων και η κρατική βοήθεια θα πρέπει να περιοριστεί στις μεταβαλλόμενες ατομικές ικανότητες και συμπεριφορές. Ενώ από την άλλη οι Νεοκλασικές παρέχουν περισσότερες εξηγήσεις για τη φτώχεια και οι οποίες είναι πέρα από τον έλεγχο των ατόμων. Για παράδειγμα αναφέρουν την έλλειψη οποιουδήποτε κοινωνικού και ιδιωτικού περιουσιακού στοιχείου, τι αδυναμίες της αγοράς που αυτόματα αποκλείουν τους «φτωχούς ανθρώπους» και τα εμπόδια που πρέπει να αντιμετωπίσουν στο χώρο της εκπαίδευση. Επίσης αναφέρουν και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, τα άτομα με κακή υγεία και μεγάλης ηλικίας και τέλος της μονογονεϊκές οικογένειες. Όμως και οι δύο αυτές οικονομικές σχολές στις προσεγγίσεις τους υπερτονίζουν τις νομισματικές πτυχές, την ατομικότητα από την ομαδικότητα και τον περιορισμένο ρόλο των κυβερνήσεων. Υπογραμμίζουν επίσης την επιρροή των κινήτρων στην ατομική συμπεριφορά καθώς και τη σχέση μεταξύ παραγωγικότητας και εισοδήματος.

Οι Κεϋνσιανές και νεοφιλελεύθερες σχολές επικεντρώνονται κυρίως στις δυνάμεις της μακροοικονομίας. Επίσης τονίζουν το ποιος είναι ο ρόλος που κατέχει η κυβέρνηση στην παροχή της οικονομικής σταθεροποίησης. Ακόμα η

φτώχεια θεωρείται σε μεγάλο βαθμό ως ακούσια και πως προκαλείται από την ανεργία. Οι Νεοφιλελεύθεροι αναφέρουν πως μια πιο ισόρροπη κατανομή του εισοδήματος μπορεί να διευκολύνει τη συμμετοχή των μειονεκτουσών ομάδων της κοινωνίας στο είδος των δραστηριοτήτων που κρίνονται απαραίτητες στο πλαίσιο ευρύτερων εννοιών της φτώχειας. Από την άλλη πλευρά, οι νέοι Κεϋνσιανοί συμφωνούν με τους Νεοκλασικούς οικονομολόγους στην πεποίθησή τους ότι η συνολική αύξηση του εισοδήματος είναι τελικά το πιο αποτελεσματικό στοιχείο στην απομάκρυνση της φτώχειας. Το δημόσιο κεφάλαιο, φυσικό και ανθρώπινο, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και αποτελεί το θεμέλιο της οικονομικής ευημερίας. Σε αντίθεση με την Κλασική προσέγγιση, η ανεργία, που θεωρείται ως κύρια αιτία της φτώχειας, θεωρείται σε μεγάλο βαθμό ως ακούσια και χρειάζεται κυβερνητική παρέμβαση για την καταπολέμησή της. Ο υπερβολικός πληθωρισμός, το υψηλό δημόσιο χρέος και οι φούσκες των περιουσιακών στοιχείων είναι άλλοι μακροοικονομικοί παράγοντες, εκτός από τη χαμηλή συνολική ζήτηση, που πιστεύεται ότι προκαλεί φτώχεια.

Οι Μαρξιστικές και Ριζοσπαστικές απόψεις θεωρούν ότι χρειάζονται ριζικές αλλαγές στο κοινωνικοοικονομικό σύστημα. Αναθέτουν επίσης ένα ρόλο καθοριστικό στο ίδιο το κράτος ώστε να παρεμβαίνει και να ρυθμίζει τις αγορές. Οι προτάσεις για την καταπολέμηση της φτώχειας περιλαμβάνουν τους ελάχιστους μισθούς και τους νόμους κατά των διακρίσεων. Υπογραμμίζουν ότι η οικονομική ανάπτυξη από μόνη της μπορεί να είναι ανεπαρκής για την μείωση του ποσοστού των ατόμων που ζουν υπό συνθήκες σχετικής φτώχειας, επειδή όσοι ανήκουν σε ορισμένες τάξεις δεν μπορούν να αποκομίσουν τα οφέλη της συνολικής αύξησης του εισοδήματος. Ομοίως, δίνοντας έμφαση στην έννοια της τάξης, εστιάζοντας στα χαρακτηριστικά του συνόλου και όχι του ατόμου, με το καθεστώς των ατόμων να θεωρείται ότι εξαρτάται από το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον στο οποίο ζουν. Παρ' όλα αυτά, η επάρκεια του εισοδήματος παραμένει βασικός παράγοντας. Μέσα σε ένα καπιταλιστικό σύστημα, η ανακούφιση της φτώχειας μπορεί να απαιτεί ελάχιστους μισθολογικούς νόμους, δράση για την εξάλειψη των διπλών αγορών εργασίας και νόμους κατά των διακρίσεων. Η εκμετάλλευση των φτωχών από τις πλούσιες κοινωνικές ομάδες μπορεί επίσης να συμβεί μέσω της ποιότητας του περιβάλλοντος, για παράδειγμα οι φτωχοί τείνουν να υποφέρουν περισσότερο από την ατμοσφαιρική ρύπανση δεδομένης της οικιστικής τους θέσης. Μια περαιτέρω συμβολή που παραθέτουν είναι η αίσθηση ότι η φτώχεια είναι ένα ηθικό αλλά και ένα τεχνικό ζήτημα.

Τέλος οι θεωρίες του κοινωνικού αποκλεισμού και του κοινωνικού κεφαλαίου αναγνωρίζουν τον ρόλο που κατέχουν και πως επηρεάζουν οι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες και βοηθούν στο να γίνει καλύτερη κατανόηση των προδρόμων της φτώχειας και το πως διατηρείτε και επιμένει αυτή καθώς τα

χρόνια περνούν. Για να μπορέσει να μειωθεί το φαινόμενο θα πρέπει να γίνει και απαιτείται να γίνει μια επιλεκτική σύνθεση των προσεγγίσεων και να βασίζεται στους κοινωνικούς κλάδους όπως είναι για παράδειγμα η πολιτική θεωρία και η κοινωνιολογία, οι οποίες γνωρίζουν το φάσμα των κινήτρων της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Με αυτό τον τρόπο και με αυτά τα δεδομένα φαίνεται πως είναι αναγκαίο η προσήλωση στην παροχή κάποιων κεφαλαίων σε σημαντικούς τομείς όπως είναι η εκπαίδευση, η θεσμοθέτηση νόμων κατά των διακρίσεων, πολιτικές που θα αποτελούν εξισορρόπηση για τις δυσμενείς καταστάσεις και αδυναμίες των αγορών έτσι ώστε να μπορέσουν όλα αυτά μαζί να αποτελέσουν ένα όπλο το οποίο θα περιορίσει το φαινόμενο της φτώχειας.

Κάθε προσέγγιση έχει μια σημαντική συμβολή στην κατανόηση της φτώχειας, αλλά καμία θεωρία δεν αρκεί από μόνη της. Τα οικονομικά από τη φύση τους δεν αφήνουν σημαντικές πτυχές στις αιτίες της φτώχειας. Όσον αφορά την πολιτική ενημέρωση, αυτή η αναθεώρηση θα πρέπει πρώτα να συμβάλει στον εντοπισμό των θεωρητικών θεμελίων συγκεκριμένων απόψεων πολιτικής. Δεύτερον να παρέχει ιδέες για παρέμβαση, με βάση τα ακόλουθα σημεία:

- (α) Το βασικό ρόλο δημιουργίας κεφαλαίων για την άμβλυνση της φτώχειας, η οποία θα απαιτήσει σημαντικές κρατικές δαπάνες και θα πρέπει να σχεδιαστεί κατάλληλα για κάθε τόπο,
- (β) Το ρόλο των διακρίσεων στη φτώχεια, μέσω της ταξικής ταξινόμησης της κοινωνίας και της ανάγκης για νομική δράση και βαθιά ρύθμιση της αγοράς για να την αντισταθμίσει,
- (γ) Τη σημασία της κοινοτικής ανάπτυξης για την ελάφρυνση της φτώχειας και όχι η μόνη εστίαση στο άτομο και
- (δ) Τη σημασία των αδυναμιών της αγοράς για την πρόκληση και τη διαίωνηση της φτώχειας και την ανάγκη επικέντρωσης στα κίνητρα που ενδέχεται να προκαλέσουν φτώχεια.

Οι θεωρίες διαφωνούν σχετικά με το αν ο κοινωνικός αποκλεισμός πρέπει να αποτελεί το επίκεντρο της ανάλυσης. Υπάρχει επίσης το ερώτημα εάν τα άτομα θα πρέπει να θεωρούνται ενεργά υπεύθυνα για την ευημερία ή ως παθητικά θύματα αδυναμιών στο κοινωνικοοικονομικό σύστημα. Τέλος, υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το ρόλο της κυβέρνησης, την ανακατανομή και την εφαρμογή δημόσιων πολιτικών, όπως η παροχή δημόσιων αγαθών και η θέσπιση ελάχιστων μισθών και νόμων κατά των διακρίσεων.

Παρόλο που το ποσοστό φτώχειας παραμένει αρκετά σταθερό από έτος σε έτος, οι «φτωχοί» δεν είναι οι ίδιοι άνθρωποι κάθε χρόνο. Με αυτό το σκεπτικό και το κίνητρο ώστε να βρεθούν λύσεις και να μειωθεί, και αν είναι δυνατόν να εξαλειφθεί το φαινόμενο της φτώχειας, έχουν διατυπωθεί κάποιες θεωρίες και προσεγγίσεις. Βέβαια μερικές από αυτές τις θεωρίες μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους διότι η οπτική γωνία μελέτης τους και προσέγγισής τους είναι

διαφορετική ανάλογα για παράδειγμα που κατευθύνεται πολιτικά αυτός που τις μελετά. Κάποιες από αυτές θα παρατεθούν παρακάτω.

Από τη μία υπάρχει η δεξιά οπτική γωνία και άποψη που λέει πως η φτώχεια είναι ατομική και με βάση αυτή την άποψη οι άνθρωποι βρίσκονται σε συνθήκες φτώχειας διότι είναι αδιάφοροι, αργόσχολοι, δεν έχουν την κατάλληλη εκπαίδευση ή και καθόλου εκπαίδευση και άλλα. Όμως αν υποθέσουμε πως αυτή η θεωρία ισχύει και είναι αληθινή όλοι οι άνθρωποι θα παρέμεναν στάσιμοι κάθε χρόνο. Επίσης αν αυτό είναι αληθές θα έπρεπε ο υπόλοιπος πληθυσμός να ψάχνει τρόπους και να βοηθά μόνο το αντίστοιχο ποσοστό πληθυσμού που ζει υπό συνθήκες φτώχειας έτσι ώστε να το βοηθήσει να ξεφύγει από αυτές τις δύσκολες συνθήκες. Επομένως με βάση αυτή την προσέγγιση ένα «συμβόλαιο ζωής» θα μπορούσε να βοηθήσει τη δύσκολη αυτή κατάσταση και να επιφέρει μείωση ή ακόμα και λύση της φτώχειας.

Από την άλλη πλευρά υπάρχει η αριστερή οπτική γωνία που λέει πως η φτώχεια είναι διαρθρωτικό φαινόμενο. Με βάση αυτή την άποψη οι άνθρωποι οι οποίοι ζουν σε συνθήκες φτώχειας είναι επειδή βρίσκονται σε «τρύπες» στο οικονομικό σύστημα και τα έσοδα που τους παρέχονται από το κράτος δεν είναι επαρκή. Αυτό όμως δεν είναι κάτι σταθερό καθώς οι ζωές των ανθρώπων αυτών δεν είναι στάσιμες. Τον έναν χρόνο μπορεί να βρίσκονται σε αυτή την κατάσταση και την επόμενη να έχουν ξεφύγει από αυτή την «τρύπα» και να έχουν βρει εργασία και να έχουν εισόδημα μεγαλύτερο από ότι παλαιότερα. Όμως επισημαίνεται πως παρόλο που ξέφυγαν από την προηγούμενη δύσκολη κατάσταση αυτή δεν έχει απομακρυνθεί και πάντα υπάρχει ο κίνδυνος να επανέλθουν στην προηγούμενη δύσκολη κατάσταση. Από αυτό προκύπτει ότι οι φτωχοί άνθρωποι δεν είναι οι ίδιοι άνθρωποι κάθε χρόνο. Εξακολουθεί να προκύπτει ότι ο μόνος τρόπος για τη μείωση της φτώχειας είναι να αλλάξει η οικονομική δομή, ώστε να μειωθεί ο αριθμός των «τρυπών» χαμηλού εισοδήματος.

Για να μπορέσουμε όμως να καταλάβουμε ποια από τις δύο αυτές θεωρίες είναι η αληθινή και η πιο σωστή θα πρέπει να κάνουμε το εξής ερώτημα: *«είναι φτωχοί άνθρωποι οι ίδιοι άνθρωποι κάθε χρόνο ή είναι διαφορετικοί?»*. Η μία άποψη, η ατομική, αναφέρει πως είναι οι ίδιοι άνθρωποι και από την άλλη η δεύτερη θεωρία αναφέρει πως είναι διαφορετικοί. Οι διαχρονικές έρευνες δείχνουν ότι οι φτωχοί άνθρωποι δεν είναι οι ίδιοι άνθρωποι κάθε χρόνο. Στην τελευταία έρευνα SIPP, η οποία είναι τριετής και γίνεται από τους αρμόδιους της απογραφή του πληθυσμού, έδειξε πως περίπου το ένα τρίτο (1/3) των Αμερικανών έχουν πιθανότητες να βρεθούν υπό συνθήκες φτώχεια κάποια στιγμή κατά τη χρονική διάρκεια τριών ετών, αλλά μόνο το 3,5% εξ αυτών βρέθηκε και τα τρία χρόνια σε συνθήκες φτώχειας. Επίσης, αξίζει να επισημανθεί ότι σχεδόν το 45% των ενηλίκων χρησιμοποιεί ένα πρόγραμμα κοινωνικής πρόνοιας κατά τη διάρκεια της ζωής.

Από την άλλη εξετάζοντας τα αποτελέσματα ερευνών για τη φτώχεια παρατηρούμε πως η παιδική φτώχεια έχει αυξημένα ποσοστά από ότι τα αντίστοιχα ποσοστά για τους ενήλικες. Όσο μικρότερο είναι ηλικιακά ένα παιδί τόσο υψηλότερα είναι τα ποσοστά. Αυτό θεωρείτε πως γίνεται για δύο λόγους. Πρώτον, οι οικογένειες με μικρά παιδιά πρέπει να έχουν περισσότερα έσοδα κάθε χρόνο για να παραμείνουν πάνω από το όριο της φτώχειας από ότι οι οικογένειες χωρίς παιδιά, διότι τα έξοδα που χρειάζονται για την ανατροφή του είναι αρκετά. Όμως, η αγορά εργασίας δεν διανέμει περισσότερα χρήματα σε αυτές τις οικογένειες μόνο επειδή έχουν περισσότερα παιδιά. Κατά συνέπεια, η απλή πράξη προσθήκης ενός παιδιού σε μια οικογένεια καθιστά πιο πιθανό η οικογένεια έχει μεγάλες πιθανότητες να είναι φτωχή. Δεύτερος λόγος είναι ότι υπάρχουν ενήλικες με παιδιά, οι οποίοι είναι νέοι όμως στο χώρο εργασίας, και για αυτό και επειδή είναι νέοι εργαζόμενοι δεν αμείβονται με υψηλό εισόδημα. Αυτό το κάνει πολύ πιο πιθανό ένα παιδί να βρίσκεται σε συνθήκες φτώχειας από έναν ενήλικα μόνο εξαιτίας της δομής της οικονομίας. Τα μικρά παιδιά ηλικιακά έχουν νεότερους γονείς και το εισόδημά τους είναι μικρότερο από γονείς μεγαλύτερης ηλικίας παιδιών. Το ίδιο μπορούμε να πούμε πως συμβαίνει και με τους νέους ενήλικες εργαζόμενους. Οι ενήλικες εργαζόμενοι με λίγα χρόνια εμπειρίας στον εργασιακό χώρο τους δεν αμείβονται το ίδιο με μεγαλύτερους ηλικιακά εργαζόμενους. Σχεδόν το 20% των νέων ηλικίας 25 ετών βρίσκονται σε συνθήκες φτώχειας, ενώ λιγότερο από το 10% των ηλικιωμένων είναι 64 ετών.

1.3 Κοινωνική διαστρωμάτωση και κοινωνικός αποκλεισμός

Η έννοια της κοινωνικής διαστρωμάτωσης συνδέεται με την έννοια της ανισότητας. Τα άτομα δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες λόγω της διαφορετικής τους θέσης στην κοινωνική διαστρωμάτωση. Με τον όρο «κοινωνική ανισότητα» εννοούμε την κατάσταση κατά την οποία οι άνθρωποι έχουν άνιση πρόσβαση σε πόρους, υπηρεσίες και θέσεις στην κοινωνία (Blackburn 2008). Το φαινόμενο έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια σε όλο τον κόσμο. Ο Dworkin χαρακτηριστικά αναφέρει: «*Η ισότητα έχει γίνει το απειλούμενο είδος των πολιτικών ιδανικών.*» (Blackburn 2008). Ένας άλλος όρος που χρησιμοποιούν οι κοινωνιολόγοι για να περιγράψουν το φαινόμενο είναι η «κοινωνική στρωμάτωση» δηλαδή η κατάταξη τόσο των ατόμων όσο και διαφόρων ομάδων σε ιεραρχικά στρώματα. Ο κλάδος των κοινωνιολόγων (Τσαούση 2006) έχει συμφωνήσει πως η κοινωνική ανισότητα είναι κοινωνικά δομημένη, δηλαδή ότι:

- (α) Η ανισότητα είναι θεσμοποιημένη, δηλαδή ότι υπάρχει ένα σύστημα ανισότητας,
- (β) Η ανισότητα εμφανίζεται με συγκεκριμένες, επαναλαμβανόμενες και σχετικώς σταθερές μορφές και

(γ) Η ανισότητα “μεταφέρεται” από τη μια γενιά στην άλλη.

Επίσης μπορούμε να τη διαχωρίσουμε σε τρεις (3) επιμέρους διαστάσεις αυτή της οικονομικής, του γοήτρου και της δύναμης. Η πρώτη αφορά την οικονομική θέση και σχετίζεται άμεσα με τον πλούτο, δηλαδή κάθε τι βρίσκεται υπό την ιδιοκτησία του καθενός και το εισόδημα, δηλαδή το πόσα χρήματα εισπράττουν από την εργασία τους ή άλλες ενέργειες που κάνουν. Η δεύτερη που αφορά το γόητρο αναφέρεται στο σεβασμό, το θαυμασμό και την αναγνώριση που μπορεί να έχει κάποιος ανάλογη της κοινωνικής του θέσης. Τέλος η τρίτη διάσταση αφορά την κυριαρχία, δηλαδή την ικανότητα των ατόμων και των ομάδων να επιβληθούν και να επιβάλλουν τη θέλησή τους σε άλλους. Η επιβολή μπορεί να γίνεται σε διάφορες καταστάσεις είτε υπάρχει αντίσταση για αυτή τη ενέργεια επιβολής είτε όχι (Τσαούση 2006).

Άλλος ένας ορισμός αναφέρει πως: «Η κοινωνική ανισότητα είναι η ύπαρξη ανισοτήτων λόγω διαφορετικών κοινωνικών χαρακτηριστικών. Ένα μόνιμο χαρακτηριστικό των κοινωνικών ομάδων σε παγκόσμια κλίμακα είναι η διαστρωμάτωση. Η διαστρωμάτωση είναι ο άνισος διαχωρισμός των μελών της κοινωνίας και αποτελεί ειδική μορφή κοινωνικής ανισότητας. Ο διαχωρισμός μπορεί να γίνεται με βάση ποικίλων παραγόντων όπως για παράδειγμα η τάξη, η φυλή, το γένος, η ισχύς και το κύρος.» (Παπαθεοδώρου, Δαφέρμος, Παπαδοπούλου και Σακελλαρίδης, 2010).

Υπάρχουν δύο (2) τρόποι ώστε να μπορέσει να μετρηθεί το φαινόμενο της κοινωνικής ανισότητας. Ο πρώτος είναι η ανισότητα των συνθηκών και αφορά την άνιση κατανομή του εισοδήματος, του πλούτου και διαφόρων υλικών αγαθών, για παράδειγμα η στέγαση με τον καθημερινό διαχωρισμό που υφίσταται μεταξύ των ανθρώπων που είτε είναι άστεγοι είτε ζουν σε στεγαστικά προγράμματα και αυτών που ζουν σε κατοικίες πολυτελείας. Ο δεύτερος τρόπος μέτρησης είναι η ανισότητα των ευκαιριών και αναφέρεται στην άνιση κατανομή στις «ευκαιρίες της ζωής». Δηλαδή αναφέρεται στις μη ίσες ευκαιρίες σε τομείς όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία, η κατοικία και ακόμα και η αντιμετώπιση από το δικαστικό σύστημα. Μπορεί να πάρει διάφορες μορφές και να επηρεάσει τον κάθε πολίτη αυτού του κόσμου. Όπως προαναφέρθηκε και παραπάνω μπορεί οι ανισότητες και οι διακρίσεις μπορεί να είναι οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, ταξικές, σεξουαλικές ακόμα και φυλετικές ανισότητες και για λόγους ρατσιστικούς. Οι οικονομικές ανισότητες αντιστοιχούν στη διαφορά θέσης που κατέχουν τα άτομα στην παραγωγική διαδικασία. Οι κοινωνικές αφορούν τις ανισότητες που παρατηρούνται στην πρόσβαση στα αναγκαία αγαθά για να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους. Οι ταξικές αφορούν την «θέση» - ταξική θέση που κατέχουν στην κοινωνία το άτομο. Οι σεξουαλικές ανισότητες αφορούν την σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές προτιμήσεις του ατόμου. Τέλος οι φυλετικές και ρατσιστικές ανισότητες αφορούν άτομα διαφορετικού φύλου και κυρίως το γυναικείο πληθυσμό και άτομα με διαφορετικό τόπο

καταγωγής που στοχοποιούνται από άλλες κοινωνικές ομάδες και θεωρούνται ως κατώτεροι και μη αποδεχτοί στη δική τους κοινωνία.

«Ο αριθμός των θεωριών που έχουν διατυπωθεί για τον κοινωνικό αποκλεισμό, είναι ίδιος με τον αριθμό των μελετητών του φαινομένου. Καθένας έχει διατυπώσει μια διαφορετική θεωρία» αναφέρει ο Atkinson στο Farrington. Η επιλογή ενός πλαισίου για τον ορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού έχει σημασία στο τρόπο που επηρεάζει, εκφράζει ή νομιμοποιεί τις πολιτικές που επιστρατεύονται για την καταπολέμηση του. Εάν λοιπόν επιλεγεί να τον ορίσουμε ως ένα «πρόβλημα» που θα αφορά μόνο συγκεκριμένες ομάδες με ορισμένα χαρακτηριστικά χωρίς κάποιο σαφή προσδιορισμό των διεργασιών που οδήγησαν στον αποκλεισμό θα οδηγηθούμε σε «δέσμες μέτρων» έκτατου χαρακτήρα που θα στοχεύουν στην αντιμετώπιση αυτών των χαρακτηριστικών. Ο Raugam, χωρίς να έχει διατυπώσει κάποιον ορισμό, αναφέρει τρεις άξονες τους οποίους θεωρεί ότι κινείται το φαινόμενο. Ο πρώτος άξονας σχετίζεται με τις κοινωνικές ανισότητες, δηλαδή την ανεργία και τη φτώχειας. Ο δεύτερος σχετίζεται με την απώλεια των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Τέλος ο τρίτος άξονας σχετίζεται με τη διάρρηξη των κοινωνικών και οικογενειακών δεσμών. Έτσι με αυτό τον τρόπο αναφέρει ο Raugam πως είναι εφικτό να καλυφθεί όλο το φάσμα των ζητημάτων που πραγματεύεται ο κοινωνικός αποκλεισμός (Σηφάκη και Σπανού, 2010).

Η έννοια του αποκλεισμού και ιδιαίτερα του κοινωνικού αποκλεισμού είναι μια έννοια που έχει συζητηθεί και μελετηθεί αρκετά τόσο από την επιστημονική κοινότητα, από άλλους επαγγελματικούς κλάδους όσο και από απλούς, καθημερινούς ανθρώπους που είναι πολύ πιθανόν να τη βιώνουν και οι ίδιοι. Ο όρος εμφανίζεται για πρώτη φορά σε επιστημονικό κείμενο τη δεκαετία του '60. Χρησιμοποιήθηκε με πολλούς τρόπους και δεν είναι λίγες οι φορές που έχει τοποθετηθεί στο επίκεντρο του πολιτικού, κοινωνικού, δημοσιογραφικού και επιστημονικού ενδιαφέροντος. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η εμφάνιση της χρήσης της έννοιας συμπίπτει με την προσπάθεια και την ανάγκη να δημιουργηθούν κοινωνίες των οποίων βασική λειτουργία ήταν να παράγουν «ένταξη» και όχι «αποκλεισμούς», θα αποδέχονται το διαφορετικό και δεν θα το απορρίπτουν, θα το ονομάζουν «διαφορετικό» με στόχο να το προστατέψουν και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για να ενταχθεί και όχι να αναπαράγουν λειτουργίες απόρριψης. Ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν αποτελεί έναν καθαρά επιστημονικό όρο, είναι περισσότερο ένας κοινωνιολογικός όρος ο οποίος αναφέρεται σε διαδικασίες αποκοπής από κοινωνικές ομάδες, οι οποίες θεωρούνται απειλητικές για τη δημόσια τάξη (Μάτσα, 2000). Ένας άλλος ορισμός του φαινομένου, είναι αυτός που διατυπώθηκε από τους Walker & Walker. «Ο κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται ως μια δυναμική διαδικασία κατά την οποία κάποιος αποκόπτεται, ολικώς ή μερικώς από κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά συστήματα, τα οποία καθορίζουν την ενσωμάτωση ενός ατόμου στην

κοινωνία.». Στη θεωρία των Walker & Walker ο κοινωνικός αποκλεισμός γίνεται αντιληπτός ως μια άρνηση της ιδιότητας του πολίτη όπως αυτή ορίστηκε από τον T. Marshall. Ο Graham Room (1990) συνδέει στενά το φαινόμενο της φτώχειας με αυτό του κοινωνικού αποκλεισμού. Τον ορίζει ως μία κατάσταση κατά την οποία:

- (α) Άτομα υποφέρουν από γενικευμένες μειονεξίες στην εκπαίδευση, στις δεξιότητες τους, στις οικονομικές πηγές και σε άλλους τομείς,
- (β) Οι δυνατότητες των ατόμων για πρόσβαση σε σημαντικούς κοινωνικούς θεσμούς στους οποίους συναντά κανείς ευκαιρίες, είναι σημαντικά λιγότερες από ότι για τον υπόλοιπο πληθυσμό και
- (γ) Αυτές οι μειονεξίες παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Μιλάμε δηλαδή για πολλαπλή αποστέρηση σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

(Robila, 2006)

Επίσης ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί κοινωνικά αποκλεισμένο εάν:

- (α) Κατοικεί σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή μιας κοινωνίας και
- (β) Δε συμμετέχει στις φυσιολογικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτή την κοινότητα.

(Burchardt et al., 1999:230 στο Percy-Smith)

Ως έννοια, έχει δεχτεί κριτική από πολλές πλευρές. Πολλοί είναι οι μελετητές, πιστεύουν πως ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν θεωρείτε έννοια, καθώς δεν πληροί ορισμένες βασικές προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο, δηλαδή να είναι σαφής, να έχει συγκεκριμένη σημασία και να αφορά ένα μόνο αντικείμενο. Από άλλους μελετητές όπως για παράδειγμα είναι οι κυρίες Πετράκη και Κουταντζόγλου θεωρούν πως ο όρος είναι σκοτεινός, αμφισβητήσιμης επιστημονικής αξίας, προ-έννοια και ιδιαίτερα ασαφής ως προς το περιεχόμενό της και το θεωρητικό της αντικείμενο (Σηφάκη, Σπανού, 2010). Μεταξύ όμως των περισσότερων ορισμών που του έχουν δοθεί υπάρχουν ορισμένα κοινά στοιχεία. Ένα από αυτά είναι η παραδοχή ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός πρόκειται για μια διαδικασία και όχι για μια κατάσταση. Επίσης δεν είναι λίγοι αυτοί που συμφωνούν πως είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις (Haan, 1998 στο Barata, 2000). Κατά καιρούς γίνονται διάφορες προσπάθειες να γίνει ταξινόμηση των ορισμών με βάση έναν νέο κοινό άξονα. Κύρια σημεία εστίασης είναι η «φύση του κοινωνικού αποκλεισμού», το φαινόμενο της φτώχειας, της αποστέρησης, η έννοια του αποκλεισμού ως διαδικασία αυτή τη φορά, στην επιρροή του από τις κοινωνικό-οικονομικές ανακατατάξεις και τη χωρική του φύση (Littlewood & Herkommer, 2000).

Η EUROSTAT το 2000 είχε ορίσει κάποιους βασικούς δείκτες για τον κοινωνικό αποκλεισμό, οι οποίοι είναι οι εξής:

- 1) Οι οικονομικές δυσκολίες στο νοικοκυριό.
- 2) Η αδυναμία κάλυψης βασικών ανθρώπινων αναγκών.
- 3) Η αδυναμία απόκτησης καταναλωτικών αγαθών.
- 4) Οι κακές συνθήκες διαβίωσης.
- 5) Η κακή υγεία και το χαμηλό προσδόκιμο ζωής.
- 6) Η αραιή ή σπάνια επαφή με φίλους και συγγενείς.
- 7) Η δυσαρέσκεια σε σχέση με την εργασία ή τη βασική απασχόληση.

(Σηφάκη και Σπανού, 2010)

Επίσης αναφέρεται πως για τους Burchardt et al., υπάρχουν επτά διαστάσεις που οδηγούν κάποιον ή μια ομάδα στον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτές οι διαστάσεις είναι οι εξής:

- 1) Η οικονομική, η οποία αναφέρεται σε περιπτώσεις μακροχρόνιας ανεργίας, επισφαλούς εργασίας, εργασία με χαμηλό εισόδημα και νοικοκυριών των οποίων δεν εργάζεται κανένα μέλος.
- 2) Η κοινωνική, η οποία σχετίζεται με την κατάρρευση των παραδοσιακών νοικοκυριών, με ανεπιθύμητες εφηβικές εγκυμοσύνες, άστεγους, υψηλή εγκληματικότητα και αποξένωση.
- 3) Η πολιτική, η οποία αφορά την έλλειψη πολιτικών δικαιωμάτων, χαμηλής συμμετοχής σε εκλογικές διαδικασίες, χαμηλά επίπεδα κοινοτικής δραστηριότητας, έλλειψη επιστημοσύνης στην κοινωνική πρόοδο και ευρύτερη κοινωνική αναταραχή.
- 4) Η διάσταση που σχετίζεται με τη γειτονιά αναφέρεται στην ανυπαρξία τοπικών υπηρεσιών, στην κατάρρευση των υποστηρικτικών δικτύων και στα κατεστραμμένα σπίτια.
- 5) Η ατομική, που περιλαμβάνει ψυχικές και σωματικές ασθένειες, σχολική αποτυχία, έλλειψη δεξιοτήτων και έλλειψη αυτοπεποίθησης.
- 6) Η χωροταξική, η οποία έχει ως αποτελέσματα τη συγκέντρωση των περιθωριοποιημένων και ευπαθών ομάδων σε συγκεκριμένες περιοχές, δηλαδή γκέτο.
- 7) Η διάσταση η οποία σχετίζεται με την ομάδα και τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν παραπάνω συγκεντρώνονται συχνά σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, όπως για παράδειγμα οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες και άλλοι.

(Σηφάκη και Σπανού, 2010)

1.4 Θεωρίες για τον κοινωνικό αποκλεισμό

Η κοινωνική ανισότητα, είτε κοινωνικά είτε οικονομικά, είναι ένα από τα πιο κοινά χαρακτηριστικά των καπιταλιστικών κοινωνιών. Μερικοί άνθρωποι ή ορισμένες κοινωνικές ομάδες έχουν περισσότερα χρήματα, μεγαλύτερο κύρος, περισσότερα προνόμια και μεγαλύτερη επιρροή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στο παρόν κομμάτι της παρούσας εργασίας θα γίνει αναφορά και παρουσίαση των θεωριών που υπάρχουν για την ανισότητα. Ένας από τους κύριους στόχους των σύγχρονων πολιτικών επιστημόνων και πολιτικών κοινωνιολόγων είναι να κατανοήσουν και να εξηγήσουν την κοινωνικοπολιτική δομή της κοινωνίας. Ασχολούνται με τη δομή της εξουσίας και τις σχέσεις εξουσίας που βασίζονται στην ανισότητα για την επίτευξη αυτού του στόχου. Εδώ και πολλά χρόνια υπάρχει μια μακροχρόνια συζήτηση μεταξύ των επιστημόνων και των σχολών σε σχέση με την κοινωνική ανισότητα. Εν συνεχεία θα γίνουν αναφορές στη θεωρία των τάξεων και τις Μαρξιστικές προσεγγίσεις καθώς και τους προβληματισμούς τους. Η δεύτερη θεωρία που θα παρατεθεί είναι η θεωρία Ελίτ, η οποία ιστορικά επισκιάζεται από την πρώτη, και αφορά την εξουσία και την επιρροή που ασκεί και αποσκοπεί στην ανάλυση της διαφοροποίησης μεταξύ ελίτ και μη-ελίτ είτε μαζικής είτε δημόσια.

Η θεωρία των τάξεων τονίζει κατά κύριο λόγο την ιδιοκτησία και τον έλεγχο ώστε να μπορέσει να εξηγήσει τις ταξικές διαφοροποιήσεις που υπάρχουν. Επικεντρώνεται στις ανισότητες ιδιοκτησίας και μη ιδιοκτησίας των οικονομικών πόρων. Οι μελετητές επικεντρώνονται στην αναγνώριση των τάξεων τις οποίες θεωρούν αρκετά σημαντικές για την κοινωνική δυναμική και τη δύναμη της κοινωνίας. Η θεωρία των τάξεων διαχωρίζεται σε δύο επιμέρους σχολές. Η πρώτη είναι η Μαρξιστική θεωρία των τάξεων και η δεύτερη η θεωρία τάξεων του Weberian. Από την άλλη πλευρά η θεωρία Ελίτ διαχωρίζεται σε τέσσερις επιμέρους θεωρίες:

- 1) Η Πλουραλιστική θεωρία Ελίτ (Pluralist Elite Theory),
- 2) Η Ελιστική θεωρία των Ελίτ (Elitist Elite Theory),
- 3) Ο Δημοκρατικός Ελιτισμός (Democratic Elitism) και
- 4) Η Demo-Elite προοπτική (Demo- Elite Perspective).

Η θεωρία των τάξεων διαμορφώθηκε από τον Καρλ Μαρξ και εν συνεχεία αναπτύχθηκε περαιτέρω από μαρξιστές συγγραφείς. Οι μελετητές της θεωρίας αυτής επικεντρώνονται στην αναγνώριση των τάξεων ως σημαντικές για τις κοινωνικές δυνάμεις της κοινωνίας. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω υπάρχουν δύο επιμέρους διαχωρισμοί για αυτή τη θεωρία, η Μαρξιστική και η Weberian θεωρία.

Από τη μία πλευρά η Μαρξιστική θεωρία αναλύσει τις κοινωνικές τάξεις με βάση τη σχέση τους με τα μέσα παραγωγής. Επίσης τις δέχεται ως κοινωνικούς

παράγοντες και ως ομάδες συγκρούσεων. Αναφέρει πως όλες κοινωνίες έχουν τουλάχιστον δύο κοινωνικές τάξεις που έχουν κοινές σχέσεις με τα μέσα παραγωγής. Η πρώτη, η άρχουσα τάξη, κατέχει και ελέγχει τα μέσα παραγωγής και η δεύτερη που εργάζεται σε αυτά.

Όπως ανέφερε ο Hinds, η τάξη της Μαρξιστικής προσέγγισης ορίζεται με δύο τρόπους. Πρώτον, ως κατηγορία ατόμων που βρίσκονται σε παρόμοια θέση και δεύτερον, ως πολιτιστικός και πολιτικός οργανισμός. Με αυτή την έννοια, η τάξη μπορεί να θεωρηθεί ως μια κοινωνική πραγματικότητα που τα μέλη της κατέχουν μια κοινή θέση στην οργάνωση της παραγωγής και έχοντας τα μέλη της επίγνωση μιας ταξική συνείδηση με συλλογικούς δεσμούς αλληλεγγύης ώστε να είναι δυνατόν να επιτευχθούν κοινοί σκοποί και στόχοι. Επίσης ο Hinds αναφέρει πως η Μαρξιστική θεωρία μπορεί να διαχωριστεί επίσης σε δύο κατηγορίες, την ανάλυση της κοινωνιολογικής Μαρξιστικής τάξης που επικεφαλής της είναι ο Miliband και την ανάλυση της διαρθρωτικής Μαρξιστικής τάξης με επικεφαλής της τον Πουλαντζά.

Από τη μια πλευρά ο Miliband αναλύει το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία και επικεντρώνει την άποψή του στις κρατικές ελίτ και τους διαχειριστές. Επίσης εξετάζει το κοινωνικό υπόβαθρο, τις αξίες, τη συμπεριφορά καθώς και άλλα χαρακτηριστικά της κρατικής γραφειοκρατίας. Η θέση της εργατικής τάξης ή άλλων ομάδων στη δομή της καπιταλιστικής κοινωνίας καθορίζεται από τα συμφέροντά τους. Επικρίνει τον «υπερ-δογματισμό» του Πουλαντζά ότι προσπαθεί να εξηγήσει τα πάντα ως θέμα δομών. Ωστόσο, η σχέση μεταξύ κράτους και τάξεων είναι πολύ πιο πολύπλοκη από τον «δομικό ντετερμινισμό» του Πουλαντζά. Ο Hinds αναφέρει πως ο Miliband παρά την επέκρινε τον υπερ-δομικαλισμό του Πουλαντζά στην έρευνα του κάνει χρήση διαρθρωτική περιγραφή για τις τάξεις. Αναλύει τις δομές και τις δράσεις των ατόμων και όχι τις σκοπιμότητές αυτών. Σύμφωνα με τον Claude Levi Strauss, η δομή δεν είναι ένα πρότυπο για παρατήρηση των κοινωνικών σχέσεων, αλλά η βασική πραγματικότητα που διαμορφώνει την αδιαφανή λογική ενός κοινωνικού συστήματος. Ο Μαρξ θεωρεί την οικονομία ως βάση της όλης υπερκατασκευής της κοινωνίας. Η οικονομία καθορίζει όχι μόνο τα γενικά χαρακτηριστικά ολόκληρης της κοινωνίας, αλλά και τα χαρακτηριστικά των άλλων κοινωνικών θεσμών και τις σχέσεις μεταξύ τους. Ωστόσο, για τον Πουλαντζά, αυτές οι σχέσεις μπορεί να διαφέρουν από τον έναν τρόπο παραγωγής στον άλλο. Η πολιτική και νομική δομή ή ιδεολογία μπορεί να έχει μεγαλύτερη σημασία και μπορεί να διαδραματίσει τον κυρίαρχο ρόλο σε ορισμένες περιπτώσεις στην κοινωνία. Σύμφωνα με τον Πουλαντζά, ο Miliband έπρεπε πρώτα να αποσαφηνίσει τη λειτουργία του κράτους μέσα στην καπιταλιστική κοινωνία, αλλά κάτι τέτοιο δεν πραγματοποιήθηκε. Με αυτή την έννοια, ο Miliband γίνεται εχθρός του μαρξισμού, διότι θέτει τα ανθρώπινα υποκείμενα στο κεντρικό σημείο της ανάλυσής του.

Η μαρξιστική θεωρία αναλύει τις κοινωνικές τάξεις ως βασισμένες στη σχέση με τα μέσα παραγωγής και τις δέχονται ως κοινωνικούς παράγοντες και ομάδες συγκρούσεων. Όλες οι κοινωνίες έχουν τουλάχιστον δύο τάξεις που έχουν κοινές σχέσεις με τα μέσα παραγωγής: η πρώτη είναι η «άρχουσα τάξη» που κατέχει και ελέγχει τα μέσα παραγωγής. Σύμφωνα με τον Μαρξ, η τάξη που ελέγχει τα μέσα παραγωγής υλικών ελέγχει επίσης τα μέσα ψυχικής παραγωγής. Κατά τα χρόνια της φεουδαρχίας η γη ήταν το κυριότερο μέσο παραγωγής, ενώ στις καπιταλιστικές κοινωνίες τα κυριότερα μέσα παραγωγής είναι τα μηχανήματα και οι οικονομικοί πόροι. Έτσι, ενώ η φεουδαρχική αριστοκρατία κατέχει και ελέγχει τη γη από την κυρίαρχη τάξη στο φεουδαρχικό στάδιο, οι καπιταλιστές ελέγχουν το μηχανισμό και τους οικονομικούς πόρους και έτσι γίνεται η κυρίαρχη τάξη στο καπιταλιστικό στάδιο. Η δεύτερη είναι η «εκμεταλλεόμενη τάξη» που δεν κατέχει και δεν ελέγχει τα μέσα παραγωγής. Οι δουλοπάροικοι, στη φεουδαρχική εποχή, ήταν δεμένοι με τη γη και ήταν εκμεταλλεύσιμοι. Από την άλλη πλευρά, η εκμεταλλεόμενη τάξη είναι το προλεταριάτο που δεν έχει γη και ουσιαστικά ελεύθερο να πουλήσει το εργατικό της έργο στην καπιταλιστική κοινωνία. Υπάρχουν επίσης κάποιες άλλες κοινωνικές τάξεις όπως η μικρή αστική τάξη, το λαμπέν-προλεταριάτο, οι γαιοκτήμονες και η αγροτιά. Η Μαρξιστική θεωρία έρχεται αντιμέτωπη με το πρόβλημα της "νέας μεσαίας τάξης". Αυτή η τάξη δεν μπορεί να οριστεί χρησιμοποιώντας την κλασική Μαρξιστική προσέγγιση επειδή η πλειοψηφία των μελών της δεν είναι ούτε καπιταλιστές ούτε εργάτες με την παραδοσιακή έννοια.

Όπως έθιξε ο Etzioni, οι Μαρξιστές ισχυρίζονται ότι η κρατική διοίκηση εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης όχι της τάξη. Η κυβερνητική τάξη εκτελεί καθήκοντα της διοίκησης και της πολιτικής διαδικασίας. Ενώ η κυρίαρχη τάξη κατέχει την αποφασιστική εξουσία που αναγκάζει την πολιτική διαδικασία να υπηρετήσει τα συμφέροντα των ηγεμόνων. Το κράτος εξυπηρετεί το συμφέρον της άρχουσας τάξης, διότι οι καπιταλιστές και αυτοί που κυβερνούν την κρατική συσκευή έχουν ένα κοινό κοινωνικό υπόβαθρο και νοοτροπία. Οι καπιταλιστές εκθέτουν μια εξαιρετικά ισχυρή δομή ομάδων συμφερόντων και μπορούν να πιέσουν το κράτος προς τα κοινά τους συμφέροντα. Τέλος μπορούμε να συνοψίσουμε την Μαρξιστική προσέγγιση με τον εξής τρόπο:

- 1) Οι τάξεις που ορίζονται από τη σχέση με την παραγωγή,
- 2) Οι τάξεις που περιγράφονται ως οι μείζονες κοινωνικές δυνάμεις στην ιστορία,
- 3) Η κλασική δομή της καπιταλιστικής κοινωνίας συνδέεται με δύο δυναμικές:
  - (α) Την ταξική πάλη και
  - (β) Την καπιταλιστική οικονομική δυναμική που επηρεάζει τις τάξεις και τις ταξικές σχέσεις

και

- 4) Οι τάξεις που υπάρχουν και έχουν συνέπειες είτε οι άνθρωποι τις αναγνωρίζουν είτε όχι.

Οι τάξεις έχουν αντικρουόμενα συμφέροντα που διαμορφώνονται από την οικονομική δυναμική του καπιταλισμού.

Από την άλλη πλευρά, ο Weber ορίζει τις κατηγορίες ως την αναγνωρίσιμη ομάδα ατόμων που μοιράζονται μια κοινή κατάσταση στην αγορά. Η ιδέα της ταξικής κατάστασης διαφοροποιεί την ιδέα του Weber πολύ περισσότερο από την ανάλογη της Μαρξιστικής θεωρίας. Οι ταξικές καταστάσεις είναι ένα φαινόμενο της εμπορικής ζωής μιας κοινωνίας με την έννοια του Weber. Καθορίζει τις κλάσεις από την άποψη της ομαδοποίησης της σχετικής ταξικής κατάστασης. Για τον Weber, οι απαραίτητες βασικές προϋποθέσεις για την ταξική κατάσταση είναι:

- (α) Ένας μεγάλος αριθμός ατόμων έχει από κοινού έναν συγκεκριμένο αιτιώδη παράγοντα που επηρεάζει τις πιθανότητες τους στη ζωή,
- (β) Αυτός ο παράγοντας πρέπει να γίνεται μόνο με την κατοχή των οικονομικών αγαθών και των συμφερόντων που απαιτούνται για την απόκτηση του βιοτικού επιπέδου και
- (γ) Με τις συνθήκες της αγοράς εμπορευμάτων ή εργασίας.

Η κατηγοριοποίηση με βάση την κατάσταση της αγοράς των ατόμων μπορεί να διαφοροποιηθεί ανάλογα με την περιουσία που χρησιμοποιείται για την απόκτηση σε κάποια αγορά ή για όσους δεν έχουν περιουσία, ανάλογα με τους τύπους υπηρεσιών που προσφέρονται προς πώληση. Η ιδέα της ταξικής κατάστασης διαφοροποιεί την ιδέα του Weber πολύ περισσότερο από τους Μαρξιστές. Στην Μαρξιστική παράδοση, οι τάξεις είναι ένα φαινόμενο της οργάνωσης της παραγωγής. Ωστόσο, οι ταξικές καταστάσεις είναι ένα φαινόμενο της εμπορικής ζωής μιας κοινωνίας με την έννοια του Weber. Ωστόσο, αυτή η διαφοροποίηση μεταξύ της Μαρξιστικής και της Weberian θεωρίας είναι για τις προ-καπιταλιστικές κοινωνίες. Και οι δύο αυτές παραδόσεις δέχονται ότι οι καπιταλιστές και οι εργαζόμενοι είναι δύο διαφορετικές τάξεις στην καπιταλιστική εποχή. Η τάξη είναι το κύριο διακριτικό στοιχείο για την κατανόηση της διαφοροποίησης στην καπιταλιστική κοινωνία.

Η κύρια θεωρία επικεντρώνεται στους πόρους και δέχεται τους υλικούς πόρους ως μείζονα βάση της ταξικής διαίρεσης. Ο Weber τονίζει τις τρεις διαφορετικές αλλά παρόλα αυτά αλληλένδετες πτυχές της κοινωνικής διαστρωμάτωσης:

- 1) Κατηγορία-Τάξη: με βάση την ιδιοκτησία και τη θέση στην αγορά ή τις πιθανότητες κοινωνικής ζωής. Σύμφωνα με τον Weber, υπάρχουν τρεις μεγάλες κοινωνικές τάξεις:
  - (α) Ιδιοκτήτες ακινήτων,

- (β) Εκείνοι που δεν κατέχουν ακίνητη περιουσία αλλά η θέση τους στην αγορά εντείνεται από τις ικανότητες και τις γνώσεις τους και
- (γ) Όσοι μπορούν να πουλήσουν μόνο την εργασία τους.
- 2) Κατάσταση: Με βάση την κατανάλωση και τον τρόπο ζωής. Η κατάσταση παρέχει αποτελεσματική αξίωση για κοινωνική τιμή ή κύρος με βάση κάποια ποιότητα ή τρόπο ζωής και
- 3) Μέρος: Ένα συμβαλλόμενο μέρος είναι οποιοσδήποτε οργανωμένος όμιλος να επηρεάσει την άσκηση εξουσίας. Βασίζεται στον αγώνα διαφόρων ομάδων για πολιτική εξουσία.

Κάποιοι Weberian στοχαστές αναλύουν την τάξη όσον αφορά την κατάσταση, το κύρος, την κατάσταση στην αγορά και την εργασία, το επάγγελμα, το εισόδημα και την εκπαίδευση. Ο Dahrendorf, κοινωνιολόγος, επικρίνει ρητά την ανάλυση της Μαρξιστικής τάξης και προσπαθεί να αναπτύξει τη δική του εναλλακτική θεωρία. Αναλύει τις κατηγορίες ως ομάδες συμφερόντων που προκύπτουν από τις διαρθρωτικές συνθήκες και επηρεάζουν τις διαρθρωτικές κοινωνικές αλλαγές μέσω των ενεργειών τους. Οι διαρθρωτικές συνθήκες αφορούν την κατανομή αρμοδιοτήτων σε οπωσδήποτε συντονισμένες ενώσεις. Οι τάξεις είναι ομάδες διχοτόμων συμφερόντων που σχετίζονται με τη συμμετοχή ή τη μη συμμετοχή στην άσκηση εξουσίας. Συμφωνεί με την άποψη του Μαρξ για την κοινωνία ως χωρισμένη σε τάξεις που συγκρούονται μεταξύ τους. Εκτός από αυτή την άποψη, επισημαίνει μια θεωρία διαρθρωτικών συγκρούσεων ότι η ταξική σύγκρουση δεν βασίζεται στη σχέση με τα μέσα παραγωγής, αλλά στη βάση της εξουσίας και της εξουσίας. Υπάρχου δύο ταξικές διαιρέσεις στην κοινωνία που αναφέρονται στην άσκηση της κρατικής εξουσίας και στον έλεγχο της βιομηχανίας.

Ένας άλλος Weberian κοινωνιολόγος, ο Bell, τονίζει τις δεξιότητες και τη γνώση. Κατά την άποψή του, το κεφάλαιο ήταν ο κεντρικός πόρος και ο καπιταλιστής κυριαρχούσε στη βιομηχανική κοινωνία. Ωστόσο, η γνώση έχει καταστεί ο σημαντικότερος πόρος και η "τάξη γνώσεων" κατέχει δεσπόζουσα θέση στη μεταβιομηχανική κοινωνία. Ο Parkin είναι ένας άλλος αναλυτής της Weberian θεωρίας, δέχεται τις τάξεις ως κοινωνικά σημαντικές συλλογικότητες και υπογραμμίζει τις ανισότητες που παρέχουν δυνατότητες αποκλειστικών ή σφετεριστικών μορφών συλλογικής δράσης. Βάζει την έννοια του κοινωνικού κλεισίματος του Weber στο επίκεντρο της ανάλυσής του. Δεν δίνει κανένα προνόμιο σε κάθε είδους ανισότητα στην κοινωνία. Οι πιο ισχυρές ομάδες που είναι οι προνομιούχες ομάδες διατηρούν τη θέση τους αποκλείοντας εκείνους που είναι σε χαμηλότερη κλίμακα. Ένας άλλος μελετητής ο Giddens, αναφέρει πως ο σχηματισμός κοινωνικών τάξεων συνδέεται άμεσα με το πρότυπο των ευκαιριών για κοινωνική κινητικότητα στην κοινωνία. Οι ευκαιρίες και οι περιορισμοί στην κινητικότητα σχετίζονται με την ιδιοκτησία ιδιοκτησίας, τα

εκπαιδευτικά προσόντα και τις επαγγελματικές δεξιότητες. Αναπτύσσουν τις τρεις βασικές τάξεις στην καπιταλιστική κοινωνία:

- 1) Η τάξη των ιδιοκτητών,
- 2) Η μεσαία τάξη, σχετίζεται με την ετερογενή τάξη που υπάρχει βάσει των εκπαιδευτικών προσόντων και των επαγγελματικών δεξιοτήτων και
- 3) Η εργατική τάξη, μια πολύ μεγάλη τάξη μισθωτών.

Εξετάζοντας τις δύο αυτές θεωρίες, τη Μαρξιστική και του Weberian, θα διαπιστώσουμε πως μεταξύ τους είναι τελείως διαφορετικές και θα ήταν αδύνατον και λάθος να συνδεθούν. Παρ'όλα αυτά όμως ο Hindess θεωρεί πως η άποψη και η θεωρία του Weber είναι συμπληρωματική σε αυτή του Μαρξ και όχι κάτι διαφορετικό. Και οι δύο θεωρίες εξετάζουν και αναλύουν τις τάξεις με βάση την οικονομία όμως η μαρξιστική προσέγγιση τις τάξεις με βάση την παραγωγική διαδικασία ενώ ο Weber τις ορίζει σε σχέση με την αγορά.

«Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν ταυτίζονται· αθροίζονται» (Βενιέρης Δ., 2006)

Κεφάλαιο 2^ο:

Φτώχεια και Κοινωνική Ανισότητα στο σύγχρονο κόσμο

«Δεν υπάρχει μεγαλύτερο σκάνδαλο από τα κουρέλια, δεν υπάρχει πιο ντροπιαστικό έγκλημα από τη φτώχεια.» George Farquhar

Το παρόν κεφάλαιο θα αφιερωθεί στο να παρουσιαστεί η κατάσταση και τα ποσοστά της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας στο σύγχρονο κόσμο. Θα παρατεθούν στοιχεία, δεδομένα και διαγράμματα για τα φαινόμενα αυτά τόσο για τις χώρες τις Ευρώπης όσο και για ορισμένες χώρες του κόσμου που θα μπορούσαμε να πούμε πως μπορούν να θεωρηθούν και χαρακτηρίστηκα παραδείγματα των άκρων αυτών των φαινομένων. Θα γίνει και μια παρουσίαση των στόχων και των προσπαθειών που κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση ώστε να μειώσει ή να εξαλείψει, όσο είναι δυνατόν αυτό, το φαινόμενο της φτώχειας.

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι δύο φαινόμενα που επηρεάζουν και επηρεάζονται εκτός από άλλους παράγοντες και τη κοινωνική διαστρωμάτωση, τις ανισότητες και την παγκόσμια-διεθνή οικονομία. Δεν υπάρχει κράτος του κόσμου που να μην έχει ποσοστά φτώχειας και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες στον πληθυσμό του. Ακόμα και τα πολύ ισχυρά κράτη έχουν σημαντικά και ορισμένες φορές και υψηλά ποσοστά. Η ανισότητα, η άνιση κατανομή του πλούτου, του εισοδήματος και άλλων είναι συνδεδεμένη με τη φτώχεια και είναι δύο φαινόμενα που συμβαδίζουν μεταξύ τους. Είναι δύο φαύλοι κύκλοι που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά και η προσπάθεια αλλαγή της κατάστασης αυτής είναι δύσκολη και ορισμένες φορές επώδυνη για όσους το προσπαθούν. Η φτώχεια μπορούμε να πούμε πως διαιωνίζει τις κοινωνικές ανισότητες και δεν εξαρτάται απόλυτα από το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον αλλά και από τα ατομικά χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου.

Μια βασική δυσκολία στη μέτρηση της παγκόσμιας φτώχειας, όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας, είναι ότι τα επίπεδα τιμών είναι πολύ διαφορετικά στις διάφορες χώρες. Για το λόγο αυτό, δεν αρκεί η απλή μετατροπή των επιπέδων κατανάλωσης των ανθρώπων των διάφορων χωρών. Επιπλέον είναι απαραίτητο να προσαρμοστούν οι διαφορές μεταξύ αγοραίας δύναμης μεταξύ των χωρών και αυτό γίνεται μέσω προσαρμογών της ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η Διεθνής Γραμμή Φτώχειας, που λειτουργεί υπό την Παγκόσμια Τράπεζα είναι εξαιρετικά χαμηλή. Η εστίαση στην ακραία φτώχεια είναι σημαντική ακριβώς επειδή συλλαμβάνει όσους έχουν την μεγαλύτερη ανάγκη. Ωστόσο, είναι επίσης

σημαντικό να επισημανθεί ότι οι συνθήκες διαβίωσης πολύ πάνω από τη Διεθνή Γραμμή Φτώχειας εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται από φτώχεια και κακουχίες.

Κοιτώντας κάποιος τον παγκόσμιο χάρτη με τα στοιχεία της φτώχειας θα μπορούσε να διακρίνει εύκολα τις περιοχές που επηρεάζονται και έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Σύμφωνα με το site Our World In Data η πλειοψηφία των κατοίκων του κόσμου που ζουν υπό συνθήκες φτώχειας βρίσκονται στην Αφρική και την Ασία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η χώρα της Ινδίας που σχεδόν ο μισός της πληθυσμός ζει υπό συνθήκες φτώχειας και ιδιαίτερα υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας. Οι δύο ήπειροι αυτοί υπολογίζεται πως έχουν περίπου το 40% της παγκόσμιας φτώχειας. Κάτω από αυτές είναι η Λατινική Αμερική με τις χώρες που την αποτελούν να έχουν επίσης υψηλά ποσοστά φτώχειας στον πληθυσμό τους. Με βάση αυτή τη μικρή αναφορά για τη χωρική διάσταση του φαινομένου μπορούμε να πούμε πως υπάρχει ένας διαχωρισμός στα ποσοστά φτώχειας και τις κοινωνικής ανισότητας μεταξύ των αναπτυσσόμενων και των αναπτυγμένων χωρών.

2.1 Η φτώχεια στο σύγχρονο κόσμο

Στις περισσότερες χώρες του σύγχρονου κόσμου το χάσμα και η απόσταση μεταξύ των πλουσίων και των φτωχών πολιτών μεγαλώνει όλο και περισσότερο. Σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), τόσο στο site του όσο και στις εκθέσεις που δημοσιεύει ανά τακτά χρονικά διαστήματα, το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού έχει εισόδημα σχεδόν δέκα (10) φορές υψηλότερο από το ανάλογο του 10% του φτωχότερου. Για να αναλογιστούμε το χάσμα αυτό αρκεί να σκεφτούμε πως το αυτή η αναλογία τη δεκαετία του '80 ήταν επτά (7) προς ένα (1) καθώς εκείνη τη χρονική περίοδο ο πληθυσμός του κόσμου ανερχόταν στο ένα κόμμα ένα (1,1) δισεκατομμύριο εκτιμάται πως περίπου ένα (1) δισεκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας και ακραίας φτώχειας. Τη δεκαετία του '90 ανέβηκε στο οχτώ (8) προς ένα (1) καθώς ο αριθμός των μη φτωχών ανθρώπων αυξανόταν και παράλληλα ο αριθμός των φτωχών μειωνόταν. Σύμφωνα με εκτιμήσεις ο πληθυσμός του κόσμου που ζούσε σε συνθήκες φτώχειας τότε ήταν περίπου δύο κόμμα δύο (2,2) δισεκατομμύρια. Οι αναλογίες αυτές που προαναφέρθηκαν έχει παρατηρηθεί πως αυξάνονται συνεχώς παρόλο που οι αριθμοί δείχνουν πως ο φτωχός πληθυσμός του κόσμου μειώνεται. Άξια αναφοράς είναι και τα στοιχεία που δίνει ο ΟΟΣΑ για τα χρόνια της κρίσης, τα οποία δείχνουν πως οι εισοδηματικές ανισότητες συνέχισαν να αυξάνονται. Παρόλα αυτά και τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών πολιτών τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας αναφέρουν πως τα τελευταία χρόνια το ποσοστό των

ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας έχουν μειωθεί αρκετά. Σε αυτή την προσπάθεια συνέβαλε και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ο οποίος το 1990 έθεσε ως στόχο του τη μείωση στο μισό του ποσοστού αυτού ως το 2015 κάτι το οποίο κατάφερε πολύ νωρίτερα, αναφέροντας πως πάνω από ένα (1) δισεκατομμύριο άνθρωποι διέφυγαν από την ακραία φτώχεια.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί πως μερικές φορές είναι αρκετά δύσκολο και άλλες φορές λάθος να συγκρίνουμε τα ποσοστά φτώχειας ή τα επίπεδα εισοδήματος σε μεγάλες χρονικές περιόδους. Αυτό γιατί τα διαθέσιμα αγαθά και οι υπηρεσίες τείνουν να αλλάζουν ανά τακτές χρονικές περιόδους, σε βαθμό που δημιουργούνται και εμφανίζονται στο προσκήνιο νέα αγαθά και υπηρεσίες. Όλο και περισσότερες χώρες εκρίζωσαν και αύξησαν την παραγωγικότητα της εργασίας, οι οικονομίες τους άρχισαν να αναπτύσσονται και η φτώχεια άρχισε να μειώνεται. Η τεχνολογική πρόοδος αλλά και γενικότερα η πρόοδος και η εξέλιξη έχει βελτιώσει αισθητά και σημαντικά την καθημερινότητα των ανθρώπων παγκοσμίως, ή τουλάχιστον την πλειοψηφία αυτού. Παρόλο όμως τις εξελίξεις και τις προόδους οι ανισότητες σε κάθε επίπεδο παραμένουν. Κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του περασμένου αιώνα, η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού προκάλεσε την αύξηση του απόλυτου αριθμού φτωχών ανθρώπων στον κόσμο, παρόλο που μειώθηκε το μερίδιο των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα μπορεί η απόλυτη φτώχεια να μειώθηκε σημαντικά τα τελευταία τριάντα (30) χρόνια κατά 22%, από 43% έπεσε στο 21%, αλλά και πάλι τα ποσοστά της είναι υψηλά σε αρκετές χώρες του κόσμου.

Παρά τις σημαντικές και αποτελεσματικές προσπάθειες για τη μείωση των αριθμών, το 10% περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού εξακολουθεί να ζει υπό συνθήκες φτώχειας. Οι μελετητές του φαινομένου αποδίδουν τις μεγάλες μειώσεις του ποσοστού της φτώχειας σε δύο (2) χώρες, την Κίνα και την Ινδία. Σύμφωνα με το site singularityhub.com, η Κίνα το 1981 είχε ποσοστά φτώχειας που ανέρχονταν στο 88% αλλά όμως το 2013 το ποσοστό αυτό έπεσε στο εξαιρετικά απίθανο και σπάνιο ποσοστό του 2%. Η Ινδία από την άλλη μείωσε τα ποσοστά της από το 54% στο 21%, σημαντική μείωση και αυτή αν και δεν είναι τόσο εντυπωσιακή όσο η ανάλογη της Κίνας. Η θεαματική μείωση αυτή της Κίνας σημειώθηκε διότι τα τελευταία χρόνια έχουν συρρεύσει στη χώρα δεκάδες εταιρείες και εργοστάσια παραγωγής λόγω των φθηνών εργατικών χεριών που διαθέτει. Με το πέρασμα του χρόνου και τη μαζική εισροή η Κίνα θεωρείται η πρώτη δύναμη σε αρκετούς τομείς. Σύμφωνα πάντα με την Υπηρεσία Συναλλαγών και Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNCTAD) η «θεαματική» αυτή μείωση της φτώχειας θεωρείται πως είναι «τεχνικής» φύσεως και οφείλεται κυρίως στην οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη της Κίνας. Μέχρι το 1981 η Κίνα ήταν μια από τις φτωχότερες χώρες του πλανήτη. Καθώς όμως η οικονομία της Κίνας αναπτυσσόταν, το 2010 μόνο το 11% του φτωχότερου ποσοστού του

παγκόσμιου πληθυσμού ζούσε στην Κίνα. Σύμφωνα με αυτό το παράδειγμα θα μπορούσαμε να πούμε και να υποστηρίξουμε τη θεωρία της «τεχνικής» φύσεως μείωση της φτώχειας πως η φτώχεια μειώθηκε πλασματικά στις αναπτυσσόμενες χώρες και αυξήθηκε στις αναπτυγμένες χώρες και ένας λόγος που συμβαίνει αυτό είναι η διεύρυνση των ανισοτήτων. Για παράδειγμα κάποιος που ζει στο όριο της φτώχειας στη Δύση στις χώρες της Αφρικής θα θεωρούταν πλούσιος και εύπορος. Οι ομάδες του πληθυσμού που επηρεάζονται από το φαινόμενο είναι ο γυναικείος πληθυσμός, οι ηλικιωμένοι και τα παιδιά. Ιδιαίτερα τα παιδιά μπορούμε να πούμε πως είναι τα «θύματα» καθώς η παιδική φτώχεια αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια δραματικά σχεδόν σε όλες τις χώρες του πλανήτη. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής σχεδόν ένα (1) στα επτά (7) παιδιά ζει σε συνθήκες φτώχειας. Αλλά και τα ποσοστά της Ευρώπης για την παιδική φτώχεια δε διαφέρουν και πολύ. Σύμφωνα με στοιχεία της EUROSTAT, το 2017 εκατόν δεκατρία (113) εκατομμύρια Ευρωπαίοι ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Δεν είναι λίγοι οι επιστήμονες και οι ειδικοί επάνω στο θέμα που συνιστούν καλύτερη διαχείριση των πόρων και των κονδυλίων που διατίθενται για τη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Θεωρούν πως ο προνομιακός πλούτος που δημιουργείτε από τη μη σωστή κατανομή και διαχείριση των παραπάνω οδηγεί στη δημιουργία μεγάλων ποσοστών φτώχειας, διαφορετική από χώρα σε χώρα και η οποία δεν θα έπρεπε να είναι τόσο υψηλά τον 21^ο αιώνα.

Ο πιο απλός τρόπος μέτρησης της φτώχειας είναι να θέσει ο μελετητής ένα όριο φτώχειας, όπως για παράδειγμα αυτό που έχει θέσει η Παγκόσμια Τράπεζα το οποίο είναι ένα κόμμα εννέα δολάρια (1,9\$) ανά ημέρα, και να υπολογίσει τον αριθμό των ανθρώπων που ζουν κάτω από αυτό το όριο. Θεωρώ πως αυτό το όριο είναι δεν είναι αντικειμενικό ούτε και αντιπροσωπευτικό ως όριο φτώχειας για όλες τις χώρες του κόσμου. Αυτό διότι οι χώρες του σύγχρονου κόσμου δεν έχουν τα ίδια εισοδήματα για τους εργαζομένους τους ούτε ζουν όλοι οι κάτοικοι διαφορετικών χωρών υπό τις ίδιες συνθήκες διαβίωσης. Η μέτρηση της φτώχειας με βάση τον αριθμό των εργαζομένων παρέχει πληροφορίες που είναι απλές για την ερμηνεία, δηλώνοντας ποιο είναι το μερίδιο του πληθυσμού που ζει με εισοδήματα κάτω από κάποιο ελάχιστο επίπεδο. Άλλη μία προσπάθεια μέτρησης του φαινομένου γίνεται μέσω του δείκτη προσωπικού. Όμως ο δείκτης αυτός δεν καταγράφει την ένταση της φτώχειας καθώς υπάρχουν άτομα που τα επίπεδα του εισοδήματος τους είναι οριακά κάτω από το όριο της φτώχειας και για αυτό το λόγο υπολογίζονται και θεωρούνται ως φτωχοί. Ο πιο συνηθισμένος τρόπος μέτρησης της έντασης της φτώχειας είναι υπολογίζοντας το ποσό των χρημάτων που απαιτείται από ένα φτωχό νοικοκυριό για να φτάσει στο όριο της φτώχειας. Με άλλα λόγια, η πιο κοινή προσέγγιση είναι ο υπολογισμός του ελλείμματος εισοδήματος από το όριο της φτώχειας. Για να παραχθούν συγκεντρωτικά στατιστικά στοιχεία, το άθροισμα όλων αυτών των ελλείψεων σε ολόκληρο τον πληθυσμό μιας χώρας εκφράζεται συχνά με το κατά κεφαλήν

εισόδημα. Ο «δείκτης χάσματος της φτώχειας», ένα στατιστικό στοιχείο που συνήθως υπολογίζεται από την Παγκόσμια Τράπεζα, παίρνει τη μέση έλλειψη από τη γραμμή της φτώχειας και το διαιρεί με την αξία της γραμμής της φτώχειας. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο δείκτης χάσματος της φτώχειας χρησιμοποιείται συχνά στις συζητήσεις πολιτικής διότι έχει μια διαισθητική μονάδα που επιτρέπει συγκρίσεις σχετικά με τη σχετική ένταση της φτώχειας. Ωστόσο, δεδομένου ότι το όριο της φτώχειας είναι πολύ χαμηλό και ορισμένες χώρες έχουν περισσότερους φτωχούς σε σύγκριση με άλλους, είναι συχνά εύκολο να χάσουμε την προοπτική για το πραγματικό απόλυτο μέγεθος των αριθμών που έχουμε να κάνουμε.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω ο παγκόσμιος αριθμός ατόμων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας έχει μειωθεί σημαντικά. Από ένα κόμμα ογδόντα πέντε (1,85) δισεκατομμύρια το 1990 σε μηδέν κόμμα εβδομήντα έξι (0,76) δισεκατομμύρια το 2013. Κατά μέσο όρο, ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν σε ακραία φτώχεια μειώθηκε κατά σαράντα επτά (47) εκατομμύρια ετησίως από το 1990, δηλαδή μειωνόταν κατά εκατόν τριάντα χιλιάδες (130.000) άτομα κάθε μέρα. Όμως σε αντιπαράθεση αυτής της μείωσης ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας στην Αφρική, υποσαχάρια Αφρική, και τη Νότια Ασία έχουν αυξηθεί. Γίνονται αρκετές προσπάθειες μείωσής του και έτσι από το 2010 ο απόλυτος αριθμός ανθρώπων που ζουν υπό αυτές τις συνθήκες έχει μειωθεί. Χαρακτηριστικά να αναφερθεί πως στην Ανατολική Ασία τα ποσοστά φτώχειας από 60% το 1990 το 2013 ήταν 3,5%. Κάτι ανάλογο έχει γίνει και με τον παγκόσμιο πληθυσμό καθώς τα ποσοστά μειώνονται συνεχώς συνολικά. Οι προβλέψεις της Παγκόσμιας Τράπεζας για το ποσοστό της φτώχειας παγκοσμίως για το 2018 είναι 8,6%. Για τη συνεχείς μείωση λαμβάνονται παγκοσμίως μέτρα, τα οποία θεωρούνται με βάση τους αριθμούς πως είναι αποδοτικά. Χαρακτηριστικά σύμφωνα με εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας τα μέτρα για τη φτώχεια προσαρμόζονται ώστε να λαμβάνουν υπόψη τις διαφορές στα επίπεδα τιμών μεταξύ των χωρών. Όπως γνωρίζουμε η Αφρική είναι η ήπειρος με τον μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων που ζουν σε ακραία φτώχεια. Πιο αναλυτικά η κατανομή ανά ήπειρο είναι η ακόλουθη:

- 1) Τριακόσια ογδόντα τρία (383) εκατομμύρια στην Αφρική,
- 2) Τριακόσια είκοσι επτά (327) εκατομμύρια στην Ασία,
- 3) Δεκαεννέα (19) εκατομμύρια στη Νότια Αμερική,
- 4) Δεκατρία (13) εκατομμύρια στη Βόρεια Αμερική,
- 5) Δυόμισι (2,5) εκατομμύρια στην Ωκεανία και
- 6) Μηδέν κόμμα επτά (0,7) εκατομμύρια στην Ευρώπη.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Υπερπόντιας Ανάπτυξης (ODI) περίπου τετρακόσια (400) εκατομμύρια άνθρωποι, οι οποίοι αντιστοιχούν στο 5% του παγκόσμιου πληθυσμού, θα εξακολουθούν να ζουν υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας το 2030.

Το γεγονός αυτό θα σημαίνει πως ένας εκ των στόχων που έθεσε ο ΟΗΕ για την καταπολέμηση και την εξάλειψη του φαινομένου δεν θα πραγματοποιηθεί. Το Ινστιτούτο εκτιμά επίσης πως για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί ο στόχος του ΟΗΕ θα πρέπει να διατεθούν επιπλέον χρήματα, τα οποία σύμφωνα με υπολογισμούς θα ανέρχονται στα εκατόν είκοσι πέντε (125) δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως και τα οποία θα καλύψουν δαπάνες στον τομέα της υγείας, της εκπαίδευσης και της κοινωνικής προστασία στις φτωχότερες χώρες. Αυτό το χρηματικό ποσό δεν θα διατεθεί σε πλουσιότερες χώρες μιας και έχουν από μόνες τους την ικανότητα να καλύψουν με δικά τους κονδύλια και έξοδα τις ανάγκες αυτών των τομέων. Η εξωτερική αυτή βοήθεια μέσω της χρηματοδότησης για την αποκατάσταση και την εκ νέου κατασκευή νέων υποδομών, αναφέρει το Ινστιτούτο, πως θα δοθεί σε σαράντα οκτώ (48) χώρες που το έχουν ανάγκη.

Ως μονάδα σύγκρισης και μέτρησης του ποσοστού της φτώχειας υπολογίζεται το εισόδημα και σε ορισμένες φορές η κατανάλωση. Αυτές οι δύο μεθοδολογίες είναι οι συχνότερες και αυτές που κάνει χρήση η Παγκόσμια Τράπεζα στις μελέτες της. Παρόλο που είναι αρκετά έγκυρες και κατατοπιστικές στη χρήση των μελετών υπάρχουν όμως και πτυχές που δεν καλύπτονται όπως για παράδειγμα αυτή της ευημερίας. Αρκετοί μελετητές θεωρούν πως είναι σημαντικό να παρακολουθείτε και η πρόοδος στις διαστάσεις της ευημερίας που ξεπερνούν τους τυπικούς οικονομικούς δείκτες. Με γνώμονα αυτό μελετούνται και άλλες πτυχές όπως για παράδειγμα η εκπαίδευση, η υγεία, τα ανθρώπινα δικαιώματα κλπ. Η παρακολούθηση διαφόρων τέτοιου είδους δεικτών ανεξάρτητα μπορεί να καταστήσει τις συγκρίσεις δύσκολες, δεδομένου ότι οι διάφοροι δείκτες κινούνται σε διαφορετικές κατευθύνσεις σε χρόνο και χώρο. Εξαιτίας αυτού, οι ερευνητές και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής συχνά καταρτίζουν συνθετικούς δείκτες που συγκεντρώνουν διάφορες διαστάσεις προσαρμόζοντας ένα σύνολο βασικών μετρήσεων της ευημερίας. Ο Multidimensional Poverty Index, Πολυδιάστατος Δείκτης Φτώχειας, (MPI) που δημοσιεύθηκε από την Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI), είναι μια τέτοια προσπάθεια να συγκεντρώσουμε διάφορες πτυχές της ευημερίας σε μία και μόνο μέτρηση, όσο αυτό είναι δυνατόν. Ο δείκτης κάνει χρήση τριών (3) κύριων συνόλων δεδομένων:

- (α) Τη δημογραφική έρευνα και την έρευνα για την υγεία (DHS),
- (β) Την έρευνα πολλαπλών δεικτών συγκέντρωσης (MICS) και
- (γ) Την παγκόσμια έρευνα υγείας (WHS).

Ο δείκτης Πολυδιάστατης Φτώχειας (MPI) χρησιμοποιείται συνήθως για να εκτιμήσει τη στέρηση σε ατομικό επίπεδο, δηλαδή αν κάποιος στερηθεί σε ένα ή και περισσότερους από τις δέκα προϋποθέσεις, τότε ο δείκτης τον προσδιορίζει ως «χαμηλό MPI». Άλλος ένας λόγος χρήσης του δείκτη αυτού είναι διότι όπως έχει αναφερθεί αρκετές φορές η φτώχεια είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο και

με τη χρήση του μπορεί να μελετηθεί και να διερευνηθεί καλύτερα το φαινόμενο λαμβάνοντας υπόψη τους οι μελετητές και άλλα εναλλακτικά μέσα πέρα του εισοδήματος και της κατανάλωσης.

Η αλλαγή των ποσοστών της φτώχειας δεν είναι μόνο συνέπεια της οικονομικής ανάπτυξης παγκοσμίως, αλλά εξαρτάται επίσης από την κατανομή των εισοδημάτων και από τον τρόπο με τον οποίο αλλάζει αυτή η ανισότητα κατά τη διάρκεια της αναπτυξιακής διαδικασίας. Η ακραία φτώχεια μειώνεται όταν αυξάνεται ο μέσος όρος των εθνικών εισοδημάτων. Αν η ανάπτυξη αυξάνει μόνο τα εισοδήματα στην κορυφή, τα επίπεδα φτώχειας θα παραμείνουν αμετάβλητα. Από την άλλη πλευρά, αν η ανάπτυξη είναι χωρίς αποκλεισμούς και ανυψώνει όλα τα σκάφη, η οικονομία είναι σε θέση να μειώσει την απόλυτη φτώχεια με την πάροδο του χρόνου. Οι ερευνητές συνέκριναν πόσο σημαντικές αλλαγές στην ανισότητα έχουν σημασία για τη μείωση της φτώχειας σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη. Ο David Dollar και ο Aart Kraay (2002) μελέτησαν αυτή τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης, ανισότητας και μείωσης της φτώχειας σε ένα ευρέως αναφερόμενο έγγραφό τους με τίτλο «*Growth is good for the poor*» το 2002. Οι συγγραφείς διαπίστωσαν κατά τη μελέτη τους πως το μερίδιο του εισοδήματος του φτωχότερου πεμπτημορίου δεν μεταβάλλεται συστηματικά με το μέσο εισόδημα, δηλαδή τα εισοδήματα των φτωχών αυξάνονται κατά μέσο όρο αναλογικά με το μέσο εισόδημα. Ως εκ τούτου, οι συγγραφείς αναφέρουν ότι «*Οι πολιτικές ενίσχυσης της ανάπτυξης πρέπει να βρίσκονται στο επίκεντρο κάθε αποτελεσματικής στρατηγικής για τη μείωση της φτώχειας.*» (Dollar και Kraay, 2002). Οι συγγραφείς επίσης υπογραμμίζουν ότι τα συμπεράσματά τους δεν υπονοούν ότι η ανάπτυξη είναι το μόνο που χρειάζεται για τη βελτίωση της ζωής των φτωχών» και με βάση τα ευρήματά τους υποδεικνύουν «*Μια αλληλουχία στην οποία οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι πρώτα και τελικά τα οφέλη περνούν στους φτωχούς.*». Μερικά χρόνια αργότερα οι παραπάνω μελετητές μαζί με την Tatjana Kleineberg επανεξέτασαν τη θεωρία τους σχετικά με τις συνέπειες που επιφέρουν η ανάπτυξη και οι αλλαγές στην ανισότητα. Στη νέα τους αυτή προσπάθεια διερεύνησαν και το πεδίο της κοινωνικής πρόνοιας. Με αυτή τη προσθήκη έλαβαν υπόψη τους και τη μεταβολή του βιοτικού επιπέδου των ατόμων τα οποία βρίσκονται πάνω από το όριο της φτώχειας. Οι τρεις συγγραφείς συνοψίζουν την έρευνά τους, αναφέρουν ότι «*Το μεγαλύτερο μέρος της διαφοράς μεταξύ των χωρών και των υπερβολικών χρονικών περιόδων στις μεταβολές της κοινωνικής πρόνοιας οφείλεται στην αύξηση του μέσου εισοδήματος, αντίθετα, η συμβολή των μεταβολών στο σχετικό εισόδημα στις κοινωνικές παροχές η αύξηση της πρόνοιας είναι κατά μέσον όρο πολύ μικρότερη από την αύξηση του μέσου εισοδήματος και, επιπλέον, είναι κατά μέσο όρο άσχετη με τη μέση αύξηση του εισοδήματος.*». (Rose και Ortiz-Ospina, 2013)

Μια από τις βασικότερες αιτίες της φτώχειας είναι η κοινωνική ανισότητα, επηρεάζει την κοινωνική διαστρωμάτωση και συμβάλει στην άνιση κατανομή

των πλουτοπαραγωγικών πηγών, του εισοδήματος και των περιουσιακών στοιχείων μεταξύ των ατόμων και των κρατών. Άλλες αιτίες είναι η προκατάληψη, οι διακρίσεις και ο ρατσισμός απέναντι σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες, ο πόλεμος, οι φυσικές καταστροφές και η ανεργία. Τα φαινόμενα της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής και της κακοδιαχείρισης, δεν αποτελούν πρωτογενείς αιτίες, αλλά προκαλούν επιδείνωση της φτώχειας στο επίπεδο του κοινωνικού συνόλου. Στις περισσότερες περιοχές του πλανήτη οι άνθρωποι που γεννιούνται φτωχοί ή καταλήγουν στη φτώχεια από διάφορες αιτίες, δεν μπορούν ούτε οι ίδιοι, ούτε και οι απόγονοι τους να ξεφύγουν από αυτή εύκολα, καθώς δεν έχουν αρκετά χρήματα για να τραφούν σωστά ώστε να σκεφτούν και να ενεργήσουν κατάλληλα, να μείνουν σε δικό τους σπίτι, να λάβουν την απαιτούμενη μόρφωση και εκπαίδευση και να μπορούν να καλύψουν τις απαιτούμενες ανάγκες τους σε φάρμακα και διασφαλίζουν τη σωστή κατάσταση της υγείας τους. Η έλλειψη τροφίμων, από την άλλη, έχει εξίσου πολυάριθμα αίτια με τη φτώχεια. Έτσι η φτώχεια διαιωνίζει τις κοινωνικές ανισότητες. Βέβαια, η φτώχεια δεν εξαρτάται απόλυτα από το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, αλλά και από τα ατομικά χαρακτηριστικά του καθενός ή ακόμα και από διάφορα απρόοπτα συμβάντα της ζωής.

Λαμβάνοντας υπόψη όλους τους παραπάνω παράγοντες, τα προβλήματα και τις δυσκολίες αντιμετώπισης και λύσης του φαινομένου της φτώχειας ανά τον κόσμο γίνονται προσπάθειες να τεθούν στόχοι, εφικτοί, που θα μπορέσουν να εφαρμοστούν και να μειώσουν και αν είναι δυνατόν να εξαλείψουν το φαινόμενο αυτό. Η Παγκόσμια Τράπεζα για παράδειγμα έχει θέσει ως στόχο της να σταματήσει τη φτώχεια μέχρι το 2030, αλλά ο στόχος αυτός αμφισβητείται από μερικούς καθώς δεν είναι σίγουρο αν μπορεί να θεωρηθεί ως ρεαλιστικός στόχος. Για να πραγματοποιηθεί αυτό το σενάριο θα πρέπει υπάρξει ανάπτυξη και μείωση των ανισοτήτων, κάτι το οποίο θεωρείτε αρκετά δύσκολο να πραγματοποιηθεί και έτσι ο στόχος αυτός από πολλούς είναι άλλος ένας εξαιρετικά φιλόδοξος στόχος. Για το λόγο αυτό οι οικονομολόγοι χρησιμοποιούν τον όρο «παγίδα της φτώχειας» δηλώνοντας έτσι την κατάσταση στην οποία τα άτομα παραμένουν για μεγάλες χρονικές περιόδους σε αυτή την κατάσταση χωρίς να μπορούν να αλλάξουν και να ξεφύγουν από την παρούσα κατάσταση. Με αποτέλεσμα να διατυπώνουν την αντίληψη πως η φτώχεια σήμερα προκαλεί φτώχεια και στο μέλλον και έτσι τα νοικοκυριά που είναι φτωχά σήμερα θα παραμείνουν φτωχά και στο μέλλον. Εννοιολογικά, οι παγίδες φτώχειας μπορούν να πραγματοποιηθούν σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Για παράδειγμα, οι χώρες χαμηλού εισοδήματος ενδέχεται να μην έχουν τα θεμελιώδη στοιχεία για ανάπτυξη σε τομείς όπως είναι για παράδειγμα η τεχνολογία, η υγεία και οι υποδομές και έτσι είναι απαραίτητο τα υψηλά ποσοστά αποταμίευσης να οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας και αύξηση των εθνικών εισοδημάτων. Οι παγίδες φτώχειας είναι σημαντική και στο πλαίσιο της πολιτικής, δεδομένου ότι συνεπάγεται με εφάπαξ πολιτικές προσπάθειες που επιτρέπουν την

«αποφυγή της παγίδας» έχουν μόνιμες θετικές συνέπειες. Αυτή είναι η λογική που χρησιμοποιείται συχνά για να υποστηρίξει τις μακροοικονομικές πολιτικές «μεγάλης ώθησης» όπως η επέκταση της μικροχρηματοδότησης στις χώρες χαμηλού εισοδήματος. Τέτοιες πολιτικές έχουν ως στόχο να ενεργοποιήσουν έναν ενάρετο κύκλο περισσότερων αποταμιεύσεων, περισσότερων επενδύσεων και οικονομικής ανάπτυξης.

Η φτώχεια όμως και ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνουν τα άτομα που ζουν υπό δύσκολες συνθήκες επηρεάζουν και άλλους τομείς και κλάδους που τους αφορούν και έπρεπε να έχουν πρόσβαση χωρίς δυσκολία. Αυτοί είναι η υγεία και η εκπαίδευση. Χώρες που περισσότεροι κάτοικοί τους ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και αποκλεισμού τείνουν να έχουν ιδιαίτερα κακά αποτελέσματα υγείας και πρόσβαση στις παροχές υγείας. Το προσδόκιμο ζωής τους μειώνεται σε σύγκριση με τα άτομα που ζουν πάνω από το όριο της φτώχειας και είναι ενταγμένα στην κοινωνία. Οι άνθρωποι σε χώρες που η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι σε χαμηλά επίπεδα και ποσοστά τείνουν να ζουν περισσότερα χρόνια. Ωστόσο, η σύγκριση και μεταξύ των χωρών με υψηλά ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι πάντα σωστή και αξιόπιστη, για παράδειγμα ορισμένες χώρες όπως η Νότια Αφρική έχουν σχετικά χαμηλό προσδόκιμο ζωής σε σύγκριση με άλλες χώρες με παρόμοια ποσοστά κάτι που μας υποδηλώνει πως δεν είναι μόνο ένας παράγοντας που επηρεάζει την κατάσταση αλλά συνδυασμός αυτών. Όσο αφορά το χώρο της εκπαίδευσης η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός τείνει να είναι συχνότερος στις χώρες που η εκπαίδευση είναι λιγότερο ανεπτυγμένη και η πρόσβαση στα σχολεία ή άλλης μορφής εκπαίδευσης είναι δύσκολη. Επίσης αρκετοί πιστεύουν πως υπάρχει κάποιου είδους συσχέτιση μεταξύ νοικοκυριών και της οικονομικής τους ευημερίας στο θέμα της εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια παραθέτονται ενδεικτικά μερικά στοιχεία και ποσοστά έτσι όπως δημοσιεύτηκαν από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών μέσω διαδικτύου στις «Ετήσιες Εκθέσεις του για την Ανθρώπινη εξέλιξη», στις «Ετήσιες Εκθέσεις για την κατάσταση των παιδιών στον κόσμο» και με βάση τα στοιχεία και της πληροφορίες, που δημοσιεύονται από το 2013 έως και τις αρχές του 2018, η UNICE και τα Ηνωμένα Έθνη:

- 1) Περίπου έξι κόμμα πέντε (6,5) από τα επτά κόμμα τρία (7,3) δισεκατομμύρια του πλανήτη, δηλαδή περίπου το 90%, τα εννέα δέκατα (9/10) του πληθυσμού του πλανήτη, ζουν πολύ κάτω από το όριο της φτώχειας, με μέσο ετήσιο κατά κεφαλή εισόδημα της τάξης των χιλίων διακοσίων πενήντα πέντε δολαρίων (1.255\$) Αμερικής,
- 2) Περίπου δύομιση (2,5) δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας, με ημερήσιο εισόδημα μικρότερο από ένα (1) Δολάριο,

- 3) Περίπου πενήντα (50) εκατομμύρια άνθρωποι πεθαίνουν κάθε χρόνο από την πείνα,
- 4) Σύμφωνα με τη UNICEF είκοσι δύο χιλιάδες (22.000) παιδιά πεθαίνουν καθημερινά από τη φτώχεια και τις κακουχίες,
- 5) Περίπου εξακόσια σαράντα (640) εκατομμύρια παιδιά δεν ζουν σε κανονικά σπίτια,
- 6) Περίπου τριακόσια (300) εκατομμύρια παιδιά υποσιτίζονται σε βαθμό που εμποδίζεται η κανονική σωματική και πνευματική τους ανάπτυξη,
- 7) Περίπου εκατόν είκοσι (120) εκατομμύρια παιδιά δεν πάνε σχολείο,
- 8) Περίπου πενήντα (50) εκατομμύρια παιδιά στις πλούσιες χώρες του ΟΟΣΑ ζουν σε συνθήκες φτώχειας, σε τριτοκοσμικούς θύλακες μέσα στον πρώτο κόσμο,
- 9) Σχεδόν πενήντα (50) και πλέον εκατομμύρια παιδιά στον κόσμο είναι «ανύπαρκτα», αφού δεν καταγράφονται κατά τη γέννησή τους, πρόκειται περίπου για το 40% των ετήσιων γεννήσεων στον κόσμο,
- 10) Περίπου δεκαπέντε (15) εκατομμύρια παιδιά στον κόσμο πεθαίνουν κάθε χρόνο από την πλήρη ασιτία, δηλαδή από την απόλυτη πείνα,
- 11) Περίπου τριακόσια με τετρακόσια (300-400) εκατομμύρια παιδιά, αναγκάζονται να εργάζονται σε βαριές και ανθυγιεινές εργασίες, δουλεία, πορνεία και άλλες παράνομες δραστηριότητες, με αποτέλεσμα τα περισσότερα να πεθαίνουν πριν φτάσουν στην εφηβεία τους,
- 12) Περίπου ενάμιση (1,5) εκατομμύριο παιδιά, τα γνωστά και ως «αόρατα παιδιά», χάνονται κάθε χρόνο, διότι εμπλέκονται στην μαφία και τα κυκλωμάτων εμπορίας παιδιών, τα γνωστά Trafficking,
- 13) Κάθε τρία (3) δευτερόλεπτα σε κάποιο σημείο του πλανήτη πεθαίνει ένα παιδί εξαιτίας της φτώχειας, που σημαίνει χίλια διακόσια (1200) την ώρα και είκοσι οχτώ χιλιάδες οχτακόσια (28800) την ημέρα,
- 14) Στην Αφρική και τη Νότιο Ασία το 28% των παιδιών δεν τρέφονται σωστά, είναι λιποβαρή και οι γονείς τους δεν μπορούν να τους προσφέρουν τα απαραίτητα για τη σωστή ανάπτυξή τους,
- 15) Εάν η φτώχεια συνεχιστεί με τον ίδιο ρυθμό, σύμφωνα με τη Millennium Development Goals, μέσα σε δέκα (10) χρόνια θα έχουμε τριάντα (30) εκατομμύρια λιγότερες γεννήσεις παιδιών,
- 16) Την περίοδο 2000-2008 πέθαναν ογδόντα (80) εκατομμύρια παιδιά από ασιτία,
- 17) Ένας (1) στους πέντε (5) ανθρώπους στον πλανήτη επιβιώνει με ένα (1) δολάριο την ημέρα,
- 18) Τον περασμένο χρόνο συνολικά εννιακόσια είκοσι πέντε (925) εκατομμύρια άνθρωποι υπέφεραν από πείνα και κακουχίες. Πιο συγκεκριμένα δεκαεννέα (19) εκατομμύρια στις αναπτυσσόμενες χώρες, τριάντα επτά (37) στη Βόρειο Αφρική, πενήντα τρία (53) στη Λατινική

- Αμερική και την Καραϊβική, διακόσια τριάντα εννέα (239) στην Κεντρική και Νότια Αφρική και πεντακόσια εβδομήντα οχτώ (578) στην Ασία,
- 19) Το 70% των φτωχών ανθρώπων παγκοσμίως είναι γυναίκες,
  - 20) Στο 80% των φτωχών οικογενειών, ηγούνται γυναίκες και είναι αυτές που δουλεύουν τις περισσότερες ώρες,
  - 21) Οι γυναίκες στην Νότια και Δυτική Ασία και στη Βόρειο Αφρική, εργάζονται κυρίως σε χωράφια, ενώ μόνο ένα 20% πληρώνεται από άλλες εργασίες,
  - 22) Η φτώχεια χτυπάει τις γυναίκες μέχρι και στη μάθηση. Τα δύο τρίτα (2/3) του αγράμματου πληθυσμού παγκοσμίως, πρόκειται για γυναίκες που αναγκάστηκαν να αφήσουν τα σχολεία για να δουλέψουν,
  - 23) Μια γυναίκα στην Αφρική έχει μία (1) στις δεκαέξι (16) πιθανότητες να πεθάνει κατά τη γέννα της,
  - 24) Το 40% των γυναικών στην Αφρική, δεν έχει πρόσβαση στη βασική μαθησιακή εκπαίδευση,
  - 25) Κάθε χρόνο πεθαίνουν έντεκα (11) εκατομμύρια παιδιά από μαλάρια, πνευμονία και διάρροιες. Είναι κάτω των πέντε (5) ετών και οι γονείς δεν έχουν την οικονομική ευχέρεια να τους παρέχουν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη,
  - 26) Το 67% των παιδιών στην Αφρική δουλεύουν από πολύ μικρή ηλικία για να βοηθήσουν τις οικογένειες τους. Από αυτό το ποσοστό το 40% έχει ήδη δική του οικογένεια,
  - 27) Τουλάχιστον ένα (1) δισεκατομμύριο παιδιά ζουν με τις οικογένειες τους κάτω από τα όρια της φτώχειας,
  - 28) Στη Νότια Ασία ένα (1) δισεκατομμύριο κόσμος ζει καθημερινά με ένα (1) δολάριο. Επίσης ο αριθμός των ανθρώπων που δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό ή πόσιμο νερό είναι διακόσια σαράντα (240) εκατομμύρια. Ο αριθμός όσων δεν έχουν κατάλληλη υγιεινή, φτάνει το μισό δισεκατομμύριο,
  - 29) Τα ετήσια έσοδα ενός γονιού με δύο παιδιά που δουλεύει με πλήρη απασχόληση σε εργασία με βασικό μισθό φτάνουν τα δέκα χιλιάδες εφτακόσια δώδεκα (10.712) δολάρια,
  - 30) Το ποσοστό των αστέγων με ένα (1), δύο (2) και τρία (3) παιδιά αντιστοιχεί σε 26%, 28% και 30%,
  - 31) Οχτακόσια (800) εκατομμύρια άνθρωποι πηγαίνουν καθημερινά στο κρεβάτι νηστικοί. Από αυτούς τα τριακόσια (300) εκατομμύρια είναι παιδιά,
  - 32) Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η φτωχή διατροφή και η έλλειψη θερμίδων, σκοτώνει ένα (1) στους τρεις (3) ανθρώπους . Ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών, γεννιέται με σωματικές ανωμαλίες,
  - 33) Στις αναπτυσσόμενες χώρες, περισσότερο από το 1/4 των παιδιών κάτω των έξι (6) ετών υποσιτίζονται,

- 34) Στις αναπτυσσόμενες χώρες, περίπου δύομιση (2,5) δισεκατομμύρια άνθρωποι αναγκάζονται να στηρίζονται στη βιομάζα, τα καυσόξυλα, στον ξυλάνθρακα και την κοπριά των ζώων, για τις ενεργειακές τους ανάγκες και το μαγείρεμα. Στην υποσαχάρια Αφρική πάνω από το 80% του πληθυσμού στηρίζεται στην παραδοσιακή βιομάζα για το μαγείρεμα, όπως και ο μισός και άνω πληθυσμός της Ινδίας και της Κίνας,
- 35) Εφτακόσια έξι (706) εκατομμύρια κόσμος στη Νότιο Ασία δεν έχουν και δεν είχαν ποτέ στη ζωή τους ηλεκτρισμό.
- 36) Το φτωχότερο 40% του παγκόσμιου πληθυσμού αντιπροσωπεύει το 5% του παγκόσμιου εισοδήματος. Το πλουσιότερο 20% αντιπροσωπεύει τα τρία τέταρτα (3/4) του παγκόσμιου εισοδήματος,
- 37) Σχεδόν ένα (1) δισεκατομμύριο άνθρωποι εισήλθαν στον 21ο αιώνα ανίκανοι να διαβάσουν ένα βιβλίο ή να υπογράψουν τα ονόματά τους,
- 38) Οι μολυσματικές ασθένειες συνεχίζουν να πλήττουν τις φτωχές χώρες του κόσμου. Υπολογίζεται ότι σαράντα (40) εκατομμύρια άνθρωποι ζουν με HIV/AIDS, με τρία (3) εκατομμύρια θανάτους το 2004. Κάθε χρόνο υπάρχουν τριακόσια πενήντα με πεντακόσια (350-500) εκατομμύρια κρούσματα ελονοσίας, με ένα (1) εκατομμύριο θανάτους, η Αφρική αντιπροσωπεύει το 90% των θανάτων και τα παιδιά της Αφρικής το 80% των θυμάτων της ελονοσίας παγκοσμίως.
- 39) Σχεδόν το ήμισυ όλων των ανθρώπων στις αναπτυσσόμενες χώρες που υποφέρουν οποιαδήποτε στιγμή από ένα πρόβλημα υγείας που οφείλεται σε ελλείμματα νερού και αποχέτευσης.
- 40) Το ΑΕΠ των 41 υπερχρεωμένων φτωχών χωρών (567) εκατομμύρια άνθρωποι είναι μικρότερο από τον πλούτο των επτά (7) πλουσιότερων ανθρώπων παγκοσμίως και
- 41) Το παγκόσμιο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (παγκόσμιος πληθυσμός περίπου 6,5 δισ. Ευρώ) το 2006 ήταν σαράντα οκτώ κόμμα δύο (48,2) τρισεκατομμύρια δολάρια το 2006.

(Τα Ηνωμένα Έθνη – UNRIC, UNICEF, 2013-2018)

Τα παραπάνω στοιχεία μας κάνουν γνωστό πως κάθε χρόνο η κατάσταση και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όσοι κατοικούν σε αυτές τις δύσκολες συνθήκες γίνονται χειρότερες παρά τις προσπάθειες που γίνονται από διάφορους οργανισμούς. Πρόσφατα ο Διευθυντής του Παγκόσμιου Προγράμματος Τροφίμων του ΟΗΕ, James Morris είπε: «Σήμερα ο πλανήτης μπορεί να θρέψει τους πάντες [...] όμως η διανομή του πλούτου είναι άνιση [...]». Την παραπάνω δήλωση μπορούν να επιβεβαιώσουν μερικά στοιχεία που παραθέτονται παρακάτω, ως παράδειγμα επιβεβαίωσης, τα οποία είναι βάση των δεδομένων του ΟΗΕ.

- 1) Το 20%, περίπου δηλαδή το ένα πέμπτο (1/5) του παγκόσμιου πληθυσμού απολαμβάνει το 80% του παγκόσμιου πλούτου το οποίο αντιστοιχεί περίπου στα τέσσερα πέμπτα (4/5) αυτού,
- 2) Σχεδόν διακόσιοι είκοσι πέντε (225) σύγχρονοι κροίσοι κατέχουν περιουσία μεγαλύτερη της περιουσίας του 50% του παγκόσμιου πληθυσμού,
- 3) Πέντε (5) πολυεθνικές εταιρείες ελέγχουν το 90% του παγκόσμιου εμπορίου δημητριακών,
- 4) Δέκα (10) με δώδεκα (12) κολοσσοί ελέγχουν την ενέργεια, δηλαδή την παραγωγή και τη διανομή των ορυκτών καυσίμων στον κόσμο, και
- 5) Λιγότερες από πεντακόσιες (500) διεθνείς επιχειρήσεις ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας στον πλανήτη.

Μετά από όλα αυτά τα, ενδεικτικά, προσεγγιστικά, πλην όμως επίσημα, στοιχεία δεν είναι δύσκολο να κατανοηθεί η φύση, η έκταση και η αρνητική επίδραση της φτώχειας στην εξέλιξη της ανθρωπότητας και του πολιτισμού της.

Πρόσφατα ο νομπελίστας οικονομολόγος Angus Deaton, επανέλαβε την πεποίθησή του ότι συνολικά ο κόσμος πηγαίνει προς το καλύτερο, μολονότι αυτό δεν συμβαίνει παντού και σε όλους ταυτόχρονα. Ίσως δεν προκαλεί έκπληξη ότι η ιδέα πως ο κόσμος βελτιώνεται σε ότι αφορά τη φτώχεια είναι μια βαθιά αντιδημοφιλής άποψη. Αν ρωτήσετε τους περισσότερους ανθρώπους για την παγκόσμια φτώχεια, το πιθανότερο είναι να σας πουν ότι δεν αλλάζει ή ότι επιδεινώνεται. Μια έρευνα που δημοσιεύθηκε πριν λίγο χρονικό διάστημα, αναφέρει ότι το 92% των Αμερικανών πιστεύει πως το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού που ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας είτε έχει αυξηθεί είτε παραμένει το ίδιο τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Και δεν είναι οι μόνοι που το πιστεύουν αυτό. Σε όλες τις χώρες του κόσμου που έλαβε χώρα η ίδια έρευνα το ποσοστό λίγο μικρότερο από το 87%. Υπάρχουν διάφοροι πολιτιστικοί και ψυχολογικοί λόγοι που εξηγούν το γιατί αυτή η απαισιοδοξία είναι τόσο ανθεκτική. Τα άσχημα νέα κάνουν πετυχημένα πρωτοσέλιδα και συνήθως κυριαρχούν στον τρόπο με τον οποίο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καλύπτουν την επικαιρότητα. Ακόμη και μεταξύ των ανθρώπων που αντιλαμβάνονται ότι η ακραία φτώχεια έχει μειωθεί, υποεκτιμούν την έκταση αυτής της μείωσης. Στην πραγματικότητα, τα τελευταία είκοσι χρόνια η παγκόσμια φτώχεια έχει μειωθεί στο μισό, όμως αυτό το αντιλαμβάνεται και το πιστεύει μόνο ένας στους εκατό ανθρώπους. Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι οι άνθρωποι που ζουν την πιο εντυπωσιακή μείωση της φτώχειας είναι πιθανότερο να συνειδητοποιούν καλύτερα το τι ακριβώς συμβαίνει. Ακόμα και στην Κίνα όμως, όπου εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι έχουν ξεφύγει από την εξαθλίωση τα τελευταία σαράντα χρόνια, ο μισός πληθυσμός δεν συνειδητοποιεί την ευρύτερη κατάρρευση της παγκόσμιας φτώχειας που έχει συμβεί κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Όχι μόνο έχει μειωθεί το ποσοστό των ανθρώπων που ζουν υπό

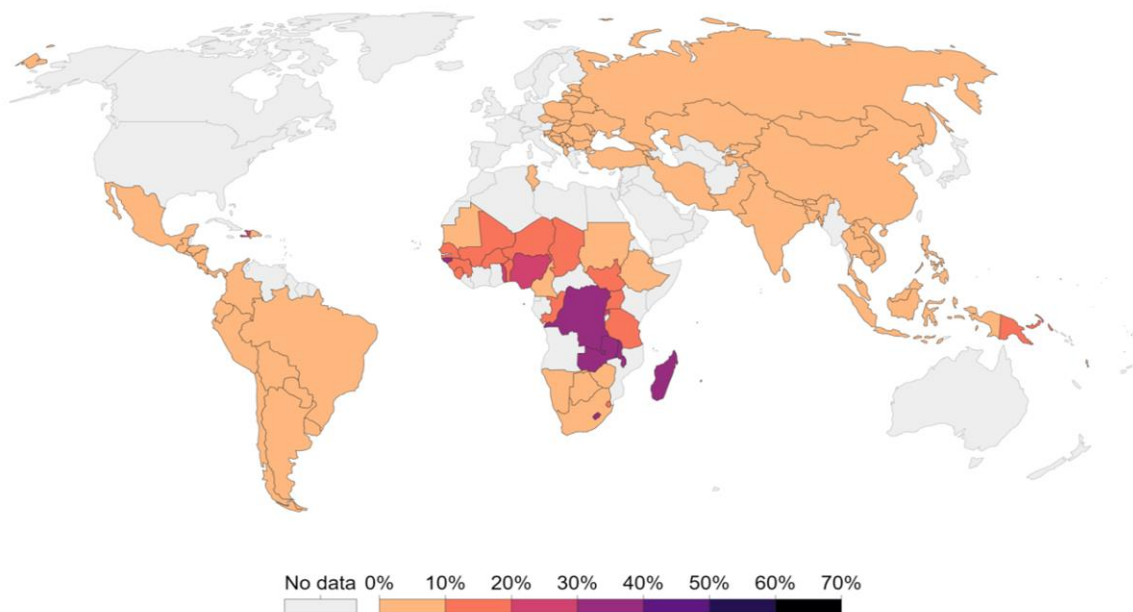
συνθήκες φτώχειας, αλλά έχει μειωθεί και ο αριθμός τους, παρά τη μαζική αύξηση του πληθυσμού. Σήμερα μάλιστα ζουν περισσότεροι άνθρωποι έξω από την πενία από ότι ποτέ άλλοτε συνολικά. Από το 1820 μέχρι το 2015 ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν σε ακραία φτώχεια έχει μειωθεί από ένα δισεκατομμύριο στα επτακόσια (700) εκατομμύρια, ενώ ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν σε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης αυξήθηκε από τα εξήντα (60) εκατομμύρια στα έξι κόμμα έξι (6,6) δισεκατομμύρια. Αν η πρόοδος συνεχιστεί στην σημερινή τροχιά της, το Brookings Institute εκτίμησε το 2013 ότι η ακραία φτώχεια θα έχει σχεδόν εξαφανιστεί μέχρι το 2030, πλήττοντας μόλις το 5% του παγκόσμιου πληθυσμού. Αυτό το σενάριο θεωρείται ως το πιθανότερο. Στο καλύτερο σενάριο, προβλέπεται ότι μέχρι το 2030 η φτώχεια θα έχει μειωθεί σε ένα ουσιαστικά αμελητέο επίπεδο πλήττοντας μόλις το 1,4% του παγκόσμιου πληθυσμού.

Παρακάτω θα παρατεθούν ορισμένοι χάρτες και διαγράμματα που θα αφορούν την κατανομή και την κατάσταση του φαινομένου της φτώχειας παγκοσμίως.

Χάρτης απεικόνισης του δείκτη χάσματος φτώχειας με όριο τα 1,90\$ ημερησίως για το 2014.

Poverty gap index at 1.90 int-\$ per day, 2014

The poverty gap index is the mean shortfall in income or consumption from the International Poverty Line (\$1.90 a day in 2011 international dollars) counting the non-poor as having zero shortfall, expressed as a percentage of the poverty line. International dollars are adjusted for inflation over time and for price differences between countries.

Source: World Bank – WDI

OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

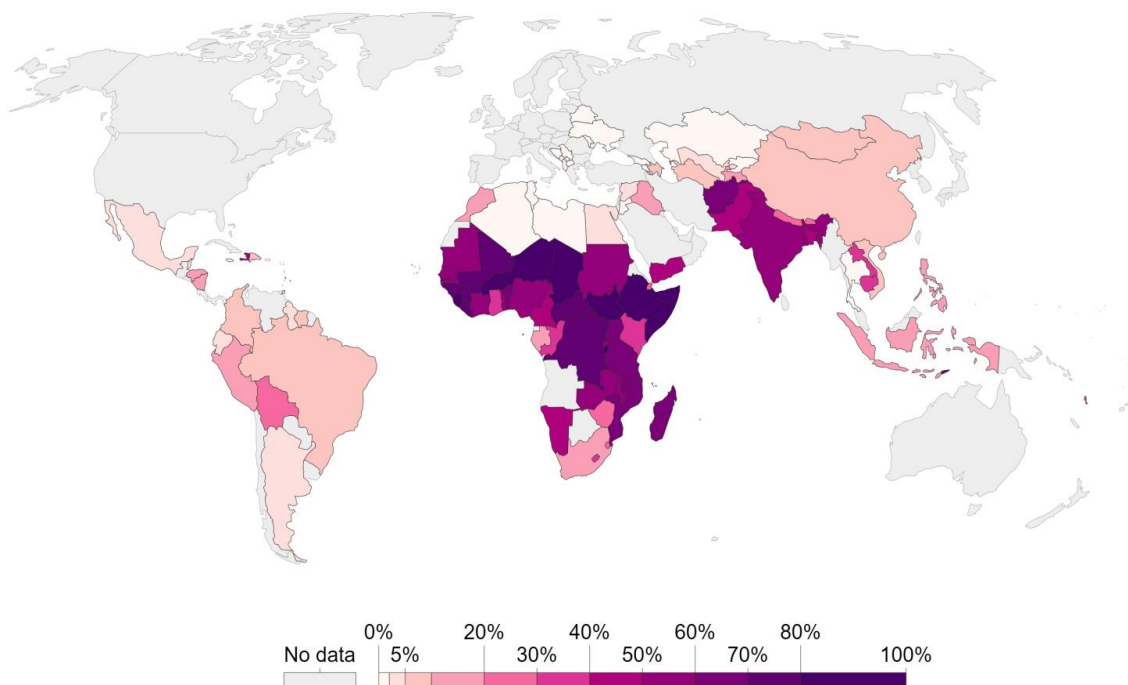
Πηγή: World Bank-WDI

Χάρτης απεικόνισης του πληθυσμού του κόσμου που ζει σε συνθήκες πολυδιάστατης φτώχειας το 2014.

Share of population living in multidimensional poverty, 2014

Proportion of people who are poor according to the Multidimensional Poverty Index (MPI). The MPI weights ten indicators of deprivation in the context of education, health and living standards. Individuals are considered poor if deprived in at least one third of the weighted indicators (see source for more details).

Our World
in Data

Source: OPHI Multidimensional Poverty Index - Alkire and Robles (2016)

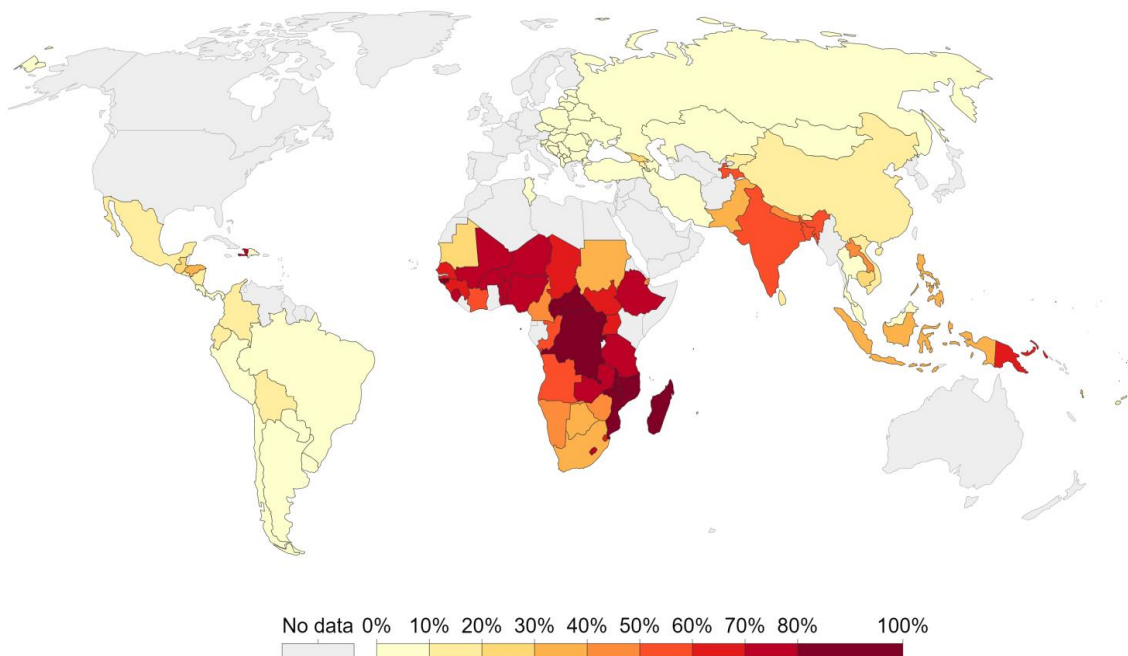
OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

Πηγή: OPHI Multidimensional Poverty Index

Χάρτης απεικόνισης του πληθυσμού που ζει με λιγότερα από 3,10\$ ημερησίως το 2014.

Share of population living with less than 3.10 int.-\$ per day, 2014

Share of population living with per capita household consumption below 3.10 international dollars per day (in 2011 PPP prices). International dollars are adjusted for inflation and for price differences across countries.

Source: World Bank – WDI

OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

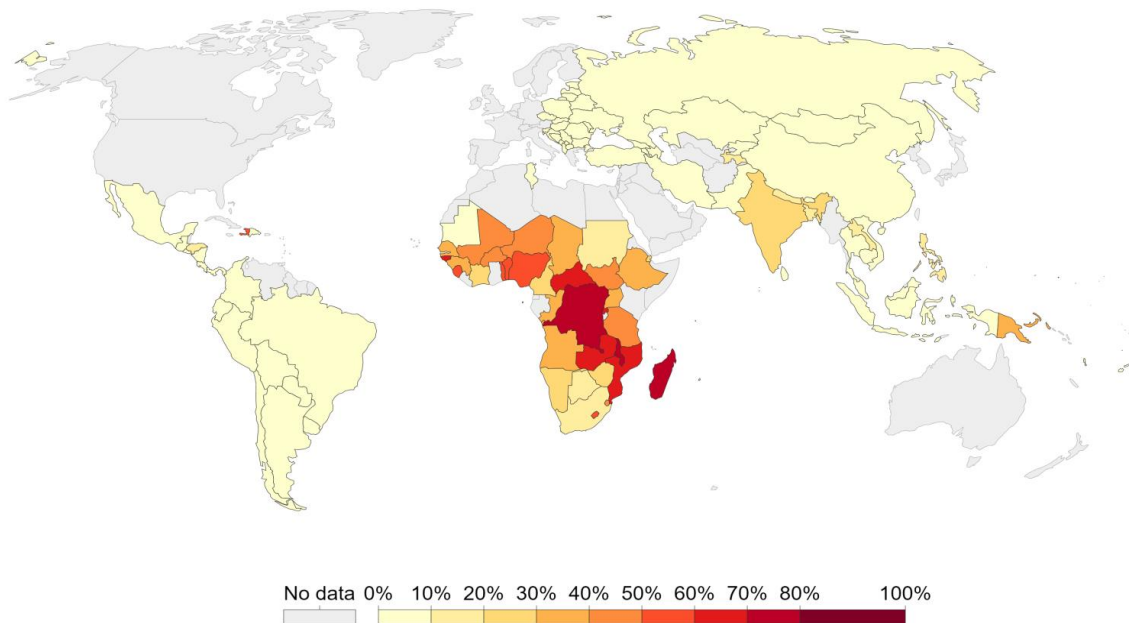
Note: Consumption per capita is the preferred welfare indicator for the World Bank's analysis of global poverty. However, for about 25% of the countries, estimates correspond to income, rather than consumption.

Πηγή: World Bank-WDI

Χάρτης που απεικονίζει τον πληθυσμό που ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας
το 2014.

Share of the population living in extreme poverty, 2014

Extreme poverty is defined as living with per capita household consumption below 1.90 international dollars per day (in 2011 PPP prices). International dollars are adjusted for inflation and for price differences across countries.

Source: World Bank

OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

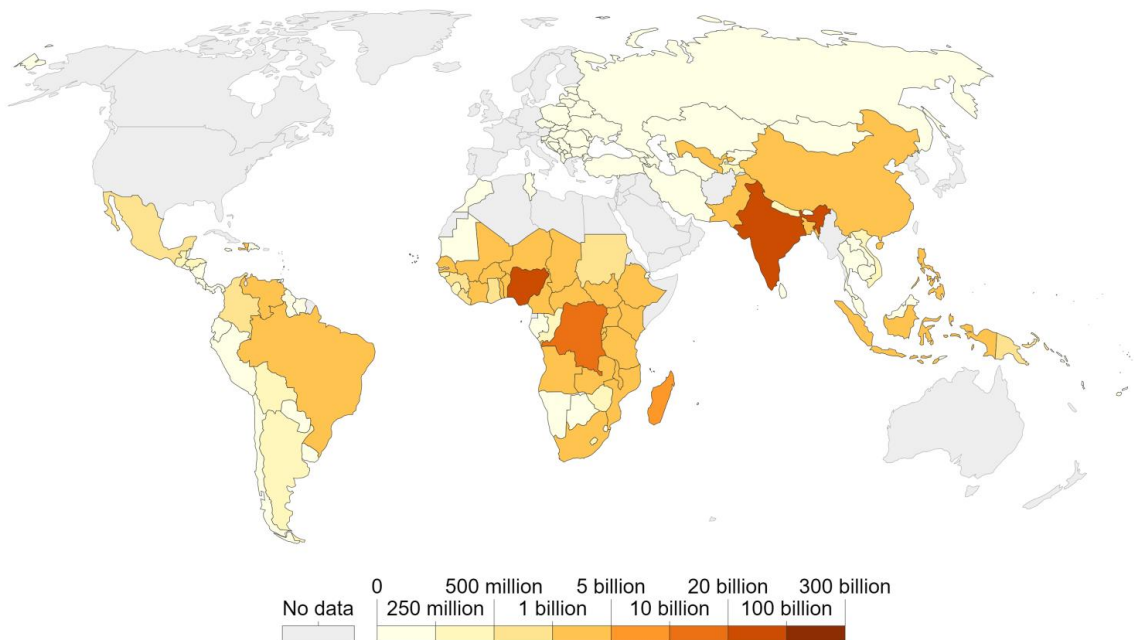
Πηγή: World Bank

Χάρτης απεικόνισης του χάσματος φτώχειας, σε δολάρια, παγκοσμίως για το 2013.

The poverty gap, in international-\$, 2013

The poverty gap is the amount of money that would be theoretically needed to lift the incomes of all people in extreme poverty up to the international poverty line of \$1.90 a day. These estimates are expressed in international dollars using 2011 PPP conversion rates. This means that figures account for differences in prices levels, as well as for inflation.

Our World
in Data

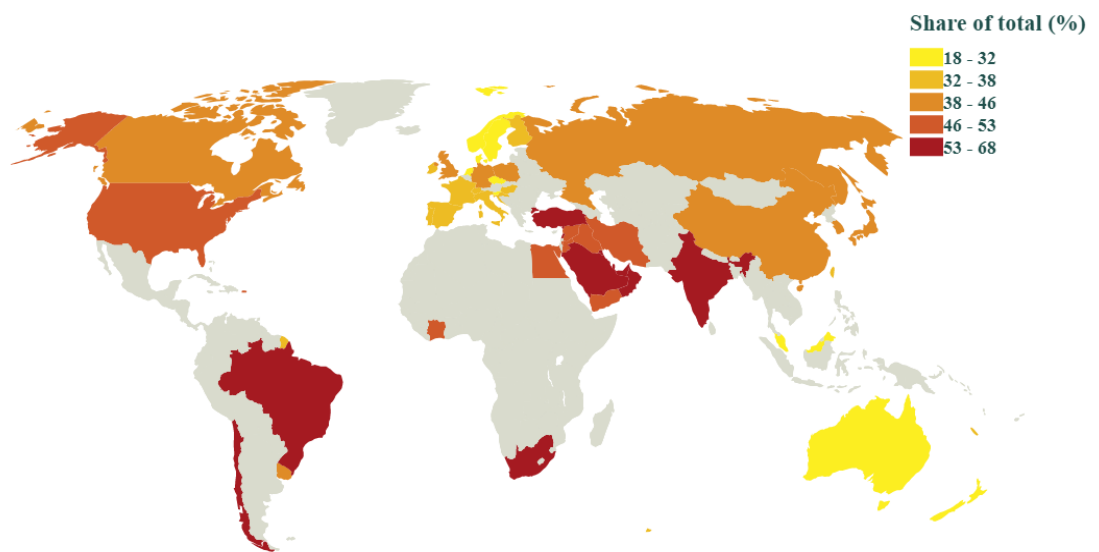
Source: Cost per year of closing the poverty gap in int-\$ 2011 - PovcalNet (World Bank) (2017) OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA
Note: The cost of closing the poverty gap does not take into account costs and inefficiencies from making the necessary transfers.

Πηγή: World Bank

Χάρτης απεικόνισης του 10% του μεγαλύτερου μεριδίου εθνικού εισοδήματος παγκοσμίως.

Top 10% national income share

Graph provided by www.wid.world

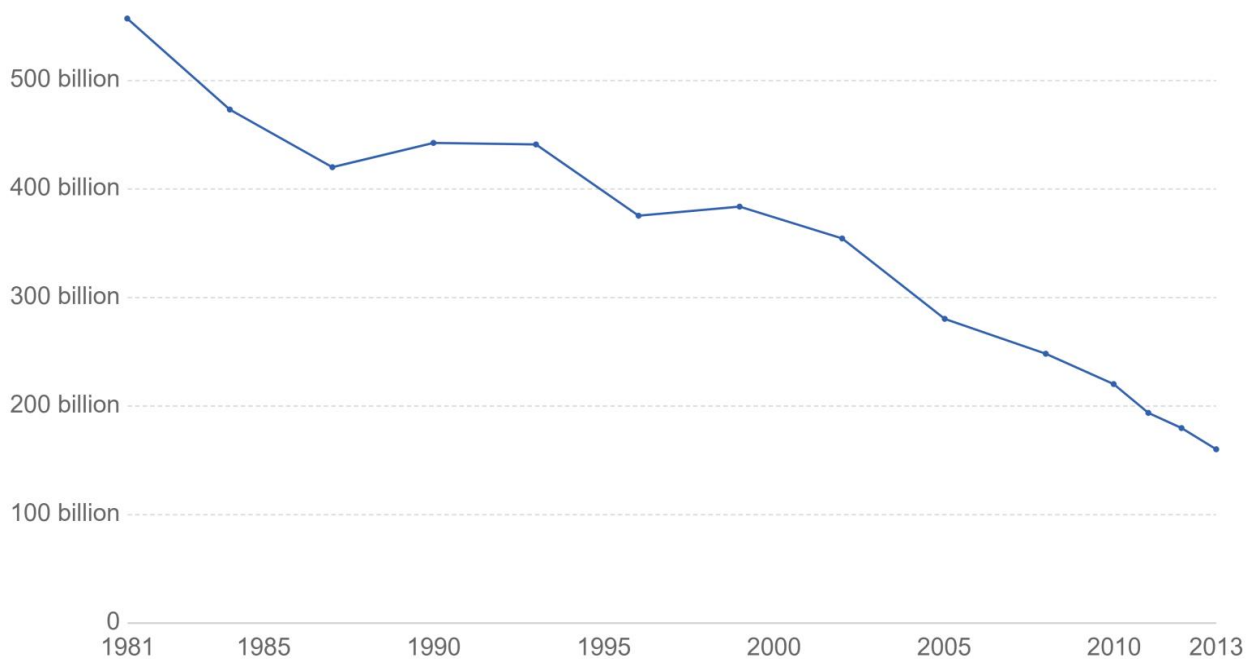
Πηγή: WID.World

Διάγραμμα απεικόνισης του χάσματος φτώχειας, σε δολάρια, από το 1981 έως το 2013.

The global poverty gap, in international-\$

Our World
in Data

The poverty gap is the amount of money that would be theoretically needed to lift the incomes of all people in extreme poverty up to the international poverty line of \$1.90 a day. These estimates are expressed in international dollars using 2011 PPP conversion rates. This means that figures account for differences in prices levels, as well as for inflation.

Source: Cost per year of closing the poverty gap in int-\$ 2011 - PovcalNet (World Bank) (2017) OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA
Note: The cost of closing the poverty gap does not take into account costs and inefficiencies from making the necessary transfers.

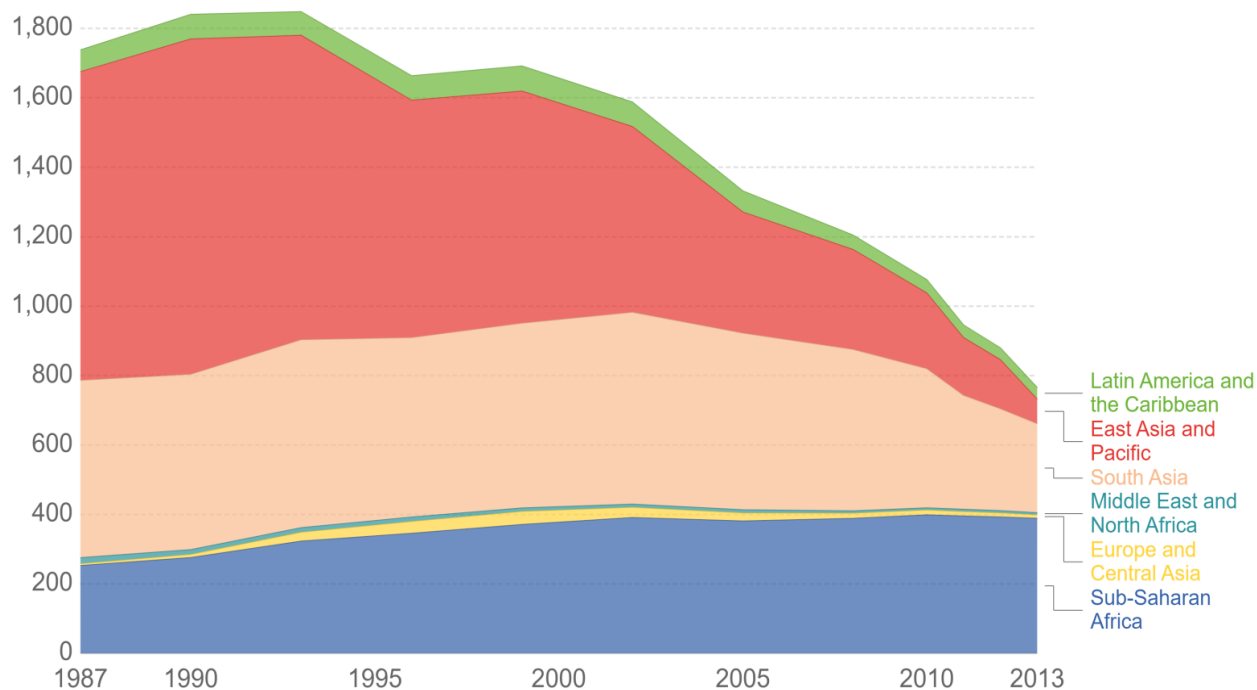
Πηγή: World Bank

Διάγραμμα απεικόνισης του συνολικού πληθυσμού ανά περιοχές του κόσμου που ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας.

Total population living in extreme poverty, by world region

Numbers are in millions of people. Extreme poverty is defined as living with per capita household consumption below 1.90 international dollars per day (in 2011 PPP prices). International dollars are adjusted for inflation and for price differences across countries.

Source: World Poverty Absolute Number by Region - PovcalNet (World Bank)

OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

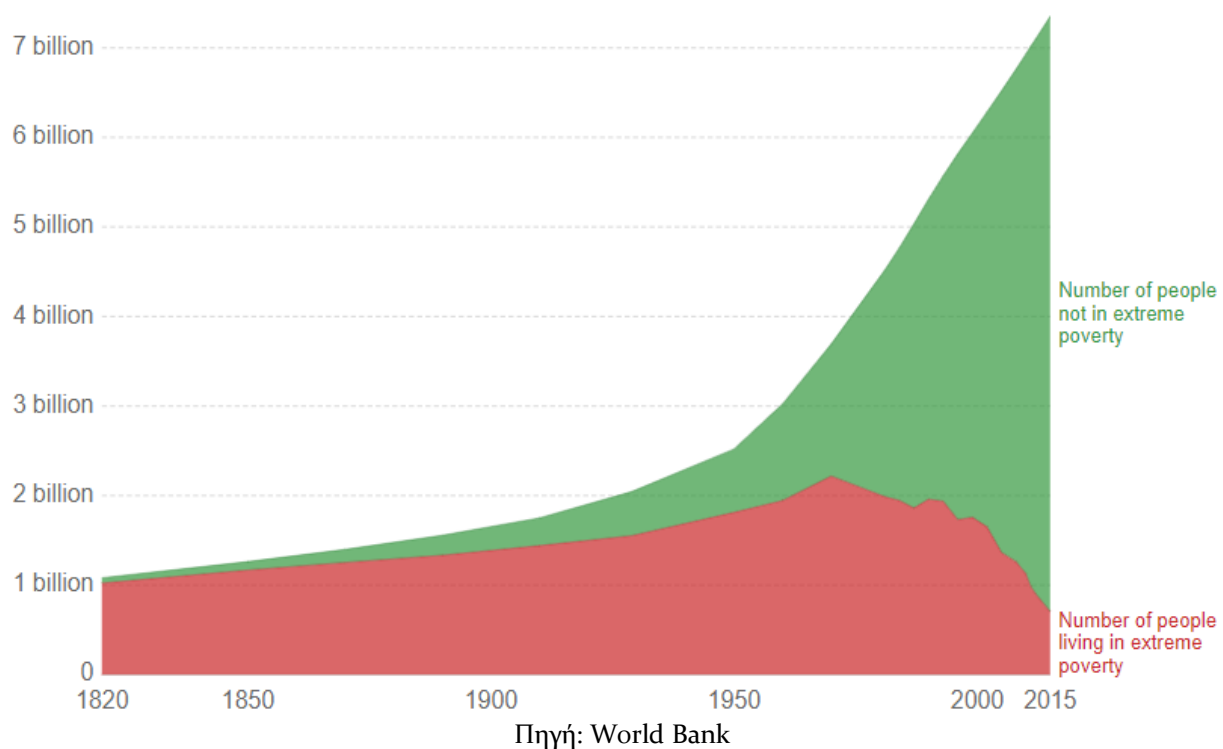
Note: Consumption per capita is the preferred welfare indicator for the World Bank's analysis of global poverty. However, for about 25% of the countries, estimates correspond to income, rather than consumption.

Πηγή: World Bank

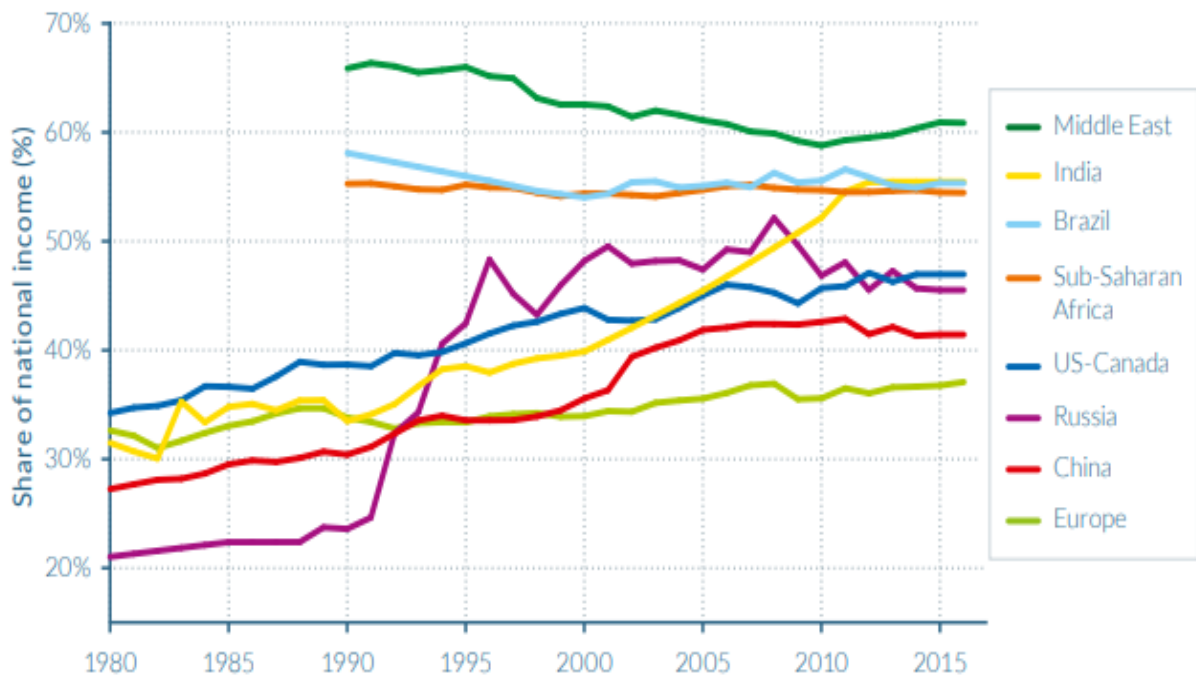
Διάγραμμα απεικόνισης του παγκόσμιου πληθυσμού που ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας από το 1820 έως το 2015.

World population living in extreme poverty, 1820-2015

Extreme poverty is defined as living at a consumption (or income) level below 1.90 "international \$" per day. International \$ are adjusted for price differences between countries and for price changes over time (inflation).

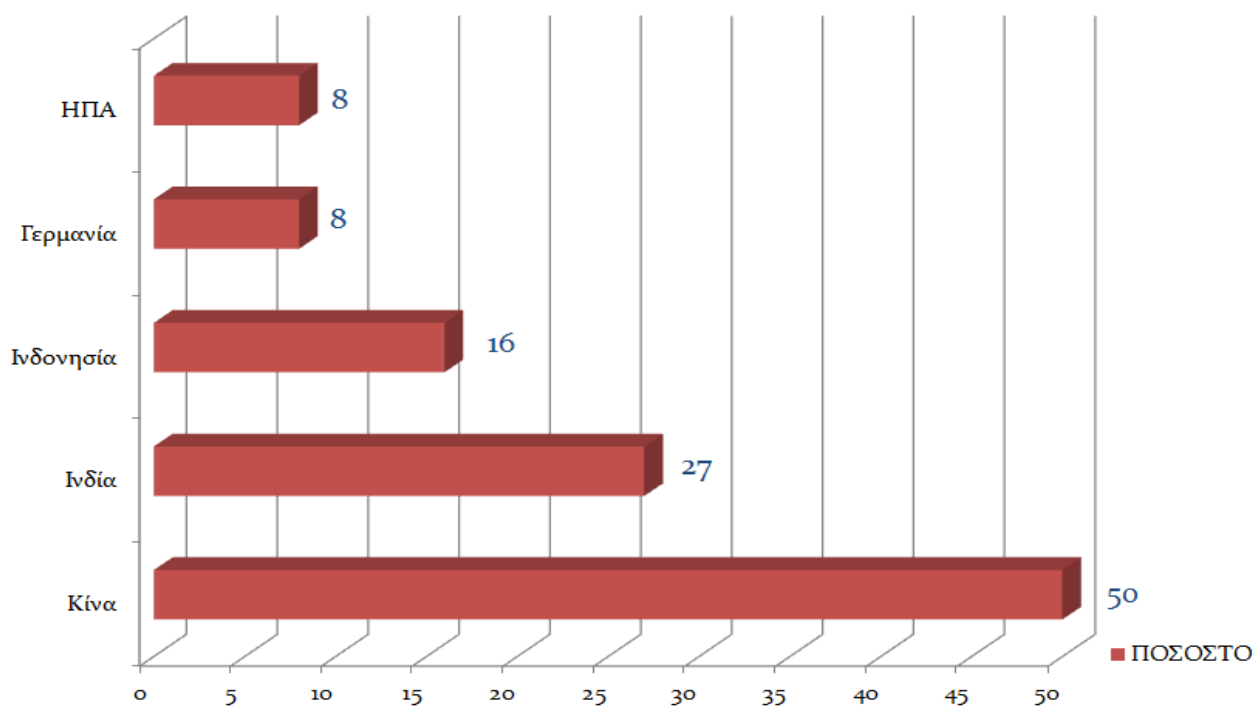

Διάγραμμα απεικόνισης των 10% των κορυφαίων χωρών στο μερίδιο εισοδήματος ανά τον κόσμο από το 1980 έως το 2016.

Πηγή: World Bank

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού του πληθυσμού χωρών που πιστεύουν πως το ποσοστό ακραίας φτώχειας έχει μειωθεί τα τελευταία είκοσι (20) χρόνια.

Πηγή: www.liberal.gr

2.2 Η κοινωνική ανισότητα στο σύγχρονο κόσμο

Η ανισότητα μπορεί να είναι μια από τις μεγάλες προκλήσεις της παγκόσμιας ανάπτυξης και του κοινωνικού ιστού των κοινοτήτων. Παρόλο που παραμένουν πολλά περιθώρια για πρόοδο, η παγκοσμιοποίηση και η άνοδος των χωρών BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα) και άλλων αναδυόμενων οικονομιών συνέβαλαν στη μείωση της παγκόσμιας ανισότητας μεταξύ των εθνών, αφαιρώντας εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπων από τη φτώχεια, αυξάνοντας το βιοτικό επίπεδο και διευρύνοντας τις ευκαιρίες. Καινοτόμα προγράμματα όπως για παράδειγμα η Bolsa Familia στη Βραζιλία και το Oportunidades στο Μεξικό βοήθησαν να δώσουν στους φτωχούς μια πιθανότητα μάχης ενάντια στο φαινόμενο αυτό. Η ιστορία της ανισότητας σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες, όπως για παράδειγμα στο Ηνωμένο Βασίλειο και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, είναι πιο απογοητευτική. Ένα αυξανόμενο χάσμα μεταξύ των ατόμων και των μειοψηφιών αντικατοπτρίζεται στα υψηλά ποσοστά φτώχειας και στις αυξημένες κοινωνικές εντάσεις (World Inequality Report Executive summary, 2018).

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω αλλά και σύμφωνα με τα δεδομένα και τα στοιχεία που δόθηκαν παρατηρούμε πως η ανισότητα και ιδιαίτερα η κοινωνική ανισότητα επιδεινώνεται τα τελευταία χρόνια. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα είναι η διανομή του πλούτου, καθώς το 82% του περσινού συνολικού παραγόμενου πλούτου παγκοσμίως πήγε στα πλουσιότερα κοινωνικά στρώματα. Ο διαχωρισμός αυτός στην οικονομία διευρύνει ακόμα περισσότερο το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών. Με αυτό τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα σε ένα μικρό ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού, μια ελίτ, να συσσωρεύσει τεράστια ποσοστά πλούτου εις βάρος εκατοντάδων εκατομμυρίων ανθρώπων που δυσκολεύονται να εξασφαλίσουν ακόμα και τα αναγκαία. Σε αυτή την κοινωνική ανισότητα συμβάλει εκτός των άλλων παραγόντων και η κακή αμειβόμενη εργασία για πολλούς που εργάζονται με σκοπό το μεγαλύτερο κέρδος των πλουσίων. Οι γυναίκες είναι οι μεγάλοι ηττημένοι, αντιμετωπίζουν υψηλά επίπεδα διακρίσεων στο χώρο εργασίας και αναλαμβάνουν δυσανάλογη ποσότητα εργασίας μη αμειβόμενης περίθαλψης. Οι μεγάλες εταιρείες και τα πλούσια άτομα διαδραματίζουν βασικό ρόλο στη διεύρυνση αυτού του κενού. Χρησιμοποιούν τη δύναμή τους και την επιρροή τους για να εξασφαλίσουν ότι η κυβερνητική πολιτική λειτουργεί προς το συμφέρον τους. Και οι μεγάλες επιχειρήσεις επικεντρώνονται αμείλικτα στη μεγιστοποίηση των αποδόσεων στους μετόχους τους, με οποιοδήποτε μέσο - είτε αυτό οδηγεί σε μείωση των μισθών είτε παρακάμπτοντας τους φόρους (World Inequality Report Executive summary, 2018).

Η υπόθεση για την καταπολέμηση της ανισότητας απέχει πολύ από τον υψηλό στόχους που θέτονται κατά καιρούς. Η ανισότητα συνεπάγεται υψηλό οικονομικό, κοινωνικό και ηθικό κόστος. Η άνιση κατανομή των εσόδων και πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες όπως η εκπαίδευση και η υγεία μπορούν να

υπονομεύσουν την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, να αυξήσουν το κόστος της υγειονομικής περίθαλψης και να αυξήσουν την εγκληματικότητα. Οι ακραίες ανισότητες είναι κοινό χαρακτηριστικό πολλών πλούσιων σε φυσικούς πόρους αναπτυσσόμενων χωρών. Για παράδειγμα στη Λατινική Αμερική, στην Αφρική και σε άλλες χώρες μερικοί ισχυροί πολίτες συχνά «αρπάζουν» την ευκαιρία και εκμεταλλεύονται τους φυσικούς πόρους, όπως το πετρέλαιο, το ξύλο και τα πολύτιμα μέταλλα για προσωπικό όφελος, εις βάρος της οικονομικής ανάπτυξης των άλλων και τις ίδια τους της χώρας. Δύσκολα χώρες με μεγάλα ποσοστά φτώχειας και ανισότητας που βιώνουν τέτοιες συνθήκες μπορούν να διαφύγουν από αυτές τις καταστάσεις (World Inequality Report Executive summary, 2018).

Οι αιτίες και οι επιπτώσεις της ανισότητας είναι σύνθετες και αλληλένδετες και πρέπει να ληφθεί μέριμνα για να γίνει διάκριση της αιτιότητας από τη συσχέτιση. Η έλλειψη εκπροσώπησης τροφοδοτεί τις διακρίσεις και την ανισότητα. Οι γυναίκες, οι μειονότητες και οι περιθωριοποιημένοι πληθυσμοί συχνά στερούνται φωνής σε πολλές από τις αποφάσεις, τις πολιτικές και τα προγράμματα που επηρεάζουν άμεσα τα μέσα διαβίωσής τους και την ευημερία τους. Η έλλειψη υγειονομικής περίθαλψης, διατροφής και εκπαίδευσης συμβάλλουν και αυτοί με τη σειρά τους στη δημιουργία των ανισοτήτων. Η άνιση ισορροπία εξουσίας στην αγορά εργασίας εμφανίζεται επίσης στην ταχεία ανάπτυξη των μερικώς απασχολούμενων και των προσωρινά απασχολούμενων, των οποίων η χαμηλή αποζημίωση και τα συχνά ανύπαρκτα οφέλη κοστίζουν στους εργοδότες ένα κλάσμα μισθώσεων πλήρους απασχόλησης. Για παράδειγμα, στην Ιαπωνία, οι λεγόμενες "μαύρες εταιρείες" είναι γνωστές για την εκμετάλλευση εργαζομένων που δεν μπορούν να βρουν πιο αμειβόμενη απασχόληση. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας αποτελεί βασικό παράγοντα ανισότητας στις προηγμένες οικονομίες. Η ολοένα και πιο εξελιγμένη χρηματοοικονομική μηχανική τροφοδότησε την κερδοσκοπία.

Πολλοί είναι αυτοί που προσπαθούν να βρουν τρόπους και λύσεις ώστε να μπορέσουν να μειώσουν τις ανισότητες. Μερικές από αυτές τις λύσεις θα παρουσιαστούν παρακάτω. Η ενίσχυση των περιθωριοποιημένων πληθυσμών είναι μία εκ αυτών καθώς η εκπροσώπηση και η ενεργός συμμετοχή των πολιτών και ιδιαίτερα των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων όπως για παράδειγμα οι γυναικών, οι μειονοτήτων και οι φτωχών πληθυσμοί επιβαρύνονται με το μεγαλύτερο προσωπικό κόστος της ανισότητας αποτελεί θεμελιώδη δομική δομή πιο ισότιμων κοινωνιών. Η διασφάλιση της καλύτερης υγειονομικής περίθαλψης, της διατροφής και της εκπαίδευσης των παιδιών ηλικίας 0-5 ετών αποτελεί το κλειδί για την αντιμετώπιση των πρώιμων ελλειμμάτων τα οποία γίνονται γρήγορα σκληρά και δαπανηρά για να ξεπεραστούν. Η εκπαίδευση υψηλής ποιότητας και κατάρτιση εργατικού δυναμικού αποτελεί ένα είδος επένδυσης καθώς η κατάρτιση του εργατικού

δυναμικού μπορεί να εξασφαλιστεί ότι οι νέοι έχουν πρόσβαση στις ευκαιρίες και την ευκαιρία για λαμπρό μέλλον. Οι επενδύσεις στο Ανθρώπινο Κεφάλαιο πρέπει να γίνεται από όλες τις εταιρείες και τους οργανισμούς καθώς οι υπάλληλοί τους είναι το πιο πολύτιμο στοιχείο τους. Η ενδυνάμωση των εργαζομένων μέσω επενδύσεων στην κατάρτιση, την ανάπτυξη και την εμπλοκή των εργαζομένων είναι ένα σενάριο κερδοφόρο που αυξάνει την παραγωγικότητα, μειώνει τον κύκλο εργασιών και το σχετικό κόστος και βελτιώνει την κερδοφορία. Παρόλα αυτά παραπάνω το σημαντικότερο βήμα και το ποιο αποφασιστικό είναι να αναγνωριστεί και να κατανοηθεί το μέγεθος και το εύρος του φαινομένου της ανισότητας και τι το προκαλεί. Πολλά είναι τα προγράμματα που γίνονται με αυτό το σκοπό και στόχο έχουν τη λύση του προβλήματος όπως το Bolsa Familia της Βραζιλίας και το Oportunidades του Μεξικού που έχουν δείξει ότι με το σωστό σχεδιασμό και τα κίνητρα, η ανακατανομή του εισοδήματος στους λιγότερο τυχερούς είναι μια έξυπνη επένδυση.

Εκτός όμως από τα στοιχεία της φτώχειας παγκοσμίως υπάρχουν και μεγάλες διαφοροποιήσεις στην κατανομή του πλούτου όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Οι ανισότητες που υπάρχουν σε αυτόν τον τομέα επιβαρύνουν ακόμα περισσότερο την ήδη υπάρχουσα κατάσταση. Χαρακτηριστικό είναι αυτό που αναφέρεται από πολλούς είτε αυτοί είναι μελετητές του φαινομένου είτε απλοί πολίτες, «Οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι.». Παρόλα αυτά όμως το μερίδιο του πλούτου που αντιστοιχεί στον κάθε πολίτη του κόσμου δεν είναι αντιπροσωπευτικό. Ο Adam Smith στο βιβλίο του «Ο πλούτος των Εθνών» διατύπωσε την εξής θεωρία: «Η μεγέθυνση και ο πολλαπλασιασμός της παραγωγής σε όλους τους οικονομικούς τομείς, ως αποτέλεσμα του καταμερισμού της εργασίας, έχει ως αποτέλεσμα την άνοδο του πλούτου, ο οποίος σε μία καλά κυβερνώμενη χώρα, εξαπλώνεται από τα υψηλότερα στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα του πληθυσμού.». Οι εκατομμυριούχοι και δισεκατομμυριούχοι το 2012 κατείχαν το 45% των συνολικών περιουσιακών στοιχείων, ενώ σήμερα έχουν υπερβεί το 50% ή αλλιώς τα εκατόν πέντε (105) τρισεκατομμύρια δολάρια. Για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής περίπου είκοσι τέσσερις χιλιάδες (24.000) οικογένειες που βρίσκονται στην κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας αποκόμιζαν τριπλάσιο εισόδημα από τις έξι εκατομμύρια (6.000.000) οικογένειες στη βάση της πυραμίδας, ενώ το μέσο εισόδημα των ευκατάστατων οικογενειών στην κορυφή ήταν εξακόσιες τριάντα (630) φορές μεγαλύτερο, από το εισόδημα των οικογενειών στη βάση. Δυστυχώς όμως αυτό δεν ήταν το μοναδικό πρόβλημα. Λόγω περιόδων που οικονομικά επικρατούσε ευημερία πολλοί ήταν αυτοί που επεκτάθηκαν οικονομικά και έλαβαν αρκετά δάνεια ώστε να κάνουν τις ενέργειες που επιθυμούσαν. Αρκετοί ήταν αυτοί που προσπάθησαν να διορθώσουν και να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις και τα αποτελέσματα αυτής της ανεξέλικτης αγοραστικής μανίας των καταναλωτών. Μερικοί από αυτούς ήταν οι Reagan και

Thatcher. Περαιτέρω, οι Αμερικανοί προσπάθησαν να καταπολεμήσουν το φαινόμενο της συγκέντρωσης πλούτου σε λίγους, το οποίο οι ίδιοι δημιούργησαν, με αποτέλεσμα τον περιορισμό της κατανάλωσης, λόγω των αντίστοιχα χαμηλών μισθών της πλειοψηφίας των εργαζομένων, με τη βοήθεια των αυξημένων καταναλωτικών δανείων προς τις εισοδηματικά ασθενέστερες τάξεις. Όπως όμως γνωρίζουμε, οι προσπάθειες αυτές οδήγησαν στην τεράστια παγκόσμια κρίση, η οποία ξεκίνησε με την αγορά ακινήτων επί πιστώσει, με στόχο τη μεταπώληση τους με κέρδος έτσι ώστε να αυξάνεται η κατανάλωση έως οι τιμές των ακινήτων κατέρρευσαν, κάνοντας αδύνατη την εξυπηρέτηση των δανείων στις τράπεζες.

Παρακολουθώντας κανείς είτε είναι μελετητής είτε όχι τα ποσοστά και τα επίπεδα της ανισότητας μπορεί να βγάλει ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω οι χώρες κάνουν χρήση διαφορετικών τρόπων και μέσω μέτρησης του πλούτου και του εισοδήματός τους και πάντα δεν είναι αξιόπιστα τα αποτελέσματα που δίνουν. Ωστόσο, οι μελετητές του φαινομένου κάνουν προσπάθειες να λύσουν αυτά τα προβλήματα και τα αποτελέσματα που θα δημοσιευτούν να είναι αξιόπιστα και να μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σε άλλες έρευνες και μελέτες. Σύμφωνα με τις έρευνες διαπιστώνεται πως το 70,1% του κόσμου κατέχει μόνο το 3% του παγκόσμιου πλούτου. Τα πλουσιότερα άτομα του κόσμου κατέχουν πάνω από εκατό χιλιάδες (100.000) δολάρια σε περιουσιακά στοιχεία, τα οποία ανέρχονται στο 8,6% του παγκόσμιου πληθυσμού. Οι δυτικές και οι ευρωπαϊκές χώρες φιλοξενούν τους περισσότερους εκατομμυριούχους του κόσμου. Περισσότερο από το 70% των εκατομμυριούχων στον κόσμο κατοικούν στην Ευρώπη ή τη Βόρεια Αμερική, με το 43% αυτών των εκατομμυριούχων να καλούν το σπίτι του Ηνωμένου Κράτους. Τα μόνα μη δυτικά έθνη με σημαντικό μερίδιο εκατομμυριούχων και σημαντική οικονομική δύναμη είναι η Ιαπωνία, η Κίνα και η Κορέα. Οι 10 πλουσιότεροι δισεκατομμυριούχοι του κόσμου, σύμφωνα με τη Forbes, έχουν πεντακόσια πέντε (505) δισεκατομμύρια δολάρια σε συνδυασμένο πλούτο, ποσό μεγαλύτερο από το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών των περισσότερων εθνών παραγωγή σε ετήσια βάση. Ορισμένα ιδρύματα και ακαδημαϊκοί παρακολουθούν στενά το πως γίνεται η διανομή του εισοδήματος και του πλούτου σε ολόκληρο τον κόσμο. Ένα από αυτά είναι ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης. Έχει την έδρα του στην πόλη του Παρισιού και χρηματοδοτείται από τα αναπτυγμένα κράτη του κόσμου. Ο ΟΟΣΑ αναλύει τις τάσεις της ανισότητας και της φτώχειας για τις προηγμένες και αναδυόμενες οικονομίες και παρέχει δεδομένα σε επίπεδο χώρας για διάφορους δείκτες, συμπεριλαμβανομένης της ανισότητας του πλούτου και του εισοδήματος. Εξετάζει επίσης τους παράγοντες που οδηγούν στις αυξανόμενες ανισότητες και αξιολογεί την αποτελεσματικότητα ενός ευρέος φάσματος πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας και την προώθηση της ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς. Άλλη μια υπηρεσία που ασχολείται με το ζήτημα αυτό

είναι η Παγκόσμια βάση δεδομένων για τον πλούτο και το εισόδημα. Η διαδικτυακή αυτή πλατφόρμα προσφέρει πληροφορίες για το εισόδημα και τον πλούτο των πιο πλούσιων κρατών του κόσμου. Οι επισκέπτες του ιστότοπου μπορούν να συγκρίνουν γραφικά και διαχρονικά τα μερίδια εισοδήματος και πλούτου των πλουσίων σε πάνω από δύο δωδεκάδες διαφορετικά έθνη. Τα τελευταία χρόνια ορισμένες επιχειρήσεις του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού κλάδου δημοσίευαν στο κοινό τους δικούς τους ετήσιους υπολογισμούς και έρευνες για την παγκόσμια συγκέντρωση του πλούτου. Οι εταιρείες αυτές περιλαμβάνουν την Cargemini και την RBC Wealth Management, τον όμιλο Boston Consulting Group, τη Wealth-X με έδρα τη Σιγκαπούρη, την ελβετική τράπεζα UBS, τη γερμανική τράπεζα Allianz και την ομάδα διαχείρισης ακινήτων Knight Frank. Κάθε μία από τις εκθέσεις που δημοσίευαν αυτές οι επιχειρήσεις υιοθετούσαν μια ελαφρώς διαφορετική προσέγγιση. Για παράδειγμα η Cargemini και η RBC εξετάζουν τα «υψηλά καθαρά άτομα», τα εύπορα άτομα που κατέχουν προσωπικές περιουσίες αξίας τουλάχιστον ενός (1) εκατομμυρίου δολαρίων, εξαιρουμένων των πρωτογενών κατοικιών, των συλλεκτικών ειδών και των καταναλωτικών αγαθών. Το Boston Consulting Group αναλύει τα εκατομμύρια των νοικοκυριών. Οι ερευνητές των Wealth-X και UBS δίνουν τη στατιστική τους έμφαση στις βαθιές τσέπες αξίας τουλάχιστον τριάντα (30) εκατομμυρίων δολαρίων. Την πιο φιλόδοξη από όλες τις εκθέσεις αυτές περί δημοσιεύει το ερευνητικό ινστιτούτο Credit Suisse στη Ζυρίχη. Η Credit Suisse εκτιμά τα καθαρά, τόσο χρηματοοικονομικά όσο και «πραγματικά», περιουσιακά στοιχεία για όλους τους ενήλικες του κόσμου. Δημοσιεύεις και μελέτες για τον πλούτο και την ανισότητα γίνονται και από εκδοτικούς οίκους. Το περιοδικό Forbes και η ομάδα εκδόσεων του Bloomberg είναι μερικοί από αυτούς. Το περιοδικό Forbes συγκεντρώνει ετησίως τους δισεκατομμυριούχων του κόσμου και τους παρουσιάζει σε μια λίστα και τα δημοσιεύει. Από την άλλη το Bloomberg, που τα τελευταία χρόνια έχει προσχωρήσει στο Forbes, μέσω του ημερήσιου δείκτη Bloomberg Billionaires κατατάσσει τους πλουσιότερους ανθρώπους του κόσμου. Τα Ηνωμένα Έθνη το 2006 και οι μελετητές του Παγκόσμιου Ινστιτούτου για την Ανάπτυξη της Οικονομικής Έρευνας του Πανεπιστημίου των Ηνωμένων Εθνών δημοσίευσαν το πρώτο βιβλίο για να αναδείξουν όλα τα στοιχεία του πλούτου των νοικοκυριών, όλα από τα περιουσιακά στοιχεία. Η έρευνα αυτή, με βάση στοιχεία του έτους 2000, διαπίστωσε ότι στο πλουσιότερο 1% των παγκόσμιων ενήλικων ανήκε στο 39,9% του παγκόσμιου πλούτου, συνολικά μεγαλύτερο από τον πλούτο του φτωχότερου 95%.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Έκθεση για την Ανισότητα που δημοσιεύτηκε από το Εργαστήριο Παγκόσμιας Ανισότητας γίνονται προσπάθειες να εξοπλισθούν οι κοινωνικοί παράγοντες με τα απαραίτητα στοιχεία (Alvaredo, Chancel, Piketty, Saez, Zucman, 2018). Τις τελευταίες δεκαετίες η ανισότητα έχει αυξηθεί παντού στον κόσμο. Αυτό δεν είναι μόνο μία από τις αιτίες της φτώχειας και των κοινωνικών

συγκρούσεων. Ο στόχος της Παγκόσμιας Έκθεσης για την Ανισότητα είναι να παρουσιάσει ένα στιγμιότυπο της τρέχουσας κατάστασης, να κάνει τους αναγνώστες τις έκθεσης αυτής αλλά και τους πολίτες του κόσμου να κατανοήσουν τις αλλαγές που υπάρχουν και να κάνουν υποθέσεις σχετικά με πιθανά μελλοντικά σενάρια. Επίσης προσπαθεί να συμβάλει σε μια πιο ενημερωμένη παγκόσμια δημοκρατική συζήτηση για την οικονομική ανισότητα παρουσιάζοντας τα πιο πρόσφατα και πληρέστερα δεδομένα. Η οικονομική ανισότητα είναι ευρέως διαδεδομένη και σε κάποιο βαθμό αναπόφευκτη. Αν η αύξηση της ανισότητας δεν παρακολουθείται σωστά και δεν αντιμετωπίζεται μπορεί να οδηγήσει σε διάφορα είδη πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών καταστροφές. Στόχος της Έκθεσης δεν είναι να φέρει όλους σε συμφωνία σχετικά με την ανισότητα, κάτι τέτοιο είναι αδύνατον. Βασίζεται στη διαδικασία της διαβούλευσης που απαιτεί πιο αυστηρές και πιο διαφανείς πληροφορίες για το εισόδημα και τον πλούτο. Οι ερευνητές που εργάστηκαν στο έργο εξήγησαν ότι *«Η οικονομική ανισότητα είναι ευρέως διαδεδομένη και σε κάποιο βαθμό αναπόφευκτη. Είναι όμως πεποίθησή μας ότι εάν η αυξανόμενη ανισότητα δεν παρακολουθείται και αντιμετωπίζεται σωστά, μπορεί να οδηγήσει σε διάφορες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές καταστροφές.»*. Τα αποτελέσματα από όλες τις έρευνες που παρουσιάζει η έκθεση δημοσιεύονται και βασίζονται στον ιστοσελίδα WID.world. Όλα τα δεδομένα είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο για όλους. Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα η εισοδηματική ανισότητα έχει αυξηθεί σε όλες σχεδόν τις περιοχές του κόσμου τις τελευταίες δεκαετίες, αλλά με διαφορετικές ταχύτητες. Το γεγονός ότι τα επίπεδα ανισότητας είναι έτσι μεταξύ των χωρών, ακόμη και όταν οι χώρες μοιράζονται παρόμοια επίπεδα ανάπτυξης. Η εισοδηματική ανισότητα ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό περιφέρειες του κόσμου. Είναι χαμηλότερο στην Ευρώπη και υψηλότερη στη Μέση Ανατολή. Από το 1980 η εισοδηματική ανισότητα έχει αυξηθεί με ταχείς ρυθμούς στη Βόρεια Αμερική, την Κίνα, Την Ινδία και τη Ρωσία ενώ στην Ευρώπη δεν ήταν τόσο μεγάλη. Στη Μέση Ανατολή, την υποσαχάρια Αφρική και τη Βραζιλία η εισοδηματική ανισότητα έχει παρέμεινε σχετικά σταθερή αλλά πάντα σε υψηλά επίπεδα. Το 2016, το μερίδιο των συνολικών εθνικών το εισόδημα που αντιπροσωπεύει το 10% των δικαιούχων ήταν 37% στην Ευρώπη, 41% στην Κίνα, 46% στην Κίνα Τη Ρωσία, το 47% στις ΗΠΑ-Καναδά και γύρω 55% στην υποσαχάρια Αφρική, τη Βραζιλία, και Ινδία. Οι εκτιμήσεις για τη Μέση Ανατολή, είναι ότι το ανώτατο 10% καλύπτει το 61% του εθνικού εισοδήματος.

Οι τάσεις των τελευταίων ετών δείχνουν μια γενικευμένη αύξηση των ανισοτήτων από το 1980 έως το 2016. Για παράδειγμα για της Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η έκθεση αναφέρεται ότι *«Η τροχιά ανισότητας εισοδήματος που παρατηρείται στις Ηνωμένες Πολιτείες οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις τεράστιες εκπαιδευτικές ανισότητες σε συνδυασμό με ένα φορολογικό σύστημα που αναπτύχθηκε λιγότερο προοδευτικό.»*. Στην Κίνα το ποσοστό του πλούτου που κατέχει το υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού έχει αυξηθεί από 15% σε 30%

και στη Ρωσία από 22% σε 43%. Η μείωση των φόρων με προοδευτικά ποσοστά, η εισαγωγή μεταβιβάσεων που ευνοούν τους φτωχούς, η επιβολή ελάχιστου μισθού και η προσφορά περισσότερων δημόσιων υπηρεσιών είναι μερικά παραδείγματα αποτελεσματικών μεθόδων για την αντιπαράθεση των διαρθρωτικών τάσεων.

Το φτωχότερο μισό του παγκόσμιου πληθυσμού έχει δει το εισόδημά του να αυξάνεται σημαντικά χάρη στην υψηλή ανάπτυξη της Ασία και ιδιαίτερα της Κίνα και της Ινδία. Ωστόσο υπάρχει υψηλή ανισότητα εντός των χωρών αυτών. Η οικονομική ανισότητα οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην άνιση ιδιοκτησία του κεφαλαίου, το οποίο μπορεί να είναι ιδιωτικό ή δημόσιο. Από το 1980 ένα πολύ μεγάλο ποσοστό δημόσιου πλούτου έχει ιδιωτικό. Ενώ ο εθνικός πλούτος έχει αυξηθεί σημαντικά, ο κοινός πλούτος είναι πλέον αρνητικός ή κοντά στο μηδέν στις πλούσιες χώρες. Αναμφίβολα, αυτό περιορίζει την ικανότητα των κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν τις ανισότητες. Τις τελευταίες δεκαετίες οι χώρες τείνουν έχουν γίνονται πλουσιότερες αλλά οι κυβερνήσεις φτωχότερες. Η έκθεση υπογραμμίζει ότι η αύξηση των ανισοτήτων αυξήθηκε παράλληλα με ένα άλλο φαινόμενο, τη μείωση του πλούτου που ανήκει στο κοινό σε σχέση με τον ιδιωτικό πλούτο. Η αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας και η μεγάλη ανισότητα των εισοδημάτων μεταφορές δημόσιου και ιδιωτικού πλούτου τα τελευταία σαράντα χρόνια έχουν αυξηθεί ανισότητα μεταξύ των ατόμων. Ο συνδυασμός μεγάλων ιδιωτικοποιήσεων και αυξανόμενης εισοδηματικής ανισότητας εντός των χωρών βοήθησε στην άνοδο της ανισότητας του πλούτου μεταξύ των ατόμων. Στην Ρωσία και οι Ηνωμένες Πολιτείες, η άνοδος της ανισότητας των πλούσιων κεφαλαίων ήταν εξαιρετική, ενώ στην Ευρώπη ήταν ομαλή. Σύμφωνα με την έκθεση γίνονται προσπάθειες για τη μείωση των ανισοτήτων αυτών έως το 2050, με την προϋπόθεση πως οι χώρες θα ακολουθήσουν μια νέα πολιτική που θα αφορά την εξάλειψη της παγκόσμιας φτώχειας και τη σωστή κατανομή πλούτου. Η αντιμετώπιση της παγκόσμιας ανισότητας του εισοδήματος και του πλούτου απαιτεί σημαντικές αλλαγές εθνικές και παγκόσμιες φορολογικές πολιτικές. Η εταιρική διακυβέρνηση και οι πολιτικές καθορισμού των μισθών πρέπει να επανεκτιμηθούν σε πολλές χώρες. Η προοδευτικότητα της φορολογίας είναι ένα αποδεδειγμένο εργαλείο για την καταπολέμηση της αύξησης του εισοδήματος και του πλούτου ανισότητα στην κορυφή. Οι προοδευτικοί φορολογικοί συντελεστές όχι μόνο θα μειώσουν τις ανισότητες θα δώσει και υψηλότερα μισθολογικά. Υπάρχουν όμως και δυσκολίες και εμπόδια. Η φοροδιαφυγή κατατάσσεται υψηλά σε αυτούς τους κινδύνους. Ο πλούτος που διατηρείται σε «φορολογικούς παραδείσους» έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Η έκθεση αναφέρει πως από το 1970 μέχρι και σήμερα αυτός ο «εξωτικός» πλούτος αντιπροσωπεύει περισσότερο από 10% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Η άνοδος των «φορολογικών παραδείσων» καθιστά δύσκολη τη σωστή του εισοδηματικού κεφαλαίου.

Η ανισότητα σε όποια μορφή και αν είναι συνδέεται με την προσωπικότητα και την κοινωνική θέση του κάθε πολίτη του κόσμου είτε αυτός ζει σε μια αναπτυγμένη χώρα ή σε μια αναπτυσσόμενη. Στόχος όλων είναι να μπορέσουν να μειώσουν κάθε είδους ανισότητα σε όλο τον κόσμο και ειδικότερα την κοινωνική ανισότητα. Η κοινωνική ανισότητα μεταξύ των πολιτών υπάρχουν λόγω οικονομικών διαφορών, φύλου, ηλικίας, εθνικότητας, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσδιορισμού ή και για άλλους λόγους. Το βάρος για την καταπολέμηση της κοινωνικής ανισότητας δίνεται στους οικονομικούς λόγους. Σε όλο τον κόσμο παρατηρούνται φαινόμενα οικονομική ανισότητας και ειδικότερα εισοδηματικής. Το πρόβλημα φανερώνεται και στα παρακάτω ποσοστά.

- (α) Το 10% των πλουσιότερων του παγκόσμιου πληθυσμού κερδίζει ετησίως το 40% συνολικού παγκόσμιου εισοδήματος και
- (β) Το 10 % των πιο φτωχών κερδίζει μεταξύ 2% και 7% του συνολικού παγκόσμιου εισοδήματος.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα παρατηρείτε στις αναπτυσσόμενες χώρες. Τα τελευταία χρόνια σύμφωνα με μελέτες είναι αυξηθεί κατά 11%. Σε αυτό βέβαια έχει συμβάλει και η μεγάλη αύξηση του πληθυσμού. Τα νοικοκυριά σε αυτές τις χώρες ζουν σε δύσκολες συνθήκες και βιώνουν καθημερινά την κοινωνική ανισότητα και την άνιση κατανομή του πλούτου στις χώρες τους. Οι ανισότητες αυτές είναι εμπόδιο στις προσπάθειες που γίνονται για την ανάπτυξη των χωρών και επηρεάζουν την ποιότητα και τις σχέσεις τους με τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου. Τα θύματα αυτών των καταστάσεων και των φαινομένων είναι τα παιδιά. Τα παιδιά που ζουν σε φτωχές χώρες σύμφωνα με μελέτες έχουν τρεις φορές περισσότερες πιθανότητες να πεθάνουν πριν κλείσουν τα πέντε (5) τους έτη σε σχέση με τα παιδιά της ίδια ηλικίας στις αναπτυγμένες χώρες. Επίσης και τα άτομα με αναπηρίες και οι γυναίκες έχουν ανάλογες δυσκολίες με τα παιδιά στις φτωχές χώρες. Οι δύο αυτές ομάδες του πληθυσμού έχουν έως και πέντε (5) φορές περισσότερες πιθανότητες να αντιμετωπίσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό σε σχέση με άλλες κοινωνικές ομάδες.

Πολλοί μελετητές και ερευνητές προτείνουν κάποιες λύσεις για το φαινόμενο όπως για παράδειγμα οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις και η παρακολούθηση των χρηματοπιστωτικών ροών και η ενθάρρυνση χορήγησης αναπτυξιακής βοήθειας. Για να πραγματοποιηθούν όλα αυτά πρέπει να υιοθετηθούν κατάλληλες πολιτικές για να μπορούν όλοι οι πολίτες όλων των χωρών του κόσμου να νιώθουν ότι είναι ίσοι και ότι εντάσσονται στην κοινωνία παρά τη διαφορετικότητά τους, όποιας μορφής και αν είναι αυτή. Χαρακτηριστικά ο Alexis de Tocqueville στο έργο του «Δημοκρατία της Αμερικής» αναφέρει: «Όταν η ανισότητα είναι ο κανόνας σε μια κοινωνία, οι μεγαλύτερες ανισότητες δεν εκπλήσσουν. Όταν το επίπεδο είναι λίγο πολύ ίδιο, ακόμη και η μικρότερη ανισότητα ενοχλεί. Για τον λόγο αυτό, όσο μεγαλύτερη είναι η ισότητα τόσο μεγαλύτερη είναι και η ανάγκη για ισότητα.». Οι αιτίες για την όξυνση και τα μεγάλα ποσοστά των ανισοτήτων και συγκεκριμένα της κοινωνικές ανισότητες είναι πολλές. Μερικοί πιστεύουν πως οφείλεται στην παγκοσμιοποίηση και στην είσοδο της Κίνας στην

παγκόσμια αγορά εργασίας. Από την άλλη πλευρά η διευθύντρια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, Christine Lagarde, αναφέρει πως: «*Η επιτάχυνση των ανισοτήτων συνδέεται με δύο φαινόμενα: τη χρηματοπιστωτική κρίση και την τεχνολογική πρόοδο. Και η επιτάχυνση αυτή βλάπτει τη βιώσιμη ανάπτυξη.*». Σε μια παγκόσμια έρευνα που διεξήχθη από το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, κανένας από τους φορείς χάραξης πολιτικής από όλο τον κόσμο δεν αμφισβητεί ότι η ανισότητα είναι από τις πιο σοβαρές απειλές για την μακροπρόθεσμη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των σύγχρονων κοινωνιών του πλανήτη μας.

Από την άλλη πλευρά ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στις εκθέσεις του αναφέρει πως οι ανισότητες και κυρίως οι κοινωνικές ανισότητες είναι αρκετά υψηλές, χαρακτηριστικά δηλώνει πως οι κοινωνικές ανισότητες είναι σε πρωτοφανή επίπεδα παγκοσμίως. Υποστηρίζει πως η αντιμετώπισή της είναι δύσκολη και πρόκειται για ένα φαινόμενο «ενδημικό στις οικονομικές δομές». «*Έχουμε φτάσει σ' ένα κρίσιμο σημείο. Οι ανισότητες στις χώρες του ΟΟΣΑ ουδέποτε ήταν τόσο υψηλές από τότε που τις μετράμε*» δήλωσε ο γενικός γραμματέας του οργανισμού Angel Gurría παρουσιάζοντας την έκθεση στο Παρίσι, δίπλα στη Marianne Thyssen, επίτροπο της Ε.Ε. αρμόδια για την απασχόληση. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού έχει εισόδημα εννέα κόμματα έξι (9,6) φορές μεγαλύτερο από το εισόδημα του φτωχότερου 10%, ενώ η αναλογία αυτή ήταν επτά κόμματα μία (7,1) φορές στη δεκαετία του 1980 και εννέα κόμματα μία (9,1) φορές στη δεκαετία του 2000. «*Καθώς δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα των ανισοτήτων, οι κυβερνήσεις εξασθενούν τον κοινωνικό ιστό στις χώρες τους και θέτουν σε κίνδυνο μακροπρόθεσμα την οικονομική ανάπτυξη*» πρόσθεσε ο Angel Gurría. Εκτιμάται ότι η αύξηση των ανισοτήτων από το 1985 έως το 2005 στις δέκα εννέα (19) χώρες του ΟΟΣΑ που αναλύθηκαν δυσκόλεψαν αρκετά την ανάπτυξη από το 1990 έως το 2010 κατά τέσσερα κόμματα επτά (4,7) ποσοστιαίες μονάδες. Μεταξύ του 1995 και του 2013 οι περισσότερες από τις μισές θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν στις χώρες του ΟΟΣΑ ήταν μερικής απασχόλησης, συγκεκριμένης χρονικής διάρκειας ή είχαν χαρακτήρα εργολαβίας. Όσον αφορά τις γυναίκες, οι πιθανότητες που έχουν να αναλάβουν μια θέση που αμείβεται είναι μικρότερες κατά 16% από εκείνες των ανδρών και οι αμοιβές τους παραμένουν χαμηλότερες κατά 15% από εκείνες των ανδρών.

Ο ΟΟΣΑ σημειώνει ότι η αύξηση των ανισοτήτων «*δημιουργεί σοβαρές οικονομικές ανησυχίες όχι μόνο γι' αυτούς που κερδίζουν λίγα, αλλά και στη γενικότερη ευρωστία και βιωσιμότητα των οικονομιών μας*», καθώς «*η αυξανόμενη ανισότητα είναι κακή μακροπρόθεσμα για την ανάπτυξη*». Ο διεθνής οργανισμός ζητά να αναληφθούν πρωτοβουλίες από τις κυβερνήσεις των χωρών, οι οποίες θα ευνοούν όχι μόνο την ανάπτυξη, αλλά και την καλύτερη διανομή του πλούτου. «*Η ενίσχυση των τάσεων στις μισθολογικές και εισοδηματικές διαφορές μεταξύ των πολιτών έχει επιπτώσεις στα φορολογικά έσοδα και στο ασφαλιστικό σύστημα*» αναφέρει η έκθεση, αναγνωρίζοντας ωστόσο ότι η αναστροφή της τάσης αύξησης της ανισότητας είναι «*δύσκολη*» καθώς, όπως σημειώνει, η τελευταία δείχνει να είναι «*ενδημική στις οικονομικές μας δομές*».

2.3 Η φτώχεια και η κοινωνική ανισότητα στην Ευρώπη

Σε αυτή την υποενότητα του κεφαλαίου θα γίνει μια μικρή αναφορά στην ανισότητα και συγκεκριμένα στην κοινωνική ανισότητα που επικρατεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παραπάνω έγιναν κάποιες μικρές αναφορές για την κατάσταση που επικρατεί, όμως σε αυτό το σημείο του κεφαλαίου θα γίνει λίγο πιο λεπτομερείς αναφορά καθώς και το ποιες προσπάθειες γίνονται για την καταπολέμησή της.

Η Ευρώπη σε σύγκριση με τις άλλες ηπείρους έχει μικρότερα ποσοστά ανισότητες, αυτό δε σημαίνει πως δεν υπάρχουν. Σύμφωνα με τους ερευνητές του «*Oxfam and Development Finance International*» για να πραγματοποιηθεί μια έρευνα για την κοινωνική ανισότητα λαμβάνονται υπόψη κάποια κριτήρια όπως για παράδειγμα η πρόσβαση στην εκπαίδευση, το φορολογικό σύστημα της εκάστοτε χώρας, η πρόσβαση στη υγεία και η κοινωνική πολιτική είναι μερικά από αυτά. Με βάση αυτά τα κριτήρια μπορεί να γίνει μια ταξινόμηση των χωρών η οποία μπορεί να διαμορφωθεί και με βάση τις δεσμεύσεις που έχει κάνει κάθε χώρα στην προσπάθειά της για την καταπολέμησή της. Τα αποτελέσματα της έρευνας του «*Oxfam and Development Finance International*» στις πέντε (5) πρώτες θέσεις βρίσκονται η Σουηδία, το Βέλγιο, η Δανία, η Νορβηγία και η Γερμανία. Όσο αφορά τη χώρα μας βρίσκεται λίγο πιο κάτω, κάτι το οποίο είναι καλό αν αναλογιστεί κανείς την οικονομική κρίση, την ελάχιστη, σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, κοινωνική προστασία και τις σημαντικές μειώσεις στις θέσεις εργασίας που βιώνει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια. Μάλιστα στις δαπάνες για τον τομέα της υγείας, της εκπαίδευση και της κοινωνική προστασία η Ελλάδα καταλαμβάνει την 11η θέση. Οι χώρες κατατάσσονται με βάση των δείκτη GINI, ο οποίος μετρά τη κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου και βαθμολογεί τις χώρες από το μηδέν (0), το οποίο αντιστοιχεί στην απόλυτη ισότητα έως το ένα (1), το οποίο αντιστοιχεί στην απόλυτη ανισότητα. Το μειονέκτημα της μεθόδου αυτής είναι ότι δεν προσφέρει κανένα στοιχείο σχετικά με τις αιτίες του φαινομένου, οι οποίες είναι πολύπλοκες και διαφορετικές μεταξύ τους. Για τον λόγο αυτό οι ερευνητές που αναλαμβάνουν τέτοιου είδους έρευνες τα τελευταία έτη μελετούν και τι ποσοστό επί του προϋπολογισμού δαπανούν ετησίως τα κράτη σε δεκαοκτώ (18) τομείς-κλειδιά. Πιστεύουν ότι με αυτή την προσέγγιση πραγματοποιείτε μία πιο ακριβή έρευνα και δίνεται μια πιο ξεκάθαρη εικόνα των αιτιών της ανισότητας.

Στο κομμάτι των εργασιακών δικαιωμάτων, ενώ τα πλουσιότερα κράτη τα καταφέρνουν καλύτερα σε γενικές γραμμές, οι φτωχότερες χώρες τείνουν να έχουν πιο δίκαιους κατώτερους μισθούς. Οι γυναίκες παγκοσμίως υποφέρουν περισσότερο από τους άνδρες από την μισθολογική ανισότητα. Στον τομέα των κοινωνικών δαπανών οι ευρωπαϊκές χώρες βρίσκονται όπως ήταν αναμενόμενο στην κορυφή. Στην Ευρώπη το κοινωνικό κράτος εξακολουθεί να ζει, παρά τα

προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει κατά καιρούς. Όπως επισημαίνει η ίδια έκθεση τα συστήματα κοινωνικής προστασίας που γεννήθηκαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στην Ευρώπη βρίσκονται σήμερα και ιδιαίτερα μετά το 2008 υπό καθεστώς πολιορκία από τις ίδιες τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις που σιγά-σιγά καταστρέφουν όλα όσα κατάφεραν να πετύχουν εδώ και δεκαετίες. Έπειτα από δέκα (10) χρόνια κρίσης στην Ευρώπη φαίνεται να υπάρχει μια αλλαγή πορείας με την κοινωνική δικαιοσύνη σε πολλά κράτη μέλη της Ε.Ε. να βελτιώνεται, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του Bertelsmann Stiftung. Η χώρα μας όμως και πάλι σε αυτή την έκθεση παραμένει στις τελευταίες θέσεις. Πλέον στην Ε.Ε. όλο και περισσότεροι άνθρωποι έχουν δουλειά και επομένως περισσότερες ευκαιρίες στο να συμμετάσχουν στην κοινωνική ζωή, σε αυτό στο συμπέρασμα κατέληξε η έκθεση για τον δείκτη Κοινωνικής Δικαιοσύνης (Social Justice Index) για το 2017. Όπως επισημαίνεται στην ίδια έκθεση η Ελλάδα είναι σε αισθητά χειρότερη θέση από την πρώτη αξιολόγηση το 2008 ενώ τα τελευταία χρόνια έχει σημειώσει μόνο ονομαστικές βελτιώσεις. Η χώρα μας βρίσκεται τελευταία στις πέντε (5) από τις έξι (6) παραμέτρους που εξετάζει και καταγράφει ο δείκτης. Η κρίση είχε καταστροφικές συνέπειες για τη χώρα, με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό να αυξάνουν σημαντικά τα ποσοστά τους. Η διάσωση και τα πακέτα μέτρων και βοήθειας που ήρθαν από την Ευρώπη προσπάθησαν να μειώσουν τα προβλήματα αυτά και ως ένα μικρό βαθμό το κατάφεραν. Το ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που απειλείτε από τα φαινόμενα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αγγίζουν το 35%. Το ποσοστό για τα παιδιά είναι 37,5% και για τα μεγαλύτερα ηλικιακά άτομα αγγίζει το 22%. Στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης τα στοιχεία που υπάρχουν για την εργασία είναι βελτιωμένα στις είκοσι έξι (26) από τις είκοσι οκτώ (28) χώρες με τον μέσο όρο της ανεργία να έχει μειωθεί στο 8,7% για το έτος 2016 από 11% που ήταν το 2013. Ωστόσο η βελτίωση της κοινωνικής ισότητας είναι δύο ταχυτήτων στην Ευρώπη. Από τη μία είναι η νότια Ευρώπη, στην οποία οι νέοι και τα παιδιά εξακολουθούν να απειλούνται σε μεγάλο βαθμό από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Σε αντίθεση με τη βόρεια Ευρώπη που τα πράγματα είναι πολύ καλύτερα.

Προηγουμένως αναφέρθηκε ο δείκτης Κοινωνικής δικαιοσύνης (Social Justice Index). Το Bertelsmann Stiftung κάνει χρήση του για να μπορέσει να καταγράψει κάθε χρόνο την κοινωνική ισότητα που επικρατεί στις χώρες τις Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η καταγραφή αυτή γίνεται με βάση έξι (6) κριτήρια:

- 1) Την αγορά εργασίας,
- 2) Την εκπαίδευση,
- 3) Την υγεία,
- 4) Την έλλειψη διακρίσεων,
- 5) Την ισότητα μεταξύ των γενιών και
- 6) Τη φτώχεια.

Η θετική τάση που καταγράφηκε φέτος οφείλεται κυρίως στη βελτίωση της αγοράς εργασίας, παρόλα αυτά στις χώρες του νότου όπως για παράδειγμα η Ελλάδα και η Ισπανία τα ποσοστά ανεργία παραμένουν ακόμα υψηλά και αγγίζουν το 23% και το 19% αντίστοιχα. Παράλληλα έχει μειωθεί στην Ε.Ε. ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού του πληθυσμού. Το 2012 και το 2013, το 24,7% των Ευρωπαίων κινδύνευαν από τη φτώχεια, ενώ τώρα το ποσοστό έχει μειωθεί και είναι στο 23,4%. Παρόλα αυτά περίπου εκατόν δεκαεφτά (117) εκατομμύρια άνθρωποι εξακολουθούν να είναι αντιμέτωποι με τη φτώχεια στην Ε.Ε., με το ποσοστό να αυξάνεται σημαντικά στη νότια Ευρώπη. Χαρακτηριστικά για τις χώρες του Νότου, στην Ελλάδα το 35,6% του πληθυσμού κινδυνεύει από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, στην Ισπανία το 27,9% και στην Ιταλία το 28,7%. Από την αντίπερα όχθη, οι χώρες του βορρά όπως η Δανία, η Φινλανδία και η Τσεχία το ποσοστό κυμαίνεται από 13,3% ως 16,7%. Παράλληλα στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. καταγράφηκε βελτίωση στον τομέα της παιδείας. Έτσι μειώθηκε το ποσοστό των μαθητών που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν στο σχολείο από το 14,7% που ήταν το 2008 σε 10,7% το 2016.

Μέσα από συνεδριάσεις και πολύωρες συζητήσεις η Ευρωπαϊκή Ένωση κάνει προσπάθειες να προσδιορίσει αποφασιστικούς παράγοντες και να θεσπίσει νόμους και μέτρα για την καταπολέμηση της κοινωνικής ανισότητας και της φτώχειας. Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας πρέπει να βασίζεται στην ανάπτυξη, την απασχόληση και την κοινωνική προστασία. Σύμφωνα με την Ε.Ε. οι παρεμβάσεις για την κοινωνική προστασία πρέπει να συνδυάζονται με ένα ευρύ σύνολο κοινωνικών πολιτικών που θα περιλαμβάνουν πολιτικές για την εκπαίδευση, την κοινωνική φροντίδα, τη στέγαση, την υγεία και την οικογένεια. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δημιουργήσει μια «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού», η οποία αποτελεί ένα δίκτυο εκατόν πενήντα (150) τοπικών και περιφερειακών αρχών από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πλατφόρμα αυτή δημιουργήθηκε με σκοπό να γίνει μια συνολική ανάληψη κοινών πρωτοβουλιών μεταξύ των κρατών μελών, των οργάνων της Ε.Ε. και των κύριων ενδιαφερόμενων φορέων, προκειμένου να καταπολεμήσουν τα φαινόμενα αυτά.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας, τον Δεκέμβριο του 2000, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων αποφάσισαν ότι η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού θα ήταν καλύτερη να επιτευχθεί μέσω της ανοικτής μεθόδου συντονισμού. Βασικά στοιχεία για την προσέγγιση αυτή είναι ο ορισμός των κοινά αποδεκτών στόχων για τον Ευρωπαϊκό Ένωσης συνολικά και την ανάπτυξη κατάλληλων εθνικών σχεδίων δράσης για την επίτευξη τους. Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν τον Δεκέμβριο του 2001 ενέκρινε ένα σύνολο κριτηρίων και ένα πρώτο σύνολο 18 κοινών στατιστικών

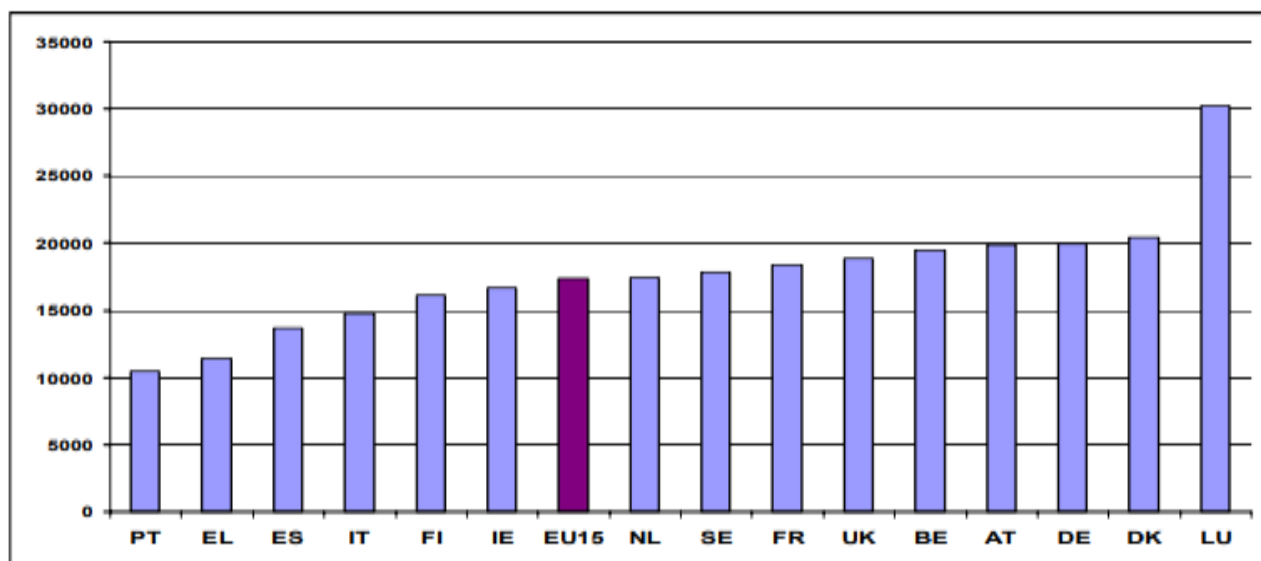
δεικτών για το 2008 για την κοινωνική ένταξη, αλλά πάντα με παρακολούθηση των όσο γίνονται και λαμβάνουν χώρα στα κράτη μέλη. Αυτοί οι δείκτες πρέπει να θεωρούνται ως ένα συνεκτικό σύνολο που καλύπτουν τέσσερις (4) σημαντικούς τομείς της κοινωνικής ένταξης, οι οποίοι είναι η οικονομική φτώχεια, η απασχόληση, η υγεία και η εκπαίδευση.

Η έκθεση που παρουσιάζει η Ευρωπαϊκή ένωση για την κοινωνική ανισότητα και τη φτώχεια κάνει μια επισκόπηση των νομισματικών δεικτών που υιοθετήθηκαν στο Λάακεν, τα οποία εφαρμόζονται στα πρώτα δεκαπέντε (15) κράτη μέλη της Ε.Ε., όμως από αυτά εξαιρούνται η Σουηδία και η Δανία. Οι δείκτες αυτοί υπολογίστηκαν με βάση την έρευνα της επιτροπής νοικοκυριών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ECHP). Κάτι ανάλογο φυσικά έχει συμβεί και για τα υπόλοιπα κράτη μέλη της αλλά και τα υποψήφια προς ένταξη κράτη. Σύμφωνα λοιπόν με ιστορικά στοιχεία της έρευνα για το έτος 2001 το 15% του πληθυσμού της Ε.Ε. βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας. Αρκετά νοικοκυριά αντιμετώπιζαν προβλήματα και ήταν στο όριο της φτώχειας. Βέβαια να σημειωθεί πως τέτοιου είδους έρευνες βασίζονται σε στοιχεία και δεδομένα που έχουν κάνει οι ίδιες οι χώρες, τα οποία δεν είναι πάντα συγκρίσιμα μεταξύ των χωρών της Ευρώπης. Ο κίνδυνος φτώχειας είναι μια σχετική έννοια και το κατώφλι της είναι σταθερό για κάθε χώρα στο 60% του εθνικού μεσαίου ισοδύναμου εισοδήματος. Επομένως, οι έρευνες τέτοιου είδους εστιάζονται περισσότερο στη σχετική και την απόλυτη φτώχεια. Για να μπορέσουν να αποφευχθούν όλοι οι κίνδυνοι που εμφανίζονται λόγω της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να γίνει ένας σωστός προγραμματισμός και χάραξη μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής μέσω της πολιτικής των κρατών. Για να πραγματοποιηθεί αυτό θα πρέπει να διαμορφωθεί ένας κοινωνικός φορέας που θα ασχολείται με τους τομείς της κοινωνίας όπως για παράδειγμα οι παροχές ανεργίας, οι κάθε είδους πληρωμές, όπως για παράδειγμα οι συντάξεις, και τα επιδόματα. Η έλλειψη όμως αυτού οδηγεί τον πληθυσμό της Ευρώπης πιο κοντά στα όρια της φτώχειας και τον κοινωνικό αποκλεισμό ατόμων και ομάδων της κοινωνίας. Με βάση λοιπόν την εφαρμογή αυτής της πολιτικής μια έρευνα έδειξε πως τα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού μειώθηκαν αισθητά σε χώρες όπως η Ιταλία και η Ισπανία. Να σημειωθεί πως ο δείκτης φτώχειας πριν από τις κοινωνικές αυτές πολιτικές πρέπει να ερμηνεύεται με κάποια επιφύλαξη, καθώς δεν λαμβάνεται υπόψη τις παρεμβάσεις που μπορούν να γίνουν και μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και των ατόμων. Το 2013 το Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. δημοσίευσε μια έκθεση για τις πρώτες συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη καθώς και στη χώρα μας από το 2008. Στην έκθεση αυτή παρουσιάζονται οι βασικοί δείκτες μέτρησης της φτώχειας και το πως διαμορφώθηκαν κάτω από τις νέες συνθήκες οι κοινωνικές ανισότητες. Επιπλέον, εξετάζει το πως ο κίνδυνος φτώχειας και η συνεισφορά στη φτώχεια διαφοροποιούνται μεταξύ των πληθυσμιακών ομάδων που διαμορφώνονται με βάση δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά

όπως για παράδειγμα η ηλικία, η επαγγελματική κατάσταση, το επίπεδο εκπαίδευσης και άλλα. Όσο αφορά την κοινωνική ανισότητα η έρευνα την εξετάζει κάνοντας χρήση εναλλακτικών δεικτών που παρουσιάζουν ευαισθησία στην εισοδηματική κατανομή. Επίσης δίνει έμφαση στο πως τα διαφορετικά στοιχεία και χαρακτηριστικά του πληθυσμού έχουν την ικανότητα να διαμορφώσουν την εισοδηματική και γενικότερα την κοινωνική ανισοκατανομή. Για τις επιπτώσεις της κρίσης αλλά και τις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού η έρευνα χρησιμοποιεί δεδομένα από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Οι πρώτες επιπτώσεις της κρίσης κάνουν την εμφάνισή τους κατά τη χρονική περίοδο 2009-2011, κατά την οποία αρκετές πολιτικές λιτότητας επιβλήθηκαν σε χώρες που αντιμετώπιζαν οικονομικό πρόβλημα.

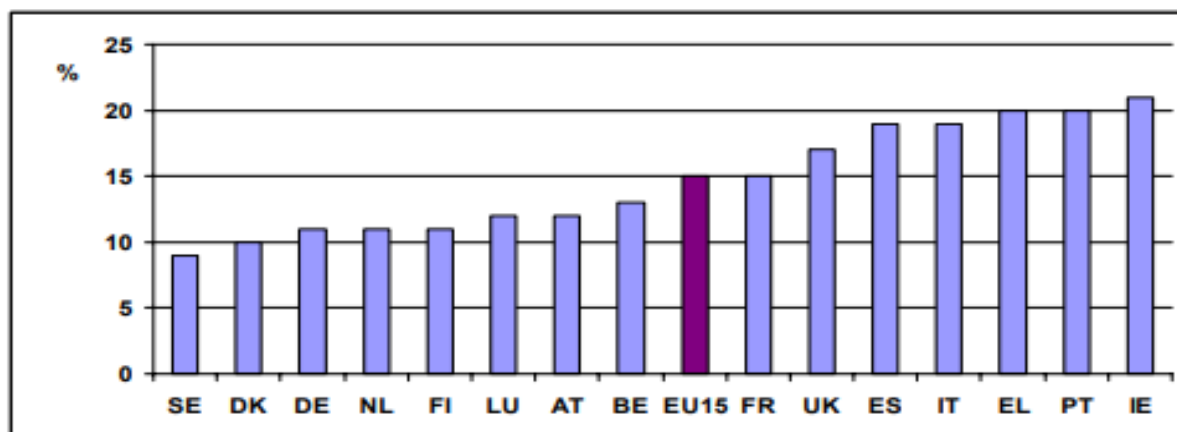
Παρακάτω θα παρατεθούν ορισμένα διαγράμματα που θα αφορούν κατάσταση των φαινομένων στην Ευρώπη.

Διάγραμμα απεικόνισης της ενδεικτικής τιμής του ορίου κινδύνου φτώχειας για ένα νοικοκυριό που αποτελείτε από δύο (2) ενήλικες και δύο (2) παιδιά για Ευρωπαϊκές χώρες το 2001.

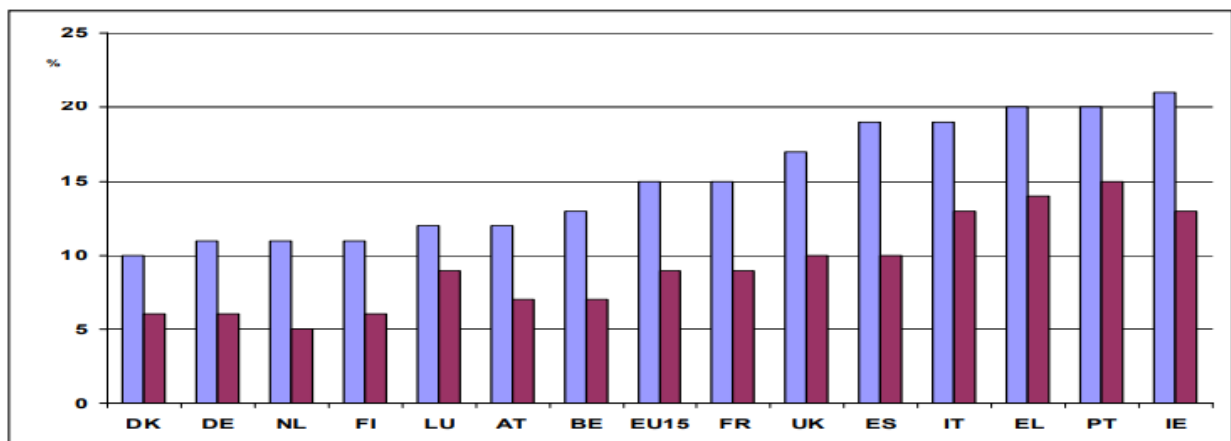
Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου φτώχειας για τις χώρες της Ευρώπης για το 2001.

Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού κινδύνου φτώχειας για το 1998 στη δεξιά στήλη και για το 2001 στην αριστερή στήλη.

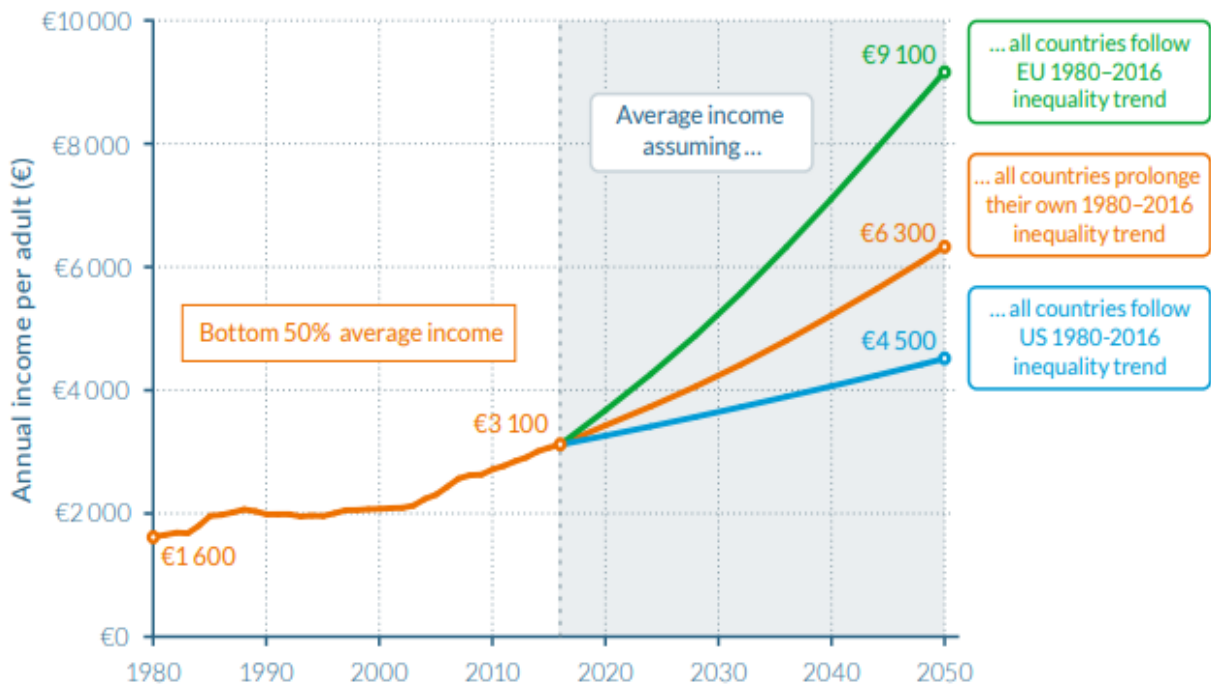

Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

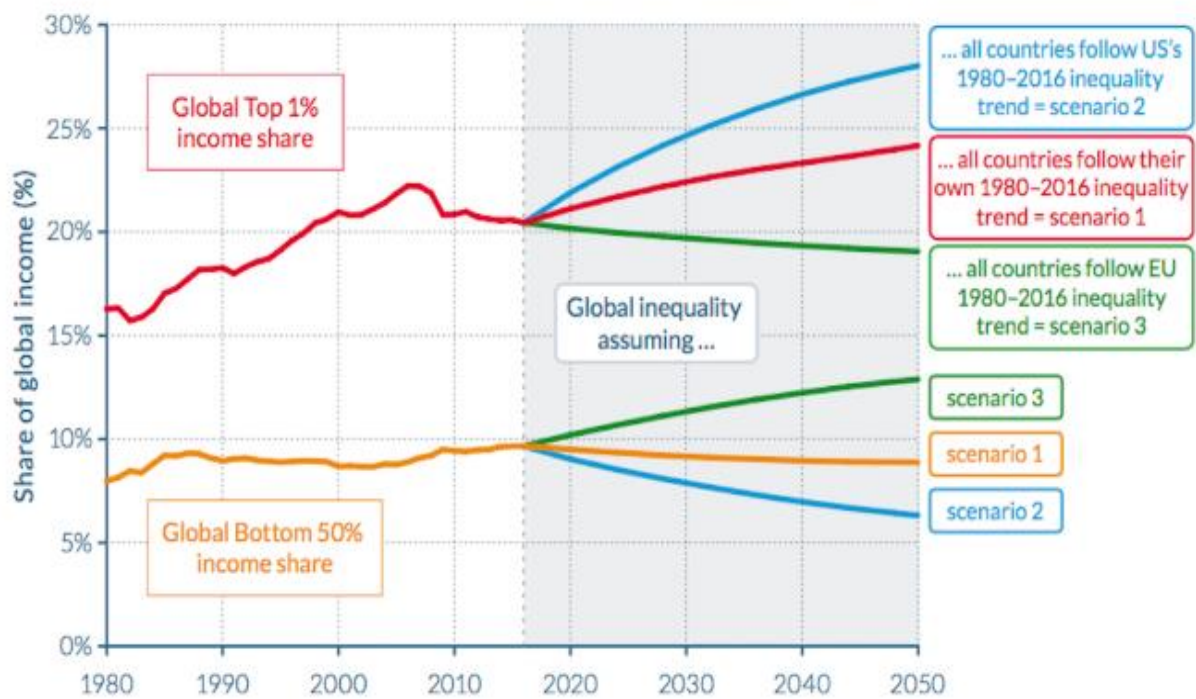

Διάγραμμα απεικόνισης της ανισότητας, εισοδηματικής, και πιθανά σενάρια για το μέλλον.

Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

Διάγραμμα απεικόνισης των τριών σεναρίων για την εξέλιξη των ανισοτήτων έως το 2050, σύμφωνα με την Παγκόσμια Έκθεση για την ανισότητα το 2018.

Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

2.4 Παραδείγματα χωρών υπό συνθήκες φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας

Στο τελευταίο κομμάτι του παρόντος κεφαλαίου θα δοθούν παραδείγματα δέκα (10) χωρών που οι πολίτες τους ζουν υπό δύσκολες συνθήκες ακραίας φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Να σημειωθεί πως σε αυτές τις χώρες και γενικά στις χώρες του κόσμου που η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν υψηλά ποσοστά δίνεται βοήθεια από τις αναπτυγμένες χώρες με σκοπό τη μείωσή τους και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων τους. Οι πληροφορίες για αυτές τις χώρες πάρθηκαν μέσα από την ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας Newsbeast (newsbeast.gr) και δημοσιεύτηκε στις 15/3/2015.

- 1) Αφγανιστάν:
Η χώρα του Αφγανιστάν έχει κατά κεφαλήν εισόδημα χίλια εβδομήντα δύο (1072\$) δολάρια. Εκτός από μια φτωχή χώρα θεωρείται και ως ένας από τους πιο επικίνδυνους προορισμούς στον πλανήτη. Η διαφθορά, η κατάχρηση εξουσίας και η ατιμωρησία αποτελούν ένα δραματικό συνδυασμό και επιδεινώνουν τη φτώχεια και τις δυσκολίες. Το Αφγανιστάν θεωρείται ως η έδρα των Ταλιμπάν, γεγονός που καθιστά δυσκολότερο το έργο της ανοικοδόμησης και της παροχής βοήθειας.
- 2) Μαδαγασκάρη:
Το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας ανέρχεται στα εννιακόσια εβδομήντα δύο δολάρια (972\$). Με έκταση περίπου όση αυτή της Γαλλίας και πρώην αποικία της, η Μαδαγασκάρη, αποτελεί έναν επίγειο παράδεισο με ένα μοναδικό οικοσύστημα. Οι ταραχές, η βία και η οικονομική κρίση όμως έχει οδηγήσει εκατομμύρια των κατοίκων της να ζουν υπό συνθήκες φτώχειας. Το 1980 η Μαδαγασκάρη κάλεσε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο όταν δεν κατάφερε να αποπληρώσει τα χρέη της. Η χώρα διαθέτει τεράστιο φυσικό πλούτο, διαμάντια, ζαφείρια και άλλους πολύτιμους λίθους.
- 3) Μαλάουι:
Με ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα οχτακόσια ενενήντα τρία δολάρια (893\$) πάνω από τους μισούς κατοίκους της χώρας ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Πρόκειται για μια αγροτική χώρα, γνωστή για τα τεράστια ποσοστά στο AIDS, το χαμηλότερο προσδόκιμο ζωής αλλά και την υψηλή παιδική θνησιμότητα. Η έλλειψη οικονομικής ενίσχυσης και εξωτερικής βοήθειας στη χώρα έχει συμβάλλει στην αύξηση της διαφθοράς και των κακών συνθηκών υγιεινής που αποτελούν σκληρή πραγματικότητα για τους κατοίκους.
- 4) Νιγηρία:
Το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας ανέρχεται στα οχτακόσια πενήντα τρία δολάρια (853\$). Οι δύσκολες περιβαλλοντικές συνθήκες

που επικρατούν στη χώρα, όπως για παράδειγμα η ξηρασία και ο λιμός, σε συνδυασμό με την έλλειψη περίθαλψης συμβάλουν στο να διαμορφωθούν τέτοιες συνθήκες. Σχεδόν όλος ο πληθυσμός της χώρας ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας. Το πραξικόπημα του 2010 κράτησε πίσω τη χώρα σε υποδομές, ενώ όπως και σε άλλες αφρικανικές χώρες, στον Νίγηρα υπάρχουν τρόφιμα αλλά ο λαός δεν έχει χρήματα για να τα αγοράσει. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ως προϋπόθεση για ένα νέο πακέτο βοήθειας στη χώρα επέβαλε την επιβολή ΦΠΑ 19% στο αλεύρι, το γάλα και τη ζάχαρη.

5) Κεντροαφρικανική Δημοκρατία:

Το ετήσιο εισόδημα στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία είναι οχτακόσια είκοσι οχτώ δολάρια (828\$). Παρόλο τον πλούσιο ορυκτό πλούτο που έχει η χώρα, τα μεγάλα αποθέματα πετρελαίου, ουρανίου, διαμαντιών και χρυσού που διαθέτει δεν μπορούν να αξιοποιηθούν από την ίδια τη χώρα προς όφελός της και σε συνδυασμό με τον εμφύλιο και τη διαφθορά οι κάτοικοί της ζουν υπό δύσκολες συνθήκες.

6) Ερυθραία:

Τα εφτακόσια ενενήντα δύο δολάρια (792\$) που είναι το ετήσιο κατά κεφαλήν της χώρας δεν δηλώνει πως υπήρξε αποικία τόσο της Ιταλίας όσο και της Μεγάλης Βρετανίας. Το προσδόκιμο ζωής είναι τα 56 χρόνια ενώ ο αναλφαβητισμός στις γυναίκες φτάνει στο 47,6%. Αν και αναπτυσσόμενη οικονομία το ΑΕΠ της στηρίζεται κυρίως σε εμβάσματα από το εξωτερικό. Αντιμέτωπη με υψηλά επίπεδα υποσιτισμού, μείωση της φυτικής παραγωγής, οι κάτοικοι της Ερυθραίας έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες όπως η υγειονομική περίθαλψη, ενώ τεράστιες είναι οι ελλείψεις σε πόσιμο νερό.

7) Λιβερία:

Η χώρα έχει ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα επτακόσια δέκα έξι δολάρια (716\$). Παρόλο που το όνομα της χώρας σημαίνει «ελευθερία» η πραγματικότητα το διαψεύδει. Δημιουργήθηκε από απελευθερωμένους σκλάβους, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν εκεί το 1822 και ίδρυσαν κράτος το 1847 με την υποστήριξη της κυβέρνησης των ΗΠΑ. Από το 1989 η Λιβερία έχει ζήσει δύο (2) εμφυλίους πολέμους το διάστημα 1989-1996 και το 1999-2003. Ως αποτέλεσμα η οικονομία ισοπεδώθηκε, κύματα προσφύγων κατευθύνθηκαν σε άλλες αφρικανικές χώρες και σήμερα η Λιβερία είναι στις πέντε πρώτες θέσεις με τις φτωχότερες χώρες του κόσμου.

8) Μπουρούντι:

Το Μπουρούντι έχει ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα εξακόσια σαράντα οκτώ δολάρια (848\$). Αρκετές αιματοχυσίες έχουν συμβεί στη χώρα και ο αριθμός των παιδιών που είναι ορφανά αγγίζει κόκκινο. Άνθρωποι ταλαιπωρημένοι και άρρωστοι συνθέτουν το σκηνικό στα μικρά χωριά

της χώρας έτσι ακριβώς όπως το άφησε η γενοκτονία του 1994. Μέσα σε μόλις δύο τρεις μέρες σφαγιάστηκαν περίπου μισό εκατομμύριο άνθρωποι στη Ρουάντα και στο Μπουρούντι. Η χώρα παραμένει από τις πλέον πτωχές παγκοσμίως, παρότι παράγει καφέ, τσάι, βαμβάκι, αραβόσιτο, σόργο, και μπανάνες. Πλήττεται από το AIDS και την έλλειψη εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων.

9) Ζιμπάμπουε:

Πεντακόσια ογδόντα εννέα δολάρια (589\$) είναι το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας. Μόνο το 2008 το κρούσμα χολέρας που χτύπησε τη χώρα στέρησε τη ζωή σε περισσότερες από τρεις χιλιάδες (3000) ζωές. Από το 1987 Πρόεδρος της Ζιμπάμπουε είναι ο Ρόμπερτ Μουγκάμπε, η κυβέρνηση του οποίου έχει επανειλημμένα καταγγεληθεί για παραβίαση της ανθρώπινης ζωής. Αντιμέτωπη με αρκετά προβλήματα ανάπτυξης, η Ζιμπάμπουε είναι ένα καζάνι που βράζει με κρισιμότερο «αγκάθι» τον υψηλότερο στον κόσμο πληθωρισμό.

10) Δημοκρατία του Κονγκό:

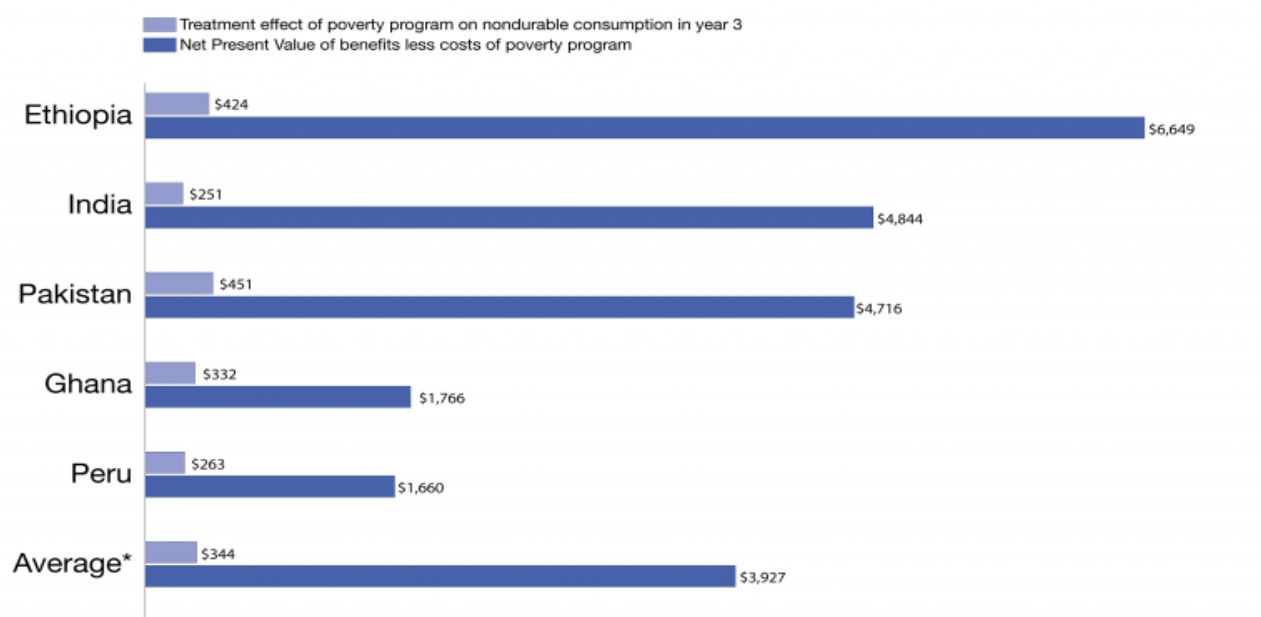
Η πιο φτωχή χώρα του κόσμου είναι η Δημοκρατία του Κονγκό με το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημά της να είναι μόλις τριακόσια ενενήντα τέσσερα δολάρια (394\$). Η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα της Αφρικής είναι και η φτωχότερη χώρα του πλανήτη. Η διαφθορά και οι μεγαλύτερες παραβιάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αυτά που χαρακτηρίζουν τη χώρα. Η προσπάθεια του Κονγκό να ανακάμψει έπειτα από δεκαετίες δικτατορίας και δύο (2) πολέμους που άφησαν εκατομμύρια νεκρούς και έκαναν συντρίμια τις υποδομές είναι φανερές χωρίς όμως αποτελέσματα. Τα παιδιά δεν πηγαίνουν στο σχολείο λόγω των συρράξεων, καθώς η βία συνεχίζεται ακόμα και σήμερα με αιματηρές επιθέσεις από αντάρτες.

Διάγραμμα απεικόνισης των κερδών από πολύπλευρο πρόγραμμα καταπολέμησης της φτώχειας.

Gains from a multifaceted anti-poverty program

The anti-poverty program that has six elements: (1) a productive asset transfer, (2) consumption support, (3) technical skills training, (4) high frequency home visits, (5) a savings program, (6) some health education. The program was evaluated in six country sites and was evaluated using a randomized control trial (RCT).

Our World
in Data

Data sources: Banerjee, Duflo et al (2015) – A multifaceted program causes lasting progress for the very poor: Evidence from six countries. In Science.

*The Average and the entire visualisation excludes Honduras

This data visualization is available at [OurWorldinData.org](https://ourworldindata.org). There you more visualizations and research on this topic.

Licensed under CC-BY-SA by the author Max Roser.

Πηγή: World Bank

Κεφάλαιο 3^ο:

Φτώχεια και Κοινωνική Ανισότητα στην Ελλάδα

«Μια ανισορροπία μεταξύ πλούσιων και φτωχών είναι η παλαιότερη και πιο θανατηφόρα πάθηση όλων των δημοκρατιών.» Πλούταρχος

Στα προηγούμενα κεφάλαια τις παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής έγιναν αναφορές και εξετάστηκε το φαινόμενο της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας στο σύγχρονο κόσμο αλλά και σε θεωρητικό πλαίσιο, ορισμοί και θεωρίες αυτών. Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει μια εκτενής αναφορά στην κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα όσο αφορά τα δύο αυτά φαινόμενα. Θα γίνουν αναφορές και θα παρουσιαστούν τα ποσοστά της φτώχειας τα τελευταία χρόνια στη χώρα αλλά και ποια είναι η κατάσταση και οι συνθήκες τις κοινωνικής ανισότητας. Εκτός από την κατάσταση που θα παρουσιαστεί θα παρατεθούν και πίνακες, δεδομένα και διαγράμματα για τα δύο αυτά φαινόμενα αλλά και για αυτά που τα επηρεάζουν όπως για παράδειγμα τα ποσοστά τις ανεργίας και οι μεταβολές του ΑΕΠ της χώρας.

Προβλήματα φτώχειας αλλά και κοινωνικής ανισότητας αντιμετωπίζει μεγάλο μέρος του πληθυσμού της χώρας, και ιδιαίτερα τα άτομα που αδυνατούν να βρουν εργασία ή ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες, όπως για παράδειγμα οι γυναίκες και οι νέοι. Η χώρα μας τα τελευταία χρόνια, τα χρόνια της κρίσης, αντιμετωπίζει μια από τις μεγαλύτερες οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις στην ιστορία της. Σύμφωνα με στοιχεία και τα δεδομένα που δημοσιεύει η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) οι Έλληνες την τελευταία πενταετία έχουν χάσει σχεδόν το ένα τρίτο (1/3) της αγοραστικής τους δύναμης και περίπου το ένα τέταρτο (1/4) του εισοδήματός τους.

Οι μελέτες και οι έρευνες όπου έχουν πραγματοποιηθεί και δημοσιευτεί, ορισμένες από αυτές, επισημαίνουν και φέρνουν στην επιφάνεια τις επιπτώσεις της κρίσης στην Ελλάδα και τα προβλήματα που δημιούργησε ή και επιδείνωσε κυρίως στα φαινόμενα που μελετάμε στην παρούσα εργασία. Πάλι και στην περίπτωση μελέτης της Ελλάδας οι προσδιορισμοί για το ποιοι είναι φτωχοί και ποιοι αντιμετωπίζουν κοινωνικές ανισότητες είναι δύσκολοι και θα πρέπει να είναι πολύ λεπτομερείς και προσεκτικοί οι χαρακτηρισμοί όπως για παράδειγμα φτωχός. Σχεδόν όλοι οι Έλληνες τα τελευταία χρόνια έχουν δει τις εισφορές τους να μειώνονται είτε αυτές οι μειώσεις γίνονται στους μισθούς τους είτε στις σύνταξής τους. Μεγάλο πρόβλημα αντιμετώπισαν, και ορισμένες από αυτές συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν, οι επιχειρήσεις, κυρίως οι μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις, λόγω της κατάστασης της αγοράς με αποτέλεσμα πολλές από

αυτές να κλείνουν. Χαρακτηριστικό για όλη αυτή τη δύσκολη κατάσταση είναι ότι το 95% των Ελλήνων το 2014 δήλωνε ότι «τα βγάζει πέρα δύσκολα.».

(https://www.dianeosis.org/2016/06/poverty_in_greece/)

3.1 Η φτώχεια στην Ελλάδα

Η χώρα μας καθ' όλη την ιστορία της έχει βιώσει δύσκολες καταστάσεις. Μια από αυτές τις δύσκολες καταστάσεις βιώνει και τώρα τα τελευταία επτά (7) χρόνια, τα χρόνια της κρίσης και των μνημονίων. Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων έχουν γίνει πολλές έρευνες και μελέτες για την ερμηνεία και την προσπάθεια εύρεσης μέτρων αντιμετώπισης του φαινομένου. Στην πλειοψηφία τους τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών κάνουν λόγο για τεράστιες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες και πως πολλοί είναι αυτοί που έχουν έρθει αντιμέτωποι με ακραίες και δύσκολες καταστάσεις και αν δεν έχουν περάσει το όριο της φτώχειας είναι αρκετά κοντά σε αυτό. Οι εισφορές και οι απολαβές έχουν μειωθεί σημαντικά και δεν επαρκούν πάντα για να καλυφθούν οι ανάγκες των πολιτών.

Όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής ο ορισμός της φτώχειας, που ορίζεται τόσο από την Παγκόσμια Τράπεζα όσο και από τις επίσημες στατιστικές υπηρεσίες, αναφέρεται κυρίως στη σχετική φτώχεια. Το ποσοστό της σχετικής φτώχειας σε μια οικονομία ορίζεται ως το ποσοστό των μελών της που βρίσκονται κάτω από ένα κυμαινόμενο όριο εισοδήματος. Σύμφωνα με αυτό τον ορισμό το όριο αυτό ορίζεται στο 60% του «διάμεσου εισοδήματος». Δηλαδή το ποσοστό της σχετικής φτώχειας είναι ίσο με το ποσοστό των ανθρώπων που έχουν εισόδημα μικρότερο από το 60% του διάμεσου εισοδήματος. Ως διάμεσο εισόδημα θεωρείτε το εισόδημα που λαμβάνει ένα πολίτης που βρίσκεται ακριβώς στο μέσο της εισοδηματικής κατανομής. Αυτό όμως το όριο είναι τεχνητό και δεν μπορούν να προσδιορίσουμε με ακρίβεια και σωστά το πόσο είναι το ποσοστό του πληθυσμού που είναι ασφαλές και πάνω από το όριο αυτό και ποιοι είναι αυτοί που αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα. Δεν μπορούμε να πούμε με ακρίβεια ποιοι είναι οι «φτωχοί». Το μόνο που μπορούμε να πούμε με βάση αυτό το όριο είναι το ποια άτομα απέχουν από την δύσκολη κατάσταση της φτώχειας. Για αυτό το σκοπό πρέπει να γίνετε ο διαχωρισμός μεταξύ «ακραίας» και «απόλυτης» φτώχειας. Μια λύση για το σωστό προσδιορισμό του ποσοστού θα πρέπει να υπολογίζουμε και το «χάσμα φτώχειας» δηλαδή το πόσο απέχει το εισόδημα από το όριο φτώχειας. Ουσιαστικά με αυτό τον τρόπο δε βρίσκομε μόνο πόσοι είναι οι φτωχοί αλλά και το πόσο φτωχοί είναι.

Ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα έχει δεσμευτεί μαζί με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της, πως στο πλαίσιο της Ευρώπης 2020, αναφορικά με

την καταπολέμηση της φτώχειας, έχει τεθεί ως στόχος να μειωθεί κατά είκοσι (20) εκατομμύρια όσοι βρίσκονται ή κινδυνεύουν να βρεθούν να ζουν σε συνθήκες φτώχειας έως το 2020. Για την καταπολέμηση της φτώχειας, και κυρίως της ακραίας φτώχειας, δεν φτάνουν μόνο γίνουν διαρθρωτικές αλλαγές, μεταρρυθμίσεις ή να ψηφιστούν πολιτικές. Αυτά δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το φαινόμενο ούτε να το εξαλείψουν. Αυτό που μπορούν να κάνουν είναι να μειώσουν τα ποσοστά του. Για να μπορέσει να γίνει η καταπολέμηση της φτώχειας και να μειωθεί σημαντικά σε μονοψήφια ποσοστά θα πρέπει να γίνουν ριζοσπαστικές και άμεσες αλλαγές που θα έχουν στόχο όχι μόνο την τωρινή κατάσταση αλλά και το μέλλον. Δεν είναι λίγοι αυτοί που ζουν και βρίσκονται ήδη κάτω από το όριο της φτώχειας και χρειάζονται άμεση βοήθεια και στήριξη από την πολιτεία και τους συνανθρώπους τους. Πολλοί συμφωνούν πως υπάρχει ένας αποτελεσματικός τρόπος ώστε να βοηθηθούν εγκαίρως, ο οποίος είναι η είσπραξη, με δίκαιο τρόπο, των χρημάτων που τους λείπουν ώστε να ανεβούν πάνω από τη όριο.

Στην Ελλάδα για πολλά χρόνια οι δαπάνες για την κοινωνική πρόνοια βρίσκονταν στα ίδια επίπεδα με τα αντίστοιχα της υπόλοιπης Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρόλα αυτά αυτές οι δαπάνες δεν εξασφάλιζαν σε ικανοποιητικό επίπεδο την προστασία των αδυνάμων και όσων είχαν ανάγκη. Οι ελλείψεις που υπήρχαν άρχισαν να μεγαλώνουν με το πέρασμα του χρόνου και τελικά τα χρόνια της κρίσης έγιναν εμφανείς, αλλά δεν μπορούσαν πλέον να καλυφθούν και να λυθούν τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί όλα αυτά τα χρόνια. Ορισμένοι μελετητές του φαινομένου της φτώχειας πιστεύουν πως η καταπολέμηση της φτώχειας δεν ήταν ποτέ μια από τις προτεραιότητες της ελληνικής πολιτείας. Οι πολιτικές καταπολέμησης της φτώχειας στην Ελλάδα παραδοσιακά χαρακτηρίζονταν από έλλειψη αποτελεσματικής στόχευσης. Η στεγαστική πολιτική, για παράδειγμα, αν και οδήγησε σε ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά ιδιοκατοίκησης στην Ευρώπη που ανέρχεται στο 72%, στην πράξη ωφέλησε κατά κανόνα οικογένειες που δεν ήταν φτωχές. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, καθώς ο αριθμός των ανέργων διπλασιαζόταν, ο αριθμός των δικαιούχων έπεφτε στο μισό. Το 2015 λιγότεροι από ένας (1) στους δέκα (10) ανέργους λάμβαναν το τακτικό επίδομα ανεργίας. Το 2010 οι δαπάνες πρόνοιας στην Ελλάδα είχαν φτάσει κοντά στο μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά ενώ οι κοινωνικές παροχές στην Ε.Ε. μείωναν τη φτώχεια κατά 9,5%, στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό ήταν μόλις 3,9%. Κατά τα χρόνια της κρίσης έγιναν προσπάθειες καταπολέμησης. Μέσα από έρευνες που έγιναν έδειξαν πως αυτές οι προσπάθειες βοήθησαν στο να μειωθεί ο αριθμός των ανθρώπων που βρίσκονταν κάτω από το όριο της φτώχειας το 2014, αυτή η μείωση οφείλεται στο κοινωνικό μέρισμα. Από την άλλη πλευρά το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων για το 2013 βοήθησε ογδόντα πέντε χιλιάδες έξι (85.006) ανθρώπους. Αντίθετα, η κάρτα σίτισης για το 2015 μείωσε τη φτώχεια κατά είκοσι ένα χιλιάδες εξακόσια (21.600) άτομα. Ωστόσο, αυτό το μέτρο

ελάττωσε το χάσμα της φτώχειας. Συνολικά, ωστόσο, η επιτυχία αυτών των μέτρων ήταν περιορισμένη και η συντριπτική πλειοψηφία των φτωχών εξακολουθούν να παραμένουν κάτω από το όριο.

(https://www.dianeosis.org/2016/06/poverty_in_greece/)

Το ποσοστό της ακραίας φτώχειας στην Ελλάδα το 2015 ήταν στο 15%. Ενώ το 2011 ήταν μόλις 8,9% και το 2009 δεν ξεπερνούσε το 2,2%. Αξιοσημείωτα είναι και οι λεπτομέρειες των ποσοστών αυτών. Το ποσοστό για την ακραία φτώχεια στα παιδιά ήταν 17.6% και για τους νέους ηλικίας 18 έως 24 ήταν 24,4% για το 2015. Οι οικογένειες χωρίς παιδιά αντιμετωπίζουν χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας από τις οι οικογένειες με παιδιά. Επίσης οι οικογένειες με τρία (3) παιδιά φαίνεται να βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση από εκείνες που έχουν ένα (1) ή δύο (2) παιδιά. Οι οικογένειες που μένουν σε σπίτι που χρειάζεται να πληρώνουν ενοίκιο αντιμετωπίζουν πολύ υψηλότερα ποσοστά φτώχειας από εκείνες που διαμένουν σε δικό τους σπίτι, χωρίς κάποιο στεγαστικό δάνειο. Τα ποσοστά σε αυτή την περίπτωση για το 2015 ήταν 30,5% και 10.8% αντίστοιχα. Η ομάδα που κινδυνεύει περισσότερο από όλες και βρίσκεται σε πολλές περιπτώσεις κάτω από το όριο φτώχειας οι άνεργοι. Το ποσοστό της φτώχειας στους άνεργους ανέρχεται τα τελευταία χρόνια σε ποσοστά γύρω στο 70-75%, ενώ για την ίδια πληθυσμιακή ομάδα το 2011 ήταν κάτω από το 50%.

Μια από τις λύσεις που προτείνεται για την αντιμετώπιση του φαινομένου και τη μείωση των ποσοστών φτώχειας σύμφωνα με το site της «*διαNEOσις*» αναφέρεται πως μια ομάδα ερευνητών προτείνει την υιοθέτηση τριών (3) ρεαλιστικών και εφαρμόσιμων πολιτικών συνολικού κόστους περίπου δύο κόμματα επτά (2,7) δισεκατομμυρίων ευρώ, που αντιστοιχεί περίπου στο 1,5% του ΑΕΠ, οι οποίες αποσκοπούν στην ελάττωση του αριθμού των πολιτών που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας κατά εξακόσιες δεκατέσσερις χιλιάδες (614.000). Τα μέτρα που προτείνονται είναι τα εξής:

- (α) Η επέκταση του τακτικού επιδόματος ανεργίας,
- (β) Η αναβάθμιση του ενιαίου επιδόματος στήριξης τέκνων και
- (γ) Η εφαρμογή του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος σε όλη την επικράτεια.

Αναλυτικότερα το τακτικό επίδομα ανεργίας σήμερα λαμβάνεται μόλις από το 9,5% των ανέργων. Από την άλλη πλευρά το επίδομα μακροχρόνιας ανεργίας το δικαιούνται ελάχιστοι μακροχρόνια άνεργοι. Έτσι προτείνεται η επέκταση της διάρκειας του τακτικού επιδόματος έτσι ώστε να καλύπτει ως και το 40% των ανέργων. Το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων παρέχεται από το 2013 και προτείνεται η αύξησή του από σαράντα (40) ευρώ ανά παιδί ανά μήνα, σε εξήντα (60) ευρώ. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα προτείνεται να ισχύσει πανελλαδικά, με μικρές αλλά καίριες αλλαγές στο σχεδιασμό. Τα αποτελέσματα με βάση τους ερευνητές που μπορούν να προκύψουν μέσα από αυτή την

καθιέρωση των μέτρων είναι ότι περίπου ένα (1) εκατομμύριο άνθρωποι θα ήταν δικαιούχοι, και εξακόσιοι δεκατρείς χιλιάδες επτακόσια τέσσερις (613.704) από αυτούς θα έβλεπαν τα εισοδήματά τους να ξεπερνούν το όριο της φτώχειας και επομένως το ποσοστό φτώχειας θα έπεφτε από το 15% στο 9,4% του πληθυσμού. Παρόλα αυτά κάτω από το όριο θα παρέμεναν μόλις ένα (1) εκατομμύριο πολίτες, αλλά και τα δικά τους εισοδήματα θα αυξάνονταν με το χάσμα φτώχειας γι' αυτούς θα μειωνόταν κατά 55%. Πολλοί θεωρούν πως αυτά τα χρήματα είναι αρκετά ώστε να διατεθούν για αυτό το σκοπό. Αν όμως αναλογιστεί κανείς πως περίπου δύο (2) δισεκατομμύρια χορηγούνται σε συντάξεις πολιτών ηλικίας κάτω των 55 ετών. Το σύνολο των προνοιακών επιδομάτων για το 2015 έφτασε τα επτακόσια (700) εκατομμύρια ευρώ, με τα διακόσια είκοσι (220) εκατομμύρια να πηγαίνουν σε δικαιούχους που έπαιρναν ταυτόχρονα και σύνταξη. Οι πολίτες που κινδυνεύουν άμεσα θα έπρεπε να είναι μία από τις πρώτες.

(https://www.dianeosis.org/2016/06/poverty_in_greece/)

Δεδομένου ότι ο υπολογισμός της φτώχειας γίνεται με βάση το εισόδημα, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι υπάρχουν διάφορα ενδεχόμενα για την κάλυψη ή μη των αναγκών τους. Κάποιοι πολίτες από αυτούς ενδέχεται να διαθέτουν ακόμη ορισμένες από τις αποταμιεύσεις, με τις οποίες να καλύπτουν το χάσμα φτώχειας, οι οποίες και δεν εμφανίζονται στο εισόδημα. Κάποιοι άλλοι ενδέχεται απλά να αφήνουν απλήρωτους κάποιους από τους λογαριασμούς τους όπως για παράδειγμα ενοίκια, ΔΕΚΟ, πιστωτικές κάρτες και άλλα. Σύμφωνα με στοιχεία της EUROSTAT, το ποσοστό του φτωχότερου 20% του πληθυσμού που είχε απλήρωτα ενοίκια ή δόσεις στεγαστικών δανείων το 2014 είχε φτάσει το 27,1%, ενώ το ποσοστό του ίδιου φτωχότερου ενός πέμπτου (1/5) που είχαν αφήσει απλήρωτους λογαριασμούς ΔΕΚΟ είχε φτάσει το 65,4%.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω έχουν γίνει πολλές έρευνες για το φαινόμενο της φτώχειας και συγκεκριμένα της ακραίας φτώχειας και ποιες είναι οι επιπτώσεις τους. Εν συνεχεία θα παρατεθούν κάποιες έρευνες επί του φαινομένου και ποιο είναι το θέμα τους και τι εξετάζουν. Στο τέλος της αναφοράς των ερευνών θα παρουσιαστούν και ορισμένα διαγράμματα και πίνακες που αφορούν αποτελέσματα των ερευνών αλλά και στοιχεία και ποσοστά όπως αυτά έχουν καταγραφεί από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ).

Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσίευσε η Ελληνική Στατιστική Αρχή για το 2016 αναφέρει πως το 35,6% των Ελλήνων έχουν υψηλό κίνδυνο να βρεθούν να ζουν υπό συνθήκες φτώχειας. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής τα ποσοστά έχουν μειωθεί, ελάχιστα όμως, σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια. Η ηλικιακή ομάδα που αντιμετωπίζει τα περισσότερα προβλήματα και έχει τις υψηλότερες πιθανότητες να βρεθεί υπό συνθήκες φτώχειας είναι οι 18 έως 64 ετών και το

ποσοστό της είναι περίπου 38%. Η έρευνα αναφέρει πως το αντίστοιχο ποσοστό για τους αλλοδαπούς της χώρας είναι 59,7%. Τα άτομα από 18 έως και 64 ετών που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας στη χώρα μας αλλά έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό, η ΕΛΣΤΑΤ, αναφέρει πως το ποσοστό τους είναι 58,1%. Επίσης το ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που ενώ δε βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας αλλά παρόλα αυτά κατοικεί σε νοικοκυριά που υπάρχουν συνθήκες υλικής στέρησης αλλά χωρίς χαμηλής έντασης εργασίας είναι 8,4%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το ποσοστό του πληθυσμού που ζει σε νοικοκυριά χωρίς να υπάρχουν συνθήκες υλικής στέρησης αλλά με χαμηλή ένταση εργασία είναι 4,9% και το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας που να ζει σε νοικοκυριά χωρίς υλική στέρηση και χωρίς χαμηλής έντασης εργασίας είναι 6.7%.

Το 2016 το 21% του συνόλου του πληθυσμού βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας, ενώ το ποσοστό για το 2005 ήταν 19,6%. Από εκεί και μετά παρατηρείται σημαντική αύξηση του ποσοστού έως και το 2012 που παρατηρήθηκε η υψηλότερη τιμή του, 23,1%. Η μείωση άρχισε και πάλι από το 2014 και μετά. Παράλληλα, σε ξεχωριστή έρευνα για την Υλική Στέρηση και τις Συνθήκες Διαβίωσης η ΕΛΣΤΑΤ σημειώνει ότι η στέρηση βασικών αγαθών και υπηρεσιών δεν αφορά μόνο τον πληθυσμό της φτώχειας που χαρακτηρίζεται ως «φτωχός πληθυσμός» αλλά και μέρος του μη φτωχού πληθυσμού. Η ΕΛΣΤΑΤ σημειώνει ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, κυρίως από το 2009 και μετά, παρατηρείται αύξηση της υλικής στέρησης, δηλαδή αύξηση του πληθυσμού που λόγω οικονομικών δυσκολιών στερείται τεσσάρων (4) τουλάχιστον βασικών αγαθών και υπηρεσιών. Η αύξηση του ποσοστού το 2016, σε σχέση με το 2015, είναι μεγαλύτερη στην περίπτωση των παιδιών ηλικίας έως και 17 ετών συγκριτικά με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. Η υλική στέρηση των παιδιών ηλικίας αυτής της ηλικίας ανέρχεται για το 2016 σε 26,7%, ενώ το 2009 ήταν 11,9%. Για τα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω το ποσοστό στέρησης για το 2016 ήταν 15,2% όσο ήταν και για το 2015, ενώ το 2009 ήταν 12,1%.

Όσο αφορά τα αποτελέσματα και τα ποσοστά για το 2017, η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) τα παρουσίασε μέσω της δειγματοληπτικής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC). Η έρευνα αυτή αποτελεί μια από τις βασικές πηγές αναφοράς των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος στη χώρα. Με βάση τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών για το 2017, ο πληθυσμός που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ανέρχεται περίπου στο 34,8% του πληθυσμού, που αντιστοιχεί περίπου σε τρία εκατομμύρια επτακόσια ένα χιλιάδες οχτακόσια άτομα (3.789.300). οι ηλικιακές ομάδες που είναι πιο ευάλωτες στον κίνδυνο φτώχειας είναι τα άτομα που βρίσκονται μεταξύ 18 και 64 ετών. Υπολογίζεται πως τα άτομα που βρίσκονται σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία είναι περίπου το 36,5% του πληθυσμού. Τα νοικοκυριά που

βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας εκτιμώνται σε επτακόσια ογδόντα εννέα χιλιάδες πεντακόσια ογδόντα πέντε (789.585) σε σύνολο τεσσάρων εκατομμυρίων εκατόν εξήντα δύο χιλιάδων τετρακοσίων σαράντα δύο (4.162.442) νοικοκυριών και τα μέλη αυτών σε δύο εκατομμύρια εκατόν πενήντα δύο χιλιάδες εξακόσια ενενήντα ένα (2.152.691) σε σύνολο δέκα εκατομμυρίων εξακοσίων τριάντα τεσσάρων εννιακοσίων είκοσι πέντε (10.634.925) ατόμων. Τα παιδιά ηλικίας 0-17 ετών αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα. Ο κίνδυνος φτώχειας, παιδική φτώχεια, για αυτή την κατηγορία είναι περίπου 24,5%. Βέβαια έχει μειωθεί κατά σχεδόν 2% σε σχέση με τα αντίστοιχα ποσοστά για το 2016. Γενικότερα τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας έχουν μειωθεί στο σύνολο του πληθυσμού σχεδόν κατά μία (1) ποσοστιαία μονάδα. Αναλυτικότερα οι μειώσεις στα ποσοστά είναι τα εξής:

- (α) Μείωση κατά 7,8% για τα νοικοκυριά με δύο (2) ενήλικες με τρία (3) ή περισσότερα εξαρτώμενα παιδιά,
- (β) Μείωση κατά 2,4% για τις εργαζόμενες γυναίκες και
- (γ) Μείωση κατά 3% για τα παιδιά μεταξύ των 0-17 ετών που διαβιούν σε νοικοκυριά που οι γονείς ενοικιάζουν την κύρια κατοικία τους.

Από την άλλη πλευρά αύξηση στο ποσοστό κινδύνου φτώχειας, σε σχέση με το 2016, σημειώθηκε μόνο στα νοικοκυριά που αποτελούνται από δύο (2) ενήλικες και δύο (2) εξαρτώμενα μέλη, παιδιά.

(<http://www.capital.gr/oikonomia/3300634/elstat-sto-34-8-to-pososto-plithusmou-tis-xoras-pou-brisketai-se-kinduno-ftoxeias>)

Τα ποσοστά φτώχειας για τους άντρες και τις γυναίκες της χώρας παρατηρείται ότι ο γυναικείος πληθυσμός έχει υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με τον αντρικό της χώρας. Για παράδειγμα το 2014 και 2015 τα ποσοστά είχαν διαμορφωθεί σε πολύ κοντινά επίπεδα, με ελάχιστα παραπάνω τα ποσοστά φτώχειας για τους άντρες με 0,2% και 0,3% αντίστοιχα για κάθε έτος. Ενώ με βάση τα στοιχεία για το 2016 και το 2017 τα ποσοστά των δύο (2) φύλων είναι ίδια, περίπου 20%. Ο κίνδυνος φτώχειας για τα άτομα με ηλικία άνω των 65 ετών υπολογίζεται σε 13,5% για τις γυναίκες και σε 11,1% για τους άνδρες. Για τα άτομα άνω των 75 ετών το ποσοστό είναι 12,7%, ενώ για αυτούς που είναι κάτω των 75 ετών είναι 21,1%. Για τις γυναίκες άνω των 75 ετών τα ποσοστά διαμορφώνονται στο 15,2% ενώ για τους άντρες είναι μόλις 9,5%. Όσο αφορά τώρα τα ποσοστά της φτώχειας για τα νοικοκυριά της χώρας παρατηρούμε μια μείωση αυτών το 2017 σε σχέση με το 2016. Μόνη εξαίρεση αποτελούν τα νοικοκυριά με δύο (2) ενήλικες και δύο (2) παιδιά. Οι εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν χαμηλότερο κίνδυνο φτώχειας σε σύγκριση με τους ανέργους και τους οικονομικά μη ενεργούς με το ποσοστό κινδύνου φτώχειας για αυτούς να ανέρχεται σε 12,9%, έχοντας μειωθεί κατά 1,2% σε σχέση με το 2016. Αλλά και οι εργαζόμενες γυναίκες παρατήρησαν μείωση στα ποσοστά τους κατά 2,4%. Τα ποσοστά έτσι των εργαζομένων ανδρών και γυναικών διαμορφώθηκαν ως εξής, 9,9% για τους άντρες και 15% για

τις γυναίκες. Για τους άνεργους ο κίνδυνος φτώχειας ανέρχεται στο 45,5%, όμως η αναλογία μεταξύ αντρών και γυναικών είναι αξιοσημείωτη. Οι άνεργες γυναίκες έχουν ποσοστό 50,5% ενώ το αντίστοιχο των ανδρών είναι 41%. Ο κίνδυνος φτώχειας για τους οικονομικά μη ενεργούς αυξήθηκε κατά 0,3%. Οι εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης έχουν ποσοστό κινδύνου φτώχειας 11,2% ενώ το αντίστοιχο για τους μερικής απασχόλησης είναι 27,5%. (<http://www.capital.gr/oikonomia/3300634/elstat-sto-34-8-to-pososto-plithusmou-tis-xoras-pou-brisketai-se-kinduno-ftoxeias>)

Μια μελέτη του φαινομένου έλαβε χώρα από την «*διαNEOσις*», την οποία υπογράφουν οι Μάνος Ματσαγγάνης, Χρύσα Λεβέντη, Ελένη Καναβιτσά και Μαρία Φλεβοτόμου. Στη μελέτη αυτή γίνεται αναφορά στους ορισμούς που αφορούν το φαινόμενο της φτώχειας και λεπτομερείς ερμηνεία και αναφορά στη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε και βασίστηκε η μελέτη για τη χαρτογράφηση του προβλήματος στην Ελλάδα τα χρόνια της κρίσης. Επίσης αναφέρονται και αξιολογούνται οι δράσεις, οι πρωτοβουλίες και οι πολιτικές αντιμετώπισης του φαινομένου.

Η έρευνα "*Μια Αποδοτικότερη Πολιτική Για Την Καταπολέμηση Της Ακραίας Φτώχειας*" είναι της Ομάδας Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, και έγινε υπό τη διεύθυνση του Αναπληρωτή Καθηγητή Μάνου Ματσαγγάνη. Στην έρευνα αυτή οι ερευνητές περιγράφουν τον ορισμό της ακραίας φτώχειας, υπολογίζουν το κόστος ενός καλαθιού προϊόντων και υπηρεσιών που περιέχει τα «απαραίτητα προς το ζειν» για διάφορες πληθυσμιακές ομάδες. Επίσης υπολογίζουν το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με εισοδήματα μικρότερα του ορίου φτώχειας. Αξιολογούν τις πολιτικές πρόνοιας που έχουν εφαρμοστεί στα χρόνια της κρίσης και προτείνουν τρεις (3) άμεσα εφαρμόσιμες πολιτικές λύσεις για τη μείωση του ποσοστού ακραίας φτώχειας κατά 1,5 ποσοστιαία μονάδα. Αυτή η έρευνα, που δημοσιεύτηκε το 2017, περιλαμβάνει δεδομένα για το εισόδημα που λήφθηκε το 2016. Επίσης γίνεται και αναφορά των πολιτικών που προτείνουν οι ερευνητές για το φαινόμενο. Ακόμα όλα αυτά τα χρόνια έχουν γίνει και προσπάθειες να πραγματοποιηθούν έρευνες με πρωτογενή δεδομένα, δηλαδή να γίνουν ερωτηματολόγια και καταγραφεί των απόψεων των Ελλήνων για την κατάσταση που βιώνουν. Μια τέτοια έρευνα είναι και αυτή του Πανεπιστημίου Μακεδονίας που έλαβε χώρα το 2016. Το δείγμα της έρευνας ήταν χίλια τριακόσια (1300) άτομα.

(https://www.dianeosis.org/research/poverty_greece/)

Σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας «*ΑΥΓΗ*» που δημοσιεύτηκε σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα της τον Ιούνιο του 2018 αναφέρει πως με βάση τα αποτελέσματα ερευνών της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), για το 2017, τα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού μειώθηκαν.

Χαρακτηριστικά αναφέρει το άρθρο πως ο πληθυσμός της χώρας που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού το 2016 μειώθηκε από το 35,6% στο 34,8%. Ενώ από την άλλη, ο πληθυσμός που ενώ δεν βρίσκεται σε κίνδυνο αλλά ζει υπό συνθήκες υλικής στέρησης και με εργασία είναι 9,1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό που ζει χωρίς υλική στέρηση αλλά χωρίς σταθερή εργασία είναι 4,2% και το ποσοστό του πληθυσμού που ζει σε νοικοκυριά χωρίς υλική στέρηση και με εργασία είναι 7,7%. Το άρθρο συνεχίζει αναφέροντας πως το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ανέρχεται στο 20,2%, μετά όμως από τα κοινωνικά επιδόματα και τις ενισχύσεις που δίνονται στους οικονομικά αδύναμους. Με βάση την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) το όριο ή το «κατώφλι» της φτώχειας για τη χώρα μας είναι τέσσερις χιλιάδες πεντακόσια εξήντα (4.560) ευρώ ανά άτομο και εννιά χιλιάδες πεντακόσια εβδομήντα έξι (9.576) ευρώ ανά νοικοκυριό με δύο (2) ενήλικες και δύο (2) εξαρτώμενα μέλη (παιδιά) κάτω των 14 ετών, οι αριθμοί αυτοί αναφέρονται σε ετήσια βάση. Επίσης το άρθρο αναφέρει πως το 60% του διαμέσου συνολικού ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών της χώρας είναι επτά χιλιάδες εξακόσια (7.600) ευρώ και το μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών είναι περίπου δεκαπέντε χιλιάδες εκατόν έξι (15.106) ευρώ. Τέλος το άρθρο κάνει και μια σύγκριση των αντίστοιχων ποσοστώ με το 2005, λέγοντας πως το αντίστοιχο ποσοστό φτώχειας ήταν 19,6%, το οποίο και αυξήθηκε έως το 2012 και έφτασε μέχρι το 23,1%. Η μείωσή του ξεκίνησε σιγά σιγά από το 2014 και μετά.

(<http://www.avgi.gr/article/10951/8991766/meiotheke-to-2017-e-phocheia-sten-ellada>)

Η ηλεκτρονική εφημερίδα «NEWSBEAST» σε άρθρο της το 2014, αναφέρει πως η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχει υλοποιήσει το μέτρο του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος. Σύμφωνα με το δείκτη ευημερίας και ποιότητας ζωής, αναφέρει, πως η χώρα μας λόγω της κρίσης βρίσκεται στην τέταρτη (4) χειρότερη θέση μεταξύ των τριάντα πέντε (35) χωρών. Το άρθρο κάνει αναφορά στα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που κατέληξε η ενδιάμεση έκθεση του Γραφείου της Βουλής. Με βάση τους συντάκτες της έκθεσης «Πολιτικές ελαχίστου εισοδήματος στην ΕΕ και στην Ελλάδα: Μια συγκριτική ανάλυση» η κρίση που βιώνει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια επηρεάζει σημαντικά τον κοινωνικό ιστό της. Και άλλες χώρες της Ε.Ε. κάνουν εφαρμογή προγραμμάτων που αφορούν την αντιμετώπιση της φτώχειας αλλά και της κοινωνικής ανισότητας αλλά στη χώρα μας τέτοιου είδους προγράμματα δεν έχουν τα αντίστοιχα αποτελέσματα και χρονοτριβούν. Η έκθεση τονίζει πως «Η ζήτηση για κοινωνική μέριμνα από την πλευρά των πολιτών είναι έντονη, ενώ η προσφορά από το κράτος χαρακτηρίζεται από αποσπασματικότητα και διοικητικές δυσλειτουργίες. Έτσι το δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας χαρακτηρίζεται από αναποτελεσματικότητα, ενώ παράλληλα δεν προβλέπεται αναπλήρωση των εισοδηματικών απωλειών από την οικονομική ύφεση

στο άμεσο μέλλον» (Τσέλλου, Καζάκο, Ρηγίνο, Λιαργκόβα, 2014), επίσης προσθέτουν πως «κοινωνικές ομάδες όπως, οι μακροχρόνιοι άνεργοι, οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας, οι εργαζόμενοι χωρίς ασφάλεια, οι οικογενειάρχες με χαμηλό εισόδημα, οι αυτοαπασχολούμενοι, οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με αναπηρία χρήζουν ειδικής μέριμνας. Πρόκειται για ομάδες που βιώνουν τη συσσώρευση χρεών, τη μείωση της αγοραστικής τους δύναμης, τη μείωση των εισοδημάτων και την αύξηση των φόρων. Το Μέτρο του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος ήρθε στην Ελλάδα καθυστερημένα. Η πρώτη ανεπιτυχής προσπάθεια να θεσμοθετηθεί το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (Ε.Ε.Ε.), έγινε το 2000 κατά την περίοδο διακυβέρνησης Σημίτη. Το 2005 ο ΣΥΡΙΖΑ κατέθεσε στο Κοινοβούλιο δεύτερο σχέδιο νόμου για την καθιέρωση του Ε.Ε.Ε. το οποίο επίσης δεν προχώρησε. Στην παρούσα μελέτη εξετάζονται οι πολιτικές ελάχιστου εισοδήματος στις χώρες της ΕΕ με ιδιαίτερη αναφορά στο Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και στα βασικά ζητήματα που αφορούν την υλοποίησή του.» (Τσέλλου, Καζάκο, Ρηγίνο, Λιαργκόβα, 2014)

Στο πλαίσιο της έκθεσης αυτής πραγματοποιήθηκε έρευνα από την οποία γίνεται φανερό πως περίπου δύομιση (2,5) εκατομμύρια άτομα βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας. Τρία κόμμα οχτώ (3,8) εκατομμύρια άτομα βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας. Η έκθεση αναφέρει πως σύμφωνα με στοιχεία της EUROSTAT η Ελλάδα συγκαταλέγεται στην ομάδα των χωρών που έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχειας, σε αυτή την ομάδα ανήκουν η Ισπανία, η Ρουμανία και η Βουλγαρία. Και με βάση το δείκτη χάσματος φτώχειας πάλι η χώρα μας κατέχει μια από της χειρότερες θέσεις. Μια λύση που προτείνεται για τη δύσκολη αυτή κατάσταση είναι ο σωστός προγραμματισμός και η σωστή διαχείριση των κοινωνικών επιδομάτων. Οι συγγραφείς της έκθεσης αναφέρουν πως «Η ελληνική κοινωνική πολιτική βασίζεται στη χορήγηση επιδομάτων σε συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες ανεξάρτητα από το ύψος του εισοδήματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα κάποιες κοινωνικές ομάδες να υπέρ-προστατεύονται και άλλες, που ενδεχομένως χρήζουν μεγαλύτερης ανάγκης, να βρίσκονται έξω από το δίχτυ κοινωνικής ασφάλειας. Η διατήρηση των πολιτικών αυτών -μεσούσης της κρίσεως- οδηγεί σε περαιτέρω όξυνση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων.» (Τσέλλου, Καζάκο, Ρηγίνο, Λιαργκόβα, 2014)

Το συμπέρασμα που καταλήγει η παρούσα έρευνα είναι ότι η χώρα μας είναι το μοναδικό κράτος-μέλος της Ε.Ε. που δεν έχει ακόμα υλοποιήσει το μέτρο του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.

(<https://www.newsbeast.gr/financial/arthro/734692/sto-orio-tis-ftoheias-63-ekatommuria-ellines>)

Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν την παροχή κοινωνικής μεταβίβασης, δηλαδή των κοινωνικών επιδομάτων, για τα άτομα με ηλικία από 65 ετών και πάνω εκτιμάται πως είναι περίπου 87,4%, για τα άτομα με ηλικία από 18 έως 64 ετών τα ποσοστά είναι 42,2%. Ενώ αν στα παραπάνω ποσοστό συμπεριληφθούν

οι συντάξεις τα ποσοστά αλλάζουν και διαμορφώνονται σε 14,7% και 25,3% αντίστοιχα. Όσο αφορά τα ποσοστά αυτά σε συνδυασμό με τις κοινωνικές μεταβιβάσεις αναφέρεται ότι, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις δηλαδή χωρίς τη χορήγηση κοινωνικών επιδομάτων, ανέρχεται στο 50,8% ενώ στην περίπτωση που περιλαμβάνονται μόνο οι συντάξεις και όχι τα κοινωνικά επιδόματα παρατηρούμε μια μείωση της στο μισό περίπου και το ποσοστό διαμορφώνεται στο 24,0%. Τα κοινωνικά επιδόματα επισημαίνεται ότι περιλαμβάνουν παροχές κοινωνικής βοήθειας, όπως για παράδειγμα το ΕΚΑΣ και το επίδομα μακροχρόνια ανέργων, ή τα οικογενειακά επιδόματα όπως για παράδειγμα τα επιδόματα τέκνων, καθώς και επιδόματα ανεργίας, ασθένειας, αναπηρίας ή ανικανότητας. Έτσι μπορούμε να καταλάβουμε πως τα κοινωνικά επιδόματα συμβάλλουν στη μείωση του ποσοστού. Να αναφερθεί πως οι κοινωνικές μεταβιβάσεις μαζί και με τις συντάξεις αποτελούν σχεδόν το 32,2% του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών της χώρας μας. Από αυτό το ποσοστό (32,2%) ο διαχωρισμός σε συντάξεις και κοινωνικά επιδόματα είναι 85,9% για τις συντάξεις και 14,1% για τα κοινωνικά επιδόματα.

(<http://www.capital.gr/oikonomia/3300634/elstat-sto-34-8-to-pososto-plithusmou-tis-xoras-pou-brisketai-se-kinduno-ftoxeias>)

Έρευνα που πραγματοποίησε η EUROSTAT για τη χώρα μας, αφορά στοιχεία για το 2017, και αναδημοσιεύτηκε από την ηλεκτρονική ιστοσελίδα «*EURONEWS*» τον Οκτώβριο του 2018, αναφέρει πως σε συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ζουν πάνω από ένας (1) στους τρεις (3) Έλληνες, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός για την Ε.Ε. είναι ένας (1) στους πέντε (5). Σύμφωνα με αυτή την έρευνα ένα άτομο μπορεί να βρίσκεται σε κατάσταση φτώχειας όταν αντιμετωπίζει μία ή και περισσότερες προβληματικές καταστάσεις όπως για παράδειγμα να έχει εισόδημα μικρότερου του 60% του μέσου εθνικού εισοδήματος, να στερείτε βασικά καταναλωτικά αγαθά ή να αδυνατεί να ανταπεξέλθει σε ορισμένες οικονομικές υποχρεώσεις και άλλα. Όσο αφορά τη χώρα μας, για το 2017, σε κίνδυνο φτώχειας είναι περίπου τρία κόμμα επτά (3,7) εκατομμύρια άνθρωποι, οι οποίοι αντιστοιχούν περίπου στο 34,8% του πληθυσμού. Το αντίστοιχο ποσοστό για το 2008, δηλαδή πριν αρχίσει η κρίση, ήταν 28,1%. Οι μελετητές της έρευνας αυτής κάνουν και σύγκριση των ποσοστών αυτών με των αντίστοιχων της Ε.Ε. και αναφέρουν πως στο σύνολο της Ευρώπης το ποσοστό αυτό μειώθηκε από το 23,7% που ήταν το 2008 στο 20,3% για το 2017. Επίσης σε συνθήκες φτώχειας επιβιώνει περίπου το 20,2% του πληθυσμού της χώρας, ενώ υπό συνθήκες ένδειας, δηλαδή η απόλυτη φτώχεια, η στέρηση κάθε οικονομικού πόρου, βρίσκεται το 21,1%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για την Ε.Ε. είναι 16,9% και 6,9% αντίστοιχα.

(<https://gr.euronews.com/2018/10/16/eurostat-ftoxia-i-koiononikos-apoklismos-gia-i-stous3stin-ellada>)

Η ελληνική ηλεκτρονική έκδοση του CNN (CNN GREECE) σε άρθρο της που δημοσίευσε τον Απρίλιο του 2018 αναφέρει πως σε συνθήκες ακραίας φτώχειας ζουν δύο (2) στους δέκα (10) Έλληνες, σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία και κοινωνία διατυπώνονται στα αυξημένα ποσοστά φτώχειας καθ' όλη την δύσκολη αυτή περίοδο. Δεν είναι λίγοι αυτοί που δεν μπορούν να καλύψουν ούτε καν τις βασικές τους ανάγκες, όπως για παράδειγμα σίτιση και θέρμανση κατά τους χειμερινούς μήνες. Το άρθρο αναφέρει πως σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT η Ελλάδα βρίσκεται στη δεύτερη (2) θέση των χωρών, των οποίων οι πολίτες τους στερούνται βασικά υλικά αγαθά με ποσοστό 21,1%. Η χώρα που βρίσκεται πάνω από την Ελλάδα είναι η Βουλγαρία με ποσοστό 30%. Οι Έλληνες πολίτες αδυνατούν να:

- 1) Πληρώσουν τους λογαριασμούς τους εγκαίρως,
- 2) Διατηρήσουν το σπίτι τους ζεστό (θέρμανση),
- 3) Αντιμετωπίσουν έκτακτα έξοδα,
- 4) Έχουν τακτικά γεύματα που περιλαμβάνουν κρέας, κοτόπουλο, ψάρι ή λαχανικά
- 5) Έχουν πλυντήριο ρούχων,
- 6) Συντηρήσουν το αυτοκίνητό τους, εάν διαθέτουν,
- 7) Κάνουν μια βδομάδα διακοπές εκτός σπιτιού και
- 8) Έχουν τηλεόραση και τηλέφωνο.

Στην περίπτωση που κάποιος από τους πολίτες δεν έχουν τη δυνατότητα και δεν μπορούν να ανταποκριθούν οικονομικά σε τουλάχιστον τέσσερα (4) από τα παραπάνω, τότε θεωρείτε ότι βρίσκονται σε «σοβαρή υλική υστέρηση».

(<https://www.cnn.gr/news/ellada/story/127316/se-synthikes-akraias-ftoxeias-zoyn-dyo-stoys-10-ellines>)

Σύμφωνα με τη μηνιαία έκδοση του INE/ΓΣΕΕ για το χρονικό διάστημα Μαρτίου-Απριλίου 2018 για τη φτώχεια στην Ελλάδα αναφέρει πως η σχετική φτώχεια εμφανίζει από το 2009 μια σταθερή αύξηση από 19,7% σε 23,1% το 2012-2013. Αξιοσημείωτο είναι ότι κατά τα έτη 2014 και 2015 το ποσοστό φτώχειας αρχίζει να μειώνεται και τελικά να φτάνει το 2016 στο 21,2%. Η μείωση αυτή αποδίδεται κατά τη γνώμη των μελετητών σε δύο λόγους:

- (α) Στην αποδυνάμωση της διαδικασίας εσωτερικής υποτίμησης και ταυτόχρονα στη σταδιακή αύξηση της απασχόλησης και
- (β) Στη θέσπιση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος το 2014 και στη συνέχεια του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης το 2016, τα οποία συνέβαλαν στη μερική ανακούφιση του πληθυσμού που πλήττεται από ακραία φτώχεια.

(Αργείτης, Κατσορίδας, Κολλιάς, Κρητικίδης, INE/ΓΣΕΕ, 2018)

Ένας ακόμα δείκτης για τον υπολογισμό του ποσοστού της φτώχειας, ο οποίος υιοθετήθηκε από τη EUROSTAT στο πλαίσιο της «Στρατηγικής 2020» και δεν περιορίζεται μόνο στα εισοδηματικά κριτήρια αλλά λαμβάνει υπόψη του και άλλες παραμέτρους, όπως για παράδειγμα η υλική αποστέρηση και η εργασιακή ένταση (EUROSTAT, 2012). Για το λόγο αυτό ο δείκτης είναι υψηλότερος από το συμβατικό ποσοστό φτώχειας, ενώ αυξάνεται από 27,6% το 2009 σε 35,7% το 2013.

Όσο αφορά τον τομέα των εργαζομένων στην Ελλάδα που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ή ακόμα και ζουν υπό συνθήκες φτώχειας η μελέτη αναφέρει πως βρίσκεται κάτω του 18%. Αναφέρεται πως το 2016 εμφάνισε μικρή υποχώρηση. Ωστόσο, την ίδια στιγμή η διεύρυνση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης συνιστά κατασταλακτικό παράγοντα για μια πιο ισχυρή αποκλιμάκωση. Εάν όμως γίνει διαχωρισμός ανάλογα με τον τομέα εργασίας τους, ιδιωτικό ή δημόσια, τότε παρατηρούμε πως θα υπήρχαν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Ως προς το ποσοστό των μισθωτών εργαζομένων που βρίσκεται στο όριο της φτώχειας με βάση το φύλο, για τα έτη από το 2009 έως το 2016 προκύπτει ότι η αποκλιμάκωση του ποσοστού φτώχειας που παρατηρήθηκε πως για τους άνδρες εργαζομένους το ποσοστό μειώνεται από το 10,4% στο 8,8% το 2015 και το 2016 είναι 8,4%. Αντίθετη για τις γυναίκες εργαζομένους εμφανίζεται αύξηση από 5,1% το 2009 σε 8,4% το 2016. Οι παραπάνω μεταβολές των ποσοστών και αυτός ο διαχωρισμός υποδεικνύουν πως η απορρύθμιση που συνέβη στην αγορά εργασίας τα τελευταία χρόνια εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά μεροληπτική απέναντι στις γυναίκες. Παρά τις προσπάθειες για αλλαγή σε αυτό το κομμάτι και την εξισορρόπηση εργασιακά μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα δεν παρατηρούνται αξιοσημείωτες και σημαντικές αλλαγές. Διαχρονικά μια από τις βασικότερες αιτίες μισθολογικών ανισοτήτων ήταν οι διαφορές στο εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζομένων. Τόσο στην Ελλάδα αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη το επίπεδο εκπαίδευσης είναι καθοριστικό ως προς τις μισθολογικές απολαβές και κατ'επέκταση ως προς το επίπεδο φτώχειας. Στη χώρα μας οι διαφορές είναι πιο εμφανικές καθώς το 2016 το 27,1% των εργαζομένων που κατείχαν το απολυτήριο Γυμνασίου βρισκόταν στο όριο της φτώχειας έχοντας όμως παρουσιάσει μείωση σε σχέση με το 2015 που το ανάλογο ποσοστό ήταν 28,4%. (Αργείτης, Κατσορίδας, Κολλιός, Κρητικίδης, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2018)

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν και οι εργαζόμενοι με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Στη χώρα μας οι εργαζόμενοι ορισμένου χρόνου που βρίσκονται στο όριο φτώχειας είναι περίπου τρεις (3) φορές περισσότεροι από τους εργαζομένους με συμβάσεις αορίστου χρόνου, σύμφωνα με τα όσα αναφέρει η έκθεση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ για το έτος 2009 και 2015-2016. Αυτό δηλώνει πως οι σταθερές σχέσεις απασχόλησης όχι μόνο περιορίζουν την αβεβαιότητα των εργαζομένων ως προς το εργασιακό μέλλον τους, αλλά ταυτόχρονα

εξασφαλίζουν κι ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο. Στην Ελλάδα το 2015 εμφανίζεται αύξηση των εργαζομένων αορίστου χρόνου που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας, η οποία όμως αντισταθμίζεται από τη μείωση του ποσοστού φτώχειας των εργαζομένων ορισμένου χρόνου προσεγγίζοντας τα χρόνια πριν την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης. Το ποσοστό φτώχειας των εργαζομένων μερικής απασχόλησης εμφανίζει αύξηση το 2016 σε σχέση με το 2015 φτάνοντας στο 30,3%. Αύξηση του ποσοστού φτώχειας εμφανίζεται όμως και στους εργαζομένους πλήρους απασχόλησης. (Αργείτης, Κατσορίδας, Κολλιάς, Κρητικίδης, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2018)

Αναλυτικότερα για τη χώρα μας θα μπορούσαμε να κάνουμε και μια πιο αναλυτική αναφορά και να δούμε τα ποσοστά φτώχειας που έχει η κάθε της περιφέρεια. Για το έτος 2016 τα ποσοστά φτώχεια για τις 13 περιφέρειες, με βάση τους όρους εισοδήματος για το 2008, είναι τα εξής:

- 1) Αττική: 22,9%,
- 2) Βόρειο Αιγαίο: 26,6%,
- 3) Νότιο Αιγαίο: 21,0%,
- 4) Κρήτη: 28,6%,
- 5) Ανατολική Μακεδονία-Θράκη: 37,3%,
- 6) Κεντρική Μακεδονία: 32,2%,
- 7) Δυτική Μακεδονία: 30,5%,
- 8) Ήπειρος: 33,3%,
- 9) Θεσσαλία: 34,4%,
- 10) Ιόνια Νησιά: 27,5%,
- 11) Δυτική Ελλάδα: 40,1%,
- 12) Στερεά Ελλάδα: 28,5% και
- 13) Πελοπόννησος: 34,5%

Οι διαφοροποίηση στα ποσοστά σε έναν βαθμό μπορούν να αποδοθούν στην τουριστική κίνηση που χαρακτηρίζει τις συγκεκριμένες περιφέρειες με αποτέλεσμα να εμφανίζουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα απέναντι στην κρίση σε σχέση με άλλες περιφέρειες της χώρας. Το 2016 τα ποσοστά αυτά μειώθηκαν και αυτό φαίνεται πως συνέβαλε στον περιορισμό της σχετικής φτώχειας του πληθυσμού τους. (Αργείτης, Κατσορίδας, Κολλιάς, Κρητικίδης, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2018)

Τέλος θα αναφερθούν ορισμένα στοιχεία και δεδομένα που αφορούν τη φτώχεια στην Ελλάδα όπως αυτά δημοσιεύτηκαν στην ιστοσελίδα «*The borgen project*»:

- 1) Μεταξύ 2011 και 2015, ο πληθυσμός που ζει υπό συνθήκες σχετικής φτώχειας αυξήθηκε κατά περισσότερο από 1%,
- 2) Το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που ζει σε συνθήκες ακραίας φτώχειας αυξήθηκε ραγδαία κατά την τελευταία δεκαετία. Η ακραία φτώχεια στην Ελλάδα μπορεί να κυμανθεί από εκατόν ογδόντα δύο (182) ευρώ το μήνα για ένα μεμονωμένο προαστιακό ή αγροτικό

νοικοκυριό και στα εννιάκόσια πέντε (905) ευρώ το μήνα για γονείς με δύο (2) παιδιά που ζουν στην Αθήνα και πληρώνουν ενοίκια. Το 2009 το ποσοστό του πληθυσμού στην Ελλάδα που ζούσε σε ακραία φτώχεια ήταν περίπου 2,2%, το 2011 ήταν 8,9% και το 2015 ήταν περίπου 15%,

- 3) Οι θέσεις εργασίας είναι ιδιαίτερα δύσκολο να βρεθούν για τους νέους. Ο μισός περίπου πληθυσμός μεταξύ των ηλικιών 15 και 25 ετών είναι εκτός εργασίας. Σε ορισμένες περιοχές της Δυτικής Ελλάδας, η ανεργία των νέων φτάνει έως και το 60% και
- 4) Μεταξύ 2008 και 2016 σχεδόν μισό εκατομμύριο Έλληνες εγκατέλειψαν τη χώρα. Το κύριο κίνητρο των μεταναστών ήταν να βρουν δουλειά.

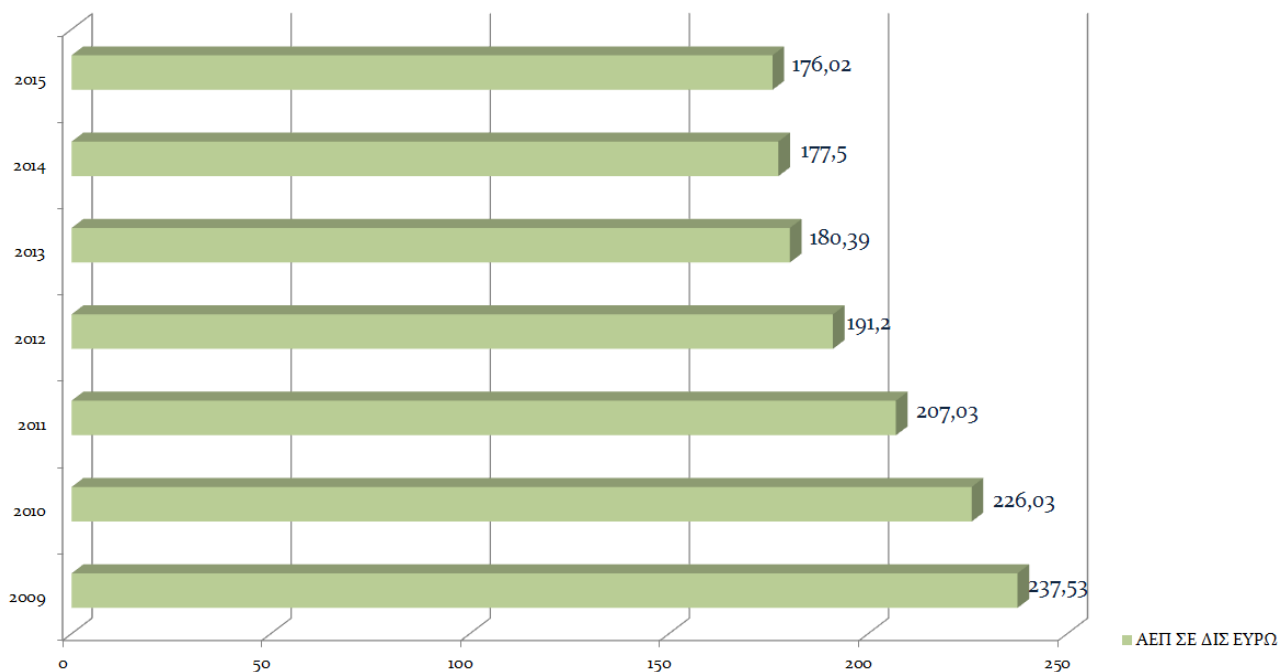
(<https://borgenproject.org/top-10-facts-about-poverty-in-greece/>)

Υπάρχουν όμως και χώρες που βρίσκονται σε χειρότερη κατάσταση από τη χώρα μας. Αυτές είναι η Βουλγαρία με ποσοστό φτώχειας 38,9% και η Ρουμανία με ποσοστό 35,7%. Υπάρχουν όμως και χώρες που τα ποσοστά φτώχειας τους είναι κάτω από το 20%. Μερικά ενδεικτικά παραδείγματα αυτών είναι η Τσεχία με 12,2%, η Φιλανδία με 15,7%, η Σλοβακία με 16,3%, η Ολλανδία με 17%, η Σλοβενία με 17,1% και η Σουηδία με 17,7%.

(<https://gr.euronews.com/2018/10/16/eurostat-ftoxia-i-koiinonikos-apoklismos-gia-i-stous3stin-ellada>)

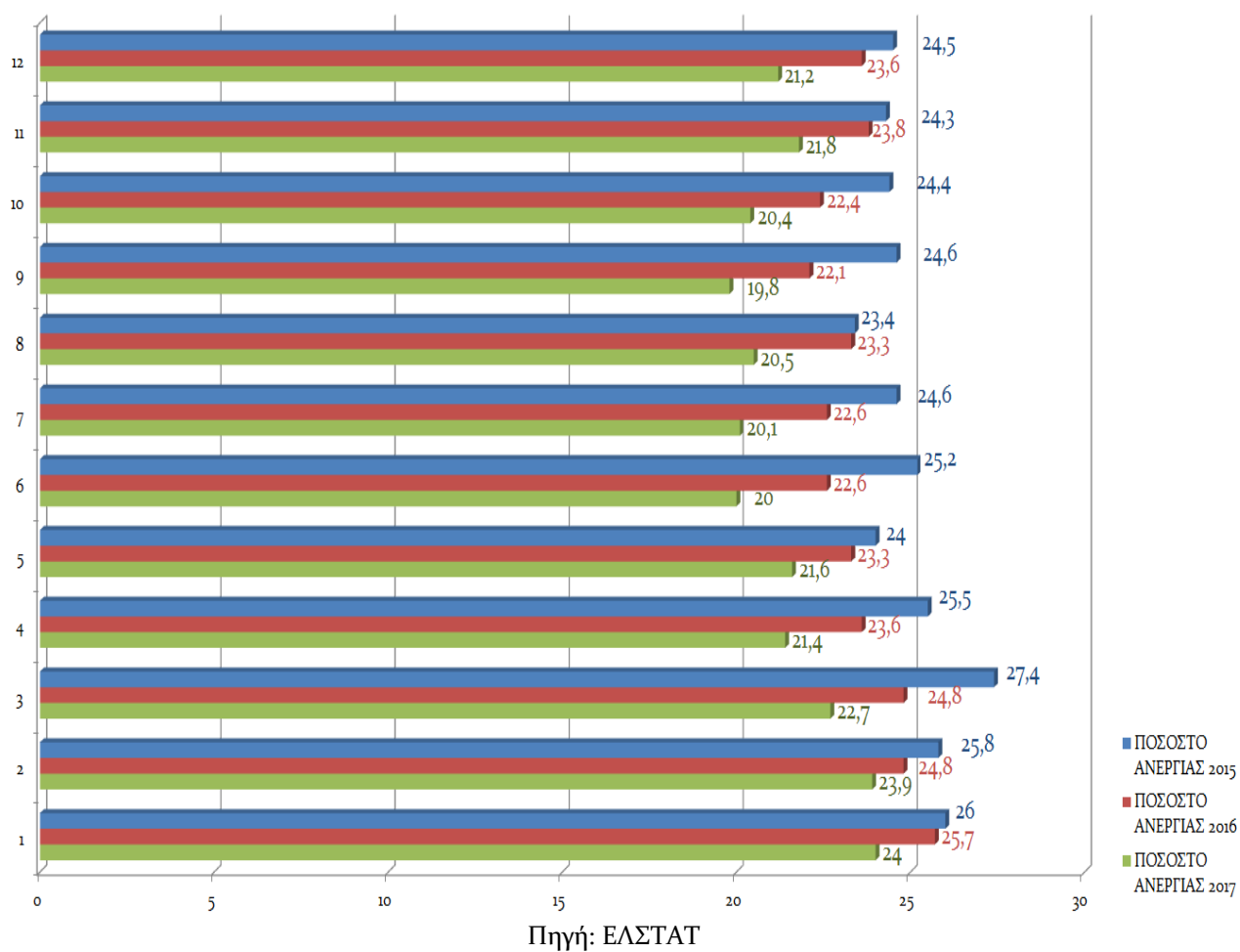
Στη συνέχεια θα παρατεθούν ορισμένα διαγράμματα και πίνακες που αφορούν το φαινόμενο της φτώχειας και της μεταβολές της καθώς και ορισμένους παράγοντες, όπως για παράδειγμα είναι το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) και τα ποσοστά ανεργίας στη χώρα, που την επηρεάζουν.

Διάγραμμα μεταβολής του ΑΕΠ της Ελλάδας σε δισεκατομμύρια ευρώ από το 2009 έως το 2015.

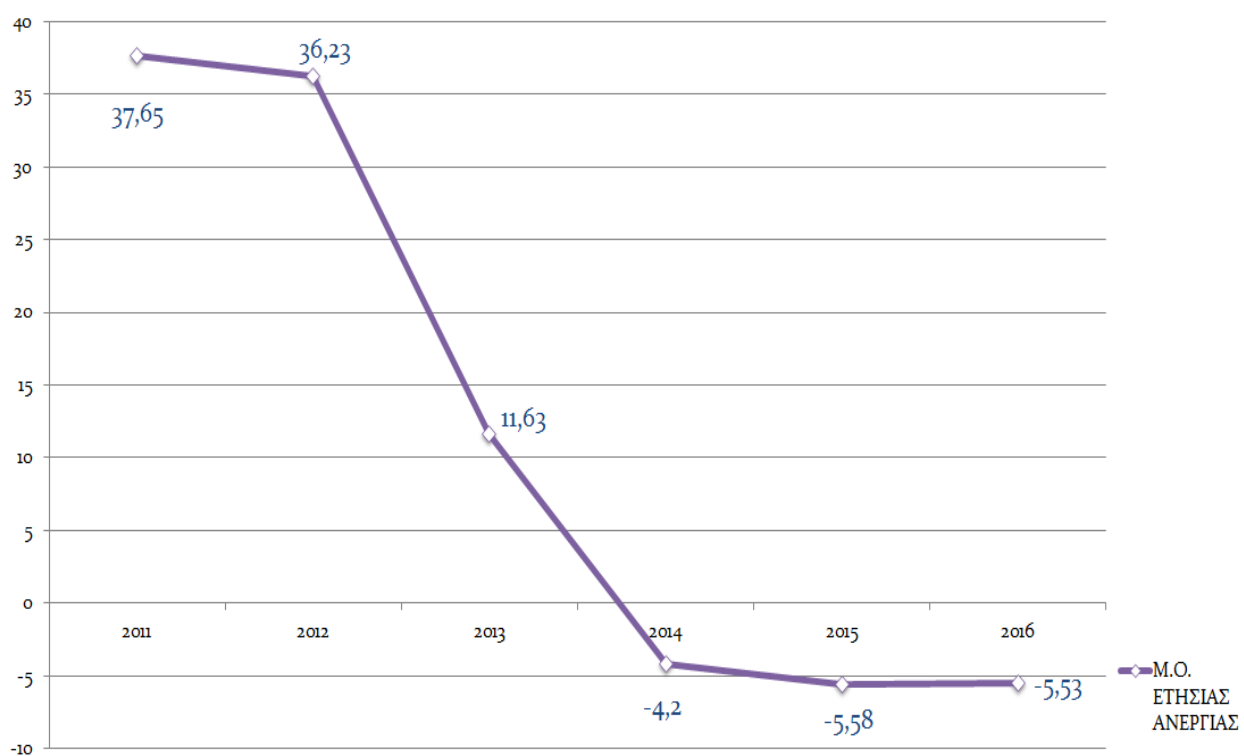

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα απεικόνισης της μεταβολής της ανεργίας των ατόμων ηλικίας 15-74 ετών ανά μήνα για τα έτη 2015, 2016, 2017.

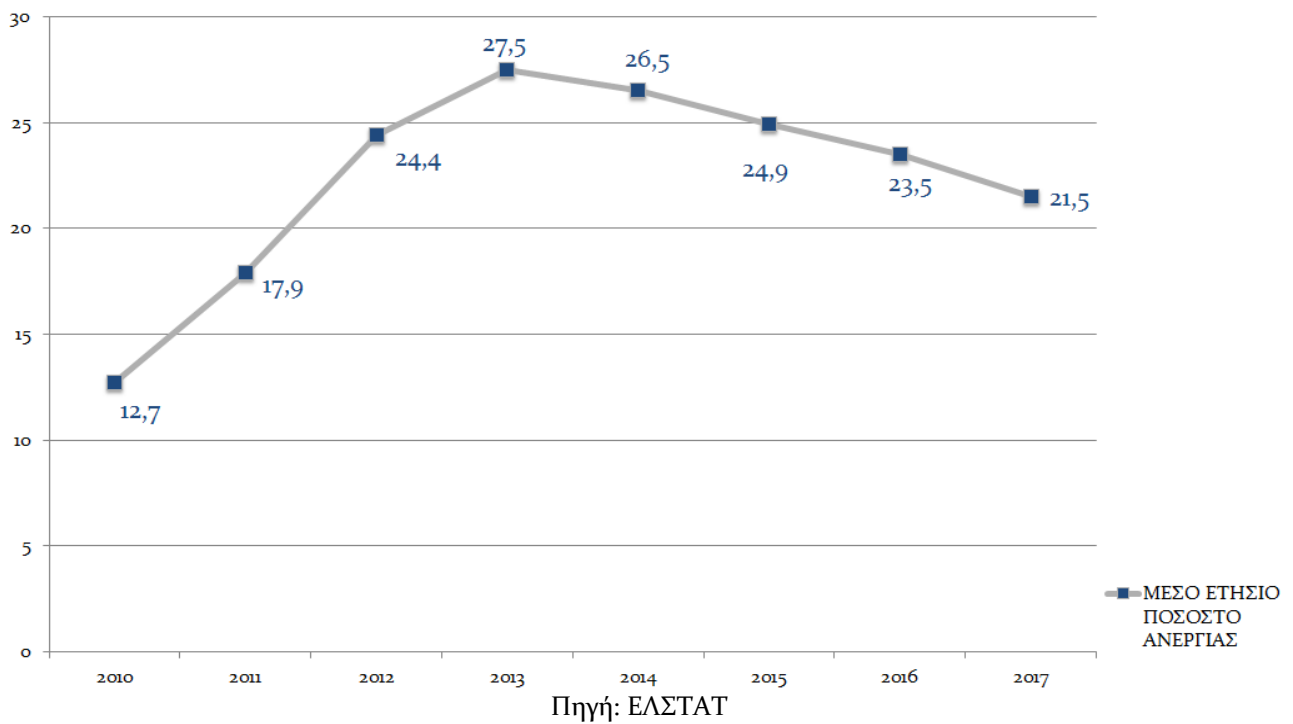
Διάγραμμα απεικόνισης της μεταβολής του ετήσιου μέσου όρου της ανεργίας για τα έτη 2011 έως 2016.

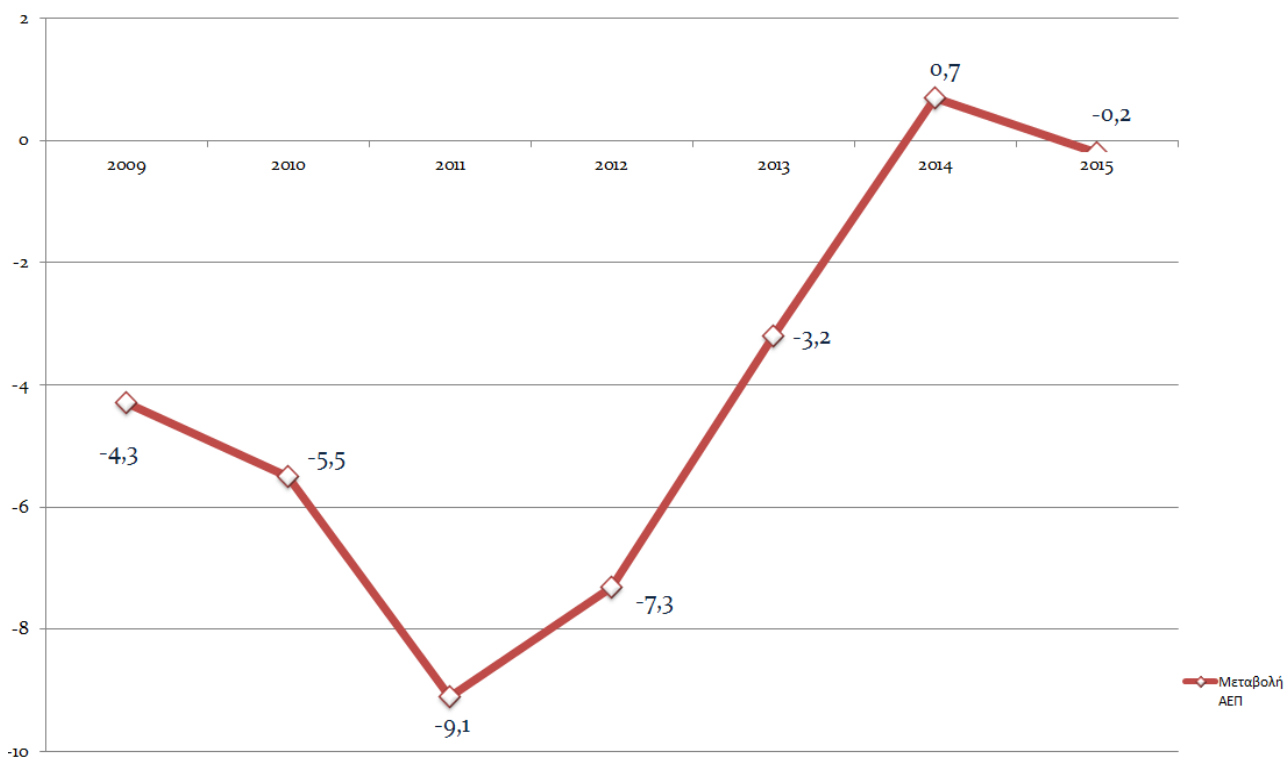
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα απεικόνισης της μεταβολής του μέσου ετήσιου ποσοστού της ανεργίας της χώρα από το 2010 έως το 2017.

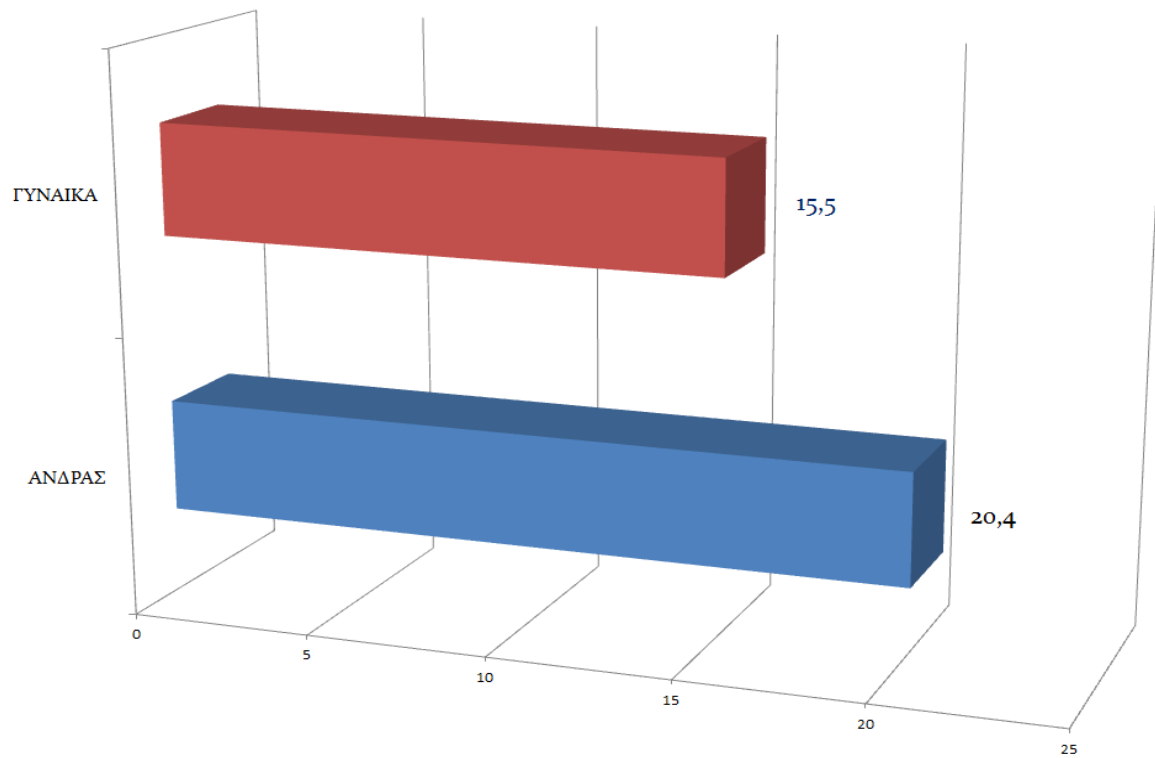

Διάγραμμα απεικόνισης της μεταβολής του ποσοστού του ΑΕΠ (επί της εκατό) από το 2009 έως το 2015.

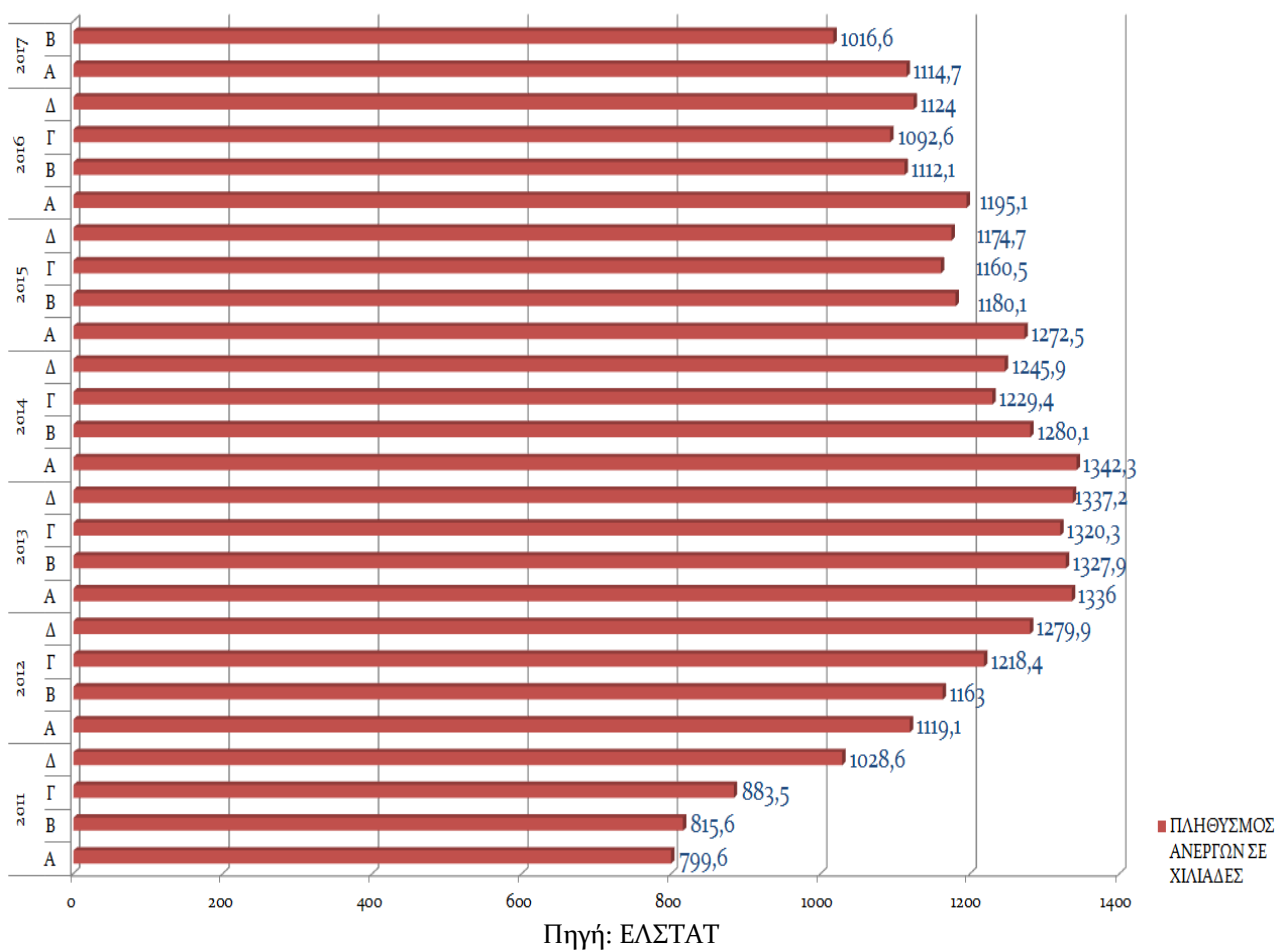
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού ανεργίας ανά φύλο για το έτος 2017.

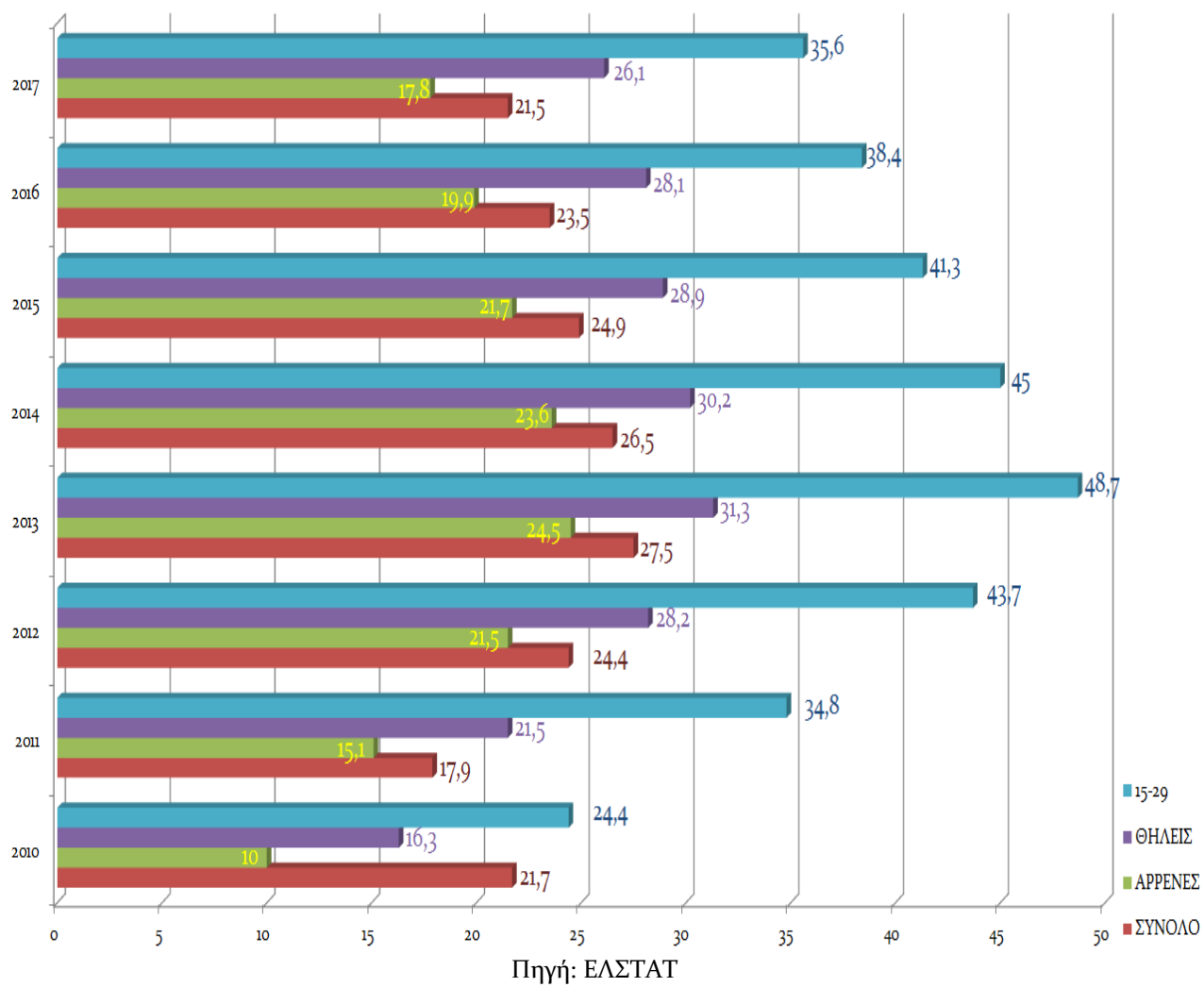

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

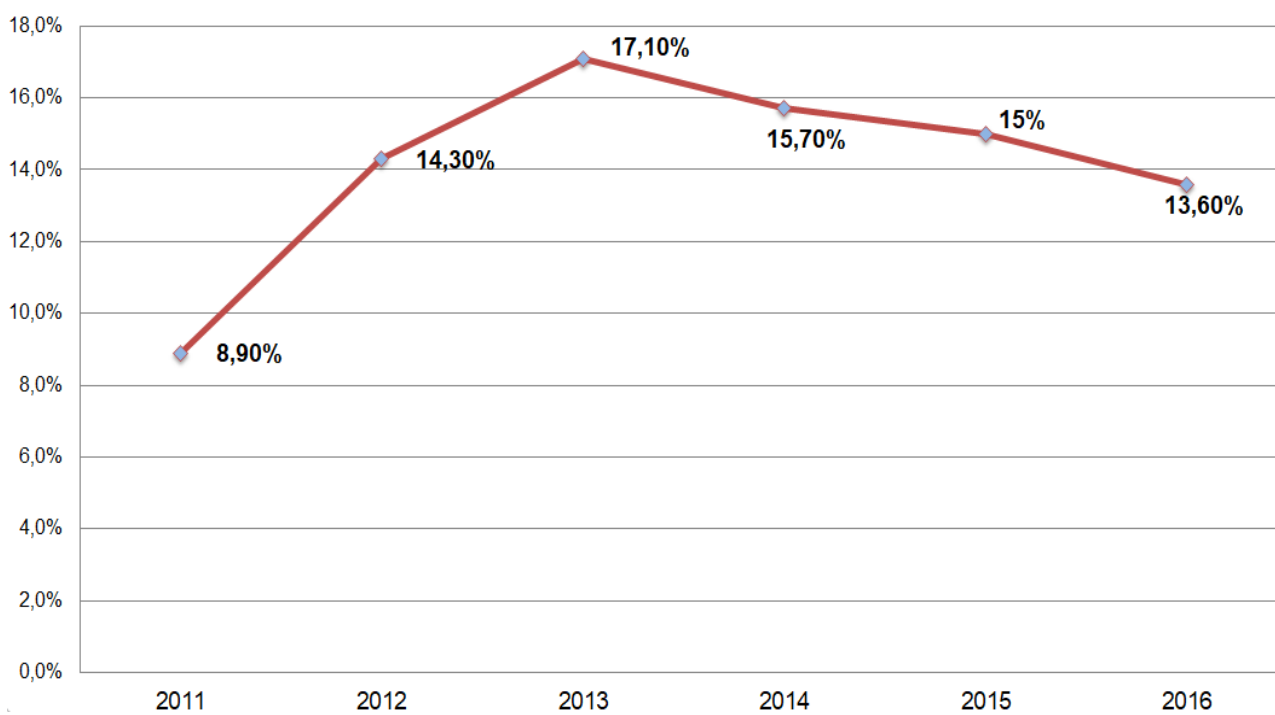
Διάγραμμα απεικόνισης του πληθυσμού της χώρας που είναι άνεργος (σε χιλιάδες) κατά τα έτη 2011 έως 2017, χωρισμένο κάθε έτος ανά τετράμηνο.

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού ανεργίας από το 2010 έως το 2017 για τις ηλικίες 15-29 ετών, ανά φύλο και συνολικά.

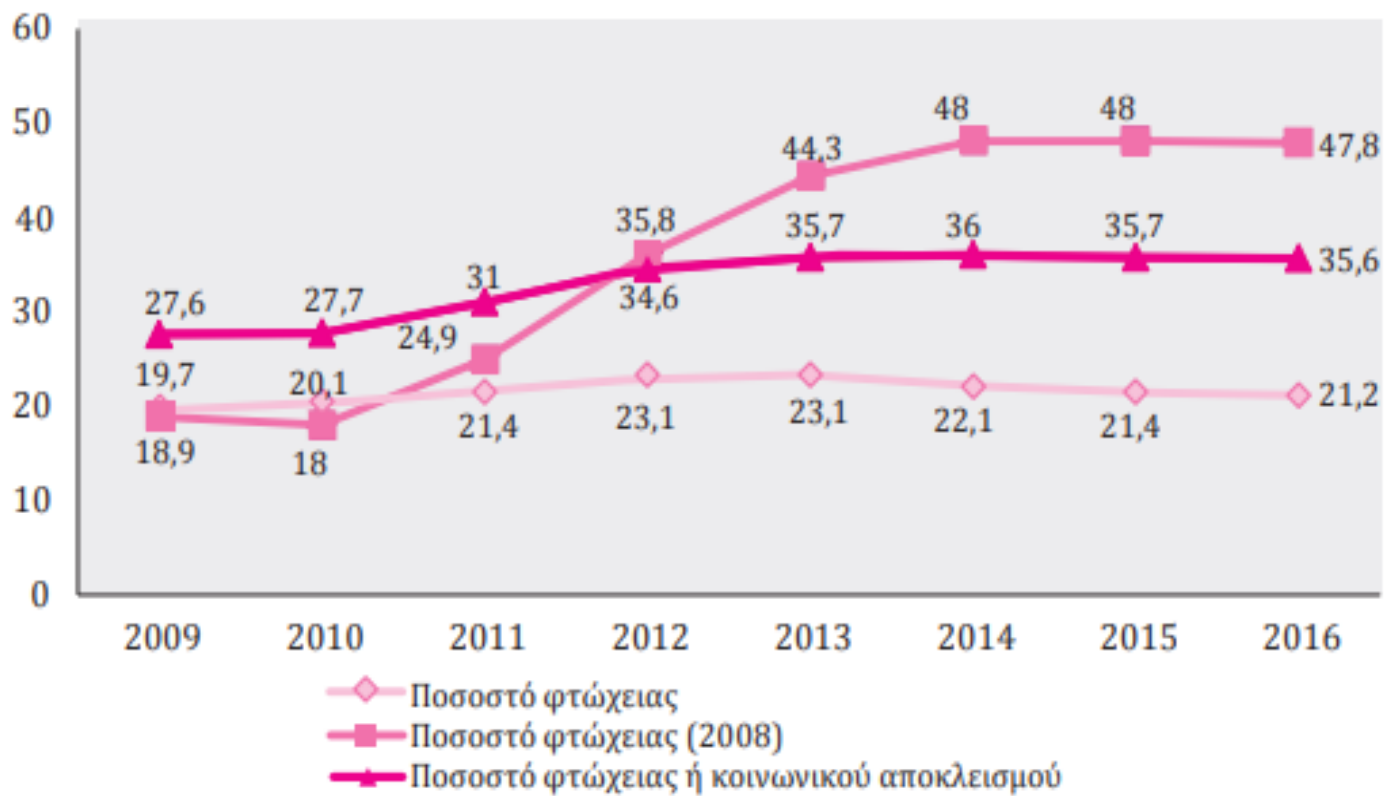
Διάγραμμα απεικόνισης της διαχρονικής εξέλιξης της φτώχειας από το 2011 έως το 2016.

Πηγή: https://www.dianeosis.org/research/poverty_greece/

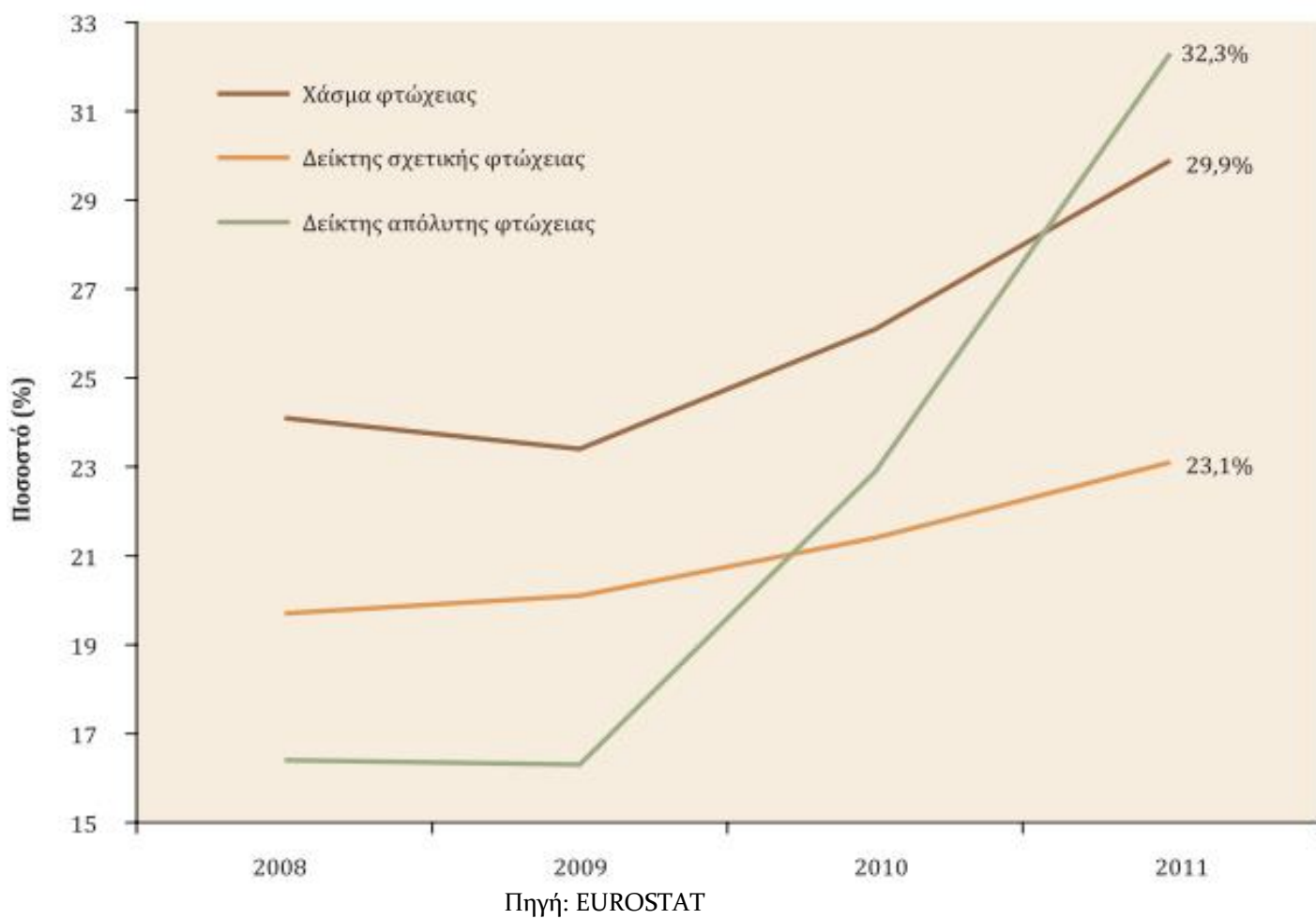

Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού για την Ελλάδα κατά τα έτη 2009 έως 2016.

Πηγή: EUROSTAT

Διάγραμμα απεικόνισης του χάσματος φτώχειας και του δείκτη σχετικής και απόλυτης φτώχειας για τη χώρα μας κατά τα έτη 2008-2011.

3.2 Ο κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα

Στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, τα χρόνια της κρίσης, οι πολίτες της εκτός από τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν, και βρίσκονται κοντά στο όριο της φτώχειας, ορισμένοι από αυτούς αντιμετωπίζουν και άλλο ένα σημαντικό πρόβλημα, αυτό του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι Έλληνες πολίτες είτε λόγω διαφορετικών κοινωνικών χαρακτηριστικών είτε διαφορετικής διαστρωμάτωσης είτε και λόγω φύλου βιώνουν τον αποκλεισμό τους από την υπόλοιπη κοινωνία.

Ανά τακτά χρονικά διαστήματα η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) κάνει έρευνες και ανακοινώνει στοιχεία για την κοινωνική ανισότητα και γενικότερα για την ανισότητα που υπάρχει στην Ελλάδα. Τα στοιχεία που δημοσιεύονται προέρχονται από δειγματοληπτικές έρευνες. Οι ανισότητες εκφράζονται κυρίως με το δείκτη κατανομής εισοδήματος και με το δείκτη άνισης κατανομής εισοδήματος, δείκτης GINI. Σύμφωνα με αυτή την έρευνα ο δείκτης κατανομής εισοδήματος από το 2008 έως το 2010 είχε πτωτική τάση και από το 2010 έως το 2012 ανοδική. Κάτι ανάλογο παρατηρείται και με το δείκτη GINI. Η έρευνα επισυνάπτει πως το μεγαλύτερο πρόβλημα κοινωνικής ανισότητας παρατηρείται στο χώρο της εκπαίδευσης καθώς όσο υψηλότερο το μορφωτικό επίπεδο ενός λαού τόσο λιγότερες ανισότητες. Ακόμα και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) κάνει χρήση του δείκτη αυτού ώστε να μπορέσει να βαθμολογήσει και να κατατάξει τις αναπτυγμένες οικονομίες του κόσμου διαχωρίζοντας τις χώρες που στο εσωτερικό τους υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών και σε αυτές με μηδενική κοινωνική ανισότητα. Το εύρος των τιμών που λαμβάνει είναι μεταξύ του μηδενός (0) και του εκατό (100). Η χώρα μας σε αυτή την κατάσταση λαμβάνει τη δέκατη θέση και η βαθμολογία που συγκεντρώνει είναι 34,4. Σύμφωνα με αυτό το σκορ μπορούμε να συμπεράνουμε πως το πιο πλούσιο 10% των Ελλήνων πολιτών συγκεντρώνει το 26% του εθνικού εισοδήματος ενώ αντίθετα το πιο φτωχό 10% των Ελλήνων πολιτών συγκεντρώνει μόλις το 2,5%. Στην ίδια λίστα πάνω από τη χώρα μας, με υψηλότερο σκορ, βρίσκονται η Αυστραλία με 35,2, η Βρετανία με 39,2, η Ιταλία με 36,0, η Νέα Ζηλανδία με 36,2, η Πορτογαλία με 38,5, το Χονγκ Κονγκ με 43,4, η Σιγκαπούρη με 42,5 και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής με 40,8. Το μικρότερο σκορ, δηλαδή με τα μικρότερα επίπεδα κοινωνικής ανισότητας παρατηρούνται στις χώρες τις Σκανδιναβικής χερσονήσου και της Ιαπωνίας.

Σύμφωνα με στοιχεία για τη χώρα μας από την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2015-2016 το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται αντιμέτωπο με τον κοινωνικό αποκλεισμό αλλά και με τη φτώχεια αγγίζει το 35,7%. Το παράδοξο που επισημάνει αυτή η έκθεση είναι ότι η χώρα μας σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης έχει ξοδέψει περισσότερα χρήματα για το κοινωνικό κράτος, με τις δαπάνες να είναι ισοδύναμες με το 20,5% του ΑΕΠ ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της Ευρωζώνης είναι 20,1%. Επίσης και στην

κατηγορία με προβλήματα εισοδηματικής ανισότητας βρέθηκε ψηλά. (<http://www.enikonomia.gr/economy/151011,stoicheia-sok-gia-ti-ftocheia-kai-tis-koinonikes-anisotites-stin-.html>)

Έρευνες που πραγματοποίησε η EUROSTAT για το έτος 2017 ο πληθυσμός της Ελλάδας που βρίσκεται σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και φτώχειας είναι 34,8%, το οποίο αντιστοιχεί περίπου σε τρία εκατομμύρια επτακόσιες χιλιάδες πολίτες (3.700.000). Το αντίστοιχο ποσοστό για το 2008 ήταν 28,1%. Η ηλικιακή ομάδα που βρίσκεται σε υψηλότερο κίνδυνο να βρεθεί σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού είναι τα άτομα ηλικίας 18-64 με το ποσοστό τους να είναι 38%. Τη μεγαλύτερη μερίδα από αυτό το ποσοστό το κατέχει το γυναικείο φύλο. (<http://www.capital.gr/oikonomia/3300634/elstat-sto-34-8-to-pososto-plithusmou-tis-xoras-pou-brisketai-se-kinduno-ftoxeias>)

Σύμφωνα με ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε το Δεκέμβριο του 2017 από τον κύριο Γ. Κύρτσο, αναφέρει πως η χώρα μας βρίσκεται ακόμα χαμηλά στη σχετική λίστα που αφορά την κοινωνική ανισότητα. Το άρθρο βασίζεται στην έκθεση του ιδρύματος Bertelsmann, η οποία αναφέρεται στις κοινωνικές ανισότητες. Η έκθεση κάνει αναφορά στη χώρα μας λέγοντας πως για να αλλάξει η κατάσταση και να αντιμετωπιστούν οι κοινωνικές ανισότητες που υπάρχουν θα πρέπει να γίνουν ριζικές αλλαγές πολιτικής. Ο αρθρογράφος σημειώνει πως κατά την παρούσα κυβέρνηση τα ποσοστά κοινωνικής ανισότητας δεν είχαν κάποια βελτίωση και τα ποσοστά απασχόλησης βελτιώθηκαν ελάχιστα. Όσο αφορά την κοινωνική δικαιοσύνη η χώρα μας παραμένει ακόμα χαμηλά. Το άρθρο επισημαίνει πως οι κοινωνικές ανισότητες στη χώρα μας είναι διαχρονικές και κάνει αναφορά πως έχουμε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η μη ύπαρξη κατάλληλων πολιτικών ενίσχυσης της κοινωνίας είναι ένας λόγος που συμβάλει σε αυτή την κατάσταση. Σύμφωνα με τους δείκτες κοινωνικής δικαιοσύνης που προκύπτουν από την ανάλυση των μελετητών και των ειδικών του Ιδρύματος Bertelsmann, οι πρώτες χώρες της Ε.Ε., οι οποίες είναι κοινωνικά πιο δίκαιες για το 2017 είναι η Δανία με 7,39, η Σουηδία με 7,31 και η Φινλανδία με 7,14. Όσο αφορά τη χώρα μας βρίσκεται στο τέλος της λίστας αυτής με 3,7. Επίσης το Ίδρυμα αξιολογεί και κατατάσσει τις χώρες σε έξι (6) κατηγορίες με βάση την κοινωνική δικαιοσύνη και την κοινωνική ανισότητα που υπάρχει σε κάθε χώρα. Οι κατηγορίες αυτές είναι η πρόσβαση στην αγορά, η δικαιοσύνη μεταξύ των γενεών, ζητήματα υγείας, η αποτροπή της φτώχειας, η κοινωνική συνοχή και η αποφυγή διακρίσεων και η ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση. Η χώρα μας σε αυτές τις κατηγορίες καταλαμβάνει τις τελευταίες θέσεις ανάμεσα στα υπόλοιπα είκοσι οκτώ (28) μέλη. Τα τελευταία χρόνια, τα χρόνια της κρίσης και των μνημονίων, η κατάσταση επιδεινώθηκε. Το 2014 ήταν η χειρότερη χρονιά σύμφωνα με στοιχεία για τη χώρα μας. Σε γενικές γραμμές η Ελλάδα δεν είχε ποτέ αξιόλογη στρατηγική για την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, κάνοντας όμως εφαρμογή των «μέτρων» που επιβλήθηκαν οι κοινωνικές

ανισότητες αυξήθηκαν. Η βελτίωση που παρατηρείτε σε ορισμένους δείκτες που αφορούν την κοινωνική ανισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη είναι μικρή σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρώπης.

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας του Ιδρύματος Bertelsmann για τις κοινωνικές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση για το 2017 έχουν γίνει βήματα προόδου στην αντιμετώπιση τους και συγκεκριμένα στη χώρα μας στα εξής θέματα:

- 1) Στις ευκαιρίες που δίνονται στα παιδιά και στη νεολαία. Ο σχετικός δείκτης για την Ελλάδα αυξήθηκε από 4,54 για το 2014 σε 5,34 για το 2017,
- 2) Βελτιώθηκε ο δείκτης για την Ελλάδα σε ότι αφορά τις ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση, ο οποίος όμως ακολουθεί ανοδική πορεία σε όλη τη διάρκεια της μνημονιακής περιόδου. Το 2008 ήταν στις 4,17 μονάδες, το 2014 πήγε στις 4,76 μονάδες και το 2017 στις 5,27,
- 3) Ο δείκτης που αφορά τη δικαιοσύνη μεταξύ των γενεών στην Ελλάδα ακολούθησε κι αυτός μια σταθερή ανοδική πορεία σε όλη αυτή τη διάρκεια, από 2,88 το 2008 σε 3,40 το 2014 και σε 3,60 το 2017, οι επιδόσεις όμως αυτές, αν και βελτιώνονται με το πέρασμα του χρόνου, παραμένουν σταθερά οι χειρότερες στην Ε.Ε. των «28» και
- 4) Βελτιώθηκε και ο δείκτης που αφορά την κοινωνική διάσταση της οικογενειακής πολιτικής που εφαρμόζεται, από 3 που ήταν το 2008 σε 4 το 2014 και σε 5 το 2017. Παρατηρείται και σε αυτή την περίπτωση μια διαχρονική βελτίωση, αλλά με πολύ χαμηλές επιδόσεις. Τα αντίστοιχα νούμερα για τις πρώτες χώρες της λίστας είναι δεκάρια (10) και εννιάρια (9).

(<https://freesunday.gr/apopseis/item/15822-h-ellada-stathera-prwtathlhtria-stis-koinwnikes-anisothtes>)

Σύμφωνα με στοιχεία από τη EUROSTAT η ανισότητα και συγκεκριμένα η κοινωνική ανισότητα στην Ελλάδα έχει υψηλά ποσοστά. Σύμφωνα με όσα δημοσιεύτηκαν στην έκθεση αυτή η χώρα μας η διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι αρκετά έντονος με τις γυναίκες να βιώνουν έντονα την κοινωνική ανισότητα. Οι αμοιβές τους και οι καθημερινές τους δραστηριότητες για παράδειγμα διαφέρουν σημαντικά από τις ανάλογες των αντρών. Μόνο ένα (1) στα τέσσερα (4) ανώτερα διευθυντικά στελέχη είναι γυναίκες δηλαδή 25%, ενώ ο μέσος όρος στην ΕΕ είναι 33%. Επίσης στην Ελλάδα παρατηρούνται οι μεγαλύτερες διαφορές ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ των ποσοστών των δύο φύλων που έχουν την καθημερινή φροντίδα των παιδιών. Το ποσοστό των γυναικών αγγίζει το 95% και των αντρών το 53%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για την υπόλοιπη Ευρώπη είναι 92% για τις γυναίκες και 68% για τους άνδρες. Το ίδιο ισχύει και για τις οικιακές εργασίες και το καθημερινό μαγείρεμα, με ποσοστά 85% για τις γυναίκες έναντι 16% για τους άντρες. (<https://www.aftodioikisi.gr/koinonia/eurostat-sta-ipsi-anisotita-ton-dio-filon-stin-ellada/>)

Η αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων δεν συμβαίνει μόνο τα τελευταία χρόνια. Πάντα υπήρχε κοινωνική ανισότητα στη χώρα αλλά τα χρόνια της κρίσης αυτή εντάθηκε και αυξήθηκε δραματικά. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω τα ποσοστά της κοινωνικής ανισότητας τα τελευταία σχεδόν επτά (7) χρόνια έχουν αυξηθεί σε ανησυχητικό βαθμό. Άλλο ένα άρθρο που επιβεβαιώνει τη δύσκολη αυτή κατάσταση είναι από την ηλεκτρονική έκδοση του “CNN Greece” που αναφέρει πως, σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσίευσε η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) για το 2015, μεγάλο μέρος του ελληνικού λαού αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα στέρησης βασικών αγαθών και υπηρεσιών. Αδυνατεί να καλύψει τα έξοδά του και να συμπεριλαμβάνει στη εβδομαδιαία του διατροφή του τροφές όπως κρέας, ψάρι ή κοτόπουλο. Αρκετοί είναι αυτοί που δεν μπορούν να έχουν θέρμανση κατά τους χειμερινούς μήνες. Ενδεικτικά το 47,5% των φτωχών νοικοκυριών δηλώνει ότι στερείται διατροφής που περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των μη φτωχών νοικοκυριών εκτιμάται σε 1,8%. Το ποσοστό των νοικοκυριών που δηλώνουν οικονομική αδυναμία να έχουν ικανοποιητική θέρμανση το χειμώνα ανέρχεται σε 29,2%, ενώ είναι 50,8% για τα φτωχά νοικοκυριά και 23,7% για τα μη φτωχά νοικοκυριά. Το 87,2% των φτωχών νοικοκυριών και το 44,5% των μη φτωχών δηλώνει οικονομική δυσκολία να αντιμετωπίσει έκτακτες αλλά αναγκαίες δαπάνες. Το 52,4% των νοικοκυριών που έχουν λάβει καταναλωτικό δάνειο για αγορά αγαθών και υπηρεσιών δηλώνει ότι δυσκολεύεται πάρα πολύ στην αποπληρωμή του. Όσο αφορά την οικονομική ανισότητα, τα άτομα ηλικίας από 65 ετών και άνω είχαν ποσοστό περίπου 4,1% το 2014. Τα άτομα κάτω των 65 ετών είχαν 7,4%. (<https://www.cnn.gr/oikonomia/story/36738/sta-ypsi-ftoxeia-peina-kai-anisotita>)

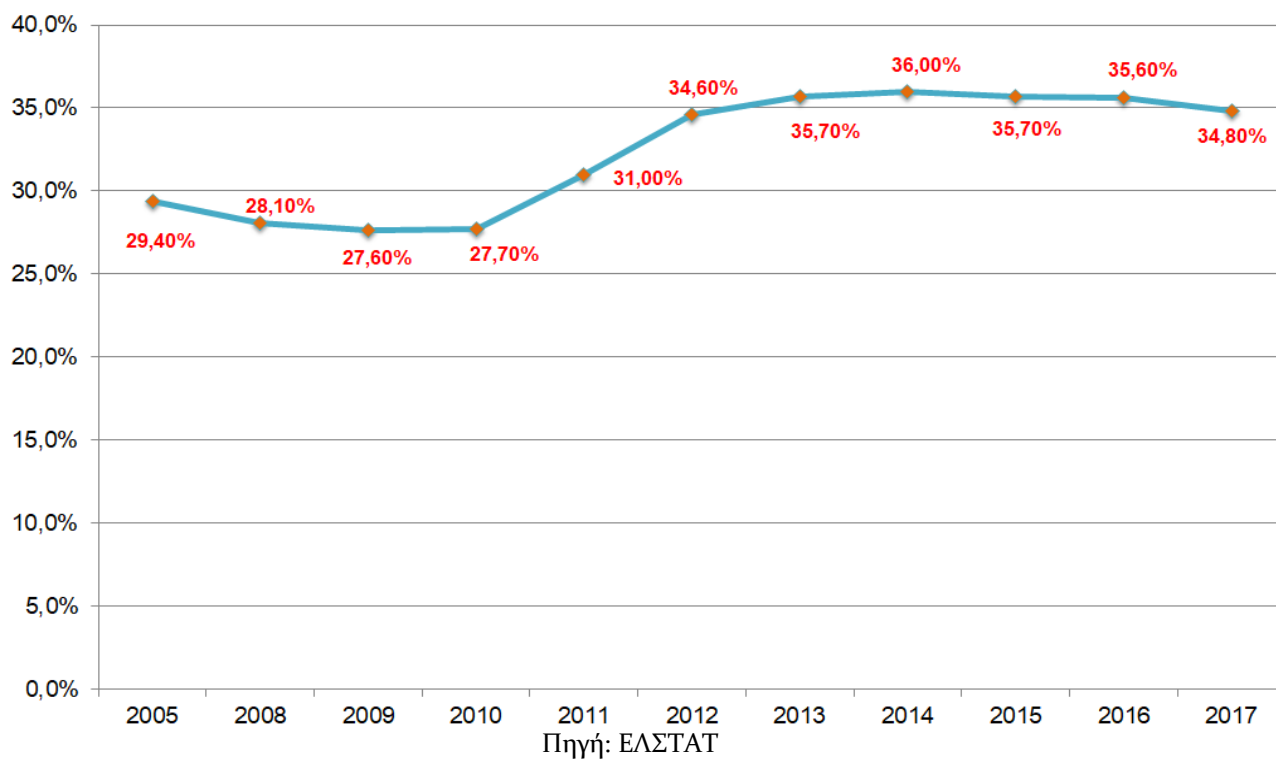
Τέλος ο καθηγητής Μάνθος Ντελής, ο οποίος είναι καθηγητής στο Montpellier Business School, σε ένα έρευνά του αναλύει και ερμηνεύει τις κοινωνικές ανισότητες και κυρίως τις οικονομικές ανισότητες της Ελλάδας τα χρόνια πριν την κρίση και κατά τη διάρκεια αυτής. Όπως αναφέρει ο καθηγητής στην Ελλάδα τα χρόνια πριν την κρίση οι κοινωνικές ανισότητες από το 1980 και μετά μέχρι το 2009 που ξέσπασε η κρίση υπήρχε μείωση των ποσοστών τους. Επισημαίνει όμως πως η αύξηση των ποσοστών είναι μικρότερη από όσο είχε εκτιμηθεί αρχικά, κάτι που είναι αρκετά ενδιαφέρον λόγω του μεγέθους και τις συνθήκες τις οικονομικής κρίσης που βίωσε και βιώνει η χώρας μας. Το μεγαλύτερο πλήγμα το βίωσε η μεσαία τάξη της χώρας με τους άντρες και τις γυναίκες να έχουν σχεδόν τα ίδια ποσοστά κινδύνου κοινωνικής ανισότητας. Αυτό που υπογραμμίζει είναι πως αξιοσημείωτα είναι τα συμπεράσματα που προκύπτουν ανά ηλικιακή ομάδα. Χαρακτηριστικό είναι πως η μόνη ηλικιακή ομάδα που δεν έχει αύξηση των ποσοστών της είναι τα άτομα άνω των 55 ετών, δηλαδή οι συνταξιούχοι. Αντίθετα μεγάλη αύξηση έχουν τα ανάλογα ποσοστά για τις παραγωγικές ηλικιακές ομάδες και οι νέοι μεταξύ των ηλικιών 16 έως 24 ετών. Τέλος κάνει μια μικρή αναφορά στην εισοδηματική ανισότητα

αναφέροντας πως: «Πολλοί συνδέουν την αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας με την απελευθέρωση των αγορών και τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας που συντελέστηκε στις προηγμένες οικονομικά χώρες την ίδια περίοδο [...]». Όμως σε αυτό τον ισχυρισμό αντιλέγει λέγοντας πως: «[...] όχι μόνο δεν συμβάλλει στην αύξηση της οικονομικής ανισότητας, αλλά αποτελεί και σημαντικό τρόπο αντιμετώπισής της [...]». Αναφέρει πως οι δύο (2) βασικοί παράγοντες που επηρέασαν την εισοδηματική ανισότητα είναι η εκπαιδευτική εξειδίκευση και η έλλειψη επενδυτικών κεφαλαίων. (<https://www.dianeosis.org/2017/12/oikonomiki-anisotita-stin-ellada-tis-krisis-kai-tropoi-antimetopisi/>)

Παρακάτω θα παρατεθούν ορισμένα διαγράμματα τα οποία αφορούν τον κοινωνικό αποκλεισμό στη χώρα μας.

Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και φτώχειας για τα έτος 2005 και από το έτος 2008 έως το 2017.

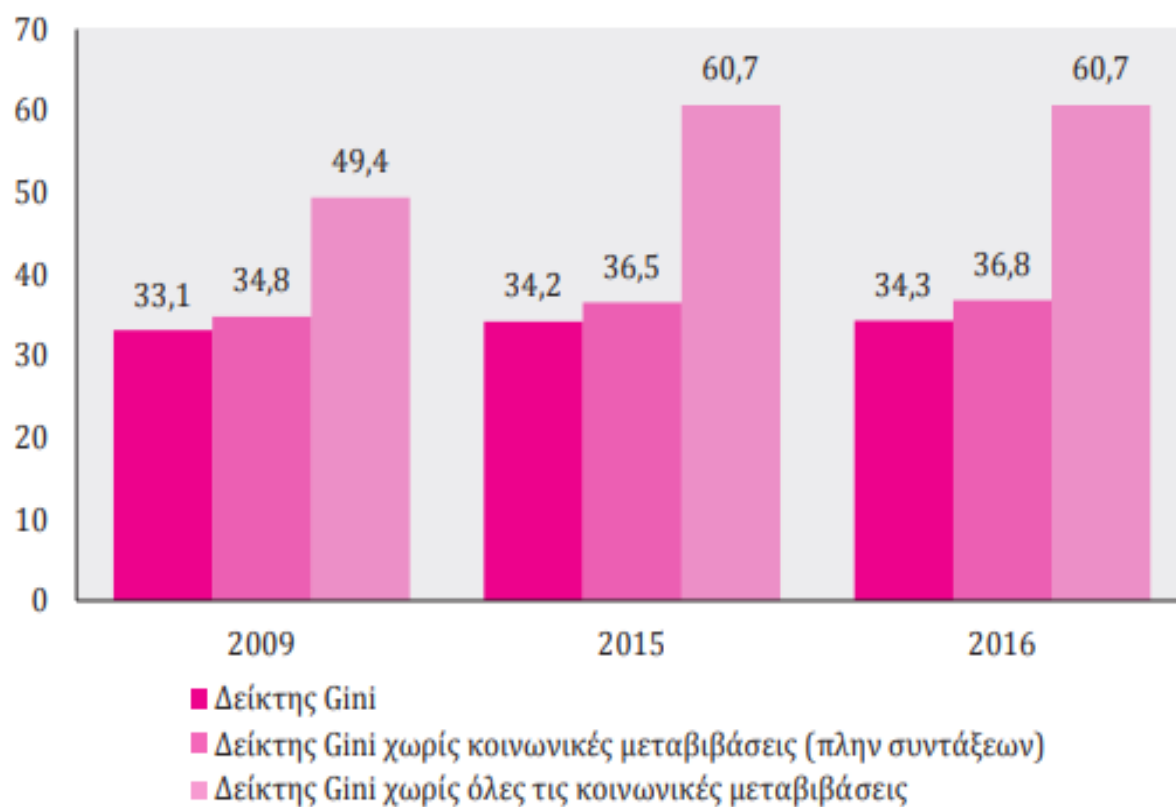
Πίνακες απεικόνισης του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού ανά ηλικιακές ομάδες, φύλο και υπηκοότητα για το έτος 2017.

ΗΛΙΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ
Σύνολο	34,80%	35,70%	33,90%
0-17	36,20%	-	-
18-64	35,60%	39,50%	37,70%
65+	22,80%	25,10%	19,90%

ΗΛΙΚΙΑ	ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
18-64	Ημεδαποί	36,5
	Αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα	62,9
	Αλλοδαποί χωρών Ε.Ε. των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	53,3
	Αλλοδαποί εκτός χωρών Ε.Ε. των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	64,3
18+	Ημεδαποί	32,7
	Αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα	62,4
	Αλλοδαποί χωρών Ε.Ε. των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	48,2
	Αλλοδαποί εκτός χωρών Ε.Ε. των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	64,6

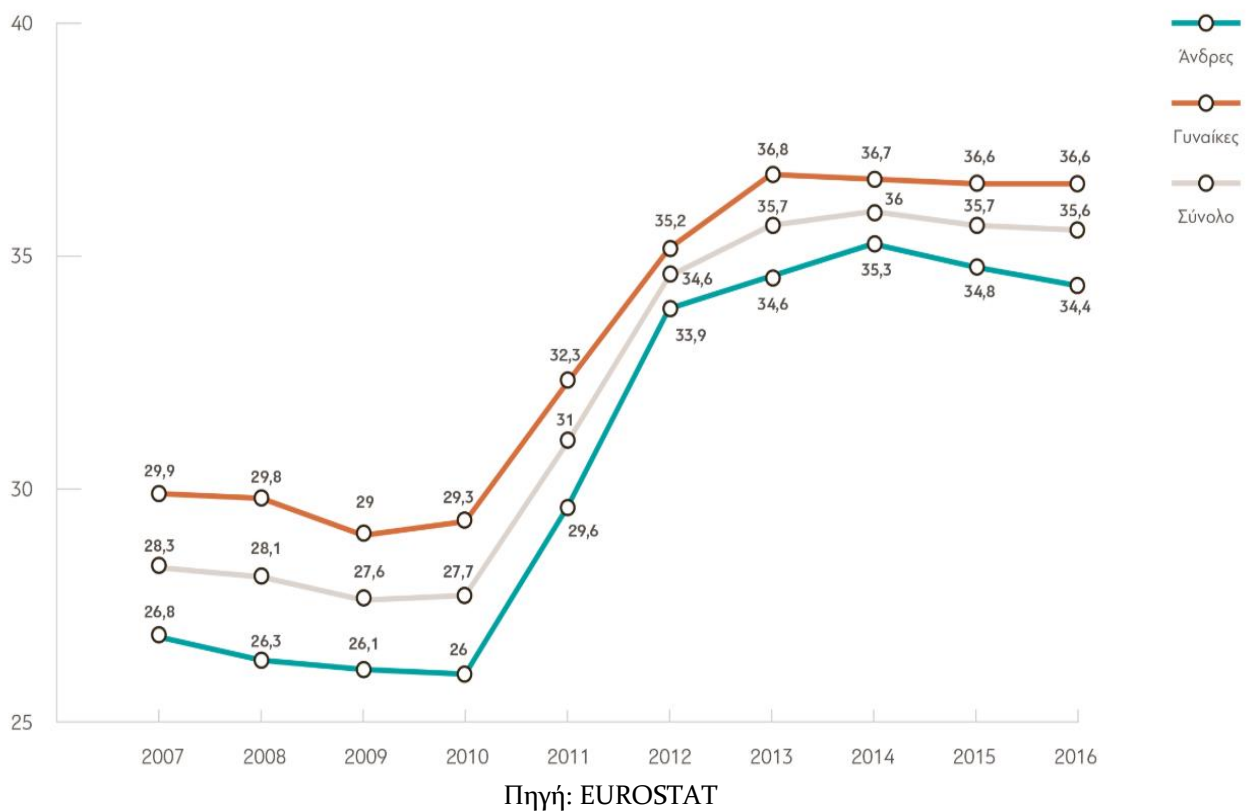
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα απεικόνισης του δείκτη GINI για τα έτη 2009, 2015 και 2016.

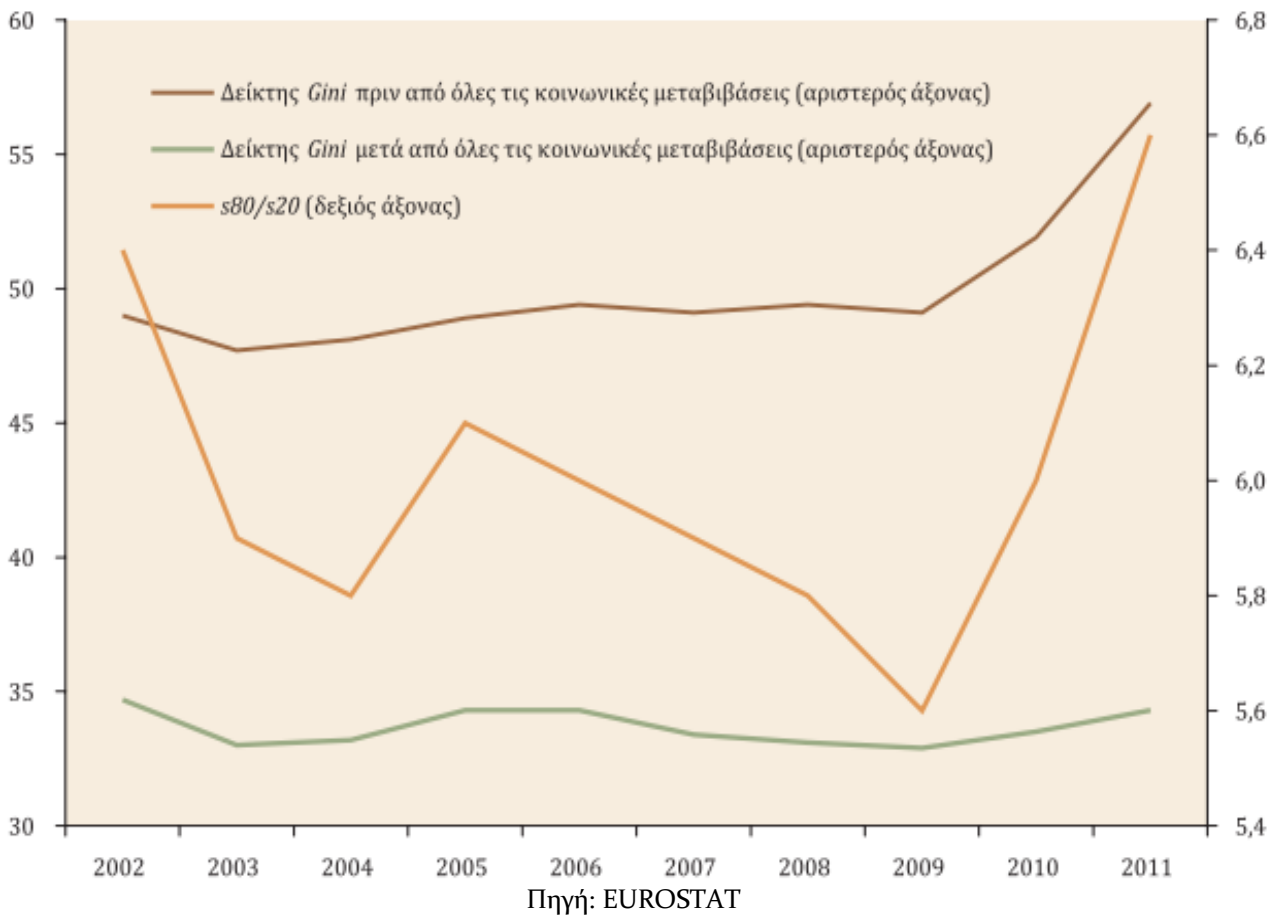

Πηγή: EUROSTAT

Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού ανά φύλο και συνολικά από το 2007 έως το 2016.

Διάγραμμα απεικόνισης του δείκτη GINI πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις από το 2002 έως το 2011.

Κεφάλαιο 4^ο:

Φτώχεια και Κοινωνική Ανισότητα στην Αθήνα

Ο Αριστοτέλης είχε πει πως: «Δεν υπάρχει τίποτε πιο άνισο από την ίση μεταχείριση των άνισων».

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής θα γίνει αναφορά σε δεδομένα, στοιχεία και ποσοστά που αφορούν τη φτώχεια αλλά και την κοινωνική ανισότητα που βιώνουν οι πολίτες της πρωτεύουσας της χώρας μας, της Αθήνας. Θα μπορούσε να πει κάποιος πως τα ποσοστά και τα στοιχεία που μπορεί να συλλεχθούν από μια έρευνα που πραγματοποιείται στην Αθήνα είναι σχεδόν αντιπροσωπευτικά για όλη τη χώρα. Πάντα όμως υπάρχουν εξαιρέσεις και διαφοροποιήσεις γιατί δεν είναι όλες οι συνθήκες και οι καταστάσεις ίδιες στην επικράτεια της χώρας.

Πριν προχωρήσουμε στα υποκεφάλαια του παρόντος και αναφερθούμε στα φαινόμενα της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας και πως αυτά διαμορφώνονται και επηρεάζουν τους πολίτες της πρωτεύουσας, θα γίνει μια μικρή αναφορά σε ορισμένες πληροφορίες για αυτήν.

Από το 1834 και έπειτα η Αθήνα είναι η πρωτεύουσα της Ελλάδας. Είναι μία εκ των αρχαιότερων πόλεων όχι μόνο της Ελλάδας και της Ευρώπης αλλά και του κόσμου καθώς ιστορικές καταγραφές την αναφέρουν έως το 3200 π.Χ.. Ευρέως αναφέρεται ως η γενέτειρα της δημοκρατίας και χαρακτηρίζεται σε συνδυασμό με το σύνολο της χώρας ως το «λίκνο του δυτικού πολιτισμού». Σήμερα η πόλη των Αθηνών μαζί με τον Πειραιά έχουν πληθυσμό που αγγίζει τα τρία εκατομμύρια διακόσιες χιλιάδες (3.200.000) κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή που διεξήχθη το 2011. Η Αθήνα και ο Πειραιάς αποτελούν τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της Αττικής. Υπάρχουν όμως διάσπαρτες μικρότερες πόλεις και περιοχές γύρω από αυτά με μεγάλο επίσης αριθμό κατοίκων όπως για παράδειγμα η Ελευσίνα, τα Μέγαρα και η Αρτέμιδα στην Ανατολική Αττική, οι οποίες έχουν στενές οικονομικές σχέσεις με τις δύο μεγάλες πόλεις. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, η Ευρύτερη Αστική Περιοχή της Αθήνας βρισκόταν στην έβδομη (7) θέση με τις πολυπληθέστερες πόλεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σε όλη την έκταση της πόλης των Αθηνών μπορεί κανείς να διακρίνει τα απομεινάρια της κλασικής εποχής και πως αυτά δεσπόζουν και διατηρούνται ακόμα και σήμερα. Γνωστότερο όλων η Ακρόπολη με τον Παρθενώνα να δεσπόζει σε αυτή. Θεωρείται ένα από τα πιο εμβληματικά μνημεία του αρχαίου Δυτικού πολιτισμού. Στην πόλη επίσης διατηρούνται μνημεία Ρωμαϊκής

και Βυζαντινής εποχής καθώς και μικρός αριθμός Οθωμανικών μνημείων. Επίσης η UNESCO έχει εντάξει στα μνημεία παγκόσμια κληρονομιάς την Ακρόπολη και τη Μεσαιωνική Μονή Δαφνίου που βρίσκονται εντός της πόλης. Ακόμα και τα κρατικά κτίρια που βρίσκονται στο κέντρο της πόλης είναι αξιοσημείωτα και άξια θαυμασμού καθώς αποτελούν αριστουργήματα αρχιτεκτονικής σημασίας. Τέλος σημαντικό είναι να αναφερθεί πως η Αθήνα φιλοξένησε τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες το 1896 και η χώρα μας θεωρείτε η μητέρα αυτών και για αυτό το λόγο η ολυμπιακή φλόγα ανάβει και ξεκινά το ταξίδι της από την Αρχαία Ολυμπία.

4.1 Η φτώχεια στην Αθήνα

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, που έγινε αναφορά για τις δύσκολες καταστάσεις που βιώνει η χώρα μας τα χρόνια της κρίσης και των μνημονίων, κάτι ανάλογο θα γίνει και σε αυτό αλλά με έμφαση και πιο λεπτομερή αναφορά στην πρωτεύουσα της χώρας, την Αθήνα. Αν κοιτάξει κανείς τα ποσοστά και τα στοιχεία που δημοσιεύονται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή για τα επίπεδα της φτώχειας, τα ποσοστά της ακραίας φτώχειας και το ποσοστό του πληθυσμού της πρωτεύουσας που βρίσκονται κοντά στο όριο της φτώχειας θα παρατηρήσεις πως αυτά μπορούν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά και ότι αντικατοπτρίζουν τη συνολική εικόνα της χώρας. Λόγω του μεγάλου αριθμού πολιτών που κατοικεί στην Αθήνα, αλλά και γενικότερα στο νομό Αττικής, σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας, με την αναλογία αυτή να είναι σχεδόν ένα (1) προς τρία (3) θα μπορούσαμε να πούμε πως μόνο τα ποσοστά της Αθήνας μπορούν να είναι αντιπροσωπευτικά για το σύνολο της χώρας. Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι σωστό και δυνατόν να θεωρηθεί καθώς δεν υπάρχουν σε όλη την επικράτεια της Ελλάδας οι ίδιες συνθήκες και μέσα διαβίωσης καθώς και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τα ποσοστά του φαινομένου της φτώχειας (Κωστάκη, Παπαθεοδώρου, Καππή, Μπαλοϋρδος, 1995).

Ιστορικά ακόμα και από το μακρινό 1970, την περίοδο που η χώρα πέρασε μια περίοδο κρίσης, τα ποσοστά της φτώχειας ήταν αρκετά υψηλά. Ακόμα και το σύνολο της Ευρώπης εκείνη την περίοδο ο αριθμός των πολιτών που ζούσε υπό συνθήκες φτώχειας άγγιζε τα τριάντα (30) εκατομμύρια. Τα μεγάλα αυτά νούμερα οδήγησαν τις τότε χώρες-μέλη της Ε.Ο.Κ. να αναπτύξουν πολιτικές για την καταπολέμηση της φτώχειας και τη δυνατότητα ανάπτυξης κατάλληλων κρατικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπισή της. Το 1981 καταρτίζεται το πρώτο Ενιαίο Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την καταπολέμηση της φτώχειας με βασικό κομμάτι της προσπάθειας αυτής αφορούσε την ανάπτυξη μιας κοινής μεθοδολογίας για τον προσδιορισμό των ορίων της φτώχειας με βάση κάποιων εισοδηματικών κριτηρίων, σύμφωνα με τα οποία όσοι βρίσκονται κάτω από αυτά τα όρια θεωρούνται φτωχοί και τυγχάνουν της

ανάλογης κοινωνικής πολιτικής. Στη χώρα μας Ελλάδα η προσπάθεια αυτή ξεκίνησε το 1984 με τις πρώτες εκτιμήσεις, σύμφωνα με στοιχεία από οικογενειακούς προϋπολογισμούς, έδειξαν ότι το 25% των νοικοκυριών ζούσε σε συνθήκες φτώχειας (Κωστάκη, Παπαθεοδώρου, Καππή, Μπαλοϋρδος, 1995).

Όσο αφορά την πρωτεύουσα, μεγάλο είναι το πρόβλημα με τα ποσοστά φτώχειας που αντιμετώπισε. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής τα μεγαλύτερα προβλήματα αντιμετωπίζουν τα νοικοκυριά με τέσσερα (4) ή περισσότερα μέλη, εν συνεχεία είναι τα νοικοκυριά με ένα μέλος και στην τρίτη (3) θέση είναι τα νοικοκυριά με τρία μέλη. Αναφορά γίνεται και σε διάφορες περιοχές της Αθήνας. Στην περιοχή, όπως αναφέρεται μέσα στην έρευνα Αθήνα Ι, η οποία περιλαμβάνει τις περιοχές του Δήμου Αθηναίων Νέου Κόσμου, Παγκράτι, Χίλτον, Αμπελοκήπους, Κολωνάκι, Νεάπολη, Εξάρχεια, Γκύζη, Πεδίο Άρεως, Κυψέλη και Πολύγωνο, παρατηρείτε υψηλό μέσο εισόδημα το ποσοστό φτώχειας είναι χαμηλός, μόλις 9,1%. Από την άλλη πλευρά η δυτική περιοχή που έχει χαμηλότερο μέσο εισόδημα έχει το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας με 23,2%. Επίσης η βόρεια περιοχή σε σύγκριση με τη νότια περιοχή διαθέτει χαμηλότερο ποσοστό φτώχειας παρόλο που το μέσο εισόδημά της είναι χαμηλότερο. Το ποσοστό φτώχειας όμως δείχνει να εξαρτάται και από τη διανομή του εισοδήματος ανάμεσα στα νοικοκυριά κάθε περιοχής. Ρόλο σημαντικό στις μετρήσεις των ποσοστών φτώχειας έχει και ο τρόπος που γίνεται η μέτρηση αλλά με τα μέσα σύγκρισης μεταξύ των περιοχών της πρωτεύουσας. Οι ηλικίες που αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα φτώχειας είναι η ηλικιακή ομάδα 35-44, ακολουθεί τα άτομα έως 24 ετών και 65 ετών και άνω. Τα χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας έχουν τα άτομα μεταξύ των ηλικιών 55 έως 64. Τα υψηλά ποσοστά φτώχειας για τα άτομα ηλικιών 35-44 μπορεί να θεωρηθεί πως οφείλεται στο ότι αυτή είναι η πιο παραγωγική ηλικιακή κατηγορία και διαθέτει υψηλότερο μέσο εισόδημα. Τα ποσοστά φτώχειας σε συνδυασμό με την εκπαίδευση για την Αθήνα διαμορφώνονται ως εξής, τα νοικοκυριά που ο υπεύθυνός τους είναι απόφοιτος δημοτικού έχουν ποσοστό φτώχειας 28%, τα ανάλογα ποσοστά για αποφοίτους γυμνασίου, λυκείου, ανώτερης, ανώτατης αλλά και μη ολοκλήρωσης του δημοτικού έχουν τα αντίστοιχα ποσοστά 19%, 11%, 13%, 1% και 27%. Παρατηρούμε ότι έχουμε περισσότερα φτωχά νοικοκυριά με αρχηγούς των οποίων το επίπεδο εκπαίδευσης είναι χαμηλό. Η μελέτη του φαινομένου της φτώχειας με βάση τις επαγγελματικές κατηγορίες έχει δείξει ότι:

- (α) Υπάρχει ανισοδιανομή εισοδημάτων μεταξύ των επαγγελματικών κατηγοριών και
- (β) Υπάρχουν διαφοροποιήσεις στις καταναλωτικές πρακτικές και γενικότερα στην κοινωνική συμπεριφορά ανάλογα με την επαγγελματική ταυτότητα που κατέχουν τα άτομα.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχεια έχουν οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι, οι εργατές υπηρεσιών και οι εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών με ποσοστά 50%,

32% και 23% αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά τα χαμηλότερα ποσοστά τα έχουν οι εργαζόμενοι ως επιστήμονες, υπάλληλοι γραφείου και οι εργάτες βιομηχανιών με ποσοστά 4%, 10% και 11% αντίστοιχα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί πως πρέπει για να ερμηνευθούν σωστά αυτά τα ποσοστά είναι απαραίτητο να υπάρχουν συμπληρωματικά στοιχεία για το νοικοκυριό, όπως για παράδειγμα ο αριθμός των ατόμων με εισόδημα για κάθε επαγγελματική κατηγορία ή το μέσο εισόδημα του νοικοκυριού. Και αυτό διότι η σχέση επαγγέλματος και φτώχειας είναι πολύπλοκη λόγω της έντονης επίδρασης χαρακτηριστικών και παραγόντων που αλληλοεπηρεάζονται (Κωστάκη, Παπαθεοδώρου, Καππή, Μπαλοϋρδος, 1995).

Καθ' όλη τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών η Αθήνα αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα σε διάφορους τομείς, όπως για παράδειγμα φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας. Τα προβλήματα αυτά δεν έχουν την ίδια ένταση όλα αυτά τα χρόνια. Μεγάλα προβλήματα παρατηρήθηκαν κατά τη διάρκεια των χρόνων της κρίσης με τα ποσοστά της φτώχειας, αλλά και της κοινωνικής ανισότητας και των άλλων προβλημάτων της πόλης, να εκτοξεύονται και να αγγίζουν απαγορευτικά ποσοστά. Παρά τις προσπάθειες που γίνονται από διάφορες πλευρές για την καταπολέμηση και των προβλημάτων η κατάσταση έχει βελτιωθεί σε μικρό βαθμό. Όμως το ενθαρρυντικό είναι πως υπάρχει σταθερή βελτίωση και μείωση των ποσοστών.

Η πρωτεύουσα της χώρας τις τελευταίες δεκαετίες συγκαταλέγεται στις μητροπόλεις οι οποίες αδυνατούν να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας και να απορροφήσουν το εργατικό δυναμικό τους. Η Αθήνα έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των μητροπόλεων της Ευρώπης και έναν από τους χαμηλότερους δείκτες παραγωγικότητας (ESPON, 2014). Σύμφωνα με μελέτες και έρευνες που γίνονται κατά καιρούς αλλά και μέσα από τις δημοσιεύσεις που πραγματοποιεί η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) το ποσοστό του άνεργου πληθυσμού που ζει υπό συνθήκες φτώχειας αγγίζει το 59%. Ενώ το ποσοστό για το σύνολο του πληθυσμού της πόλης που ζει υπό συνθήκες φτώχειας είναι 38%. Το μεγαλύτερο πρόβλημα και το πιο θλιβερό το αντιμετωπίζουν τα παιδιά. Οι οικογένειες με παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα και ζουν είτε υπό συνθήκες φτώχειας είτε κοντά στο όριο της φτώχειας ήταν αρκετά υψηλό μέχρι το 2012. Τα επόμενα χρόνια παρατηρείτε μια μικρή μείωση του ποσοστού.

Τα χρόνια της κρίσης και των μνημονίων δόθηκαν στην Ελλάδα μεγάλα ποσά για τη διάσωσή της. Παρ' όλα αυτά τα ποσοστά της φτώχειας και οι συνθήκες διαβίωσης στους πολίτες που βρίσκονται κοντά στο όριο της φτώχειας δεν έχουν βελτιωθεί. Από την ημέρα που ξέσπασε η κρίση τα ποσοστά φτώχειας, σε συνδυασμό και με τους άλλους παράγοντες που τα επηρεάζουν, άρχισαν να αυξάνονται και να φτάνουν σε επίπεδα ρεκόρ με την κατάσταση στην Αθήνα να είναι ακόμα πιο δύσκολη από ότι θα μπορούσε να είναι. Με τη γραμμή τη φτώχεια να βρίσκεται στα περίπου πεντακόσια (500) ευρώ το μήνα πολλοί είναι

οι Αθηναίοι πολίτες που βρίσκονται κοντά καθώς η μη εύρεση εργασία ή ακόμα και η μαύρη εργασία, με τη μη σωστή καταβολή των δεδουλευμένων και άλλοι παράγοντες συμβάλουν σε αυτή την κατάσταση. Τα δύσκολα αυτά χρόνια οι τιμές στην πρωτεύουσα σε όλους τους τομείς αυξάνονται και ορισμένα που παραμένουν σταθερά δεν μπορούν να καλυφθούν και να είναι προσιτές στους πολίτες της πόλης. Τα υψηλά ενοίκια στην πρωτεύουσα ακόμα και για μικρά διαμερίσματα κάνουν ακόμα πιο δύσκολη την κατάσταση και επιπροσθέτως οι Αθηναίοι πρέπει να είναι και τυπικοί με τις υπόλοιπες υποχρεώσεις τους όπως για παράδειγμα είναι οι διάφοροι λογαριασμοί και οι συναλλαγές τους με το Κράτος. Με όλα αυτά τα προβλήματα οι πολίτες προσπαθούν να βγάλουν εις πέρας τις υποχρεώσεις τους και όσα μέσα διαθέτουν. Δεν τα καταφέρνουν όλοι όμως. Τα νοικοκυριά στην Αθήνα προσπαθούν να κάνουν μειώσεις και περικοπές από όπου μπορούν ώστε να ανταπεξέλθουν. Με το ποσοστό αυτών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες να είναι κοντά στο 40%.

(<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/greece-poverty-bailout-debt-depression-photographs-images-athens-economy-food-life-a7593356.html>)

Οι διεθνείς οργανισμοί, όπως για παράδειγμα ο ΟΟΣΑ, κάλεσαν την κυβέρνηση της χώρας να δώσει προτεραιότητα στην αντιμετώπιση της φτώχειας. Με τα ποσοστά της ανεργίας να ξεπερνούν στην κορύφωση της κρίσης το 28% για την Αθήνα, κάτι το οποίο είναι και το υψηλότερο για ευρωπαϊκή πρωτεύουσα, δηλώνει για ακόμα μια φορά την κατάσταση που βιώνουν οι πολίτες της. Σχεδόν το 75% των νοικοκυριών υπέστησαν σημαντική μείωση των εσόδων τους καθ' όλα τα χρόνια της κρίσης. Το ένα τρίτο (1/3) αυτών έχει τουλάχιστον ένα άνεργο μέλος του. Ενώ το 40% έχει δηλώσει πως για να μπορέσει να ανταπεξέλθει σε άλλες υποχρεώσεις αναγκάστηκε να περιορίσει τις δαπάνες που έκανα για τη διατροφή του. Τα στοιχεία αυτά τα επιβεβαιώνει και ο Συνήγορος του Πολίτη και προσθέτει πως δεν είναι λίγοι οι πολίτες της Αθήνας που δυσκολεύονται να πληρώσουν τους λογαριασμούς κοινής ωφέλειας, όπως για παράδειγμα το ηλεκτρικό ρεύμα, ΔΕΗ, και το νερό, ΕΥΔΑΠ.

Σοβαρό πρόβλημα εκτός από τις παραγωγικές ηλικίες, τους εργαζομένους, αντιμετωπίζουν και οι συνταξιούχοι. Δεν είναι λίγοι αυτοί που έχουν δει το ποσό που λαμβάνουν να έχει μειωθεί έως και 50% σε σύγκριση με τα χρόνια πριν ξεσπάσει η κρίση. Πολλοί εκ αυτών δεν έχουν τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους και αναγκάζονται να διαμένουν με τα παιδιά τους τα οποία μπορεί και αυτά να μην εργάζονται. Επίσης μερικοί εξ αυτών για να μπορέσουν να καλύψουν τις διατροφικές τους ανάγκες απευθύνονται στα συστήματα που υπάρχουν σε διάφορα μέρη και περιοχές της Αθήνας. Σύμφωνα με τα όσα λένε οι συνταξιούχοι Αθηναίοι η κατάσταση αυτά τα χρόνια έχει χειροτερέψει και δεν βλέπουν προσπάθεια από κανέναν για να μπορέσει να βελτιωθεί και να επανέλθει και πάλι στα επίπεδα που ήταν προ κρίσης. Τα προβλήματα όμως που έχουν δημιουργηθεί από την αύξηση των ποσοστών της

φτώχειας μπορεί να γίνουν και εμφανή εκτός από τη μείωση εσόδων και αύξηση των αριθμών συσσιτίων στην Αθήνα και από τους άστεγους που συναντά κανείς σε διάφορα σημεία της πόλης.

(<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/greece-poverty-bailout-debt-depression-photographs-images-athens-economy-food-life-a7593356.html>)

Σύμφωνα με μια έκθεση του Ελληνικού Παρατηρητηρίου και μια έρευνα που πραγματοποίησε τον Μάρτιο του 2015 αναφέρει πως έλαβαν χώρα από είκοσι πέντε (25) οργανώσεις συνολικά εβδομήντα επτά (77) έργα άμεσης αντιμετώπισης αναγκών και προβλημάτων που αντιμετώπιζαν περισσότεροι από εκατόν είκοσι χιλιάδες (120.000) πολίτες της Αθήνας, οι οποίοι ζουν υπό συνθήκες φτώχειας και ακραίας φτώχειας και ορισμένοι από αυτούς δεν έχουν κάποιο κατάλυμα, στέγη, για να μένουν. Στην έρευνα αυτή συνέβαλαν και άλλες οργανώσεις εκτός του Ελληνικού Παρατηρητηρίου όπως για παράδειγμα το Ελληνικό Δίκτυο Καταπολέμησης της Φτώχειας και το Ελληνικό Δίκτυο Δικαιωμάτων Στέγασης. Το έγγραφο θέτει κάποιους στόχους, οι οποίοι είναι οι εξής:

- 1) Να προσφέρει μια γενική εικόνα για τις υπάρχουσες διατάξεις που αφορούν τους αστέγους της Αθήνας και
- 2) Να επισημάνει τις αλλαγές που έχουν γίνει στις κοινωνικές πολιτικές για τα άτομα που ζουν υπό συνθήκες φτώχειας και όσα ζουν χωρίς στέγη.

Σύμφωνα με τα ευρήματα από αυτή την έρευνα μπορούμε να συμπεράνουμε πως η άνοδος των ποσοστών της φτώχειας τα χρόνια αυτά ήταν σημαντική καθώς και ότι η άνοδος του αριθμού των αστέγων της Αθήνας υποδηλώνει την άνοδο των ποσοστών της αλλά και το ότι υπάρχει και ένα νέο είδος φτώχειας, αυτό της κρυμμένης, κατά την οποία όσοι βρίσκονται κοντά στο όριο της φτώχειας ή ζουν υπό συνθήκες φτώχειας δεν το δηλώνουν λόγω ντροπή για την κατάστασή τους και έτσι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες ώστε να μπορέσουν να καλύψουν τις απαιτούμενες ανάγκες τους. Υπολογίζεται πως τουλάχιστον τριακόσες πέντε χιλιάδες (305.000) Έλληνες πολίτες της Αθήνας αλλά και σχεδόν διακόσιες χιλιάδες (200.000) ξένοι υπήκοοι έχουν αντιμετωπίσει τους κινδύνους φτώχειας αλλά και κοινωνικό αποκλεισμό. Δεν είναι και λίγοι οι πολίτες της πρωτεύουσας που λόγω της κατάστασης που βιώνουν, φτώχεια, παραμένουν χωρίς στέγη (Αραπόγλου, Γκουνης, 2015).

Όλες οι μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα όλα αυτά τα χρόνια της κρίσης έχουν διαμορφωθεί με βάση τις απαιτήσεις και τις συμφωνίες που λήφθηκαν μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και των δανειστών μας. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις μαζί με το πρόγραμμα που διαμορφώνει το σύνολο της Ευρώπης για την Ευρώπη 2020 έχουν ως σκοπό να γίνει αντιμετώπιση της φτώχειας και των ακραίων μορφών της ώστε να μπορέσουν να πραγματοποιηθούν κοινωνικές επενδύσεις και κοινωνικές καινοτομίες. Το κύριο εργαλείο για να πραγματοποιηθεί αυτός ο

σκοπός είναι το Πακέτο Κοινωνικών Επενδύσεων. Το Πακέτο Κοινωνικών Επενδύσεων συγκεντρώνει μια σειρά χρηματοδοτήσεων και πρωτοβουλιών σε πολιτικές αλλά και ad-hoc απαντήσεων στο αυξανόμενο ποσοστό φτώχειας και στέρησης που παρατηρούνται στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλες αυτές οι αλλαγές και οι μεταρρυθμίσεις που γίνονται επηρεάζουν άμεσα τις καταστάσεις στην Ελλάδα. Για αυτό το λόγο η Ελληνική Κυβέρνηση προσπαθεί να επιταχύνει τις διαδικασίες μεταρρυθμίσεων που αφορούν κυρίως τη φτώχεια, και τους πολίτες που βιώνουν σε συνθήκες φτώχειας, και την έλλειψη στέγασης. Προτεραιότητα έχει δοθεί στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Στις 29 Φεβρουαρίου του 2012 με το Νόμο 4052 θεσπίστηκαν οι νέες αρμοδιότητες του Υπουργείου Υγείας και του Υπουργείου Εργασίας για την εφαρμογή των προγραμμάτων που επέβαλε και χρηματοδότησε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Το άρθρο 29 του ίδιου Νόμου προσδιορίζει το ποιοι θεωρούνται άστεγοι κάτι το οποίο γίνεται πρώτη φορά σε ένα ελληνικό νομοθετικό έγγραφο.

Ο Νόμος αναφέρει:

«1. Αναγνωρίζονται οι άστεγοι ως ευπαθής κοινωνική ομάδα, στην οποία παρέχεται κοινωνική προστασία. Ως άστεγοι ορίζονται όλα τα άτομα που διαμένουν νόμιμα στη χώρα, τα οποία στερούνται πρόσβασης ή έχουν επισφαλή πρόσβαση σε επαρκή ιδιόκτητη, ενοικιαζόμενη ή παραχωρημένη κατοικία που πληροί τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές και διαθέτει τις βασικές υπηρεσίες ύδρευσης και ηλεκτροδότησης.

2. Στους αστέγους περιλαμβάνονται ιδίως αυτοί που διαβιούν στο δρόμο, σε ξενώνες, αυτοί που φιλοξενούνται από ανάγκη προσωρινά σε ιδρύματα ή άλλες κλειστές δομές, καθώς και αυτοί που διαβιούν σε ακατάλληλα καταλύματα.

3. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και του εκάστοτε συναρμόδιου Υπουργού που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ρυθμίζονται τα ειδικότερα θέματα εφαρμογής της παρούσας, ιδίως το περιεχόμενο, η έκταση και ο χρόνος παροχής κοινωνικής προστασίας, καθώς και η διαδικασία και οι φορείς υλοποίησης της καταγραφής των αστέγων.» (Νόμος 4052/2012 - Άρθρο 29)

Ο Νόμος 4052 έθεσε τα θεμέλια για τα επακόλουθα μέτρα για τους φτωχούς. Με τη συνεργασία των Υπουργείων Υγείας και Εργασίας προτάθηκαν μέτρα αντιμετώπισης των αναγκών των φτωχών πολιτών. Τους μήνες που ακολούθησαν το Υπουργείο Εργασίας συνέταξε ένα πρόγραμμα και την 1^η Σεπτεμβρίου 2014 εξέδωσε πρόσκληση υποβολής προτάσεων. Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος ήταν εννέα εκατομμύρια τετρακόσιες χιλιάδες (9.400.000) ευρώ και έχει σχεδιαστεί για να βοηθήσει οχτακόσια (800) άτομα για ένα (1) έτος, εκ των οποίων περίπου το 55% θα ήταν από την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Οι άμεσα ενδιαφερόμενοι ήταν οικογένειες και άτομα που διαμένουν σε μεταβατικό στάδιο, σε ξενώνες, νυχτερινά καταλύματα, χρήστες

υπηρεσιών Κέντρων Ημέρας, οικογένειες και άτομα που έχουν καταχωρηθεί ως άστεγοι, γυναίκες θύματα βίας και άλλοι. Το πρόγραμμα περιλάμβανε τη στέγαση και τη μερική κάλυψη λογαριασμών κοινής ωφέλειας ή άλλων δαπανών διαβίωσης (Αραπόγλου, Γκουνης, 2015). Παρόλο που το πρόγραμμα αυτό σχεδιάστηκε για άμεση εφαρμογή και αντιμετώπιση της φτώχειας και των επακόλουθων της υπήρχαν σοβαρά προβλήματα στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση του που το εμπόδισα να έχει τα προβλεπόμενα αποτελέσματα.

Με βάση το Ελληνικό Παρατηρητήριο σε όλη τη δύσκολη αυτή κατάσταση που βιώνουν οι Αθηναίοι πολίτες έχουν συμβάλει τα τελευταία χρόνια και ορισμένες Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις που προσπαθούν να βοηθήσουν όσου ζουν υπό συνθήκες φτώχειας. Οι πολίτες που δηλώνονται ως φτωχοί και έχουν χάσει την εργασία του λαμβάνουν κοινωνική βοήθεια, υγειονομική περίθαλψη και σε όπου απαιτείται παραχωρούνται καταλύματα. Πρέπει να τονιστεί αυτό οι επιπτώσεις, άμεσες ή έμμεσες, της κρίσης στον φτωχό πληθυσμό της πρωτεύουσας είναι αρκετά εμφανείς. Η φτώχεια επεκτείνεται και βαθαίνει με αποτέλεσμα τα ποσοστά ανεργίας στην Αθήνα να ανεβαίνουν. Ο αριθμός των πολιτών που παρατηρούν απώλειες στο εισόδημά τους αυξάνεται. Τα μέτρα λιτότητας και οι μεταρρυθμίσεις που γίνονται για την κοινωνική πολιτική δεν έχουν τα απαιτούμενα αποτελέσματα, αλλά δημιουργούν νέους κινδύνους και εμπόδια για τους φτωχούς πολίτες της πρωτεύουσας. Σε όλη αυτή τη δύσκολη κατάσταση και μη σωστή και αποτελεσματική αντιμετώπισή της συμβάλει και η έλλειψη δημόσιων πόρων και η αναποτελεσματικότητα εντός των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Έτσι το ρόλο των κρατικών υπηρεσιών στην Αθήνα παίρνουν ορισμένες ΜΚΟ. Μόνο στην Αθήνα εξυπηρετούν περίπου εκατόν δεκαπέντε χιλιάδες (115.000) πολίτες. Ο αριθμός αυτός αποκαλύπτει τη δραματική κατάσταση. Επισημαίνεται πως οι υπηρεσίες και οι βοήθειες που προσφέρονται από τον κρατικό οργανισμό και τους αρμόδιους φορείς είναι ελάχιστες και δεν φτάνουν ώστε να καλυφθούν όλες οι ανάγκες της πρωτεύουσας.

Ορισμένα από τα μέλη του Ελληνικού Δικτύου για την Καταπολέμηση της Φτώχειας αναφέρουν πως οι παροχές για τους ανέργους είναι αξιοσημείωτα χαμηλή, μόνο το 25% των ανέργων έλαβε παροχές το 2012. Εξέφρασαν επίσης τις επιφυλάξεις τους σχετικά με την ανακοίνωση της κυβέρνησης για την εισαγωγή ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος κάτι το οποίο δεν συνδέεται με έναν κατώτατο μισθό για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου (Αραπόγλου, Γκουνης, 2015).

Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας το φαινόμενο της φτώχειας είναι πολυδιάστατο και καταπατά τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα. Θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι το αποτέλεσμα της μη σωστής κατανομής και αναδιανομής των πόρων αλλά και των ευκαιριών που πρέπει να έχει ο καθένας

μας. Όσο αφορά την Αθήνα και την κατάσταση που επικρατεί έχουν γίνει αρκετές μελέτες και έρευνες ώστε να μπορέσουν να καταγραφεί το φαινόμενο. Μια από αυτές τις έρευνες, εκτός από αυτές που έχουν αναφερθεί παραπάνω, είναι και αυτή που διεξήχθη και αφορά τα εισοδήματα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών γίνεται φανερό πως τα ποσοστά φτώχειας, αλλά και αυτά μείωσης των εισοδημάτων έφτασαν σε ακραία επίπεδα κατά τα έτη 2012 και 2013. Η έρευνα αυτή δεν έθεσε ως πεδίο μελέτη της το σύνολο της Αθήνας, των προαστίων και των περιοχών που συμπεριλαμβάνονται σε αυτή, αλλά το Δήμο Αθηναίων. Ο κίνδυνος φτώχειας για τους δημότες του Δήμου Αθηναίων αγγίζει το 18,3% για τα έτη αυτά ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας στο σύνολό της ήταν 23,1%. Το ποσοστό ακραίας φτώχειας, με βάση το 40% του διαμέσου ισοδύναμου εισοδήματος, για τον Δήμο Αθηναίων ήταν 6,4%, με το αντίστοιχο της χώρας να ήταν 10,6%. Εάν όμως γίνει χρήση του 70% του διαμέσου ισοδύναμου εισοδήματος τα ποσοστά αλλάζουν τελείως και διαμορφώνονται ως εξής, Δήμος Αθηναίων 24,5% και σύνολο χώρας 30,4%. Σύμφωνα με αυτά τα ποσοστά γίνεται εμφανές πως η φτώχεια στην περίπτωση του Δήμου Αθηναίων βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας (Πετράκη, Υφαντόπουλος, 2015).

Όσο αφορά τις ομάδες υψηλού κινδύνου για τον Δήμο Αθηναίων παρατηρούμε πως το ποσοστό των παιδιών κάτω των 17 ετών που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας είναι 18,3%. Κάτι τέτοιο συμβαίνει διότι τα παιδιά αυτά είναι πολύ πιθανόν είτε να ζουν σε οικογένειες που ήδη βρίσκονται σε συνθήκες φτώχειας είτε το οικογενειακό εισόδημα είναι πολύ χαμηλό, δηλαδή τα μέλη της οικογένειας που εργάζονται αμείβονται ελάχιστα, είτε δεν εργάζονται, είτε δεν υπάρχει κάποια σταθερή εργασία, είτε ημιαπασχολούνται. Επίσης τα παιδιά αυτά που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας μπορεί να είναι μέλη πολυμελούς οικογένειας. Για το σύνολο της Ελλάδας το ένα τρίτο (1/3) των παιδιών βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας. Τα άτομα της ηλικιακής ομάδας 18-64 ετών έχουν ποσοστό φτώχειας 17,3%. Αυτή η ομάδα ατόμων είναι και αυτή που έχει και τα χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας καθώς είναι οι οικονομικά ενεργοί πολίτες. Όσο αφορά τα ποσοστά φτώχειας των ατόμων άνω των 65 ετών παρατηρούμε πως για το έτος 2012 ήταν 23,3% ενώ για το σύνολο της χώρας το αντίστοιχο για το 2010 ήταν 21,3% και το 2011 ήταν 23,6%. Παρατηρούμε πως τα ποσοστά αυτά είναι ιδιαίτερα υψηλά και σε σύγκριση με τις άλλες δύο (2) ηλικιακές ομάδες αλλά και τα ποσοστά για το Δήμο Αθηναίων αγγίζουν τα ποσοστά του συνόλου της χώρας. Να αναφερθεί πως τα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω είναι άτομο που λαμβάνουν κατά κύριο λόγο τη σύνταξή τους, η οποία τα χρόνια της κρίσης έχει υποστεί αρκετές μειώσεις. Επίσης το ποσό της σύνταξης του καθενός εξαρτάται και από το επάγγελμα που έκανε τα προηγούμενα χρόνια, διότι υπάρχουν συνταξιούχοι, οι οποίοι λάμβαναν ένα μεγάλο ποσό ως μισθό και όταν ήρθε ο καιρός για τη συνταξιοδότησή τους το ποσό αυτό παρέμεινε υψηλό σε σύγκριση με άλλους της ίδια ηλικιακής ομάδας

που όσο εργάζονταν ήταν χαμηλόμισθοι κάτι το οποίο αντανακλάται και στο ποσό της σύνταξης που λαμβάνουν (Πετράκη, Υφαντόπουλος, 2015).

Το φύλο των Αθηναίων πολιτών ακόμα και στις μέρες μας εξακολουθεί να είναι επιβαρυντικός παράγοντας για τα ποσοστά φτώχειας. Οι γυναίκες είναι αυτές που έχουν τα υψηλότερα ποσοστά σε σύγκριση με αυτά των ανδρών, όμως παρατηρούμε πως από το 2012 και μετά η διαφορά αυτή έχει μειωθεί. Στο Δήμο Αθηναίων παρατηρείται κάτι το παράδοξο. Όσα νοικοκυριά έχουν δηλώσει ως υπεύθυνο νοικοκυριού άντρα έχουν ποσοστό κινδύνου φτώχειας 20,4% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των νοικοκυριών με υπεύθυνο νοικοκυριού γυναίκα είναι 15,5%. Αυτό μπορούμε να πούμε πως συμβαίνει διότι οι γυναίκες που είναι μέλη ενός νοικοκυριού με υπεύθυνο νοικοκυριού άνδρας σε μεγάλο ποσοστό ξοδεύουν περισσότερο χρόνο παρέχοντας κάθε είδους φροντίδα, άμισθη τις περισσότερες φορές, σε παιδιά και ηλικιωμένους της οικογένειας. Επίσης εργάζονται λιγότερο ή ακόμα και ημιαπασχολούνται ώστε να μπορούν να παρέχουν βοήθεια σε εξαρτημένα μέλη της οικογένειάς τους. Ενώ αντίθετα στα νοικοκυριά με υπεύθυνη νοικοκυριού γυναίκα δεν συμβαίνει κάτι το ανάλογο. Παρ' όλα αυτά αν γίνει μια πιο λεπτομερή ανάλυση των ποσοστών φτώχειας ανά φύλο για την περιοχή μελέτης μας θα δούμε πως οι γυναίκες ηλικίας 65 ετών και άνω έχουν αρκετά μεγαλύτερο ποσοστό σε σύγκριση με τους άντρες της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας. Το ποσοστό των γυναικών είναι 18,2% ενώ των ανδρών 13,6%. Στις ηλικιακές ομάδες από 35 έως 44 ετών και από 45 έως 54 ετών ο κίνδυνος φτώχειας για τις γυναίκες είναι υψηλότερος. Αντίθετα μεγάλη διαφοροποίηση καταγράφεται στην ηλικιακή ομάδα από 55 έως 64 ετών, στην οποία ο κίνδυνος φτώχεια των ανδρών με ποσοστό 19,8% υπερέρχει κατά 8,7 ποσοστιαίες μονάδες του αντίστοιχου κινδύνου φτώχειας των γυναικών. Για αυτές τις διαφοροποιήσεις μπορούμε να πούμε πως είναι υπεύθυνοι οι ηλικιακές ομάδες αλλά και ο ορισμός υπευθύνου νοικοκυριού. Γενικότερα όμως οι γυναίκες είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες στον κίνδυνο φτώχειας στις περιπτώσεις των μονογονεϊκών οικογενειών σε σύγκριση με τα νοικοκυριά δύο (2) ενηλίκων (Μπαλούρδος και Πετράκη, 2012). Από την άλλη πλευρά όσο αφορά τα ποσοστά φτώχειας που παρατηρούμε για τα νοικοκυριά του Δήμου Αθηναίων για το έτος 2012 τα μονοπρόσωπα νοικοκυριά έχουν ποσοστό 24,3%, τα νοικοκυριά με δύο μέλη (2) 27,6% και τα νοικοκυριά με τρία (3) μέλη 20%. Τα νοικοκυριά με τέσσερα (4) μέλη έχουν ποσοστό 21,7% ενώ τα αντίστοιχα με πέντε (5) μέλη και άνω έχουν 6,4% (Πετράκη, Υφαντόπουλος, 2015).

Πολλοί πιστεύουν πως το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο συνδέεται και με τα ποσοστά φτώχειας. Δεν συμβαίνει πάντα αυτό. Ναι μεν ο κίνδυνος φτώχειας σε άτομα αλλά και νοικοκυριά, στα οποία ο υπεύθυνός τους δεν έχει ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση είναι υψηλός αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις ατόμων και νοικοκυριών, στα οποία ο υπεύθυνος έχει ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση να έχουν τα ίδια ποσοστά κινδύνου φτώχειας. Από την άλλη μικρότερα είναι τα

ποσοστά για τα νοικοκυριά που ο υπεύθυνός τους είναι πτυχιούχος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Χρυσάκης και Μπαλούρδος, 2005). Με βάση παλαιότερες έρευνες και μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί διαπιστώνεται πως το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο εμφανίζεται να έχει υψηλή συσχέτιση με τον κίνδυνο φτώχειας και ως εκ τούτου αναδεικνύεται ως ένας από τους πιο κλασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τα ποσοστά φτώχειας. Πολύ πιστεύουν πως η εκπαίδευση αποτελεί ένα δίκτυ ασφαλείας απέναντι στον κίνδυνο φτώχειας. Στο Δήμο Αθηναίων διαπιστώνεται πως ένα σχετικά χαμηλό ποσοστό, 3,4%, υπευθύνων νοικοκυριού δεν έχει τελειώσει το δημοτικό σχολείο, ενώ το 11,2% δηλώνει την ολοκλήρωσή του. Ο κίνδυνος φτώχειας για τα άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει το δημοτικό είναι αρκετά υψηλό με ποσοστά που αγγίζουν το 44%, ενώ τα άτομα που το έχουν ολοκληρώσει έχουν ποσοστό 30,3% και αυτοί που ολοκλήρωσαν και το γυμνάσιο έχουν 39,3%. Από εκεί και ύστερα ο κίνδυνος φτώχειας περιορίζεται δραστικά. Αυτό φανερώνεται και από τα παρακάτω στοιχεία. Για τα άτομα που τελείωσαν το λύκειο ο κίνδυνος φτώχειας ανέρχεται σε 20,3%, ενώ είναι 8,4% για τα άτομα που είναι πτυχιούχοι ΑΕΙ/ΤΕΙ τέλος 5,8% είναι το ποσοστό για τα άτομα που τελείωσαν κάποιο μεταπτυχιακό και για τα άτομα που ολοκλήρωσαν διδακτορικό είναι 11% (Πετράκη, Υφαντόπουλος, 2015).

Στο κομμάτι της απασχόλησης και του φαινομένου της φτώχειας παρατηρούμε πως στο Δήμο Αθηναίων οι δημότες του που εργάζονται έχουν μικρότερο ποσοστό σε σύγκριση με τους ανέργους και τους οικονομικά μη ενεργούς, 13,1% έναντι 42,2% και 20,7% αντίστοιχα. Υπάρχουν όμως και εργαζόμενοι οι οποίοι ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Ο κίνδυνος φτώχειας για τους εργαζομένους με μόνιμη ή αορίστου χρόνου απασχόληση ανέρχεται σε 9,1%, για τους εργαζομένους με σύμβαση ορισμένου χρόνου ή έργου σε 25,9% ενώ για τα άτομα με καμία σύμβαση εργασίας σε 21,2%. Χαμηλότερος είναι ο κίνδυνος φτώχειας για όσους έχουν σταθερή απασχόληση με ποσοστό 12,4%. Όσοι εργάζονται περιστασιακά ή σε εποχικές εργασίες έχουν ποσοστά 28,1% και 14,3% αντίστοιχα (Πετράκη, Υφαντόπουλος, 2015).

Η φτώχεια και η ανεργία έχουν αυξηθεί σημαντικά και πλήττουν άτομα που δεν έπλητταν στο παρελθόν. Η έρευνα αυτή που πραγματοποιήθηκε για το Δήμο Αθηναίων κάνει αναφορά και για την ποιότητα ζωής των νοικοκυριών και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Το 18,9% αυτών αναφέρει πως έχει μεγάλες οικονομικές δυσκολίες, το 24,5% ότι έχει οικονομικές δυσκολίες και το 37,7% έχει κάποιες οικονομικές δυσκολίες. Δεν είναι λίγα τα νοικοκυριά που ενώ ζουν υπό συνθήκες φτώχειας δηλώνουν πως τα βγάζουν πέρα αλλά με αρκετές στερήσεις και ζώντας σε ακραίες συνθήκες διαβίωσης. Με βάση έρευνες σε νοικοκυριά του Δήμου παρατηρούμε πως το 9,6% των φτωχών Αθηναίων πολιτών δεν μπορούν καλύψουν τα απαραίτητα για τη θέρμανσή τους. Το 25,5% των φτωχών νοικοκυριών και το 9,4% των μη φτωχών νοικοκυριών δεν διαθέτουν αυτοκίνητο, ενώ το 13,4% του φτωχού πληθυσμού και το 4% του μη

φτωχού δε διαθέτει υπολογιστή. Πάνω από 60% των φτωχών και των μη φτωχών που ζουν στην Αθήνα δηλώνουν ότι αναμένουν η οικονομική τους κατάσταση να χειροτερεύσει, δείχνοντας την απαισιόδοξη στάση τους για το εγγύς μέλλον.

Το 2013 σύμφωνα με στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα ο δήμαρχος Αθηνών, Γιώργος Καμίνης, περισσότεροι από είκοσι χιλιάδες (20.000) Αθηναίοι πολίτες στηρίζονται με διαφόρους τρόπους από τις δομές κοινωνικής αλληλεγγύης του δήμου. Αναλυτικότερα ο δήμαρχος Αθηναίων αναφέρει: «*Χίλιοι εξακόσιοι εξήντα επτά (1.667) σιτιζόμενοι, τετρακόσιοι ογδόντα (480) άστεγοι και επτακόσια εβδομήντα τέσσερα (774) νοικοκυριά υποστηρίζονται από το Κοινωνικό Παντοπωλείο.*». Σε ανάλογη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Κοινωνική Υπηρεσία του Κέντρου Υποδοχής και Αλληλεγγύης (ΚΥΑΔΑ) για το ποιο είναι το προφίλ των πολιτών που ζουν υπό συνθήκες φτώχειας αναφέρεται ότι το 77% των σιτιζόμενων δήλωσαν ότι είναι άνεργοι με το 76% εξ αυτών να δήλωσε ότι έχει μηδενικό εισόδημα. Από την άλλη πλευρά το 11% των άνεργων σιτιζόμενων αναφέρει πως έχει ένα ελάχιστο εισόδημα μέχρι τριακόσια είκοσι (320) ευρώ. Το 73% των Ελλήνων σιτιζόμενων δήλωσαν ότι είναι άνεργοι περίπου δύο (2) χρόνια (<http://www.cityofathens.gr/node/22768>).

Τον Απρίλιο του 2015 πραγματοποίησε ένα ρεπορτάζ για την Αθήνα με θέμα το νέο κύμα νεόπτωχων που έχει εμφανιστεί στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας τα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Το ρεπορτάζ αναφέρει πως ακόμα και τώρα στις δύσκολες αυτές καταστάσεις οι πολίτες της Αθήνας αλλά και της Ελλάδας συνολικά ντρέπονται να προσδιορίσουν και να χαρακτηριστούν ως φτωχοί και προσπαθούν να το κρύψουν. Δεν είναι λίγοι αυτοί που λόγω των προβλημάτων που αντιμετώπισαν και μπορεί ακόμα και σήμερα να αντιμετωπίζουν από τις πολιτικές λιτότητας που τους επιβλήθηκαν αναζητούν ένα πιάτο φαγητό στις «τράπεζες γευμάτων» και σε άλλα σημεία διανομής. Ένα τέτοιο σημείο για την πόλη των Αθηνών είναι στη Σοφοκλέους. Επίσης στο ίδιο ρεπορτάζ ο δημοσιογράφος αναφέρει πως η φτώχεια στην Αθήνα δεν κάνει εξαιρέσεις στο φύλο αλλά ούτε και στην ηλικία. Συνάντησε αρκετούς εθελοντές και όχι μόνο Έλληνες και Αθηναίους πολίτες αλλά πολίτες και ξένων χωρών που κάνουν προσπάθειες να βοηθήσουν όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα. Ειδική αναφορά γίνεται στα γεύματα βοήθειας που δίνονται στους πολίτες που ζουν υπό συνθήκες φτώχειας και δεν μπορούν να καλύψουν τα αναγκαία. Τέτοιους είδους γεύματα προσφέρονται στην Ομόνοια όπως αναφέρει.

(<https://www.iefimerida.gr/news/201309/faz-i-ntropali-ftoheia-tis-elladas-sokaristiko-reportaz-sto-kentro-tis-athinas>)

Το ρεπορτάζ συνεχίζει αναφέροντας πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων που ζουν υπό συνθήκες φτώχειας είναι άνεργοι αλλά υπάρχουν και άτομα που ενώ έχουν εργασία, αυτή είτε είναι προσωρινή είτε ο εργοδότης τους δεν του

πληρώνει για τις ώρες εργασίας τους. Το δημοσίευμα ολοκληρώνεται με μια αναφορά στον καθηγητή Οικονομικών και διευθυντή του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), ο οποίος παραθέτει τους τρεις (3) λόγους για τους οποίους υπάρχει ακόμα ένα είδους «μαξιλαράκι» για τις συνθήκες φτώχειας στην οποία ζουν οι πολίτες τα χρόνια της κρίσης. Οι λόγοι αυτοί είναι οι εξής:

- 1) Οι άνεργοι εργάζονται με «μαύρα» χρήματα και δεν πληρώνονται για όλες τις ώρες εργασίας τους,
- 2) Οι οικογένειες στηρίζουν τα αδύναμα μέλη τους, με όσους εργάζονται εντός της οικογένειας να προσπαθούν να καλύψουν τις ανάγκες όλων και τις υποχρεώσεις συντήρησης του σπιτιού και
- 3) Το φαινόμενο των ιδιόκτητων ακινήτων επιβαρύνει ακόμα πιο πολύ την κατάσταση καθώς η επιβολή φόρων για αυτά, όπως για παράδειγμα ο ΕΝΦΙΑ, δεν μπορεί να καλυφθεί μόνο από τα εισοδήματα του καθενός αλλά και οι αποταμιεύσεις που μπορεί να έχει κάποιος δεν επαρκούν και εξαντλούνται σε σύντομο χρονικό διάστημα.

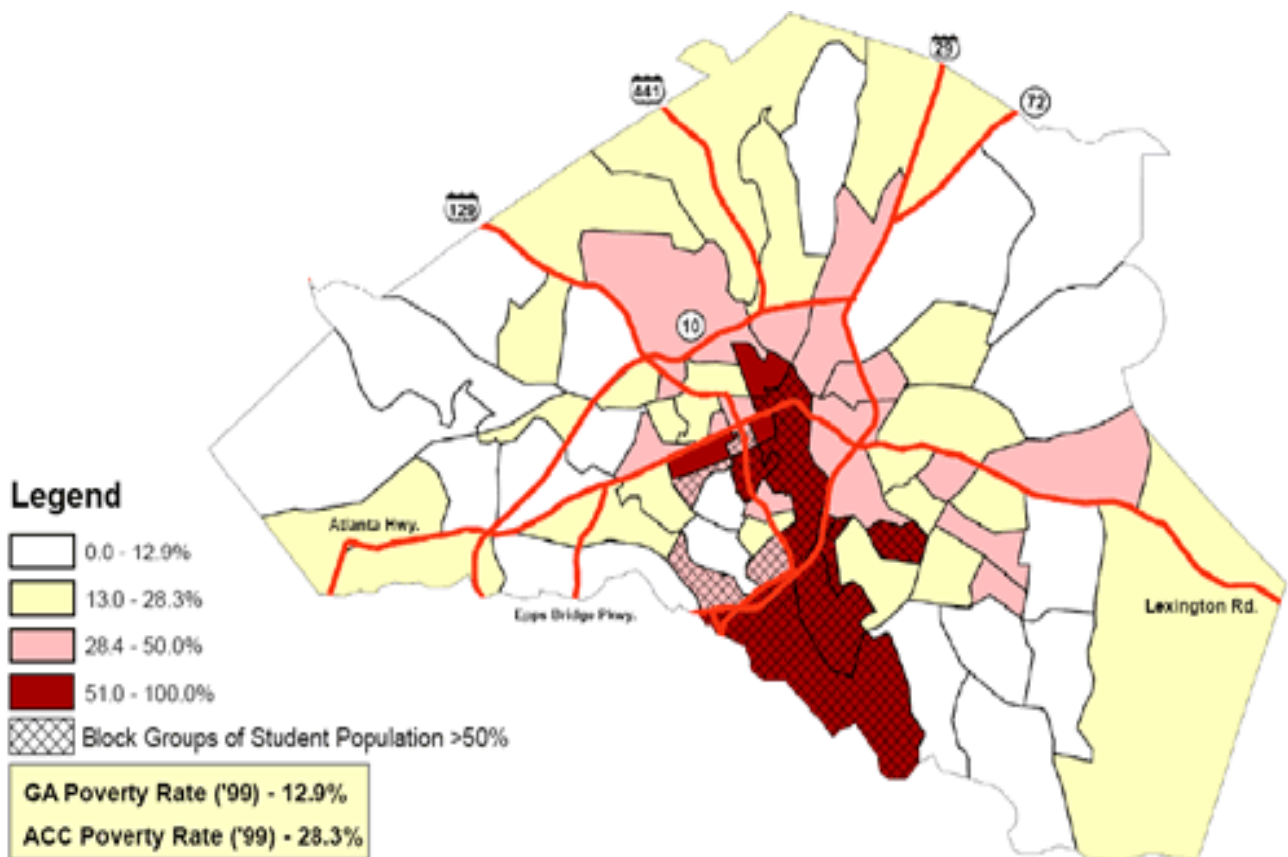
(<https://www.iefimerida.gr/news/201309/faz-i-ntropali-ftoheia-tis-elladas-sokaristiko-reportaz-sto-kentro-tis-athinas>)

Στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας “*INDEPENDENT*” δημοσιεύτηκε ένα άρθρο από Ελληνίδα αρθρογράφο που μελετά και εξετάζει τις συνθήκες φτώχειας και την κατάσταση που επικρατεί στην Αθήνα. Η αρθρογράφος αναφέρει πως τα χρήματα και τα κεφάλαια που έχουν δοθεί στην Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο την έσωσαν από την πτώχευση όχι όμως και από τα προβλήματά της. Οι πολίτες της χώρας και ιδιαίτερα της πρωτεύουσας βίωσαν σε μεγάλο βαθμό τις σκληρές πολιτικές λιτότητας και τις μεταρρυθμίσεις που επιβλήθηκαν από τις εκάστοτε κυβερνήσεις σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις των δανειστών. Αρκετοί είναι αυτοί που λόγω των συνθηκών βιώνουν προβλήματα σε όλους τους τομείς, είτε αυτοί είναι οικονομικοί είτε είναι προσωπικοί. Το άρθρο επίσης αναφέρει πως για να μπορέσουν να καλύψουν τις διατροφικές τους ανάγκες τους μερικοί πολίτες στράφηκαν προς τα συσσίτια είτε του δήμου Αθηναίων και των άλλων δήμων της Αθήνας και τα αντίστοιχα της εκκλησίας. Εκτός όμως από το παρόν άρθρο και σε άλλες έρευνες, δημοσιεύσεις και άρθρα γίνονται αναφορές και συσχετίσεις της φτώχειας στην πρωτεύουσα με τα δωρεάν γεύματα, συσσίτια, που προσφέρονται σε πολίτες που το έχουν ανάγκη.

(<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/greece-poverty-bailout-debt-depression-photographs-images-athens-economy-food-life-a7593356.html>)

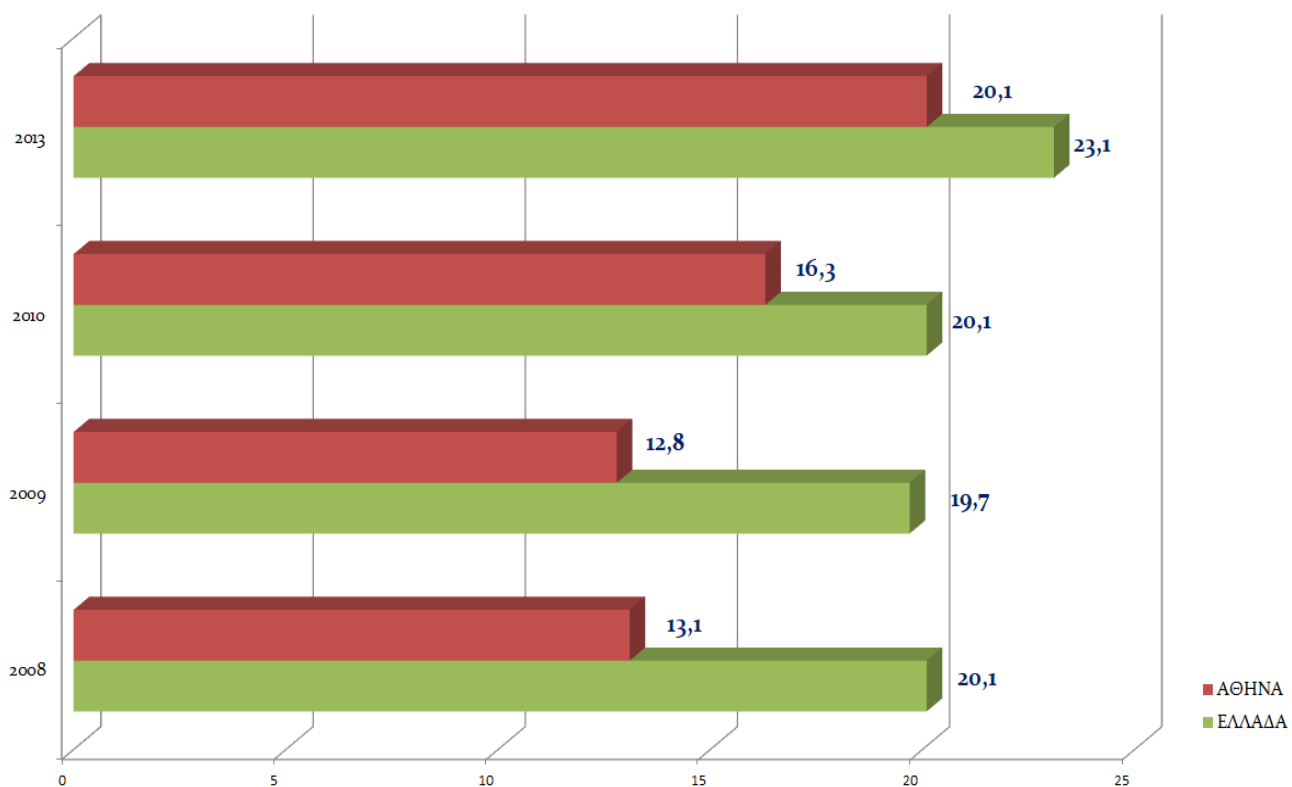
Στη συνέχεια θα παρατεθούν ορισμένα διαγράμματα και στοιχεία για την κατάσταση που επικρατεί στην Αθήνα όσο αφορά το φαινόμενο.

Χάρτης απεικόνισης της Αθήνας και του δείκτη φτώχειας ανά περιοχή της.

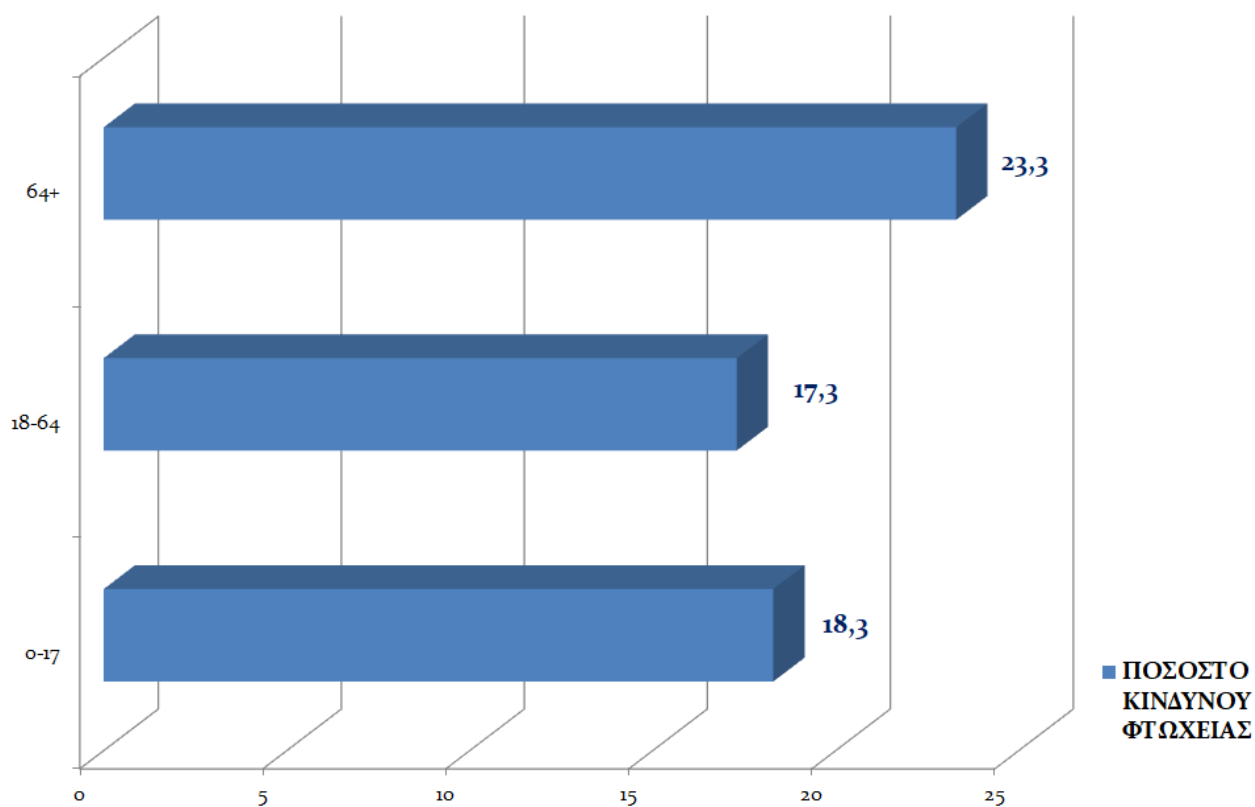
Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού φτώχειας για τον Δήμο Αθηναίων σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ποσοστά της χώρας κατά τις χρονικές περιόδους 2008, 2009, 2010 και 2013.

Πηγή: EUROSTAT και Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

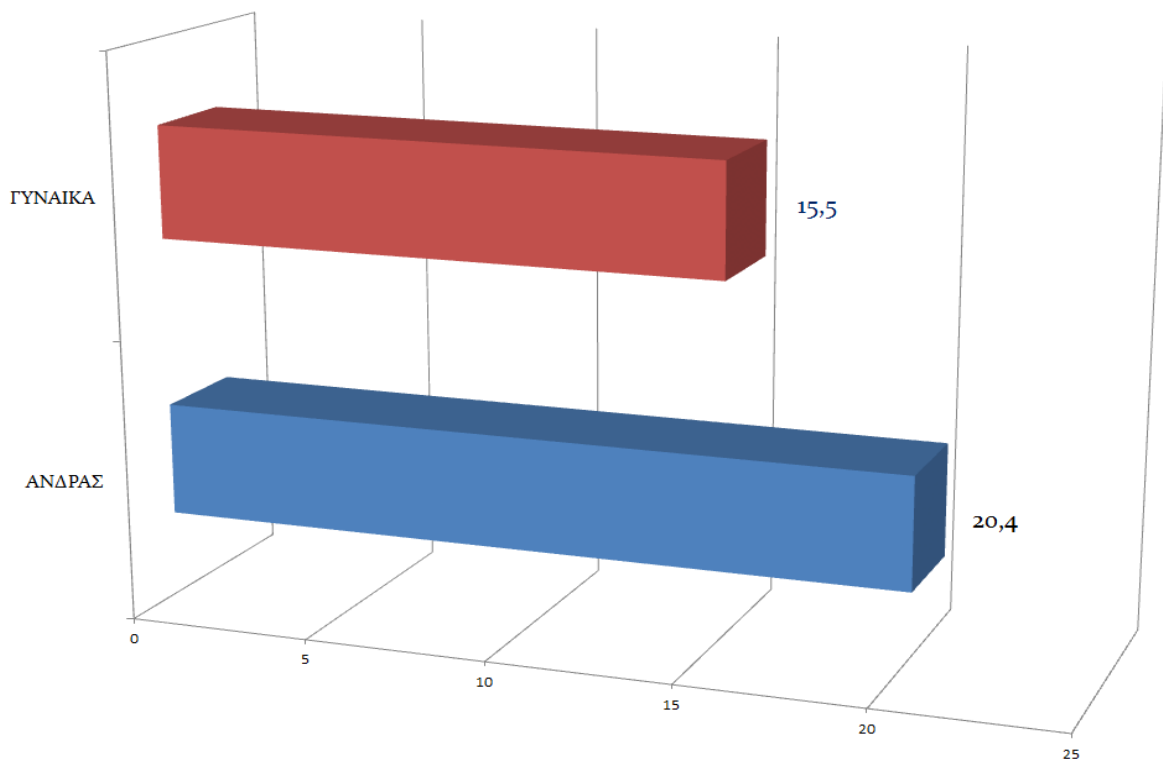
Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου φτώχειας ανά ηλικιακή ομάδα για τον Δήμο Αθηναίων για το έτος 2012.

Πηγή: Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

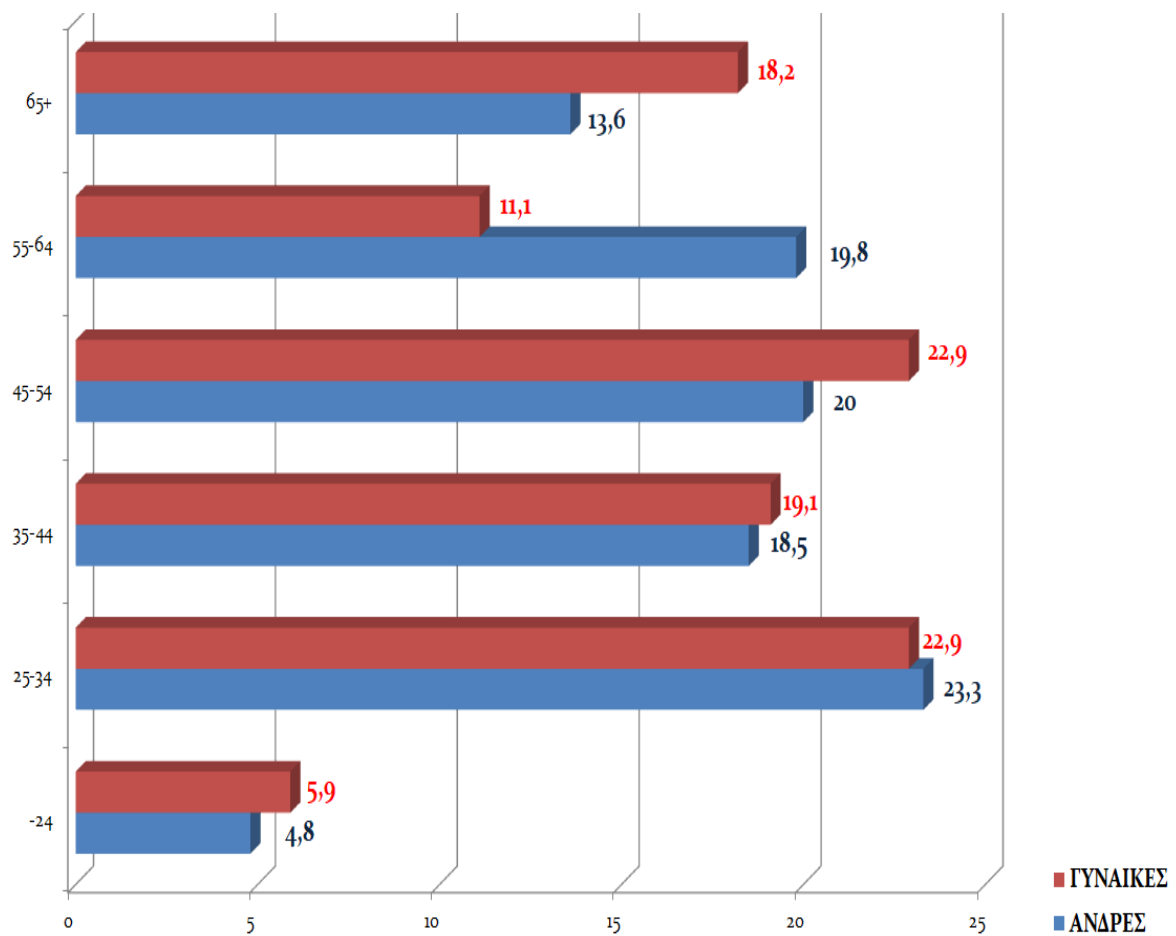

Διάγραμμα απεικόνισης τους κινδύνου φτώχειας ανάλογα με τον υπεύθυνο νοικοκυριού στο Δήμο Αθηναίων για το έτος 2012.

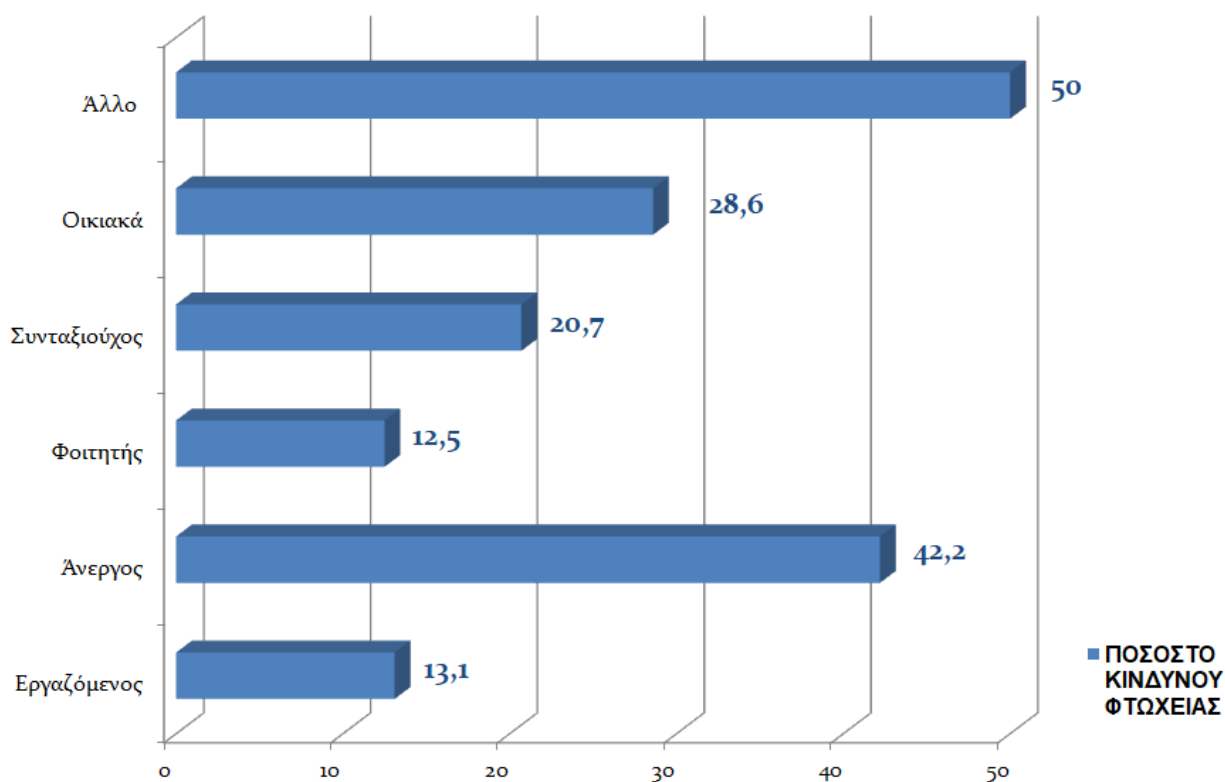
Πηγή: Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

Διάγραμμα απεικόνισης των ποσοστών κινδύνου φτώχειας ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα για το Δήμο Αθηναίων κατά το έτος 2012.

Πηγή: Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

Διάγραμμα απεικόνισης των ποσοστών κινδύνου φτώχειας για το Δήμο Αθηναίων κατά κατάσταση απασχόλησης για το έτος 2012.

Πηγή: Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

4.2 Ο κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα

Στο τελευταίο αυτό υποκεφάλαιο του παρόντος κεφαλαίου για την Αθήνα θα γίνει αναφορά για τον κοινωνικό αποκλεισμό που βιώνουν οι πολίτες της καθώς και τα ποσοστά που έχει το φαινόμενο στην πρωτεύουσα. Οι ανισότητες που βιώνουν οι Αθηναίοι πολίτες δεν είναι λιγότερες ή διαφορετικές από αυτές που βιώνουν οι υπόλοιποι Έλληνες πολίτες, επειδή διαμένουν στην πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη της χώρας. Ιδιαίτερα οι κοινωνικές ανισότητες είναι έντονες και αρκετά εμφανείς. Χαρακτηριστικοί είναι οι αριθμοί που φανερώνουν το πόσο μεγάλες είναι οι ανισότητες στην πρωτεύουσα. ο αριθμός μέτρησης της ανισότητας αυξήθηκε από το 0,57 στο 0,81 κάτι το οποίο είναι αρκετά υψηλό για την πόλη. Πολύ μελετητές και επιστήμονες το θεωρούν αυτό ως μια μεγάλη αντίφαση καθώς η Αθήνα θεωρείται η γενέτειρα της δημοκρατίας και δεν θα μπορούσε να έχει τόσος μεγάλη ανισότητα μεταξύ των πολιτών της (Πετράκη, Υφαντόπουλος, 2016). Σε πολλές περιπτώσεις η κοινωνική ανισότητα υποβαθμίζεται σε σχέση με την οικονομική αλλά και οι δύο αυτές μορφές ανισοτήτων είναι αρκετά σημαντικές και προκαλούν μεγάλα προβλήματα σε όσους τις βιώνουν. Θεωρώ όμως πως η κοινωνική ανισότητα είναι σημαντικότερη από την οικονομική. Για να μπορέσει η παρούσα κατάσταση η Αθήνα θα λάβει μέτρα αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και της φτώχειας σύμφωνα με το πακέτο Κοινωνικών Επενδύσεων που έχει θεσπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στους στόχους της έως το 2020. Τα μέτρα αυτά θα περιλαμβάνουν και οικονομική ενίσχυση (Ρομποτή, 2016).

Το φαινόμενο της κοινωνικής ανισότητας δεν είναι κάτι καινούργιο που παρατηρείτε τα τελευταία χρόνια, τα χρόνια της κρίσης, αλλά είναι κάτι το οποίο υπάρχει χρόνια, δεκαετίες στην Αθήνα. Ήδη από τη μακρινή δεκαετία του '80 παρατηρούνται φαινόμενα κοινωνικής ανισότητας, με κοινωνικές ομάδες να αποκλείονται από καταστάσεις, μερίδα πολιτών να περιθωριοποιείτε γιατί μπορεί να έχει ορισμένα διαφορετικά χαρακτηριστικά από το υπόλοιπο σύνολο και άλλα πολλά. Τα φαινόμενα αυτά δεν σταμάτησαν να υπάρχουν ακόμα και σήμερα και σε ορισμένες περιπτώσεις είναι αρκετά πιο έντονες, αυτές οι κοινωνικές ανισότητες, και ιδιαίτερα στις μέρες μας κάνουν ακόμα πιο έντονη την παρουσία τους και αναγνωρίζονται πιο εύκολα από ότι τα παλαιότερα χρόνια. Ο μεγάλος αριθμός πολιτών που διαμένουν στην πρωτεύουσα, η συγκέντρωση σχεδόν όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων της χώρας αλλά και ο εξευγενισμός περιοχών της πόλης, δηλαδή η ανακαίνιση κατοικιών αλλά και άλλων κτιρίων όπως για παράδειγμα καταστήματα σε περιοχές που θεωρούνται υποβαθμισμένες, τα οποία με την πάροδο του χρόνου θα οδηγήσουν στην αναβάθμιση της περιοχής αλλά και στην αύξηση της αξίας των ακινήτων αυτών, συμβάλλουν στην εμφάνιση κοινωνικών ανισοτήτων. Στις σύγχρονες πόλεις, όπως είναι και η Αθήνα, οι διαφοροποιήσεις που υπάρχουν μεταξύ των πολιτών αλλά και των περιοχών εντός της πόλης δημιουργούν διαφορετικές

κοινωνικές ομάδες κατακερματίζοντας το σύνολο της κοινωνίας και της πόλης ολόκληρης. Συνέπεια αυτών των διαχωρισμών είναι να πραγματοποιούνται δραστηριότητες σε διαφορετικές περιοχές της πόλης παρ' όλο που μπορεί να είναι ίδιες. Με αυτή την κατάσταση που επικρατεί στην πόλη της Αθήνας θα μπορούσαμε να πούμε πως δημιουργούνται σχέσεις κυριαρχίας και αποκλεισμού, κοινωνικού αποκλεισμού κατά κύριο λόγο. Οι χαρακτηρισμοί αλλά και οι ταυτότητες που δίνονται σε ορισμένα άτομα και κοινωνικές ομάδες της πόλης συμβάλουν και αυτά με τη σειρά τους στην εμφάνιση και έντονη παρουσία της κοινωνική ανισότητας στην πόλη της Αθήνας. Οι κοινωνικές ανισότητες μέσα στην πόλη της Αθήνας εντείνονται μέσα από τους διαχωρισμούς και τις διαφοροποιήσεις στις σχέσεις των κοινωνικών ομάδων της πόλης (Θωμά, Μακρή, 2017).

Η κοινωνική διαίρεση της Αθήνας με βάση τις κοινωνικές ανισότητες που βιώνουν ορισμένοι πολίτες της μπορούμε να πούμε πως βασίζονται επίσης και στην οικονομική και κοινωνική θέση όπου ανήκουν. Όσο πιο ψηλά βρίσκεται κάποιος αθηναίος πολίτες σε αυτές τις δύο κατηγορίες τόσες λιγότερες είναι οι κοινωνικές ανισότητες που βιώνει. Όσο χαμηλότερα είναι τόσες οι δυσκολίες. Ακόμα και στο ζήτημα της εύρεσης κατοικίας και εργασίας οι ανισότητες και ο διαχωρισμοί μεταξύ των πολιτών της είναι μεγάλοι. Δεν είναι λίγες οι προσπάθειες μέσα από το κράτος πρόνοιας και κρατικές δράσεις να μειωθούν αυτού του είδους ανισότητες και όλοι να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες, όμως κάτι τέτοιο είναι αρκετά δύσκολο να συμβεί λόγω των ιδιαιτεροτήτων που υπάρχουν σε κάθε κοινωνία όπως είναι και αυτή της Αθήνας.

Οι κοινωνικές ανισότητες που εμφανίζονται στην Αθήνα έχουν επιπτώσεις και στην ποιότητα ζωής, τις ευκαιρίες απασχόλησης, την εκπαίδευση και την πρόσβαση σε υπηρεσίες των κατοίκων της πόλης. Οι έντονες κοινωνικές ανισότητες εντός της αυξάνει τις πιθανότητες της ύπαρξης πληθυσμιακών ομάδων διαφοροποιημένων από το σύνολο της κοινωνίας και του πληθυσμού της. Σύμφωνα με αναφορές από έρευνες και μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στο θέμα αυτό οι ομάδες που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα προβλήματα με το φαινόμενο της κοινωνικής ανισότητας είναι οι μειονοτικές. Αυτές οι ομάδες βιώνουν χωρική απομόνωση μέσα στα όρια της πόλης και αποκλείονται από διαδικασίες και κοινωνικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτή. Παραδείγματα τέτοιο μειονοτήτων είναι άτομα διαφορετικής τάξης, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, κοινωνικής τάξης και χώρα προέλευσης, δηλαδή μετανάστες. Ένα αποτέλεσμα αυτών των διακρίσεων και των κοινωνικών ανισοτήτων είναι να δημιουργούνται διάφορων ειδών θυλάκων, γκέτο, και περιοχές που έχουν πρόσβαση μόνο άτομα της ίδια ομάδας και κανείς άλλος εκτός από αυτούς. Μια τέτοια περιοχή στην Αθήνα είναι το κέντρο της και ιδιαίτερα η περιοχή της Ομόνοιας. Από την άλλη πλευρά η κοινωνική και η ταξική διαστρωμάτωση οδηγεί στη δημιουργία κοινωνικών ανισοτήτων στην

πρωτεύουσα. Ακόμα και στις περιπτώσεις όπου ο διαχωρισμός αυτός μεταξύ των στρωμάτων της κοινωνίας φαντάζει σαν αποτέλεσμα επιλογής ή ακόμα και μέσο αντίστασης στην κυρίαρχη κοινωνική ομάδα, στην πραγματικότητα δημιουργείται από την ίδια την δομή της κοινωνίας της πόλης που αδυνατεί να ενσωματώσει το διαφορετικό και καταλήγει να το αποκλείει διαιωνίζοντας την κοινωνική ανισότητα που ήδη υπάρχει. Αποτέλεσμα αυτού είναι η δημιουργία θυλάκων μέσα στον αστικό ιστό, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω (Θωμά, Μακρή, 2017).

Η κοινωνική ανισότητα και ο κοινωνικός-χωρικός διαχωρισμός που δημιουργείτε εξαιτίας εντός της πόλης της Αθήνας έχει επιπτώσεις και στην αγορά εργασίας (Kein, 2004). Παρατηρούνται φαινόμενα που πολίτες της Αθήνας λόγω της περιοχής που κατοικούν να μην έχουν τις ίδιες ευκαιρίες στην εύρεση εργασίας με αποτέλεσμα να δημιουργούνται υψηλά ποσοστά ανεργίας στην συγκεκριμένη περιοχή της πόλης. Αυτό μπορούμε να πούμε πως συμβαίνει διότι υπάρχει μια σημαντική απόσταση που πρέπει να καλυφθεί καθημερινώς από τον επίδοξο εργαζόμενο ώστε να μεταβεί στο χώρο εργασίας του. Μερικές φορές αυτή η απόσταση αποθαρρύνει τους επίδοξους εργαζομένους να αναζητήσουν κάποια θέση εργασίας αρκετά μακριά από τον τόπο διαμονής τους. Γενικότερα από τη δεκαετία του '70 είχαν παρατηρηθεί φαινόμενα κοινωνικής διαφοροποίησης και κοινωνικής ανισότητας εντός της πόλης της Αθήνας. Οι κοινωνικές αυτές διαφοροποιήσεις γίνονταν με βάση τα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν και εντείνουν τις κοινωνικές ανισότητες, δηλαδή την περιοχή κατοικίας, το εισόδημα, το φύλο και άλλα. Εκείνη την εποχή όμως τέτοια φαινόμενα δεν ήταν τόσο εμφανή όσο είναι στις μέρες μας. Σήμερα τέτοια φαινόμενα είναι άμεσα αντιληπτά και διακρίνονται από αρκετούς (Μαλούτας, Εμμανουήλ, Παντελίδου-Μαλούτα, 2006).

Η Αθήνα αποτελεί την πόλη με τις περισσότερες ανισότητες που υπάρχουν στον ελλαδικό χώρο. Οι κοινωνικές ανισότητες είναι έντονες και πολλές και σε αυτές συμβάλουν εκτός από τις διακρίσεις που γίνονται μεταξύ των πολιτών τις και η διαφορετική κατανομή του εισοδήματος που λαμβάνουν οι εργαζόμενοι στην πόλη της Αθήνας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών αλλά και όλων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω για την κοινωνική ανισότητα που υπάρχει στην πρωτεύουσα είναι στοιχεία που μπορούμε να συλλέξουμε από τον δείκτη GINI. Μία εκ των ερευνών που πραγματοποιήθηκε και τη βοήθεια του δείκτη GINI αναφέρει πως η εισοδηματική κατανομή στην στον Δήμο Αθηναίων είναι αρκετά άνιση και κυμαίνεται στο 34,6% για το 2012.

Άλλη μια μορφή της κοινωνικής ανισότητας στην πόλη της Αθήνας είναι αυτή που υπάρχει μεταξύ των φύλων. Η ανισότητα αυτή μεταξύ των δύο φύλων επηρεάζει και την εύρεση εργασίας αλλά και το εισόδημα που λαμβάνουν από την εργασία τους. Γυναίκες εργαζόμενες ή ακόμα και αυτές που αναζητούν εργασία δεν μπορούν να βρουν εύκολα ή και δεν αμείβονται το ίδιο με τους

άντρες συναδέλφους τους ακόμα και αν το φόρτο εργασίας των γυναικών είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των ανδρών. Να σημειωθεί πως δεν συμβαίνει πάντα και σε όλες τις εργασίες το ίδιο, κάποιοι εργοδότες τηρούν τη μισθοδοτική ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ένας άλλος τομέας που υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ των φύλων και οι γυναίκες βιώναν την κοινωνική ανισότητα, είναι αυτός της εκπαίδευσης. Τις προηγούμενες δεκαετίες οι γυναίκες δεν είχαν τις ίδιες ευκαιρίες στην εκπαίδευση αλλά και γενικότερα στην κοινωνική ζωή. Ακόμα και στην πρωτεύουσα της χώρας που θεωρούταν ότι οι καταστάσεις και οι συνθήκες ήταν διαφορετικές από τις επαρχιακές περιοχές της χώρας επικρατούσε η ίδια κατάσταση, τα ίδια στερεότυπα. Οι γυναίκες δεν είχαν εύκολη πρόσβαση στο χώρο της εκπαίδευσης. Το δικαίωμα αυτό το κατέκτησαν σχετικά πρόσφατα έπειτα από αγώνες. Πολλές γυναίκες στην Αθήνα άρχισαν να φοιτούν σε σχολεία θηλέων αρχικά, με τα ποσοστά αναλφαβητισμού τους να μειώνονται σημαντικά και τα ανάλογα πρόσβασης στο χώρο της εκπαίδευσης να αυξάνονται (Φραγκουδάκη, 2016). Σήμερα η ανισότητα στην εκπαίδευση μεταξύ των δύο φύλων δεν υφίσταται. Οι γυναίκες σήμερα ειδικά στο χώρο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης είναι πάνω από 50% και αυτό το παρατηρούμε και στα πανεπιστήμια της Αθήνας που αρκετές είναι οι γυναίκες ακαδημαϊκοί. Για παράδειγμα στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο οι γυναίκες αποτελούν το 29% του συνόλου, στην Ιατρική σχολή Αθηνών είναι 19,6%, στο Τμήμα Νηπιαγωγών ο γυναικείος πληθυσμός αγγίζει το 95% καθώς και στο τμήμα της Φιλοσοφικής είναι ιδιαίτερα υψηλό το ποσοστό με περίπου 85%. Το μόνο κομμάτι κοινωνική ανισότητας που βιώνουν ακόμα και σήμερα οι γυναίκες είναι η αξιοποίηση και αναγνώριση, ορισμένες φορές, των διπλωμάτων και των πτυχίων τους κατά τις προσπάθειές τους στην εύρεση εργασίας. Το φαινόμενο αυτό ορισμένες φορές είναι αρκετά έντονο στην Αθήνα με πολλές γυναίκες που έχουν κάποιο πτυχίο ή πτυχία και μεταπτυχιακές σπουδές να παραμένουν άνεργες με συνέπεια τα αυξάνονται τα ποσοστά ανεργίας των γυναικών της πρωτεύουσας (Φραγκουδάκη, 2016). Τέλος να αναφερθεί πως οι γυναίκες που βιώνουν κοινωνικές ανισότητες στο χώρο της εργασίας δυσκολεύονται αρκετά σε ορισμένες περιπτώσεις να βρουν εργασία και όταν έχουν και απασχολούνται κάπου αντιμετωπίζουν αρκετά συχνά το φαινόμενο της επαγγελματικής υποβάθμισης. Όταν παρατηρούνται αυτά τα φαινόμενα αρκετές είναι οι γυναίκες που φεύγουν από την εργασία τους και στην περίπτωση που δεν βρουν κάπου να εργαστούν επιστρέφουν πάλι πίσω στο ρόλο της νοικοκυράς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να βιώνουν φαινόμενα εκτός τις κοινωνικής ανισότητας αλλά και κοινωνικής αποξένωσης και ανασφάλειας.

Φυσικά και ο διαχωρισμός-διάσπαση της αθηναϊκής κοινωνίας και η ύπαρξη κοινωνικών ανισοτήτων δεν θα μπορούσε να μην υφίσταται στα θέματα καταγωγής και εθνότητας. Πάντοτε στη Αθήνα υπήρχε ένας διαχωρισμός μεταξύ των «ντόπιων» και των «ξένων». Η προσέλευση μειονοτικών εθνοτικών ομάδων στην πρωτεύουσα αλλά και η προσπάθειά τους να ενταχθούν στην κοινωνία της

Αθήνας δεν ήταν πάντοτε το κάτι αποδεχτό από όλους τους πολίτες της. Για αυτό το λόγο, ειδικά και μετά τη μεγάλη προσέλευση μεταναστευτικών ροών στην Αθήνα, άρχισαν να δημιουργούνται αστικές γειτονιές και χώροι, στους οποίους κατοικούσαν και δραστηριοποιούνταν κατά κύριο λόγο μετανάστες αλλά και άτομα εκτός που βίωναν και αυτά την κοινωνική ανισότητα και τον κοινωνικό διαχωρισμό από τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας των Αθηνών. Τέτοιες περιοχές εντός της Αθήνας είναι κατά κύριο λόγο τα πιο κεντρικά της σημεία όπως για παράδειγμα η Ομόνοια και περιοχές που μπορούν να τους παρέχουν ότι χρειάζονται χωρίς να νιώθουν τόσο πολύ περιθωριοποιημένοι.

Εντός της Αθήνας θα μπορούσαμε να πούμε πως υπάρχουν κάποια αόρατα σύνορα που δύσκολα τα διαπερνούν οι πολίτες της. Ορισμένες περιοχές και συνοικίες της πόλης δεν είναι προσιτές και ευπρόσδεκτες για όλους. Το είδος αυτή της κοινωνικής ανισότητας δεν αφήνει όλους τους πολίτες να έχουν πρόσβαση σε όλα τα σημεία της πόλης όπως θα έπρεπε να έχουν και να μπορούν να κινούνται ελεύθερα στους χώρους αυτής. Όπως έχουν αναφερθεί και παραπάνω χαρακτηριστικά όπως το εισόδημα, το φύλο, η γλώσσα, η θρησκεία, η εκπαίδευση, η καταγωγή και άλλα έχουν σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση αυτών των συνόρων και των διαφοροποιήσεων εντός της πόλης της Αθήνας. Μερικοί μελετητές αναφέρουν πως δεν είναι οι ομάδες που βιώνουν το φαινόμενο της κοινωνικής ανισότητας που διαλέγουν της περιοχές που θα μένουν ή θα εργάζονται αλλά η κοινωνία καθώς αυτή είναι που τους ωθεί πως αυτές.

Εκτός από τις κοινωνικές ανισότητες που παρατηρούμε ότι υπάρχουν και διατηρούνται μεταξύ των πολιτών της Αθήνας παρατηρούμε και το φαινόμενο της κοινωνικής διαφοροποίησης, δηλαδή τον διαχωρισμό του τόπου στέγασης των πολιτών της στο εσωτερικό της πόλης. Παρατηρούμε πως τα εύπορα στρώματα της πρωτεύουσας κάποτε κατοικούσαν στο κέντρο της καθώς εκεί έδρευαν οι εργασίες τους και ήταν το οικονομικό κέντρο της πόλης. Μετά όμως το 1991 αυτό αλλάζει. Τα εύπορα κοινωνικά στρώματα αρχίζουν να μετακινούνται προς τα προάστια της πόλης που αλλάζουν και γίνονται πλέον τόπος κατοικίας των εύπορων και όχι των μεσαίων και χαμηλών στρωμάτων όπως ήταν κάποτε. Έτσι με αυτή τη μετακίνηση από το κέντρο της πόλης στα προάστια δημιουργία μια ζώνη που δεν έχουν πρόσβαση όλοι οι πολίτες όλων των τάξεων, καθώς η επιλογή κατοικίας στα προάστια πλέον απαιτεί προϋποθέσεις που κάποτε δεν υπήρχαν με αποτέλεσμα πολίτες της Αθήνας να αποκλείονται από τις περιοχές αυτές για τόπο κατοικίας τους (Μαλούτας, 2006).

Ένα από τα προγράμματα που έλαβαν χώρα στο Δήμο Αθηναίων για την μείωση των ποσοστών των κοινωνικών ανισοτήτων ήταν το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι». Το πρόγραμμα ξεκίνησε πιλοτικά τον Μάρτιο του 1998 στις περιοχές του Γκύζη και των Σεπολίων. Μετά τα αποτελέσματα και την επιτυχία του προγράμματος αυτού έγινε επέκτασή του και σε υπόλοιπα δημοτικά

διαμερίσματα του Δήμου. Το πρόγραμμα έχει κυρίως σκοπό να βοηθήσει τα άτομα των αδύναμων κοινωνικών ομάδων που αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα και κοινωνικές ανισότητες. Αυτά τα άτομα είναι κυρίως ηλικιωμένοι και γυναίκες. Βοήθεια λαμβάνουν και άτομα με ειδικές ανάγκες που δυσκολεύονται αρκετά να ενταχθούν στην κοινωνία και να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους υπόλοιπους πολίτες του Δήμου. Τα άτομα που εργάζονται στο πρόγραμμα αυτό παρέχουν βοήθεια σε αυτά τα άτομα και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι» παρέχει επίσης στα άτομα με κοινωνικές ανισότητες συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη, νοσηλευτική φροντίδα αλλά και συντροφιά σε άτομα που ζουν μόνα τους (Θανοπούλου, Μουρίκη, Τσίγκανου, 2016).

Σκοπός του προγράμματος εξ αρχής ήταν η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών που αντιμετωπίζουν τέτοια φαινόμενα και η ένταξή τους ή επανένταξή τους στην κοινωνία. Για αυτό το σκοπό στο πρόγραμμα απασχολούνται κοινωνικοί λειτουργοί, νοσηλευτικό προσωπικό και οικογενειακή βοηθός. Σύμφωνα με στοιχεία που δόθηκαν στη δημοσιότητα το διάστημα μεταξύ Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου του 2013 βοηθήθηκαν συνολικά πεντακόσια ογδόντα άτομα αδύναμων κοινωνικών ομάδων (Θανοπούλου, Μουρίκη, Τσίγκανου, 2016). Όμως τα χρόνια της κρίσης παρατηρήθηκαν πολλά προβλήματα χρηματοδότησης. Τα χρήματα που υπήρχαν για το πρόγραμμα δεν κάλυπτα τις ανάγκες που λάμβαναν χώρα καθώς ο αριθμός των πολιτών που ζητούσε βοήθεια αυξανόταν. Η κυβέρνηση της χώρας δεσμεύτηκε πως θα κάνει κάθε προσπάθεια για την κάλυψη των αναγκών του προγράμματος καθώς είναι ένα πρόγραμμα που παρέχει μεγάλη βοήθεια σε άτομα τα οποία βιώνουν κοινωνικές ανισότητες και αποκλείονται από το σύνολο της κοινωνίας λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν και των ιδιαιτεροτήτων τους.

Από παλαιότερες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για την Αθήνα, αλλά και για την περιφερειακή ενότητα της Αττικής, προκύπτει πως η διαφοροποίηση μεταξύ των μεταναστών που κατοικούν στην πρωτεύουσα και των μόνιμων Ελλήνων κατοίκων της αποτελούν μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους των κοινωνικών ανισοτήτων που υπάρχουν στην πόλη. Με αυτό τον τρόπο η βαθμός ενσωμάτωσης στην κοινωνία της Αθήνας είναι μικρός για τους «διαφορετικούς» της πόλης (Μαλούτας, Εμμανουήλ, Παντελίδου-Μαλούτα, 2006). Η ίδια έρευνα αναφέρει πως ορισμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά που επηρεάζουν και μερικές φορές φανερώσουν εντονότερα τις κοινωνικές ανισότητες της Αθήνας είναι η απασχόληση των πολιτών της, το επάγγελμά τους, το εισόδημα και το μορφωτικό επίπεδο. Το κύριο ερώτημα είναι όμως αν οι χωρικές διαφοροποιήσεις που υπάρχουν εντός της πόλης συμβάλουν και διαμορφώνουν την άνιση χωρική κατανομή των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων της πόλης και επηρεάζουν τις διάφορες αποφάσεις τους, όπως για παράδειγμα ο τόπος κατοικίας τους και οι συνθήκες διαβίωσής τους. Η ανεργία και τα ποσοστά της

διαμορφώνονται με βάση την ένταξη και την ενσωμάτωση των ατόμων στην κοινωνία. Άτομα που είναι «ξένα σώματα» στην αθηναϊκή κοινωνία έχουν μεγάλα ποσοστά ανεργίας και μη σωστή ένταξη σε αυτή. Κάτι ανάλογο μπορούμε να πούμε πως συμβαίνει και με το μορφωτικό επίπεδο, καθώς η εκπαίδευση αποτελεί βασικό συστατικό για την κοινωνική ένταξη και τις ανισότητες που θα μπορούσε να βιώσει κάποιος πολίτης αν δεν διαθέτει ένα συγκεκριμένο μορφωτικό επίπεδο (Μαλούτας, Εμμανουήλ, Παντελίδου-Μαλούτα, 2006).

Κατά τη γνώμη μου όμως από τα παραπάνω κοινωνικά χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν ως παράγοντες που επηρεάζουν τις κοινωνικές ανισότητες στην πόλη τα σημαντικότερα είναι το επάγγελμα, το εισόδημα που λαμβάνει ο κάθε πολίτης της πόλης αλλά και το φύλο του. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείτε πως το χάσμα μεταξύ των ανδρών και των γυναικών και των ανισοτήτων που βιώνουν οι γυναίκες αρχίζει να μειώνεται και να περιορίζεται καθώς ολοένα και πιο συχνά οι γυναίκες βρίσκουν εργασία και απασχολούνται σε εργασίες που χρόνια πριν δεν μπορούσαν να έχουν δικαίωμα εργασίας. Πλέον οι γυναίκες αρχίζουν να λαμβάνουν και υψηλές θέσεις στην εργασία τους, παρόλα αυτά όμως το φαινόμενο των κοινωνικών ανισοτήτων παρατηρείτε ακόμα και τότε. Όσο αφορά το εισόδημα και το πως επηρεάζει τις κοινωνικές ανισότητες που βιώνουν οι πολίτες μελέτες αναφέρουν πως τα άτομα που λαμβάνουν μικρό εισόδημα και η μισθωτή απασχόλησή τους είναι αρκετά περιορισμένη βιώνουν αρκετά συχνά το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και την ίδια αντιμετώπιση με άλλα άτομα της ίδιας κοινωνίας που λαμβάνουν μεγαλύτερο εισόδημα, με αποτέλεσμα οι κοινωνικές ανισότητες που βιώνουν καθημερινώς να είναι αρκετές και να έρχονται σε ακόμα πιο δύσκολη κατάσταση. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι και το επίπεδο διαβίωσης των Αθηναίων πολιτών διαμορφώνεται και από τις κοινωνικές ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό που βιώνουν. Όσο μεγαλύτερες ανισότητες βιώνει κάποιος τόσο μεγαλύτερα είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και δυσκολεύεται να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις και τις υποχρεώσεις του (Μαλούτας, Εμμανουήλ, Παντελίδου-Μαλούτα, 2006). Ορισμένες αλλαγές που πραγματοποιούνται στην πόλη όπως για παράδειγμα η αναδιαμόρφωση περιοχών της πόλης, διαμορφώνουν και επηρεάζουν την κοινωνική στρωμάτωση και την έκταση των ανισοτήτων των πολιτών της πόλης. Μια από συνέπειες των αλλαγών εντός της πόλης και του κοινωνικού διαχωρισμού είναι η γεωγραφική «πόλωση» (Μαλούτας, Εμμανουήλ, Παντελίδου-Μαλούτα, 2006).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε αναφέρεται ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για την Αθήνα και τις κοινωνικές ανισότητες και τη γεωγραφική «πόλωση» της πόλης. Το παράδειγμα αναφέρει: «Υποθέστε ότι η Αθήνα έχει την εξής απλή δομή: τρεις μεγάλες ζώνες, το “κέντρο” (Α), τα “λαϊκά” προάστια (Β) και τα “μεσοαστικά προάστια” (Γ), και δύο κοινωνικές τάξεις, την “μεσαία” (κατά το αγγλοσαξονικό πρότυπο) και την “λαϊκή-εργατική”. Ας υποθέσουμε ότι αυτές οι τάξεις (Ι και ΙΙ)

καλύπτουν ποσοστά ίσα με 40% και 60% αντίστοιχα. Θα εξετάσουμε την κατανομή αυτών των δύο τάξεων στις τρεις ζώνες σε τρεις χρονικές στιγμές (T₁, T₂, T₃) μεταξύ των οποίων οι κύριες μεταβολές είναι, αφενός, η μετατόπιση της μεσαίας τάξης από το κέντρο, όπου αρχικά συγκεντρώνεται κυρίως, προς την “προαστιακή” ζώνη και, αφετέρου η σταδιακή μείωση του πληθυσμού στο κέντρο. Και στις τρεις χρονικές στιγμές θα συγκρίνουμε την κατανομή με αυτή όπου η κοινωνική σύνθεση σε κάθε ζώνη θα είναι όμοια με το προφίλ της πόλης σαν σύνολο, δηλαδή, με την ιδεατή κατάσταση μηδενικού κοινωνικού διαχωρισμού. Οι διαφορές στα μεγέθη μεταξύ της πραγματικής κατανομής και τις ιδεατής, αθροιζόμενα μας δίνουν ένα κλασικό δείκτη κοινωνικού διαχωρισμού. Όσο μεγαλύτερος είναι αυτός ο δείκτης, δηλαδή όσο μεγαλύτερο το ποσοστό του πληθυσμού που πρέπει να αναδιανεμηθεί ώστε να αναιρεθεί ο διαχωρισμός, τόσο περισσότερο προβληματικές είναι οι συνθήκες από αυτή την άποψη.» (Μαλούτας, Εμμανουήλ, Παντελίδου-Μαλούτα, 2006, σελ. 289-290).

Πίνακας απεικόνισης υποθετικού παραδείγματος εξέλιξεων στον κοινωνικό διαχωρισμό και τη γεωγραφική πόλωση.

Κ/Ο τάξη	Πραγματική κατανομή στις ζώνες			Ιδεατή κατανομή στις ζώνες			Διαφορά
	A	B	Γ	A	B	Γ	
T1	A	B	Γ	A	B	Γ	
I	30	-	10	20	12	8	12
II	20	30	10	30	18	12	12
Σύνολο	50	30	20	50	30	20	24
T2	A	B	Γ	A	B	Γ	
I	20	-	20	18	12	10	10
II	25	30	5	27	18	15	12
Σύνολο	45	30	25	45	30	25	22
T3	A	B	Γ	A	B	Γ	
I	15	-	25	16	12	12	13
II	25	30	5	24	18	18	13
Σύνολο	40	30	30	40	30	30	26

Πηγή: Μαλούτας, Εμμανουήλ, Παντελίδου-Μαλούτα, 2006, σελ. 290)

«Όπως βλέπουμε στον πίνακα στην τελευταία στήλη, ο δείκτης διαχωρισμού βελτιώνεται από το αρχικό 24 σε 22 και μετά χειροτερεύει στον χρόνο T₃ σε 26. Ας σημειωθεί, ότι αν στο χρόνο T₂ δεν είχαμε μείωση του μεγέθους του κέντρου αλλά διατήρηση του πληθυσμού σε μετακίνηση 5 μονάδων από τα εργατικά προάστια, θα είχαμε συνολικό δείκτη διαχωρισμού ίσο με 20, δηλαδή πολύ καλύτερο. Συνεπώς, στις συνθήκες μιας πόλης με την αρχική δομή της Αθήνας, η κοινωνική

“υποβάθμιση” των κεντρικών, αρχικά μεσοαστικών περιοχών, δεν συνεπάγεται επιδείνωση της κοινωνικής πόλωσης παρά μόνο μετά κάποια συγκεκριμένα στάδια αλλαγής της σύνθεσης του πληθυσμού. Για να δούμε το θέμα από άλλη σκοπιά, το παράδειγμα στον πίνακα δείχνει ότι η επιδείνωση της κοινωνικής πόλωσης μπορεί να είναι περισσότερο το αποτέλεσμα της υπερβολικά μονομερούς ανάπτυξης των μεσοαστικών προαστίων παρά της “υποβάθμισης” του κέντρου.» (Μαλούτας, Εμμανουήλ, Παντελίδου-Μαλούτα, 2006, σελ. 290-291).

Σύμφωνα με το παραπάνω παράδειγμα μπορούμε να συμπεράνουμε πως το κέντρο της Αθήνας αποτελεί πλέον ως το μέρος της πόλης που συγκεντρώνονται πολλές δραστηριότητες και κυρίως κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης. Το κέντρο της Αθήνας πλέον χαρακτηρίζεται ως το πιο πολύ-εθνικό, πολύ-πολιτισμικό και πολύ-ταξικό σημείο της Αθήνας. Δεν είναι λίγες οι πολιτικές αναβαθμίσεις που προσπαθούν να γίνουν στο κέντρο με κύριο στόχο την οικονομική αναβάθμιση της περιοχής. Με αυτό τον τρόπο θα γίνει προσπάθεια έτσι ώστε να μειωθούν οι μετακινήσεις των πολιτών της πόλης και κυρίως τα άτομα που ανήκουν στη μεσαία τάξη να μετακινηθούν προς άλλες περιοχές της πόλης.

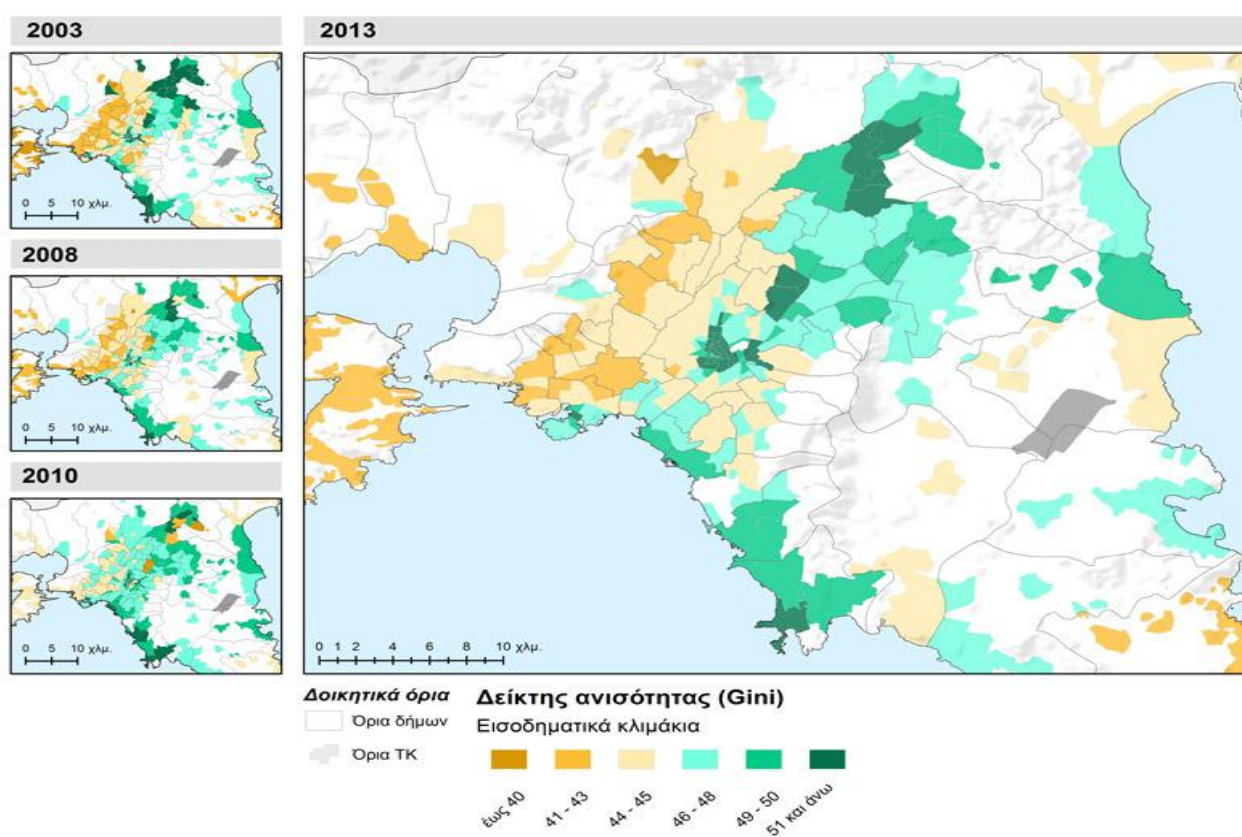
Τέλος μια μικρή αναφορά θα γίνει για το κομμάτι της κοινωνικής ανισότητας που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα τα παιδιά στο τομέα της εκπαίδευσης. Στα σχολεία της Αθήνας τα τελευταία χρόνια και αρκετά συχνά λαμβάνουν χώρα μικρά επεισόδια βίας, όχι μόνο σωματικής αλλά κυρίως ψυχολογικής. Αυτά τα φαινόμενα είναι ένα αποτέλεσμα της κοινωνικής ανισότητας και κατά συνέπεια του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν ορισμένοι μαθητές κατά τη φοίτησή τους. Αρκετές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για τα σχολεία της πρωτεύουσας έχουν κάνει φανερό το μέγεθος της κοινωνικής ανισότητας μέσα στα σχολεία, τη λεγόμενη εκπαιδευτική ανισότητα. Πολλές είναι οι παρεμβάσεις και οι προσπάθειες που γίνονται από εκπαιδευτικούς και μη για την μείωση τέτοιων περιστατικών και την εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων εντός του σχολικού χώρου. Ένα πρώτο βήμα για την καταπολέμησή τους ήταν η πρόσβαση στο σχολείο όλων των παιδιών ανεξαρτήτου καταγωγής και κοινωνικής τάξης. Έτσι στα σχολεία της Αθήνας εκτός από Έλληνες μαθητές μπορεί κάποιος να διακρίνει και ξένους μαθητές από γειτονικές και μη χώρες αλλά ακόμα και παιδιά ρομά, που κάποτε ήταν απαγορευτικό για αυτά η εκπαίδευση, να πηγαίνουν στο σχολείο και να έχουν και αρκετές καλές επιδόσεις. Όμως υπάρχουν φορές και περιστατικά που κάνουν εμφανή την παρουσία της κοινωνικής ανισότητας εντός των σχολείων και ότι τα βήματα προόδου που έχουν πραγματοποιηθεί δεν επαρκούν για την εξάλειψή της. Οι ερευνητές που μελετούν το φαινόμενο αναφέρουν και τονίζουν πως οι κοινωνικές ανισότητες δε γεννιούνται εντός των ορίων του σχολείου αλλά έξω από αυτό και αρκετές φορές συνδέονται με την κοινωνική τάξη και την άνιση κατανομή των αγαθών. Τα σχολεία της Αθήνας δεν αποτελούν εξαίρεση σε αυτό

το συμπέρασμα καθώς τέτοιου είδους διακρίσεις εντός του σχολείου είναι το πιο συχνό φαινόμενο το οποίο μπορεί να οδηγήσει και σε ακραίες καταστάσεις και αντιδράσεις από το μέρος των μαθητών που βιώνουν την κοινωνική ανισότητα και νιώθουν πως αδικούνται (Ασκούνη, 2007). Ο Π. Μπουρντιέ έλεγε: «Αντιμετωπίζοντας όλους τους διδασκόμενους, όσο άνισοι κι αν είναι στην πραγματικότητα, σαν ίσους μεταξύ τους, ίσους ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, το σχολείο οδηγείται στην πράξη να επικυρώνει με το βάρος της εγκυρότητάς του τις αρχικές ανισότητες στην παιδεία.» (Ασκούνη, 2007).

Στη συνέχεια θα παρατεθούν ορισμένα διαγράμματα και στοιχεία για την κατάσταση που επικρατεί στην Αθήνα όσο αφορά το φαινόμενο.

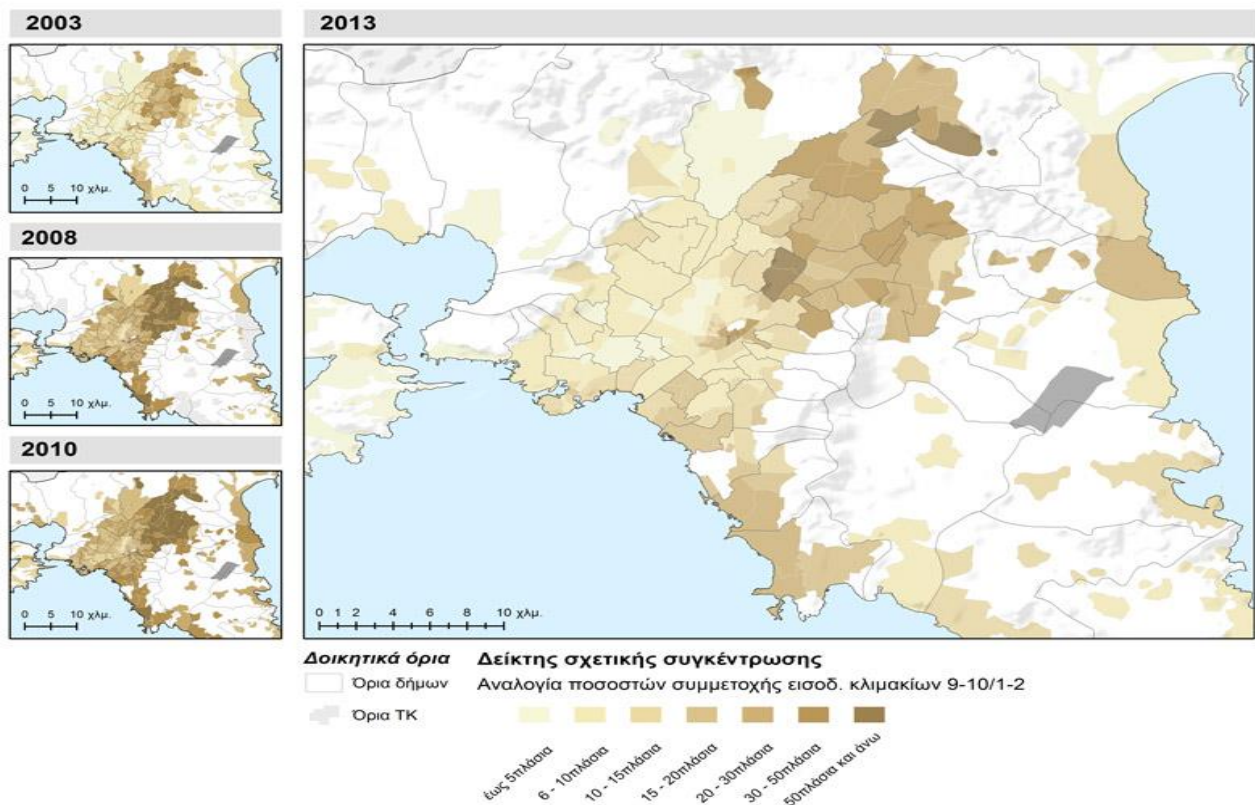
Χάρτης απεικόνισης της Αθήνας και του δείκτη ανισότητας (GINI) όπως αυτός διαμορφώνεται για τα έτη 2003, 2008, 2010 και 2013.

Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

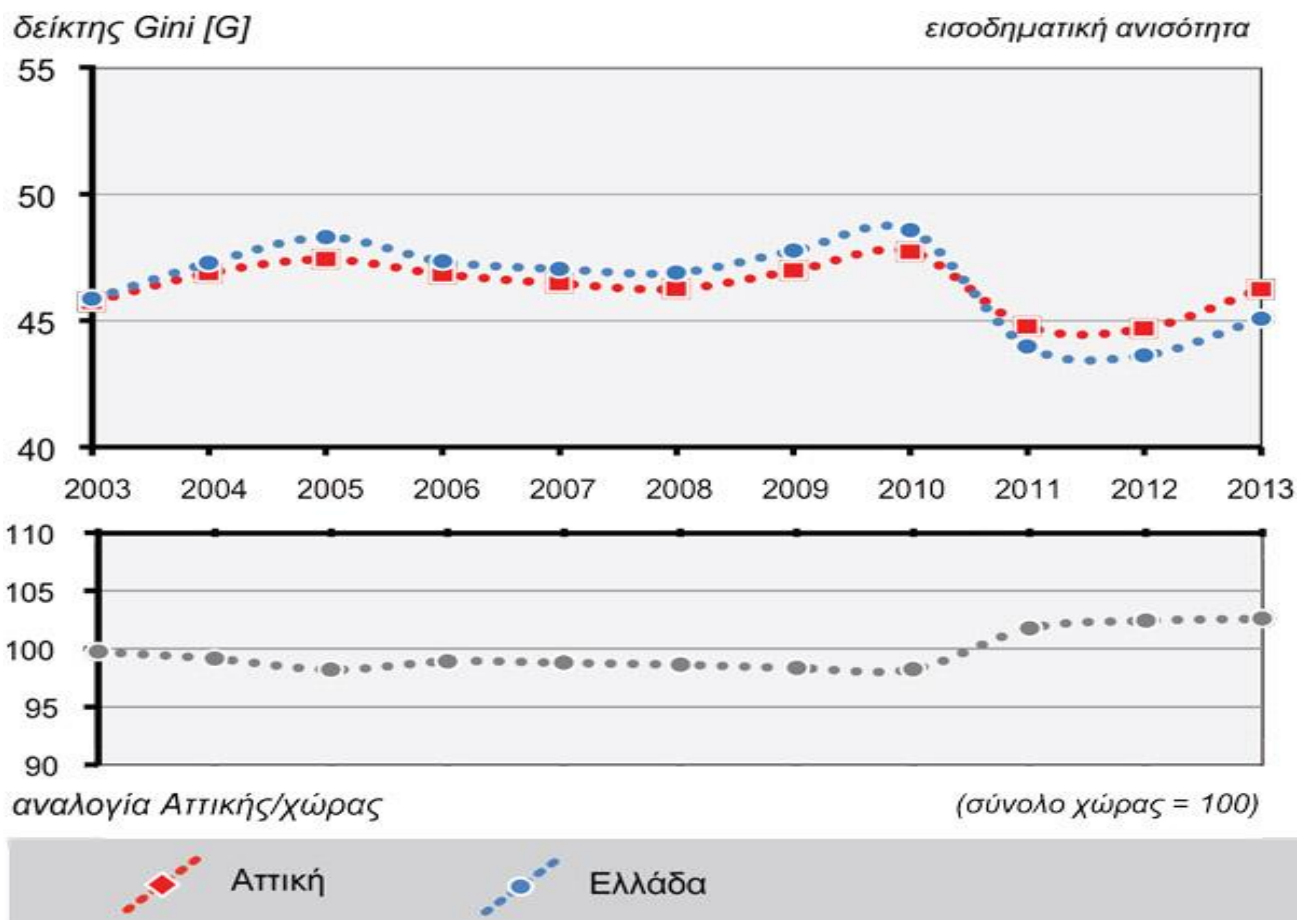

Χάρτης απεικόνισης του δείκτη σχετικής συγκέντρωσης με βάση το εισόδημα σε ακραία εισοδηματικά κλιμάκια των χωρικών ενοτήτων ανάλυσης στη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας για τα έτη 2003, 2008, 2010 και 2013.

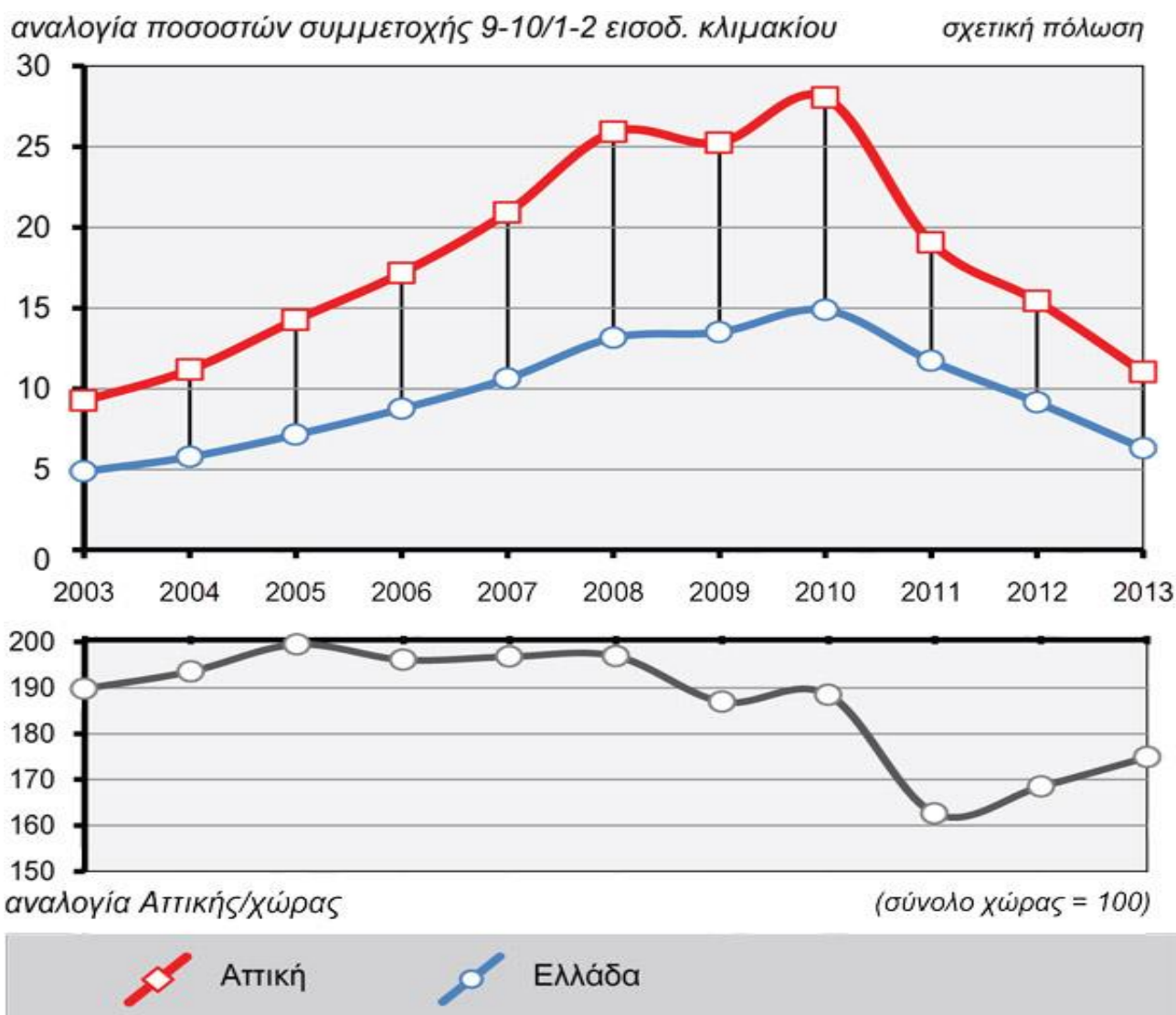
Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

Γράφημα απεικόνισης του δείκτη GINI για την εισοδηματική ανισότητα του δηλωθέντος εισοδήματος για την περιφέρεια Αττικής για τη χρονική περίοδο 2003-2013.

Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

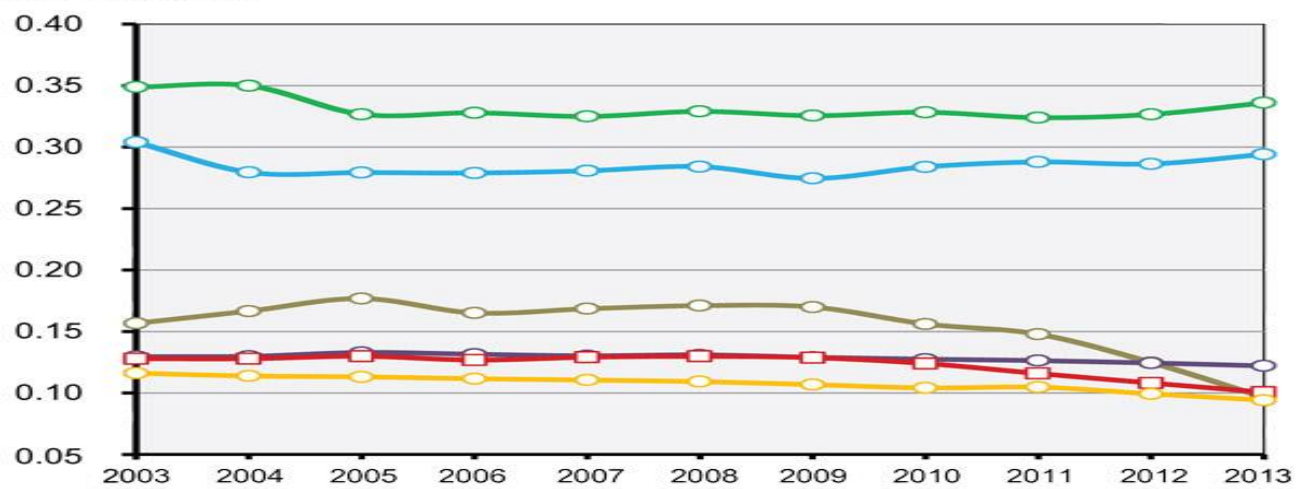
Γράφημα απεικόνισης του σχετικού δείκτη εύρους εισοδηματικής ανισότητας, με βάση την αναλογία εισοδήματος υψηλών/χαμηλών κλιμακίων, του δηλωθέντος εισοδήματος για την περιφέρεια Αττικής για τη χρονική περίοδο 2003-2013.

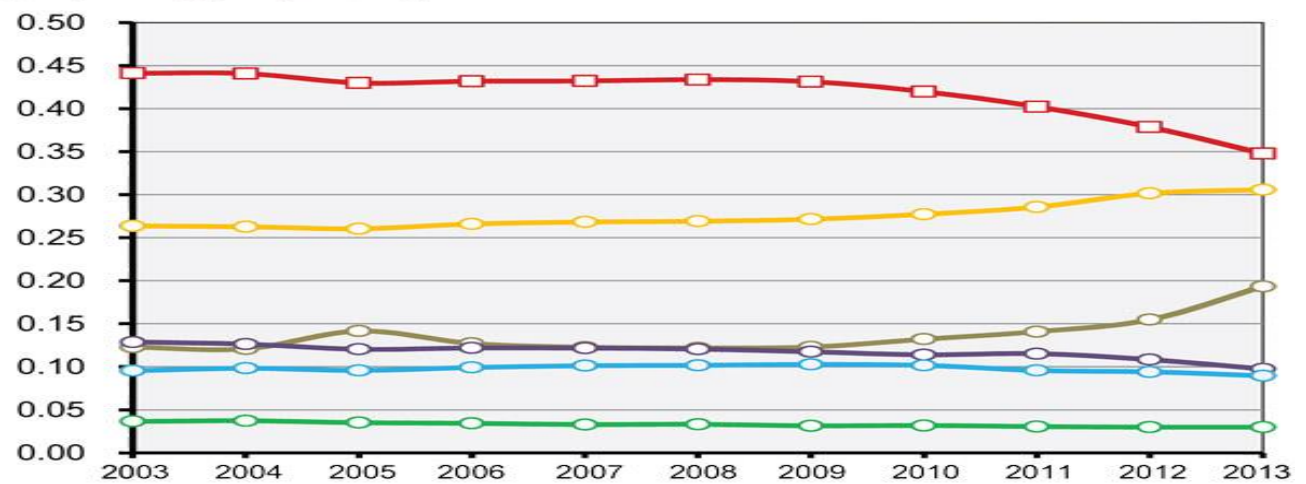
Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

Γράφημα απεικόνισης των δεικτών διαχωρισμού των ευρύτερων επαγγελματικών κατηγοριών βασικής πηγής εισοδήματος στην μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας κατά τη χρονική περίοδο 2003-2013.

[G] Δείκτης Gini

[xPx] Δείκτης απομόνωσης

Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατά τη διάρκεια συγγραφής, πραγματοποίησης και ολοκλήρωσης της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας κατέληξα στο συμπέρασμα πως τόσο το φαινόμενο της φτώχειας όσο και της κοινωνικής ανισότητας είναι διαχρονικά και δεν υπάρχουν εξαιρέσεις στον κανόνα τους. Σχεδόν όλοι οι πολίτες του κόσμου, της Ελλάδας και της Αθήνας έχουν βιώσει ή βιώνουν ακόμα και σήμερα τα ίδια τα φαινόμενα ή τις επιπτώσεις τους.

Παγκοσμίως υπάρχουν χώρες που η φτώχεια και η κοινωνική ανισότητα είναι τρόπος ζωής και μέσα από αυτές τις δύσκολες συνθήκες οι πολίτες των χωρών αυτών μαθαίνουν να επιβιώνουν και να βγάζουν εις πέρας τις δυσκολίες που βιώνουν. Το μεγαλύτερο πρόβλημα και τις περισσότερες δυσκολίες στον τρόπο της καθημερινής τους διαβίωσης βιώνουν κυρίως οι χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου και οι χώρες του Τρίτου κόσμου. Οι πολίτες αυτών των χωρών ζουν καθημερινά σε άθλιες και δύσκολες συνθήκες με ελάχιστα δολάρια ημερησίως, πολλές φορές και λιγότερο από ένα (1) δολάριο ανά ημέρα. Στις χώρες αυτές οι πολίτες που έχουν τα περισσότερα χρήματα κυριαρχούν και επιβάλλονται στους αδύναμους. Οι ανισότητες είναι τεράστιες και αρκετά έντονες που μερικές φορές χαρακτηριστικές είναι οι αναφορές που γίνονται για τις χώρες αυτές λέγοντας πως οι άρχοντες τρώνε με χρυσά κουτάλια ενώ ο λαός δεν έχει καν κουτάλια για να φάει. Ακόμα και οι χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου δεν αποτελούν εξαίρεση στα φαινόμενα αυτά. Μπορεί τα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας να μην είναι υψηλά, όπως στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, αλλά σε σύγκριση με τις συνθήκες διαβίωσης και την τεχνολογική πρόοδο των χωρών αυτών τα ποσοστά είναι υψηλά. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, οι χώρες της Ευρώπης αλλά και άλλες χώρες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας. Σε χρονικές περιόδους της ιστορίας τους το ποσοστό του πληθυσμού τους που αντιμετώπιζε αυτά τα φαινόμενα ήταν αρκετά υψηλό. Ακόμα και σήμερα μετά από πολλές προσπάθειες, μέτρα αντιμετώπισης, θέσπιση πολιτικών, νομοθεσίες και άλλα πολλά τα δύο αυτά φαινόμενα παραμένουν και κυριαρχούν. Δεν έχουν πραγματοποιηθεί όλοι οι στόχοι που θέτονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα ούτε έχει επέλθει η εξάλειψή τους.

Η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Η χώρα μας καθ' όλη την ιστορία της έχει βιώσει δύσκολες καταστάσεις, πολέμους, κατοχή, οικονομική κρίση, που δεν την βοήθησαν τόσο πολύ ώστε να μειώσει τα ποσοστά φτώχειας και να καταπολεμήσει τις κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των πολιτών της. Οι

Έλληνες και οι Ελληνίδες ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, τα χρόνια της κρίσης, παρατηρούν τα ποσοστά της φτώχειας να αυξάνονται ολοένα και πιο πολύ και όλο και περισσότεροι να ζητούν βοήθεια από προγράμματα κοινωνικής φροντίδα ή ακόμα και από τους συμπολίτες τους ώστε να μπορέσουν να επιβιώσουν από δύσκολες καταστάσεις. Όσον αφορά το φαινόμενο της κοινωνικής ανισότητας, η ελληνική κοινωνία λόγω ορισμένων παλαιότερων στερεότυπων και προκαταλήψεων που είχε και που ορισμένες φορές διατηρεί μέχρι και σήμερα έχει διαμορφώσει κάποιες αντιλήψεις και διαχωρίζει τους ανθρώπους ανάλογα με το που αυτοί δραστηριοποιούνται ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, την καταγωγή, την σεξουαλικότητα, την κοινωνική τάξη και λοιπά. Οι κοινωνικές ανισότητες μπορεί να μην είναι τόσο έντονες όσο ήταν πριν από είκοσι (20) χρόνια για παράδειγμα, αλλά υπάρχουν ακόμα. Υπάρχουν περιπτώσεις που είναι αρκετά έντονες και αντιληπτές από το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας και πάλι δεν είναι λίγες οι φορές που οι Έλληνες δεν αντιλαμβάνονται πως βιώνουν συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικής ανισότητας.

Τέλος όσο αφορά την πρωτεύουσα της χώρας, την Αθήνα, μπορούμε να πούμε πως από το προφίλ και τα ποσοστά της φτώχειας αλλά και της κοινωνικής ανισότητας στην Αθήνα υπάρχουν σημαντικές δημογραφικές και κοινωνικό-οικονομικές διαστάσεις. Παρατηρούμε πως τα ποσοστά για τα φαινόμενα είναι σχετικά χαμηλά στους πολίτες οι οποίοι είναι μορφωμένοι και συμμετέχουν στην αγορά εργασίας. Από την άλλη πλευρά η φτώχεια και η κοινωνική ανισότητα αυξάνεται ανάλογα με την ηλικία και το μέγεθος του νοικοκυριού. Πιο συγκεκριμένα παρατήρησα πως στο Δήμο Αθηναίων το 2012 ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας και κοινωνικής ανισότητας ήταν κατά κύριο λόγο τα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, τα άτομα ηλικίας από εξήντα πέντε (65) ετών και άνω, τα νοικοκυριά με περισσότερα από πέντε (5) μέλη, τα παιδιά ηλικίας από 0 έως 17 ετών, οι άνεργοι και τα άτομα με μη σταθερή απασχόληση. Σε ένα άλλο συμπέρασμα που κατέληξα είναι ότι η εργασία δεν συνιστά πλέον ένα αποτελεσματικό δίκτυο προστασίας ενάντια στη φτώχεια. Αρκετοί είναι οι πολίτες της Αθήνας που παρ' όλο που εργάζονται δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες. Με αυτό τον τρόπο μπορούμε να πούμε πως γίνεται πλέον ακόμα πιο αντιληπτό πως για να μπορέσει να προσδιοριστεί το φαινόμενο της φτώχειας δεν είναι επαρκής η εξέταση του ύψους του εισοδήματος ενός ατόμου ή ενός νοικοκυριού, αλλά είναι αναγκαίο να εξεταστεί συγχρόνως το κατά πόσο το συγκεκριμένο άτομο ή νοικοκυριό ικανοποιεί ορισμένες συγκεκριμένες ανάγκες που σήμερα αποτελούν προϋπόθεση για τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης των πολιτών. Από την άλλη πλευρά οι κοινωνικές ανισότητες και ο κοινωνικός αποκλεισμός πολιτών από την αθηναϊκή κοινωνία ώθησε ορισμένες ομάδες της κοινωνίας να δημιουργήσουν εντός της πόλης θύλακες, μέσα στους οποίους θα ένιωθαν πιο ελεύθεροι. Η επικράτηση του φαινομένου του χωρικού διαχωρισμού επέφερε αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία ως σύνολο, καθώς προκαλεί μείωση της

αλληλεπίδρασης μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Η χωρική απομόνωση των πληθυσμών ενισχύει την κοινωνική αποσύνθεση.

Καθ' όλη τη διάρκεια της συλλογής των δευτερογενών δεδομένων που χρειάστηκαν για την εκπόνηση της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας αυτής διαπίστωσα πως όσες προσπάθειες και πολιτικές και αν παρθούν τα φαινόμενα της φτώχειας και της κοινωνικής ανισότητας θα παραμένουν είτε σε υψηλά ποσοστά, είτε σε χαμηλά σε όλη την επικράτεια του πλανήτη μας. Αυτό θεωρώ πως θα συμβαίνει γιατί εκτός του ότι έχουμε μάθει να συμβιώνουμε και να αντιμετωπίζουμε καθημερινώς τέτοιου είδους φαινόμενα, θα πρέπει για να τα εξαλείψουμε να αλλάξουμε την κοσμοθεωρία μας και να γίνουν ριζικές αλλαγές στον κόσμο μας, κάτι το οποίο φυσικά και δεν είναι εύκολο ούτε γίνεται από τη μία μέρα στη άλλη. Πρέπει ο τρόπος σκέψης, αντίληψης και δράσης μας να αλλάξει και να μην επιβάλλονται οι ισχυροί στους αδύναμους με σκοπό το συμφέρον τους και τον πλούτο. Πρέπει όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη αυτού να έχουν τις ίδιες και ίσες ευκαιρίες.

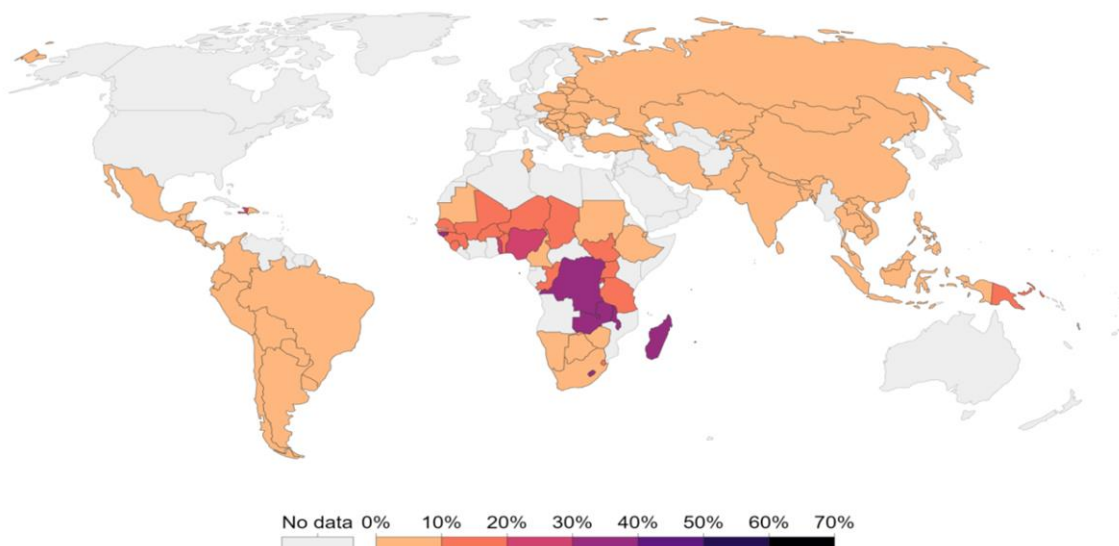
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Χάρτης απεικόνισης του δείκτη χάσματος φτώχειας με όριο τα 1,90\$ ημερησίως για το 2014.

Poverty gap index at 1.90 int-\$ per day, 2014

The poverty gap index is the mean shortfall in income or consumption from the International Poverty Line (\$1.90 a day in 2011 international dollars) counting the non-poor as having zero shortfall, expressed as a percentage of the poverty line. International dollars are adjusted for inflation over time and for price differences between countries.

Our World
in Data

Source: World Bank – WDI

OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

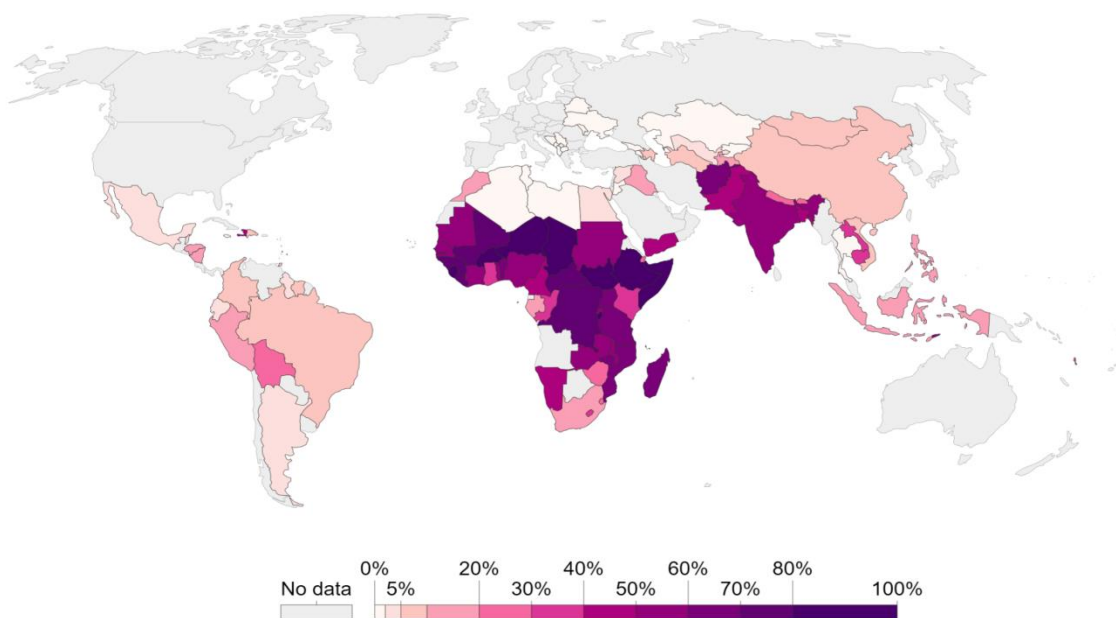
Πηγή: World Bank-WDI

Χάρτης απεικόνισης του πληθυσμού του κόσμου που ζει σε συνθήκες πολυδιάστατης φτώχειας το 2014.

Share of population living in multidimensional poverty, 2014

Proportion of people who are poor according to the Multidimensional Poverty Index (MPI). The MPI weights ten indicators of deprivation in the context of education, health and living standards. Individuals are considered poor if deprived in at least one third of the weighted indicators (see source for more details).

Our World
in Data

Source: OPHI Multidimensional Poverty Index - Alkire and Robles (2016)

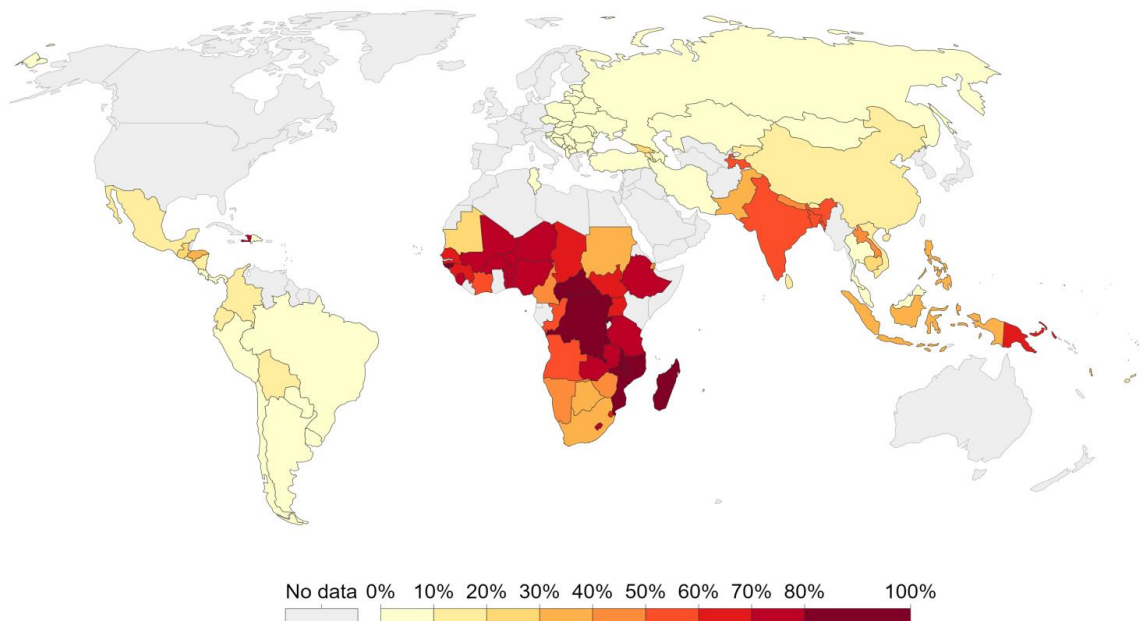
OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

Πηγή: OPHI Multidimensional Poverty Index

Χάρτης απεικόνισης του πληθυσμού που ζει με λιγότερα από 3,10\$ ημερησίως το 2014.

Share of population living with less than 3.10 int.-\$ per day, 2014

Share of population living with per capita household consumption below 3.10 international dollars per day (in 2011 PPP prices). International dollars are adjusted for inflation and for price differences across countries.

Source: World Bank – WDI

OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

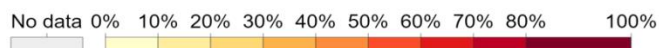
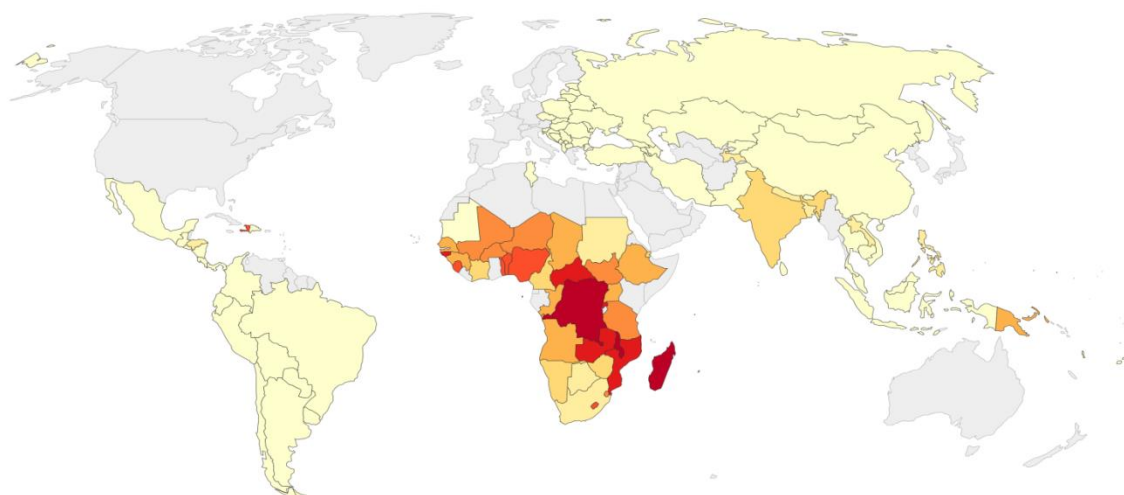
Note: Consumption per capita is the preferred welfare indicator for the World Bank's analysis of global poverty. However, for about 25% of the countries, estimates correspond to income, rather than consumption.

Πηγή: World Bank-WDI

Χάρτης που απεικονίζει τον πληθυσμό που ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας
το 2014.

Share of the population living in extreme poverty, 2014

Extreme poverty is defined as living with per capita household consumption below 1.90 international dollars per day (in 2011 PPP prices). International dollars are adjusted for inflation and for price differences across countries.

Source: World Bank

OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

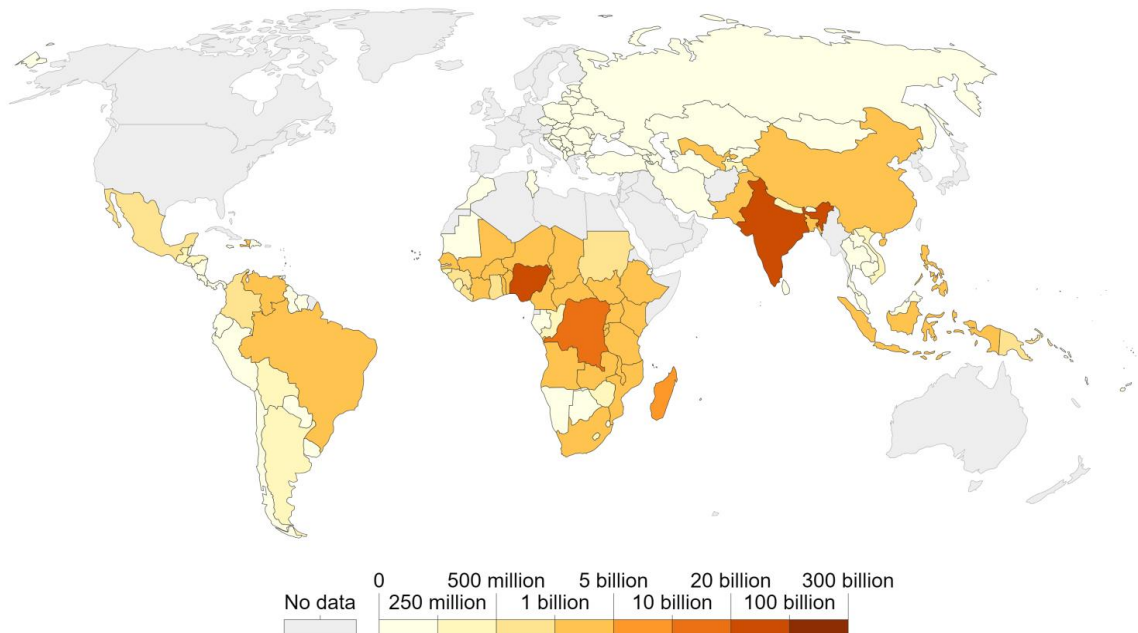
Πηγή: World Bank

Χάρτης απεικόνισης του χάσματος φτώχειας, σε δολάρια, παγκοσμίως για το 2013.

The poverty gap, in international-\$, 2013

The poverty gap is the amount of money that would be theoretically needed to lift the incomes of all people in extreme poverty up to the international poverty line of \$1.90 a day. These estimates are expressed in international dollars using 2011 PPP conversion rates. This means that figures account for differences in prices levels, as well as for inflation.

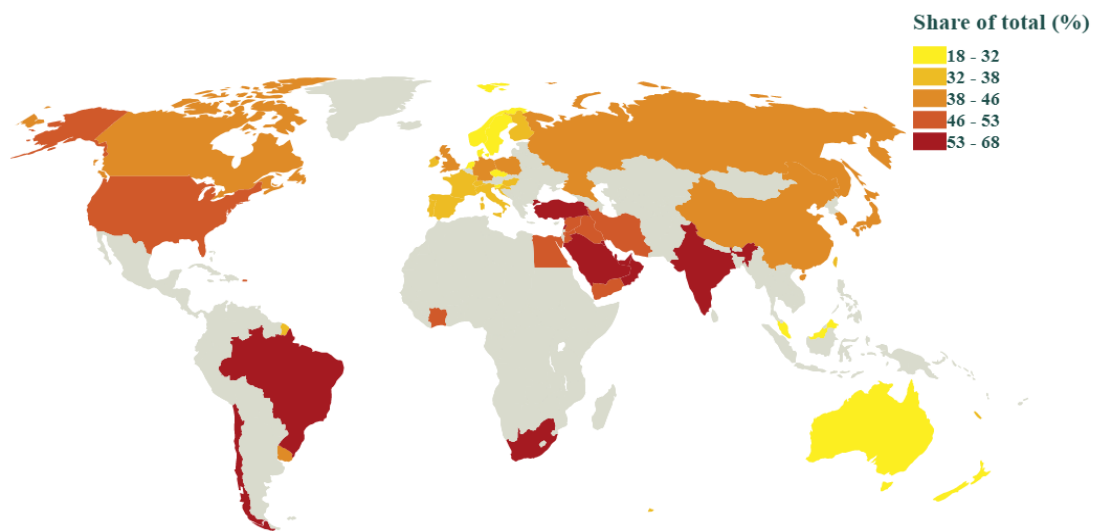

Source: Cost per year of closing the poverty gap in int-\$ 2011 - PovcalNet (World Bank) (2017) OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA
Note: The cost of closing the poverty gap does not take into account costs and inefficiencies from making the necessary transfers.

Πηγή: World Bank

Χάρτης απεικόνισης του 10% του μεγαλύτερου μεριδίου εθνικού εισοδήματος παγκοσμίως.

Top 10% national income share

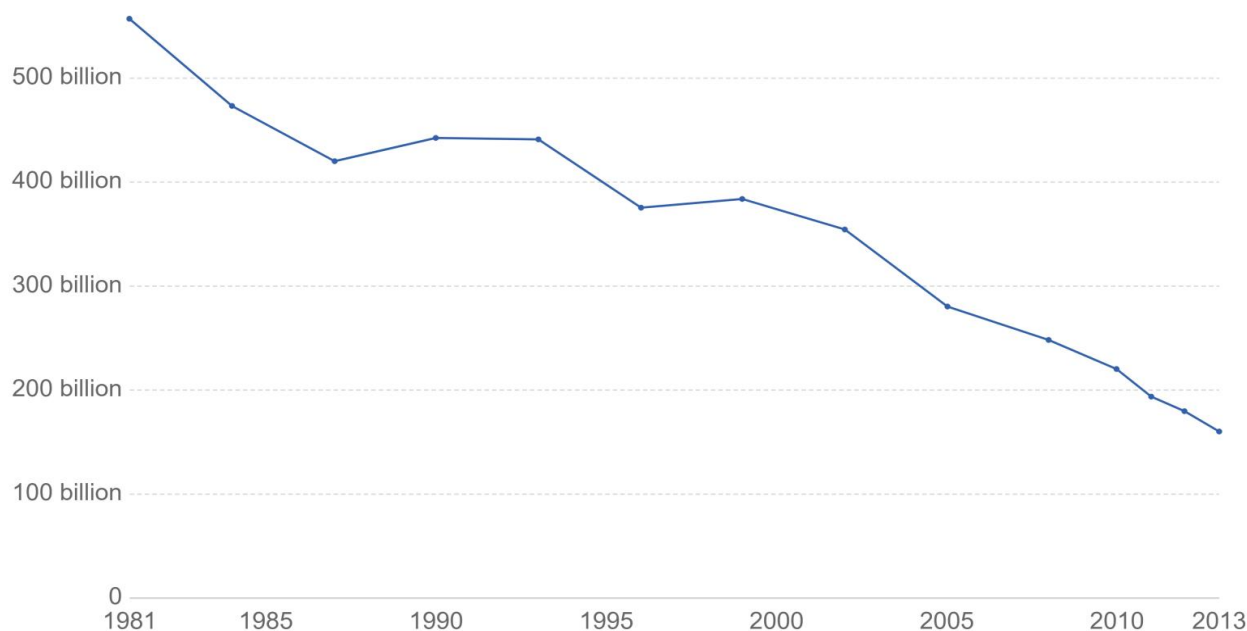
Graph provided by www.wid.world

Πηγή: WID.Wold

Διάγραμμα απεικόνισης του χάσματος φτώχειας, σε δολάρια, από το 1981 έως το 2013.

The global poverty gap, in international-\$

The poverty gap is the amount of money that would be theoretically needed to lift the incomes of all people in extreme poverty up to the international poverty line of \$1.90 a day. These estimates are expressed in international dollars using 2011 PPP conversion rates. This means that figures account for differences in prices levels, as well as for inflation.

Source: Cost per year of closing the poverty gap in int-\$ 2011 - PovcalNet (World Bank) (2017) OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA
Note: The cost of closing the poverty gap does not take into account costs and inefficiencies from making the necessary transfers.

Πηγή: World Bank

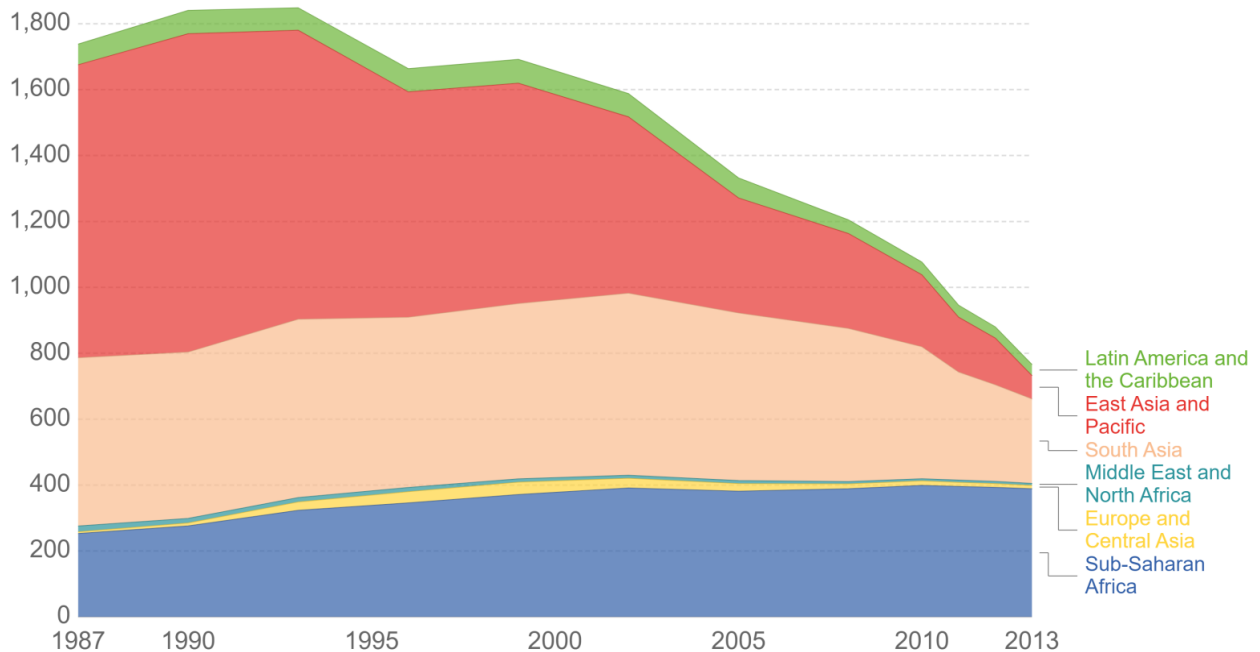

Διάγραμμα απεικόνισης του συνολικού πληθυσμού ανά περιοχές του κόσμου που ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας.

Total population living in extreme poverty, by world region

Our World in Data

Numbers are in millions of people. Extreme poverty is defined as living with per capita household consumption below 1.90 international dollars per day (in 2011 PPP prices). International dollars are adjusted for inflation and for price differences across countries.

Source: World Poverty Absolute Number by Region - PovcalNet (World Bank)

OurWorldInData.org/extreme-poverty/ • CC BY-SA

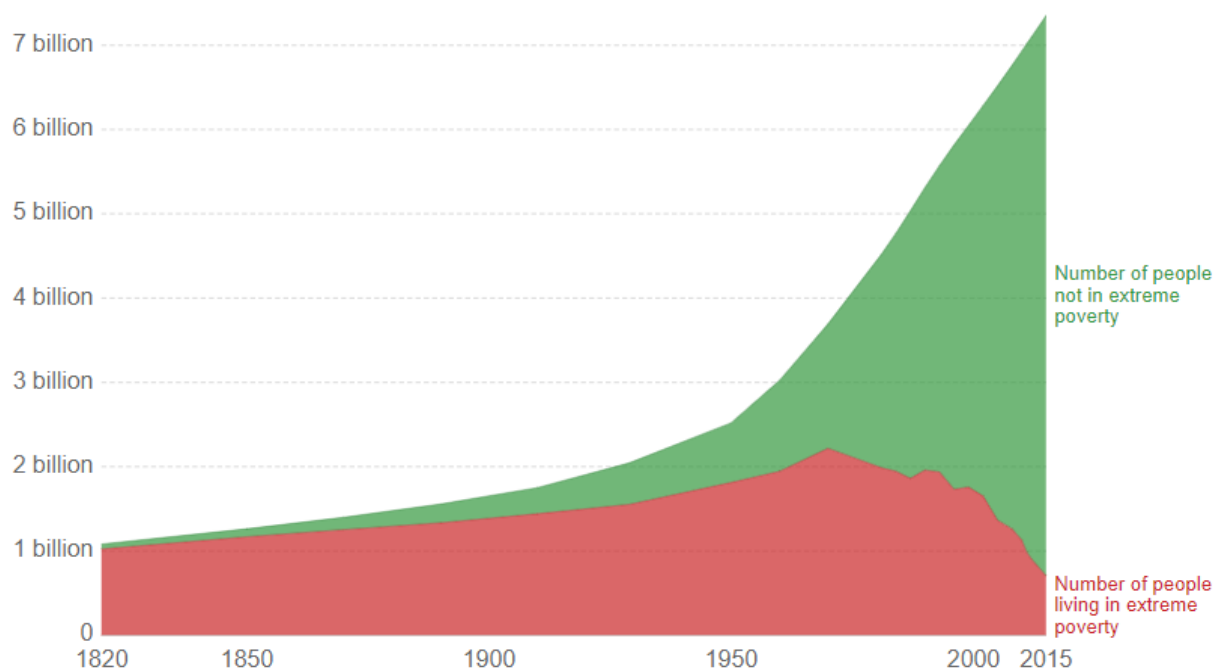
Note: Consumption per capita is the preferred welfare indicator for the World Bank's analysis of global poverty. However, for about 25% of the countries, estimates correspond to income, rather than consumption.

Πηγή: World Bank

Διάγραμμα απεικόνισης του παγκόσμιου πληθυσμού που ζει υπό συνθήκες ακραίας φτώχειας από το 1820 έως το 2015.

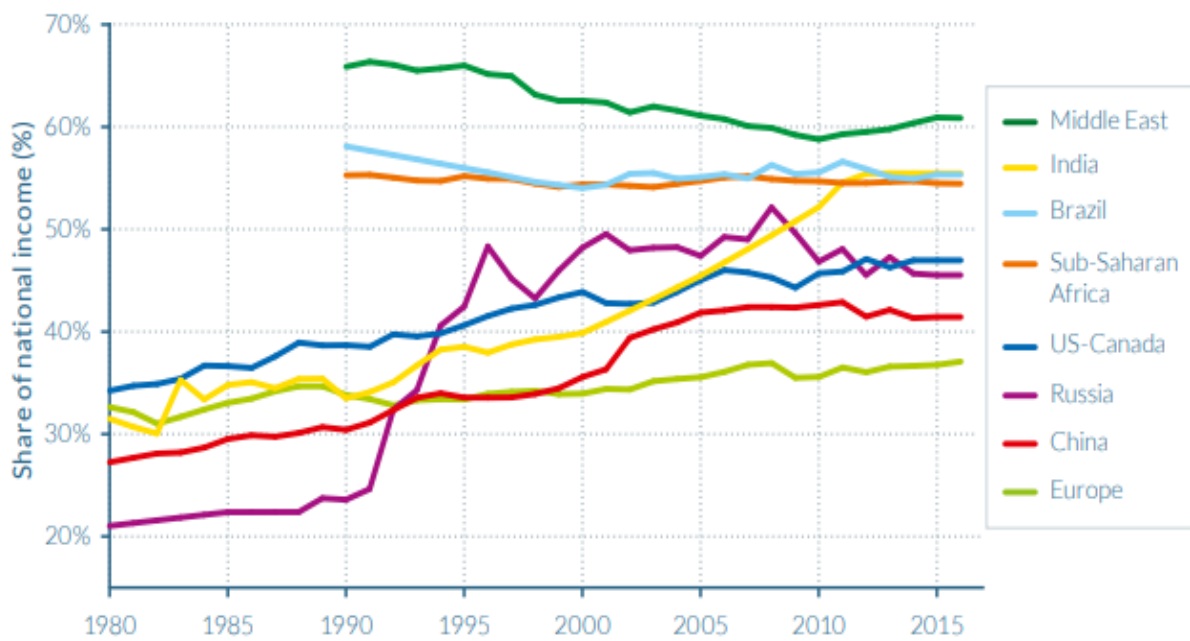
World population living in extreme poverty, 1820-2015

Extreme poverty is defined as living at a consumption (or income) level below 1.90 "international \$" per day. International \$ are adjusted for price differences between countries and for price changes over time (inflation).

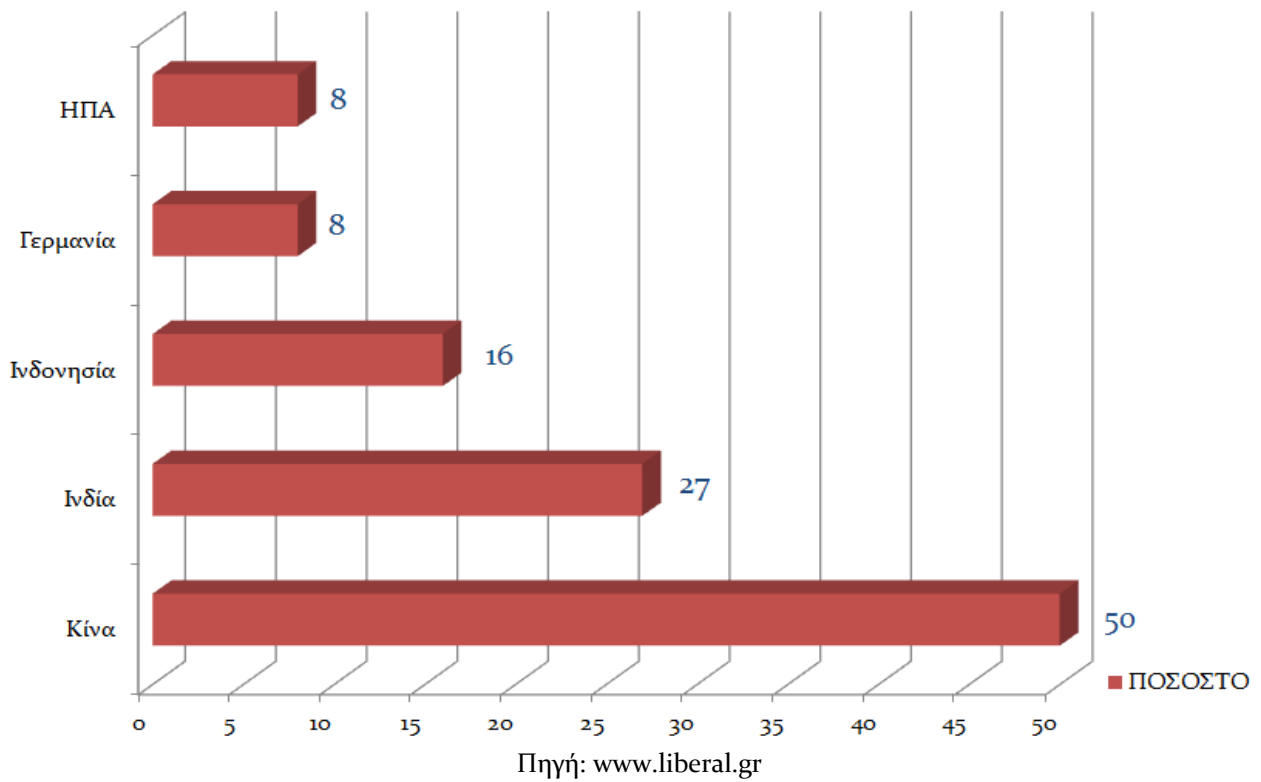
Πηγή: World Bank

Διάγραμμα απεικόνισης των 10% των κορυφαίων χωρών στο μερίδιο εισοδήματος ανά τον κόσμο από το 1980 έως το 2016.

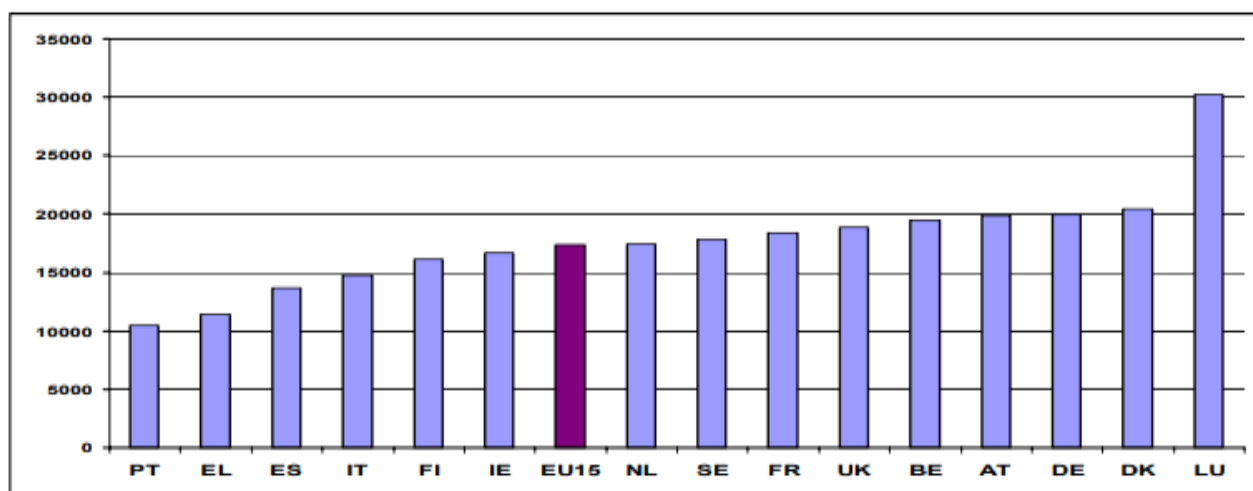

Πηγή: World Bank

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού του πληθυσμού χωρών που πιστεύουν πως το ποσοστό ακραίας φτώχειας έχει μειωθεί τα τελευταία είκοσι (20) χρόνια.

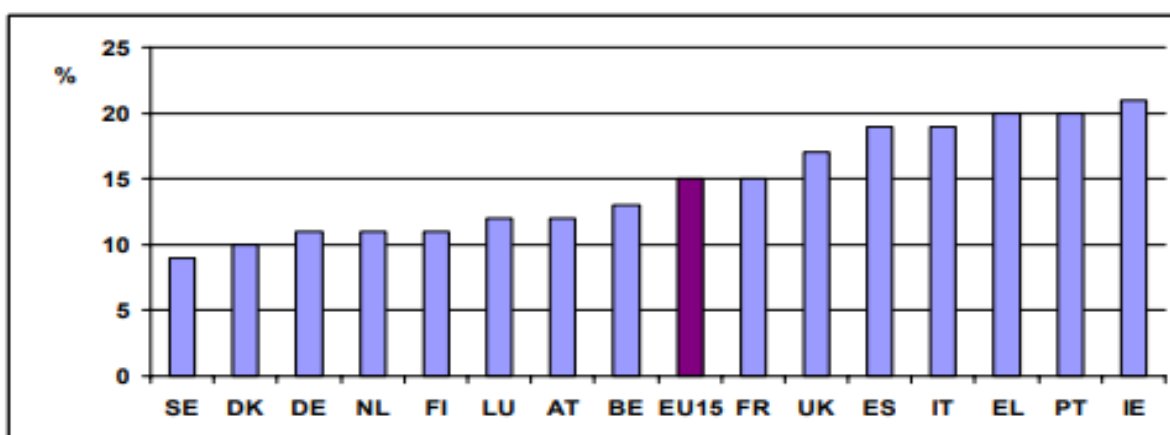

Διάγραμμα απεικόνισης της ενδεικτικής τιμής του ορίου κινδύνου φτώχειας για ένα νοικοκυριό που αποτελείτε από δύο (2) ενήλικες και δύο (2) παιδιά για Ευρωπαϊκές χώρες το 2001.

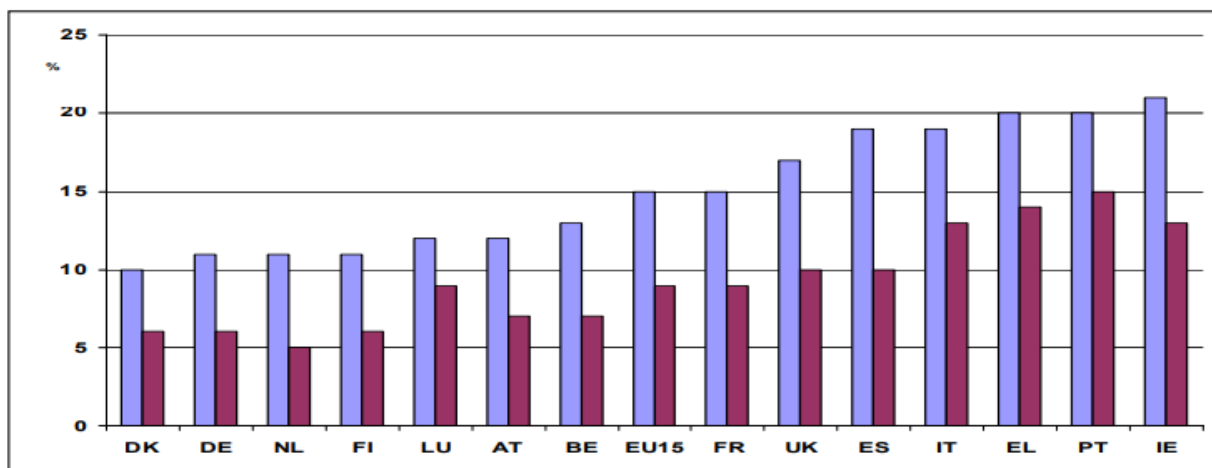
Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου φτώχειας για τις χώρες της Ευρώπης για το 2001.

Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού κινδύνου φτώχειας για το 1998 στη δεξιά στήλη και για το 2001 στην αριστερή στήλη.

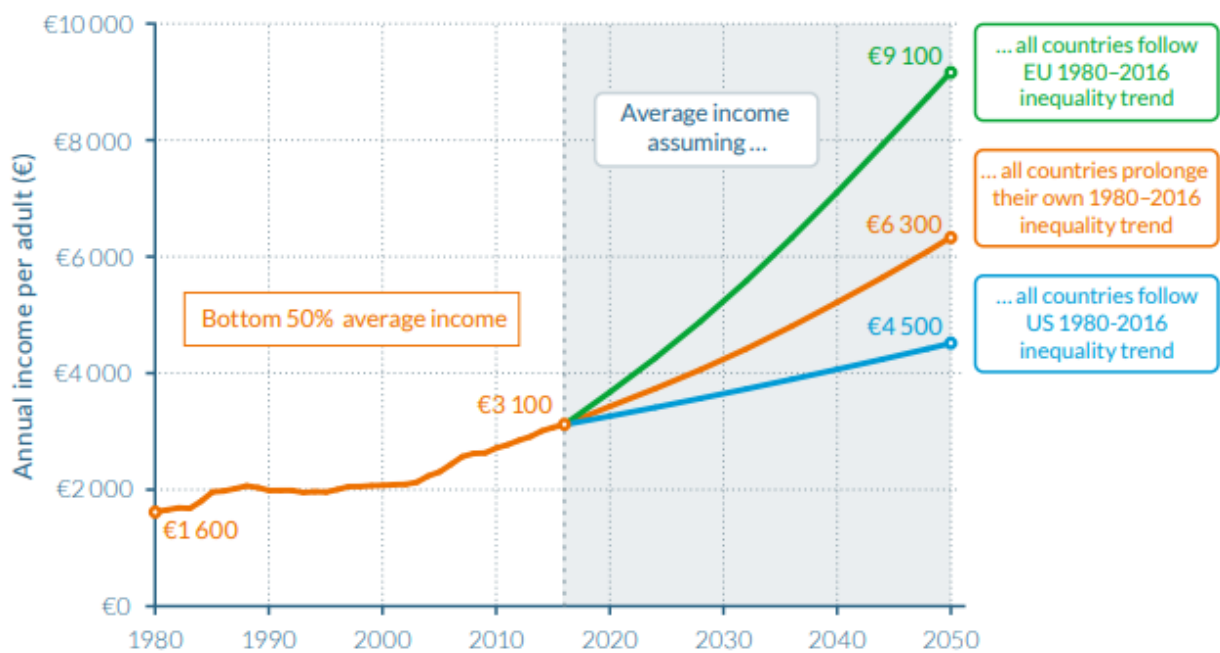

Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

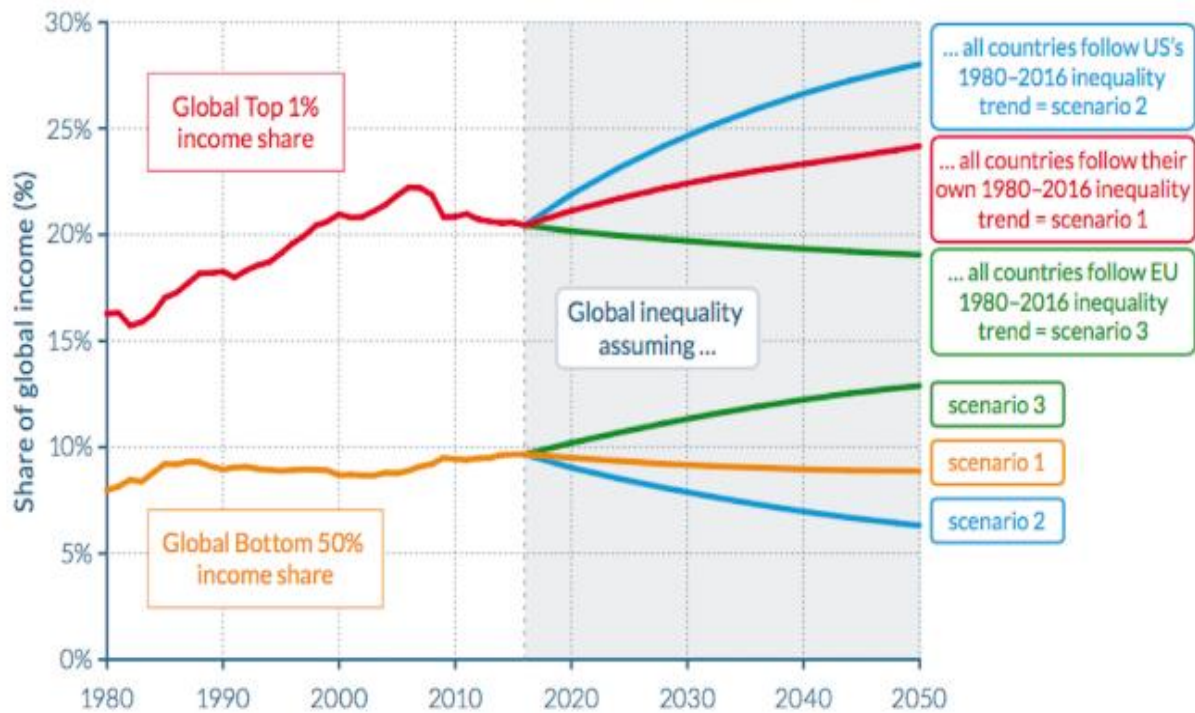

Διάγραμμα απεικόνισης της ανισότητας, εισοδηματικής, και πιθανά σενάρια για το μέλλον.

Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

Διάγραμμα απεικόνισης των τριών σεναρίων για την εξέλιξη των ανισοτήτων έως το 2050, σύμφωνα με την Παγκόσμια Έκθεση για την ανισότητα το 2018.

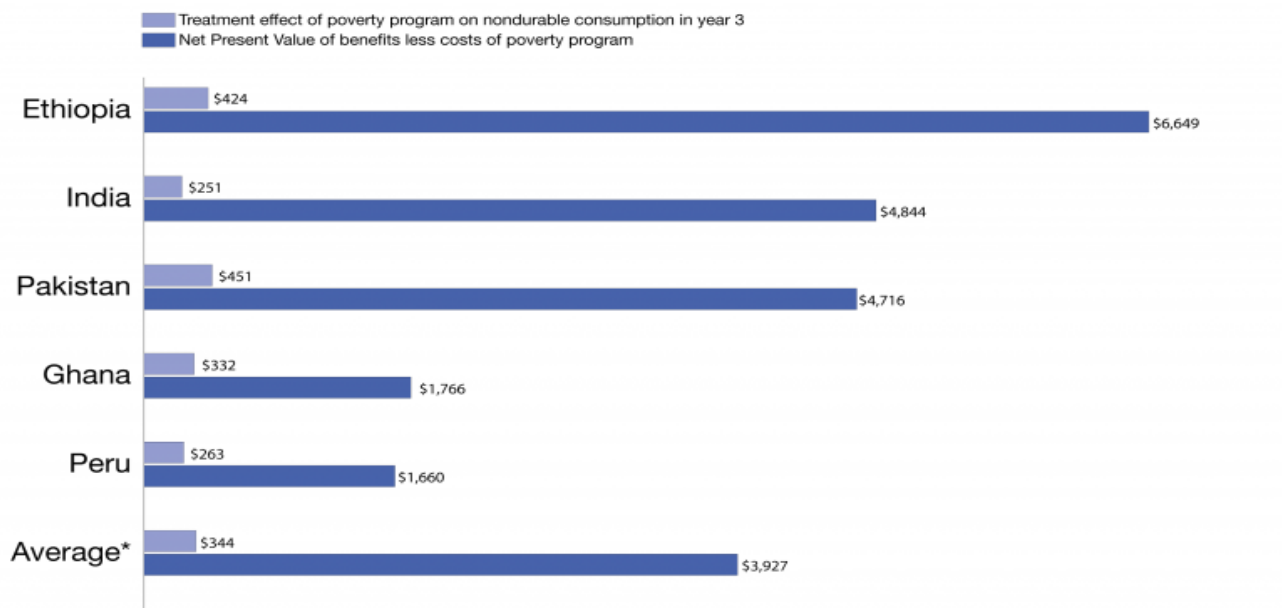
Πηγή: ec.europa.eu/eurostat

Διάγραμμα απεικόνισης των κερδών από πολύπλευρο πρόγραμμα καταπολέμησης της φτώχειας.

Gains from a multifaceted anti-poverty program

The anti-poverty program that has six elements: (1) a productive asset transfer, (2) consumption support, (3) technical skills training, (4) high frequency home visits, (5) a savings program, (6) some health education. The program was evaluated in six country sites and was evaluated using a randomized control trial (RCT).

Our World
in Data

Data sources: Banerjee, Duflo et al (2015) – A multifaceted program causes lasting progress for the very poor: Evidence from six countries. In Science.

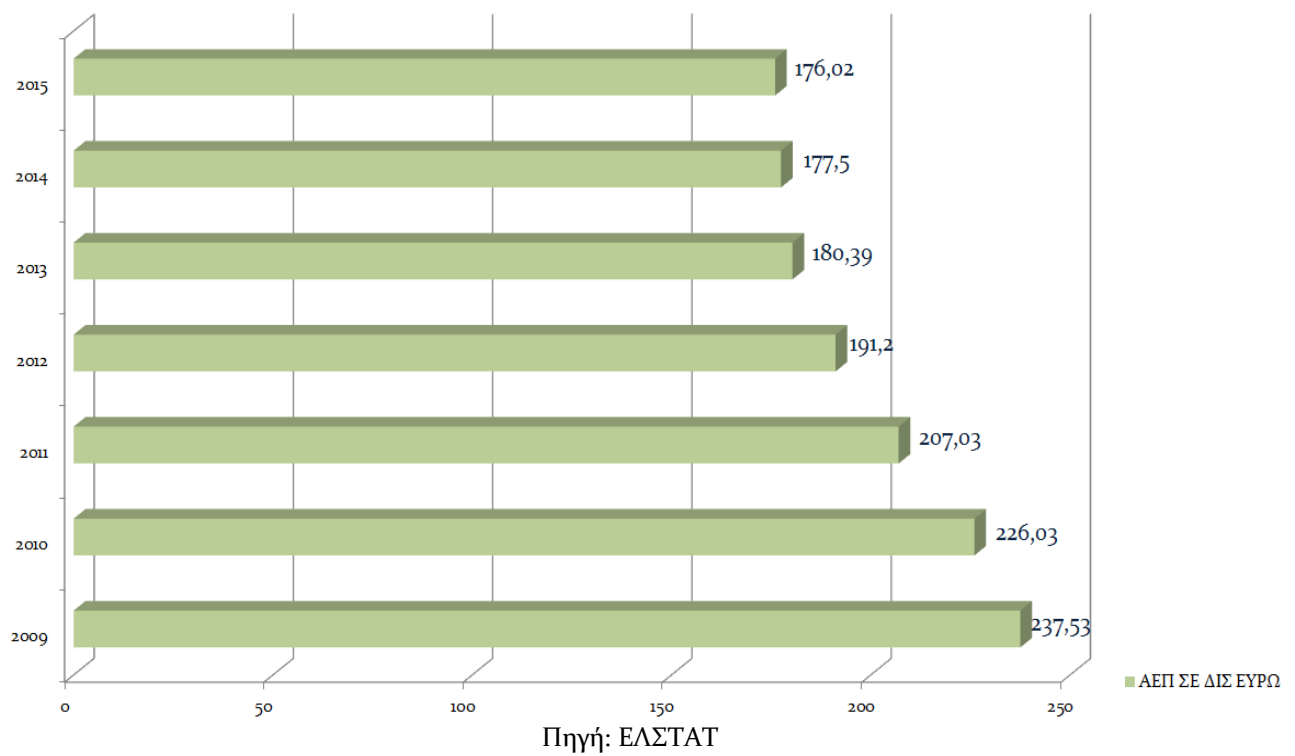
*The Average and the entire visualisation excludes Honduras

This data visualization is available at OurWorldinData.org. There you more visualizations and research on this topic.

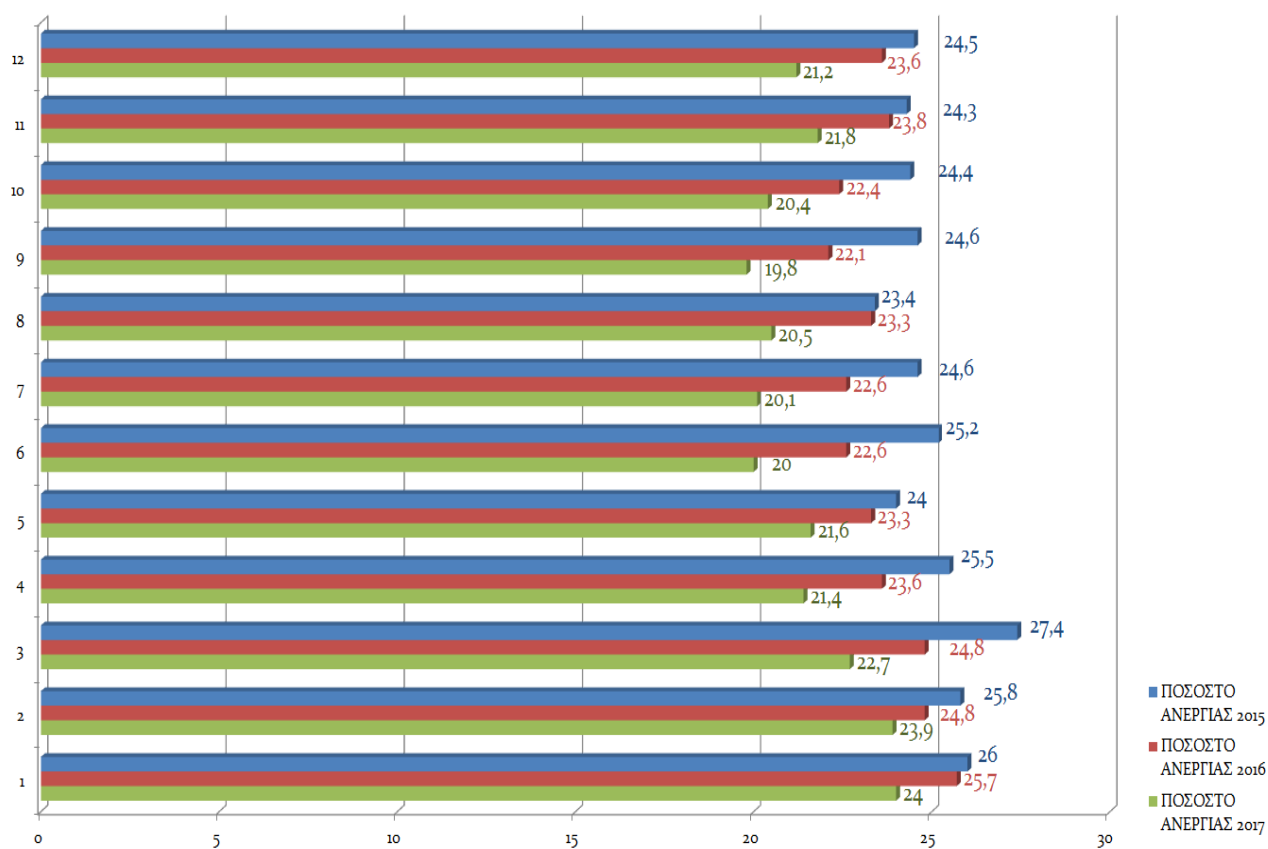
Licensed under CC-BY-SA by the author Max Roser.

Πηγή: World Bank

Διάγραμμα μεταβολής του ΑΕΠ της Ελλάδας σε δισεκατομμύρια ευρώ από το 2009 έως το 2015.

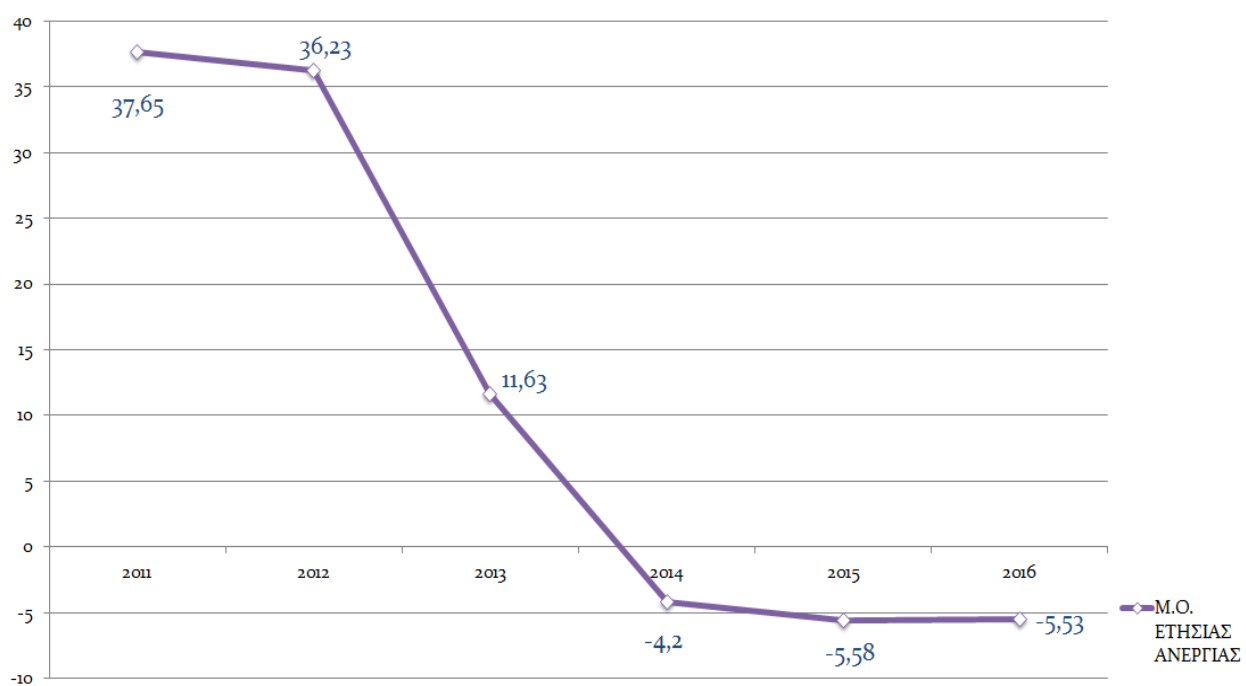

Διάγραμμα απεικόνισης της μεταβολής της ανεργίας των ατόμων ηλικίας 15-74 ετών ανά μήνα για τα έτη 2015, 2016, 2017.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

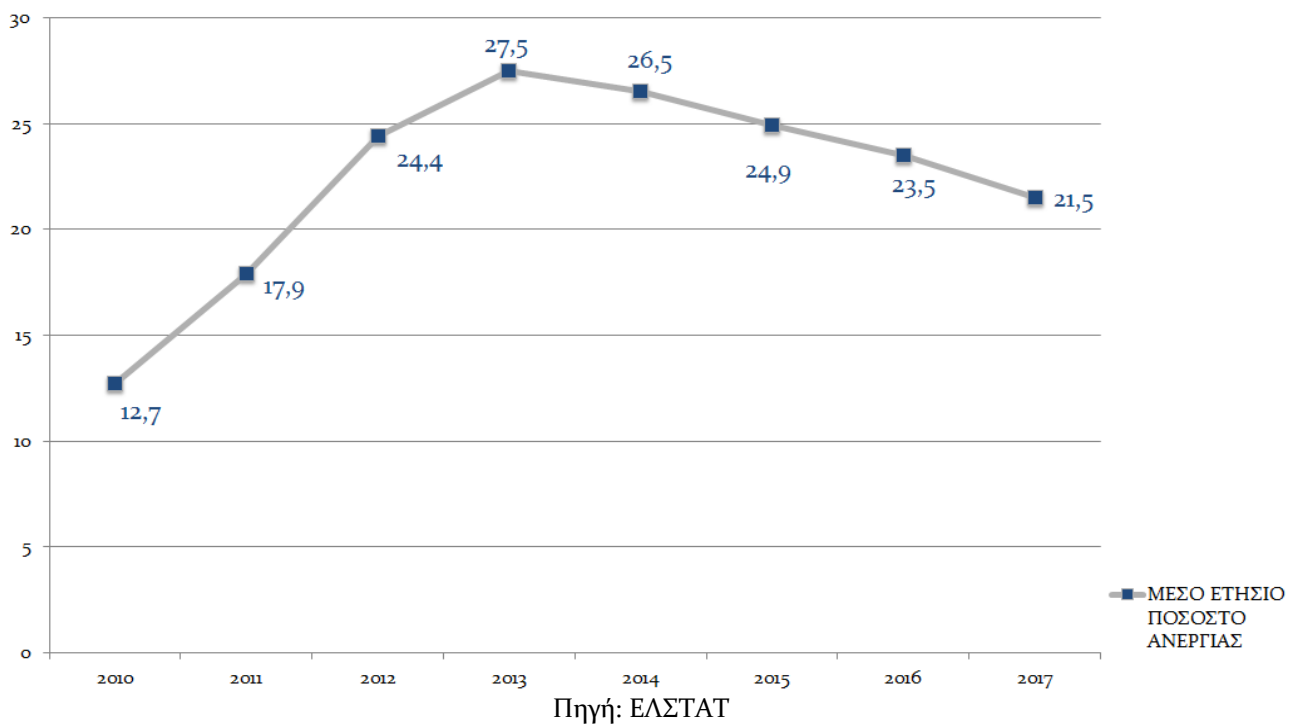
Διάγραμμα απεικόνισης της μεταβολής του ετήσιου μέσου όρου της ανεργίας για τα έτη 2011 έως 2016.

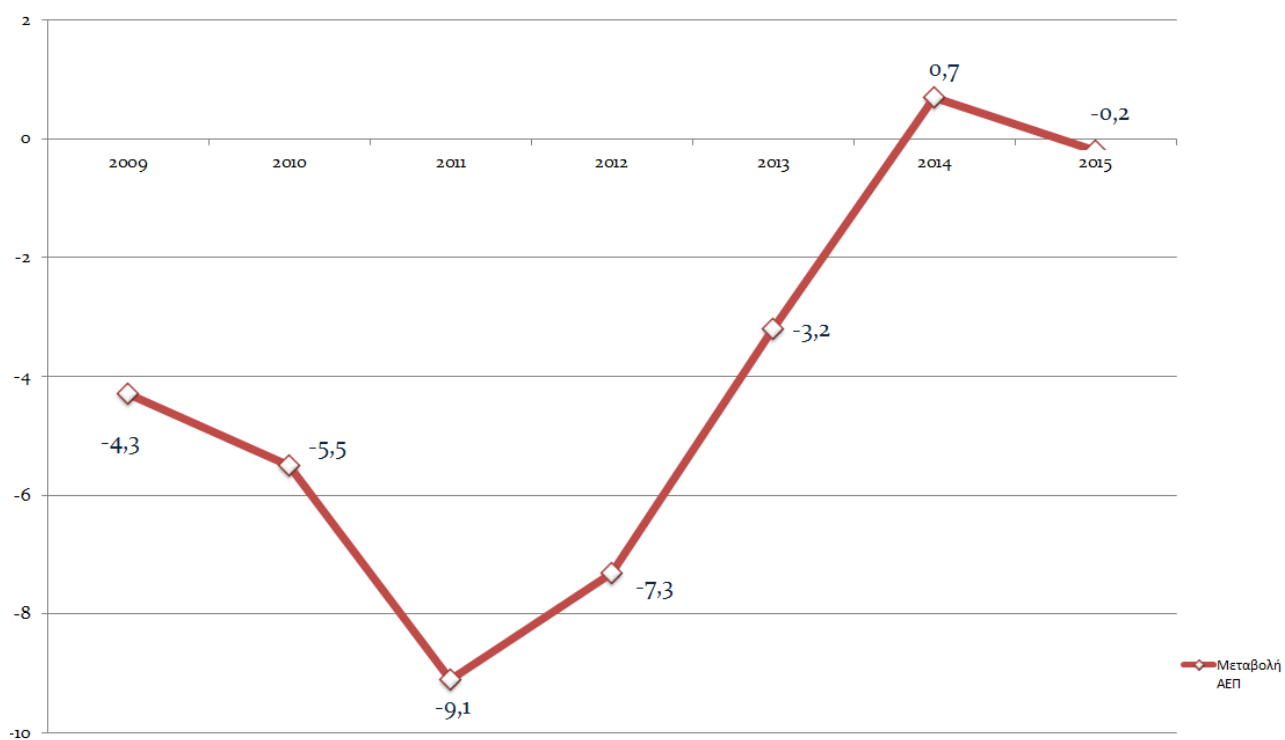
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα απεικόνισης της μεταβολής του μέσου ετήσιου ποσοστού της ανεργίας της χώρα από το 2010 έως το 2017.

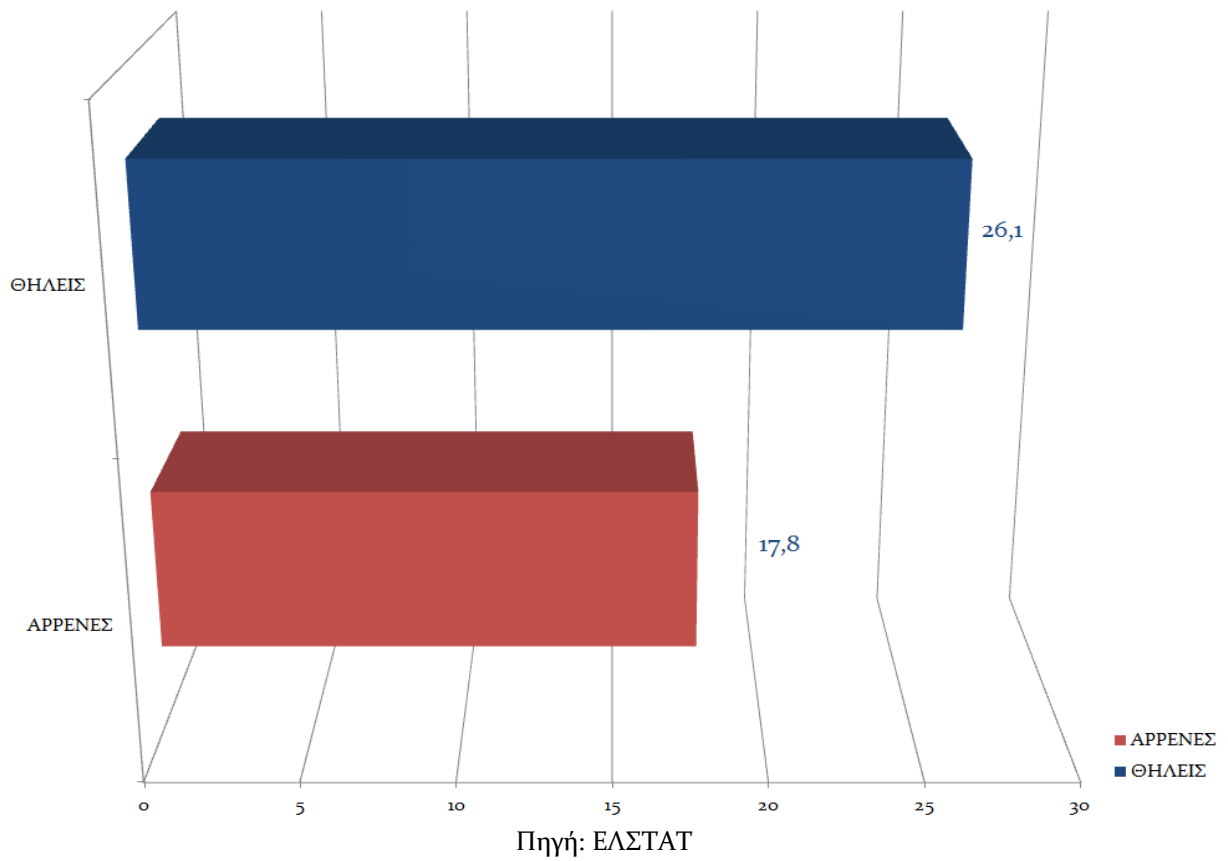

Διάγραμμα απεικόνισης της μεταβολής του ποσοστού του ΑΕΠ (επί της εκατό) από το 2009 έως το 2015.

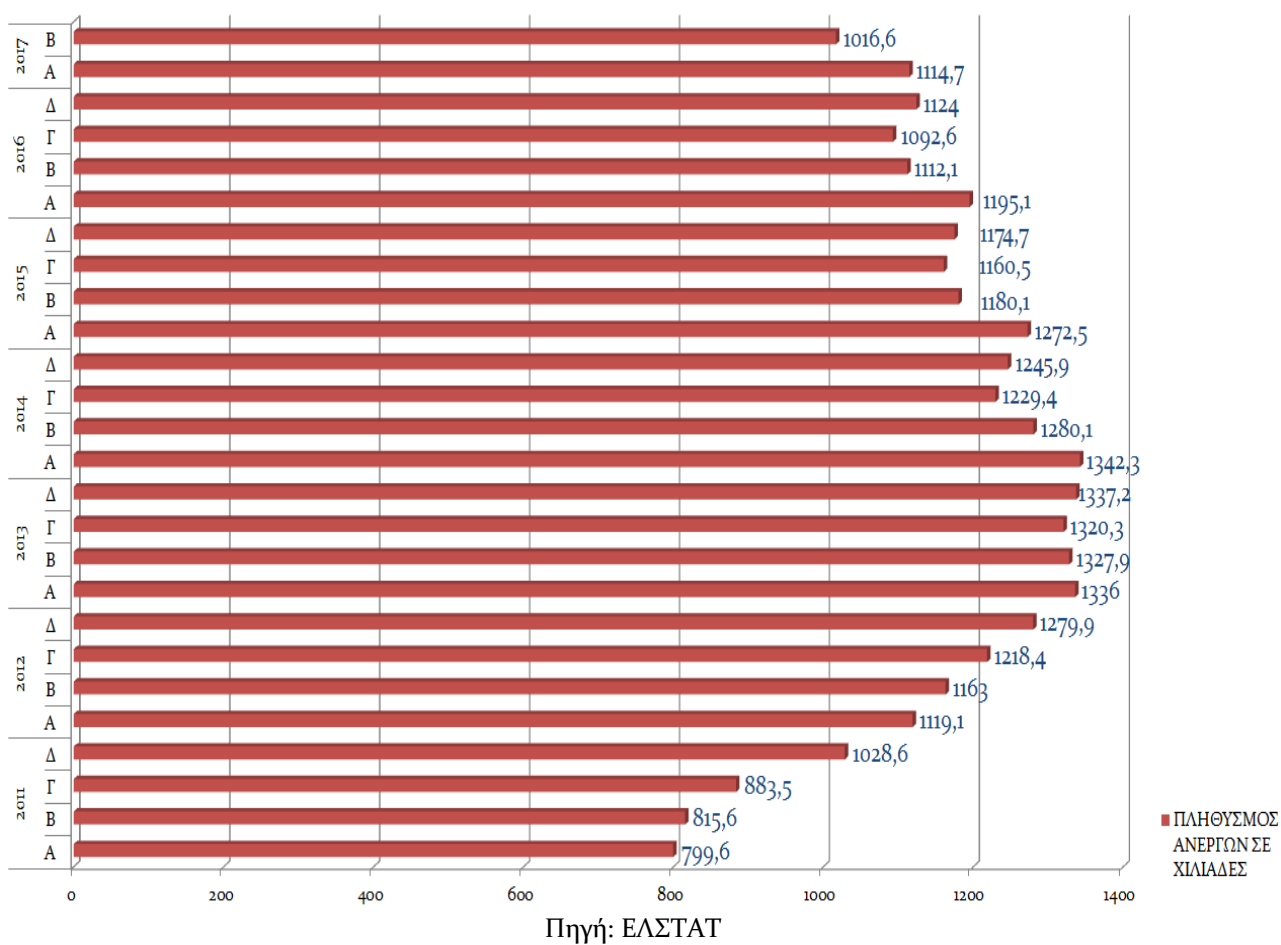

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

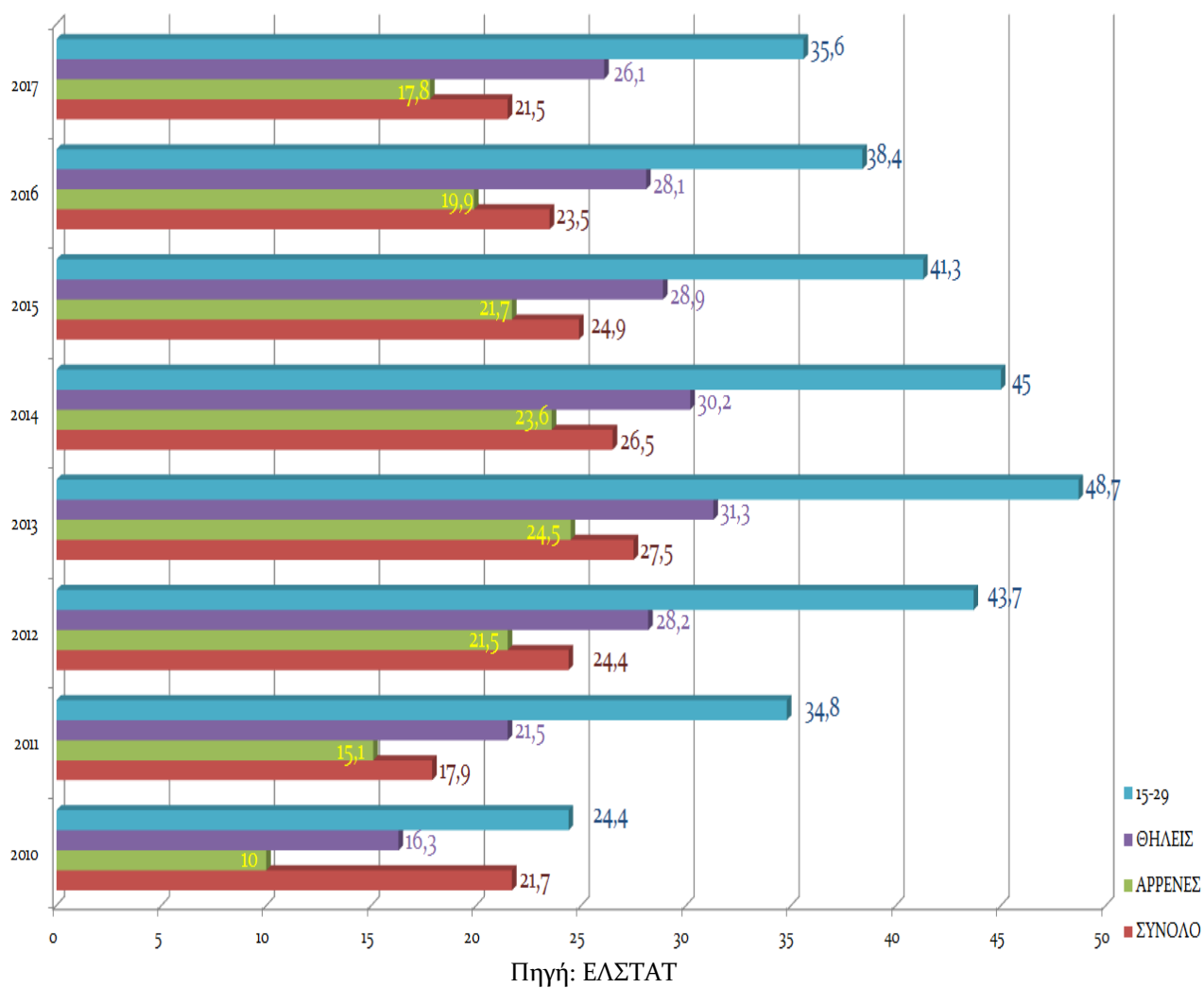
Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού ανεργίας ανά φύλο για το έτος 2017.

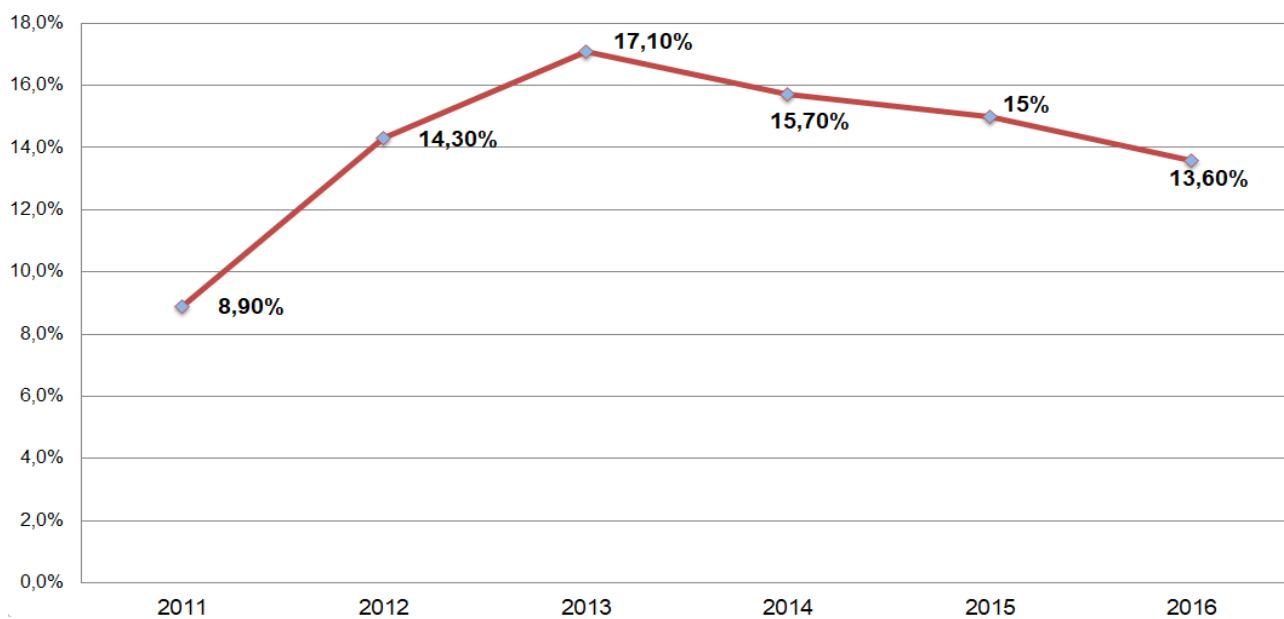
Διάγραμμα απεικόνισης του πληθυσμού της χώρας που είναι άνεργος (σε χιλιάδες) κατά τα έτη 2011 έως 2017, χωρισμένο κάθε έτος ανά τετράμηνο.

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού ανεργίας από το 2010 έως το 2017 για τις ηλικίες 15-29 ετών, ανά φύλο και συνολικά.

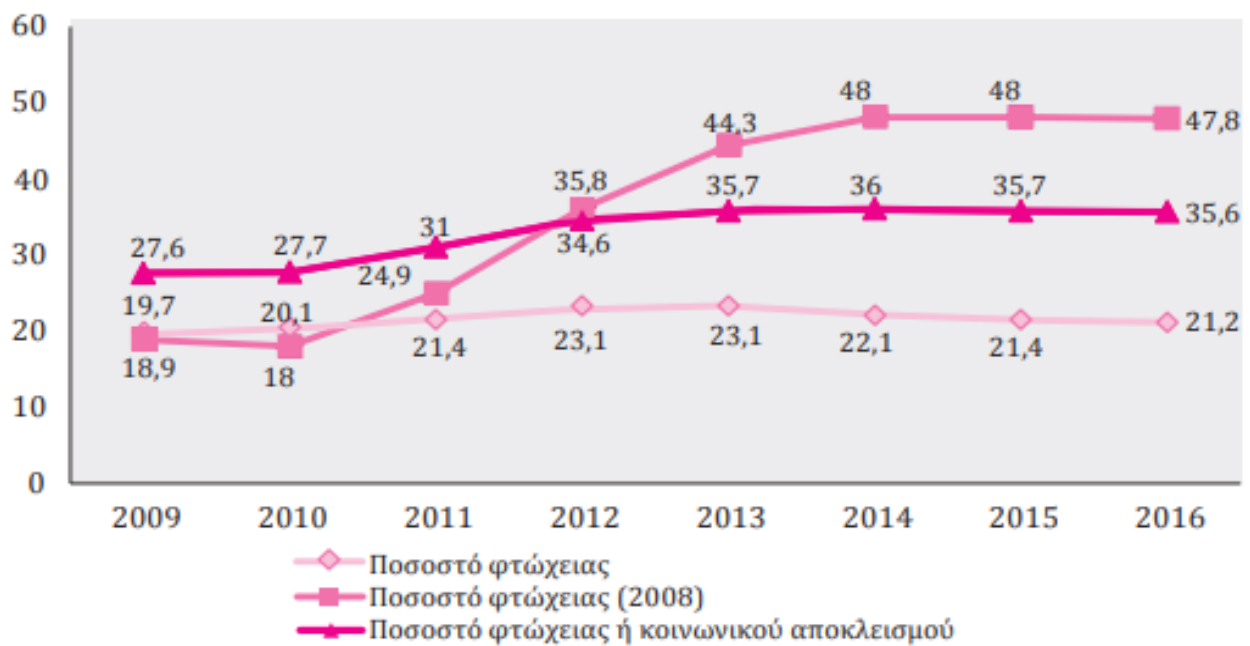

Διάγραμμα απεικόνισης της διαχρονικής εξέλιξης της φτώχειας από το 2011 έως το 2016.

Πηγή: https://www.dianeosis.org/research/poverty_greece/

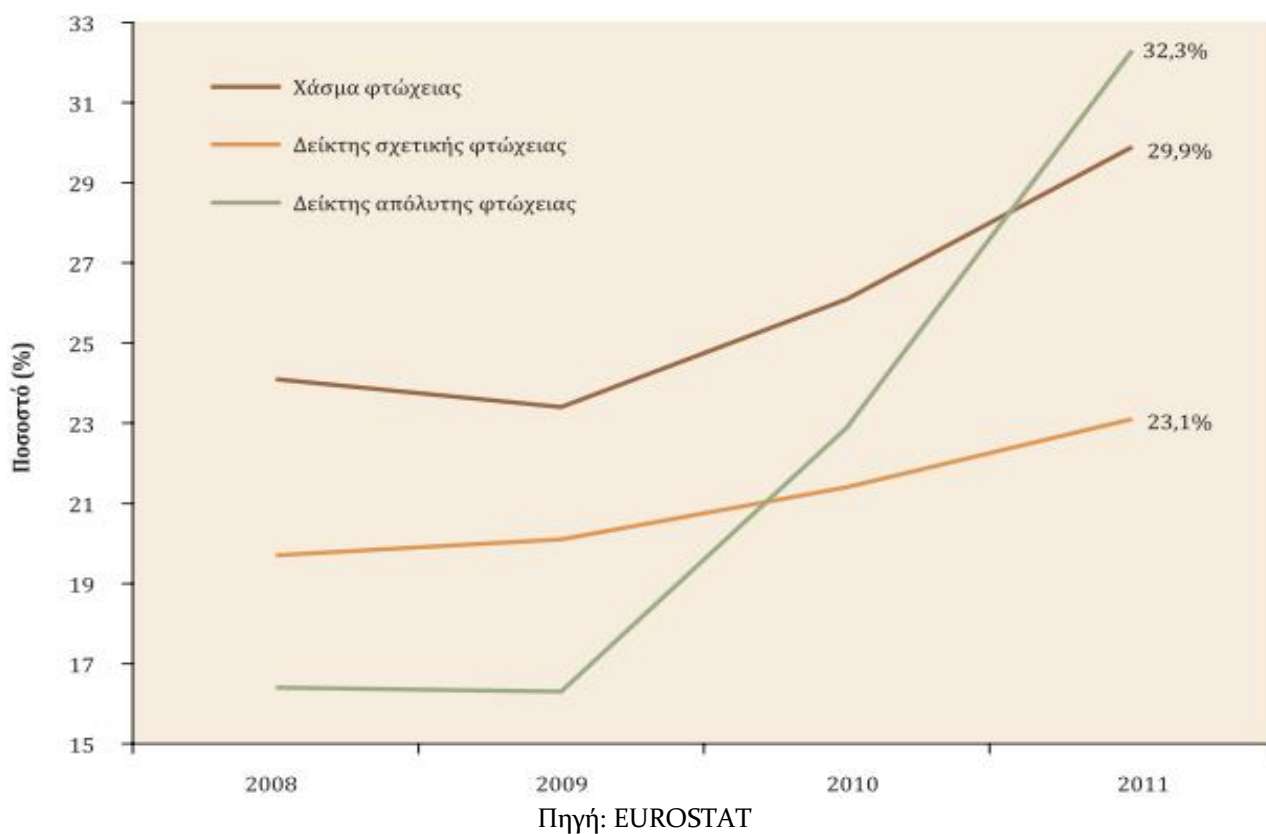
Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού για την Ελλάδα κατά τα έτη 2009 έως 2016.

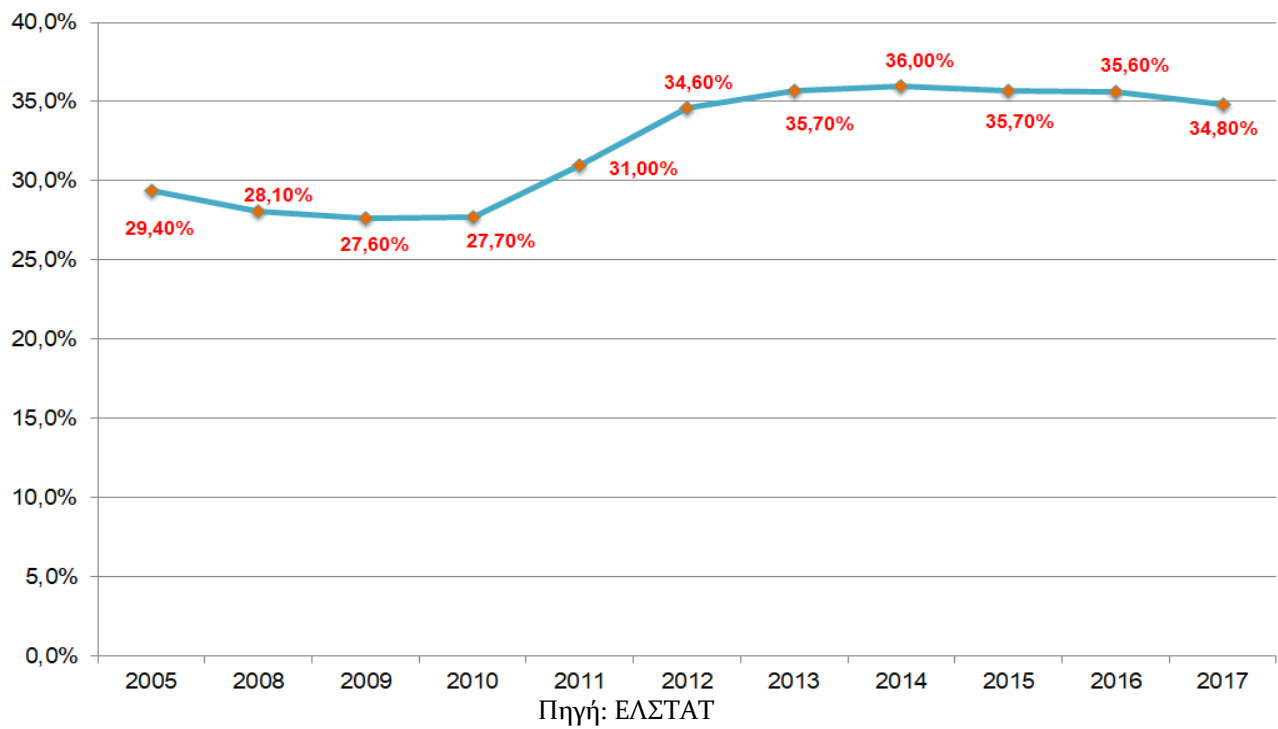
Πηγή: EUROSTAT

Διάγραμμα απεικόνισης του χάσματος φτώχειας και του δείκτη σχετικής και απόλυτης φτώχειας για τη χώρα μας κατά τα έτη 2008-2011.

Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και φτώχειας για τα έτος 2005 και από το έτος 2008 έως το 2017.

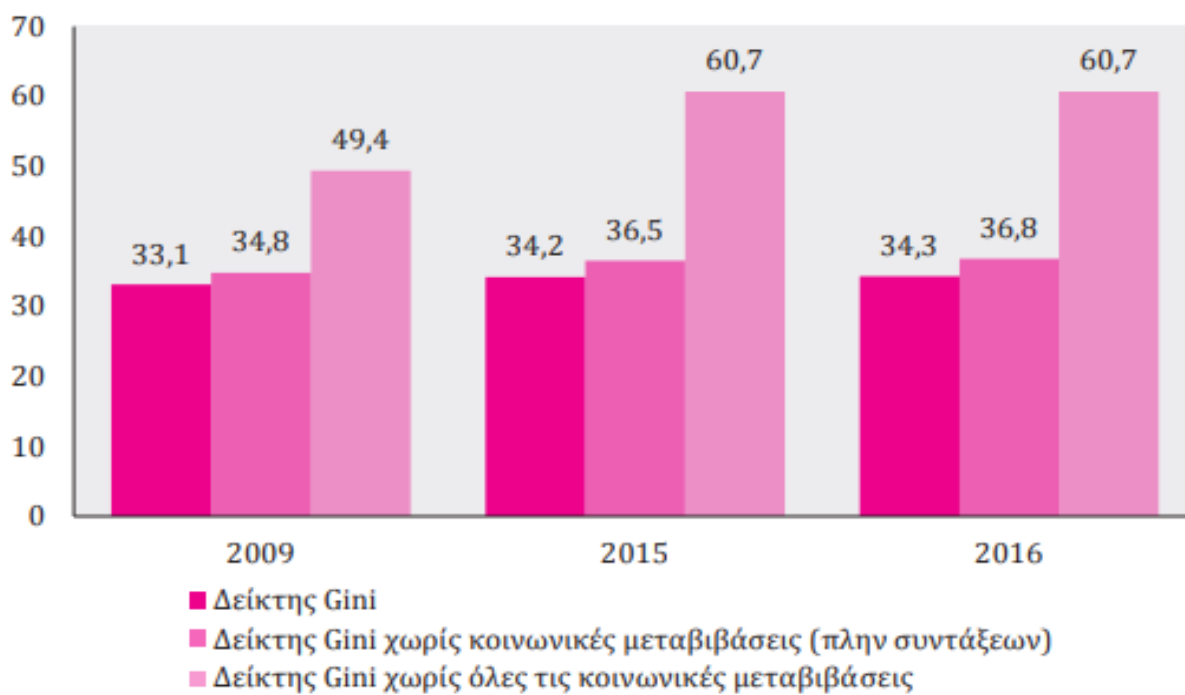
Πίνακες απεικόνισης του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού ανά ηλικιακές ομάδες, φύλο και υπηκοότητα για το έτος 2017.

ΗΛΙΚΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΑΝΔΡΕΣ
Σύνολο	34,80%	35,70%	33,90%
0-17	36,20%	-	-
18-64	35,60%	39,50%	37,70%
65+	22,80%	25,10%	19,90%

ΗΛΙΚΙΑ	ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
18-64	Ημεδαποί	36,5
	Αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα	62,9
	Αλλοδαποί χωρών Ε.Ε. των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	53,3
	Αλλοδαποί εκτός χωρών Ε.Ε. των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	64,3
18+	Ημεδαποί	32,7
	Αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα	62,4
	Αλλοδαποί χωρών Ε.Ε. των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	48,2
	Αλλοδαποί εκτός χωρών Ε.Ε. των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	64,6

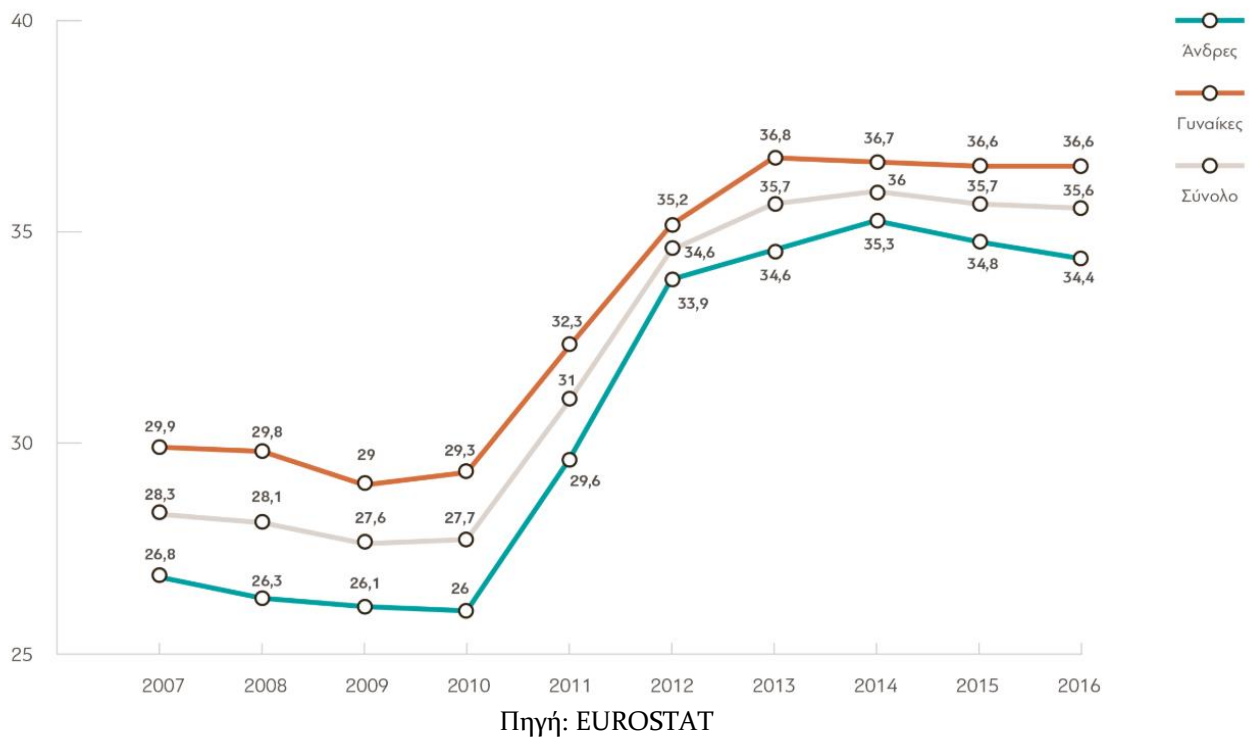
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα απεικόνισης του δείκτη GINI για τα έτη 2009, 2015 και 2016.

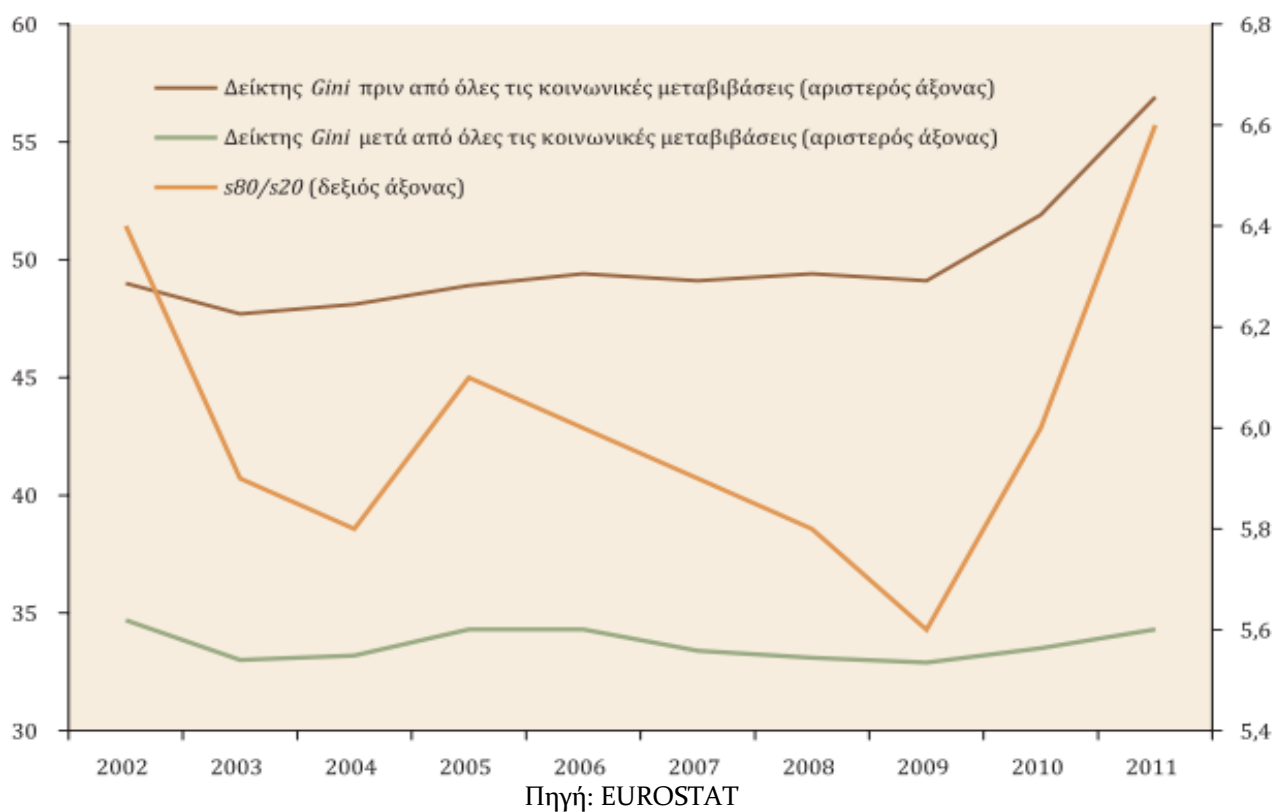

Πηγή: EUROSTAT

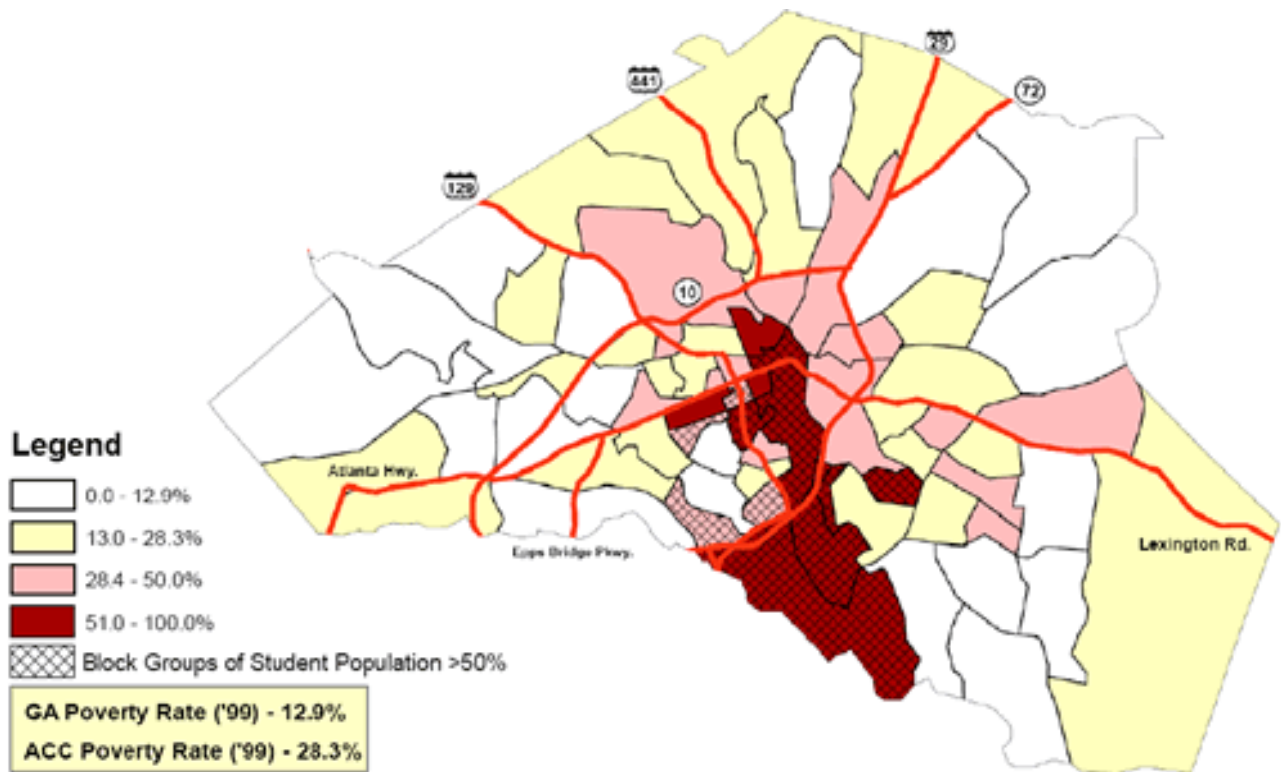
Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού ανά φύλο και συνολικά από το 2007 έως το 2016.

Διάγραμμα απεικόνισης του δείκτη GINI πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις από το 2002 έως το 2011.

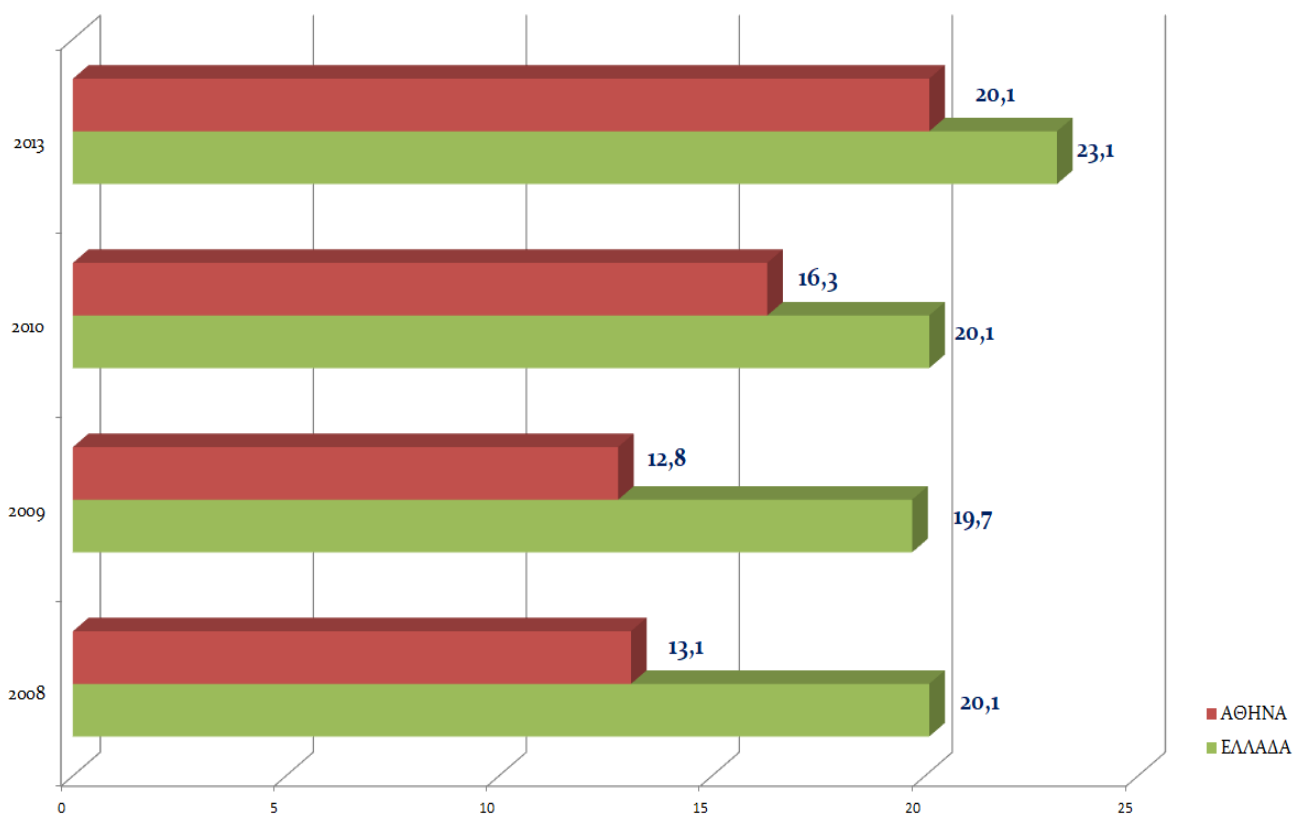
Χάρτης απεικόνισης της Αθήνας και του δείκτη φτώχειας ανά περιοχή της.

Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

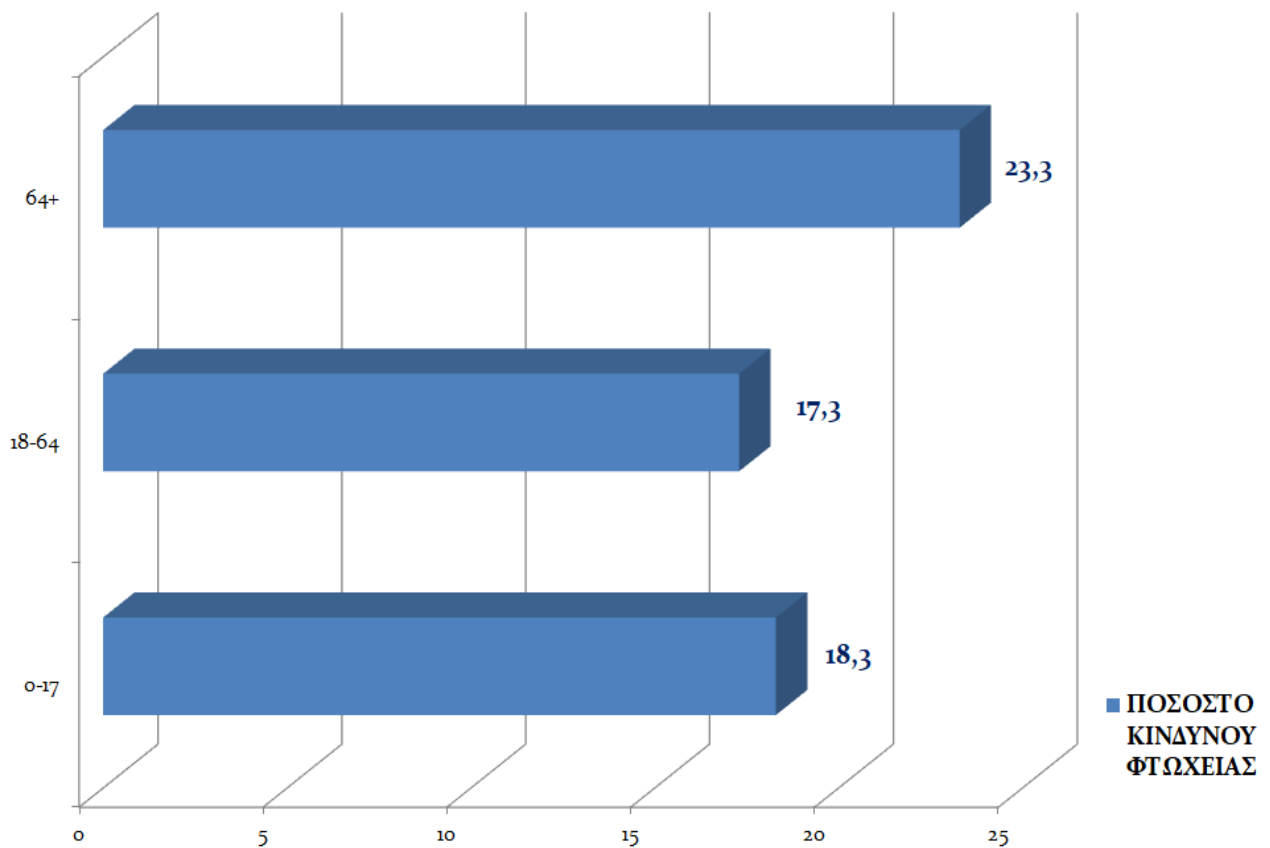

Διάγραμμα απεικόνισης του ποσοστού φτώχειας για τον Δήμο Αθηναίων σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ποσοστά της χώρας κατά τις χρονικές περιόδους 2008, 2009, 2010 και 2013.

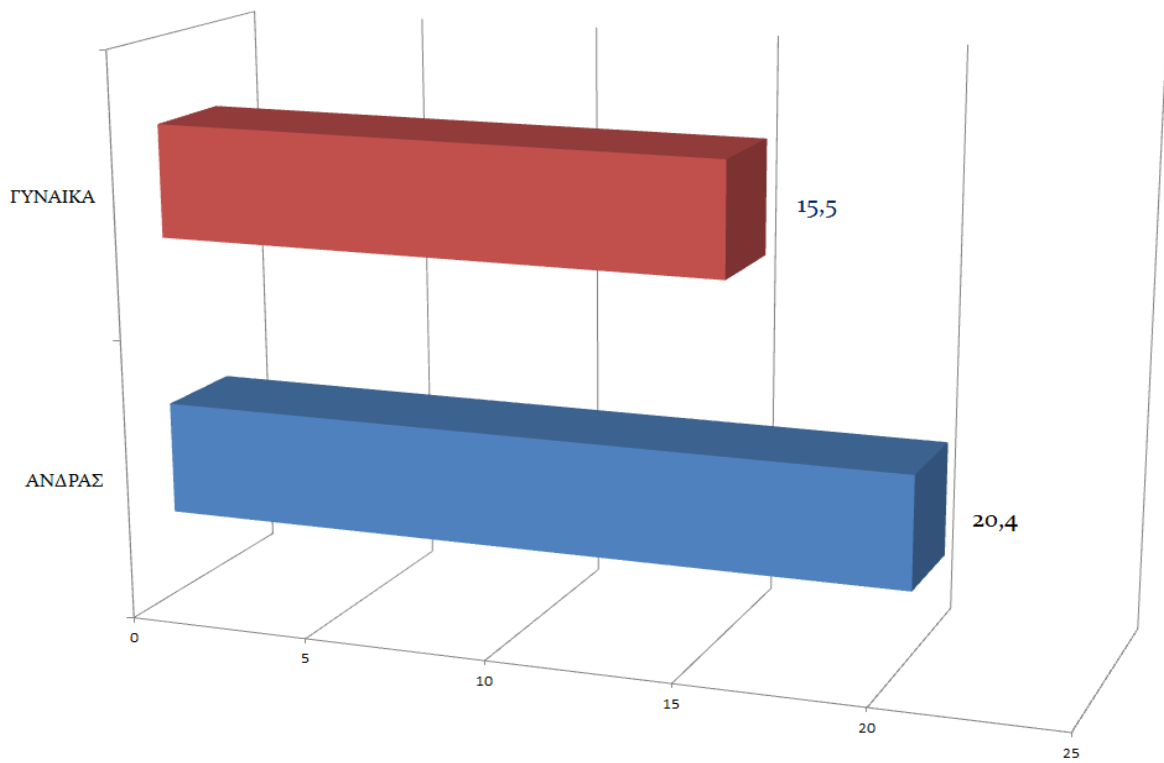
Πηγή: EUROSTAT και Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

Διάγραμμα απεικόνισης του κινδύνου φτώχειας ανά ηλικιακή ομάδα για τον Δήμο Αθηναίων για το έτος 2012.

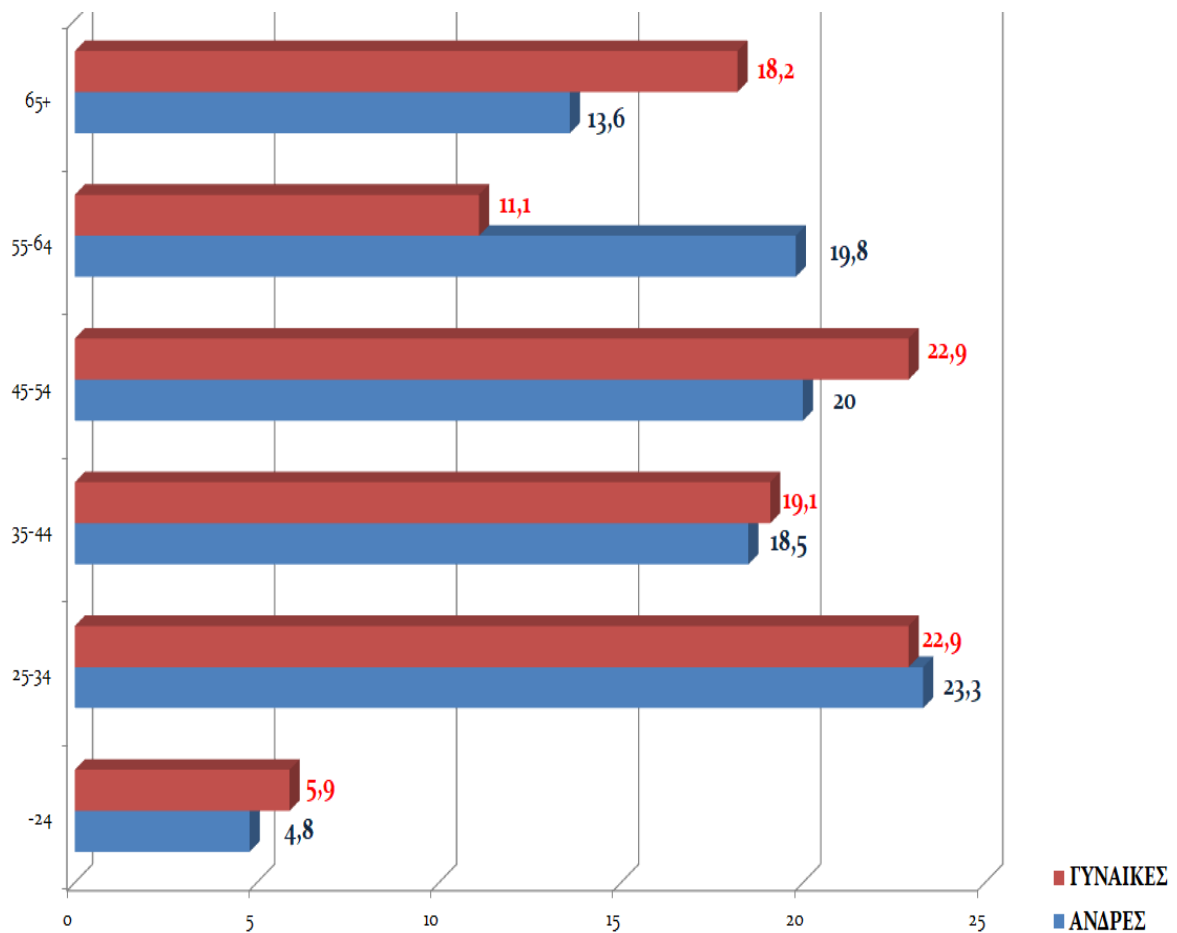
Πηγή: Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

Διάγραμμα απεικόνισης τους κινδύνου φτώχειας ανάλογα με τον υπεύθυνο νοικοκυριού στο Δήμο Αθηναίων για το έτος 2012.

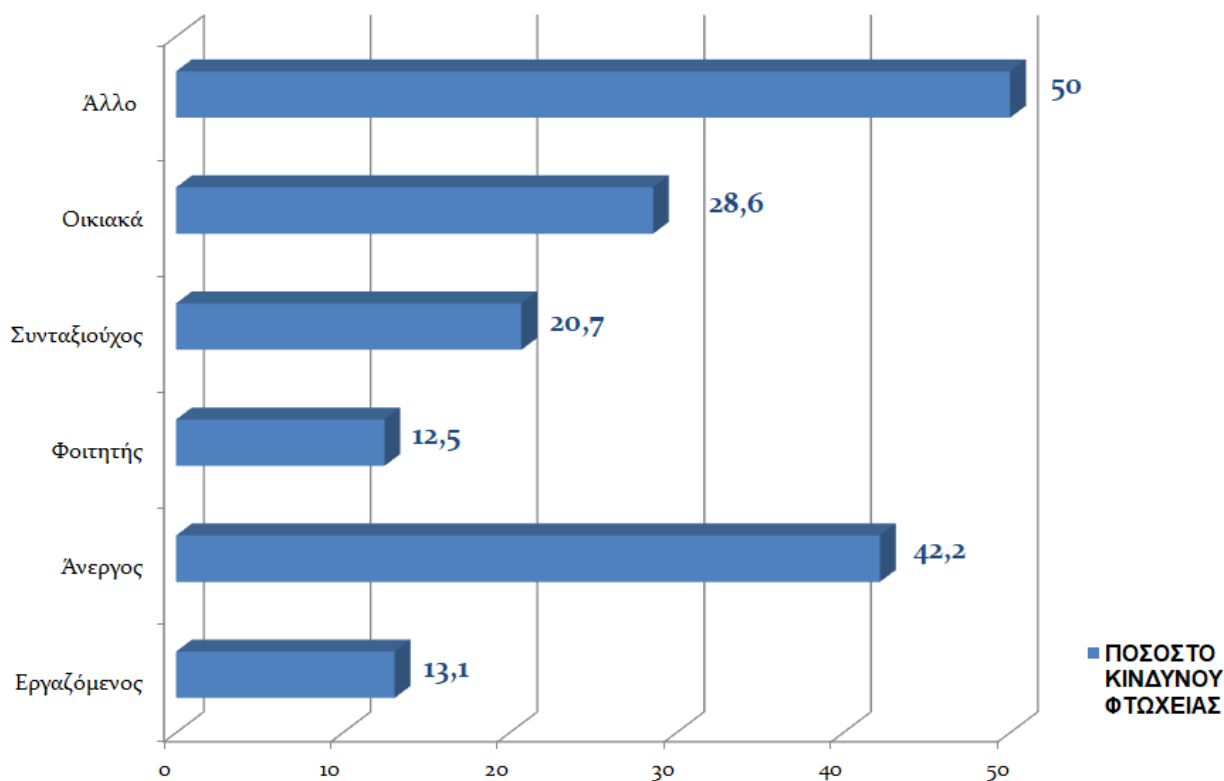
Πηγή: Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

Διάγραμμα απεικόνισης των ποσοστών κινδύνου φτώχειας ανά φύλο και ηλικιακή ομάδα για το Δήμο Αθηναίων κατά το έτος 2012.

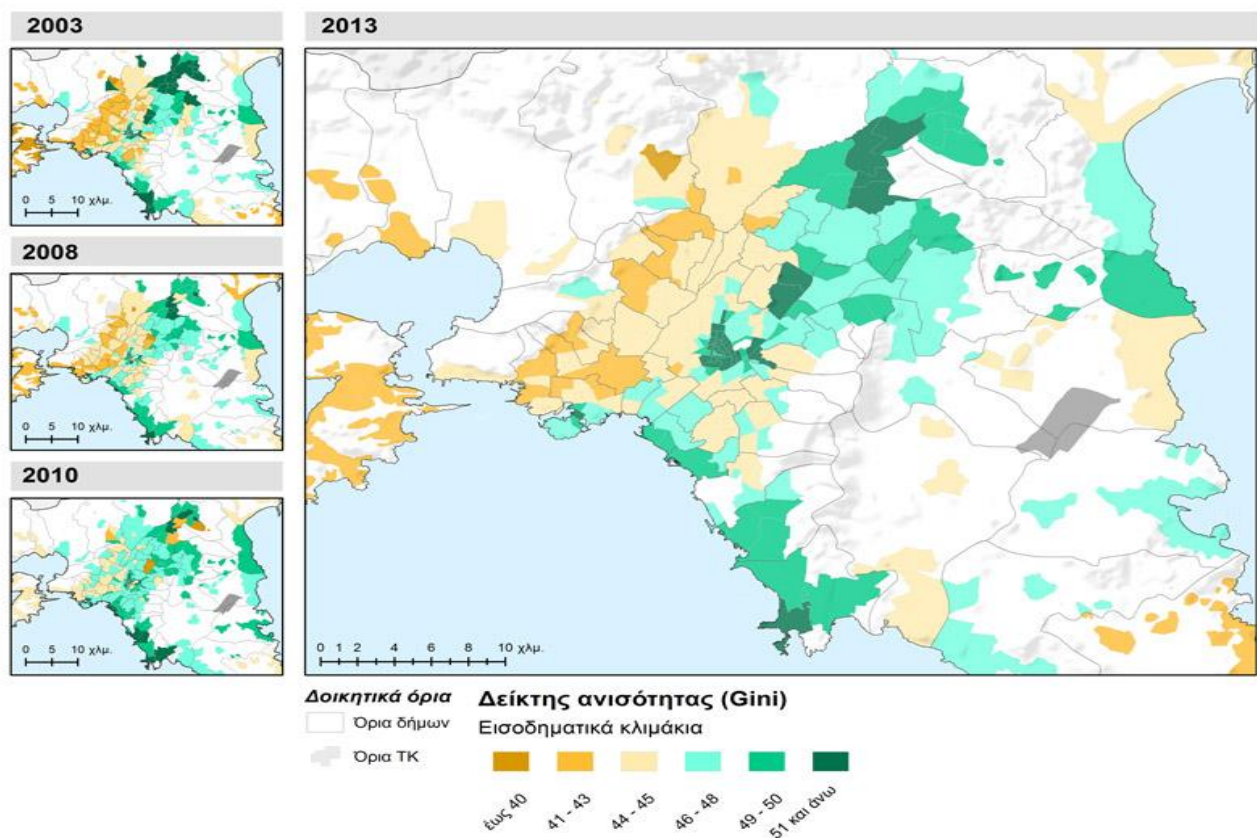
Πηγή: Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

Διάγραμμα απεικόνισης των ποσοστών κινδύνου φτώχειας για το Δήμο Αθηναίων κατά κατάσταση απασχόλησης για το έτος 2012.

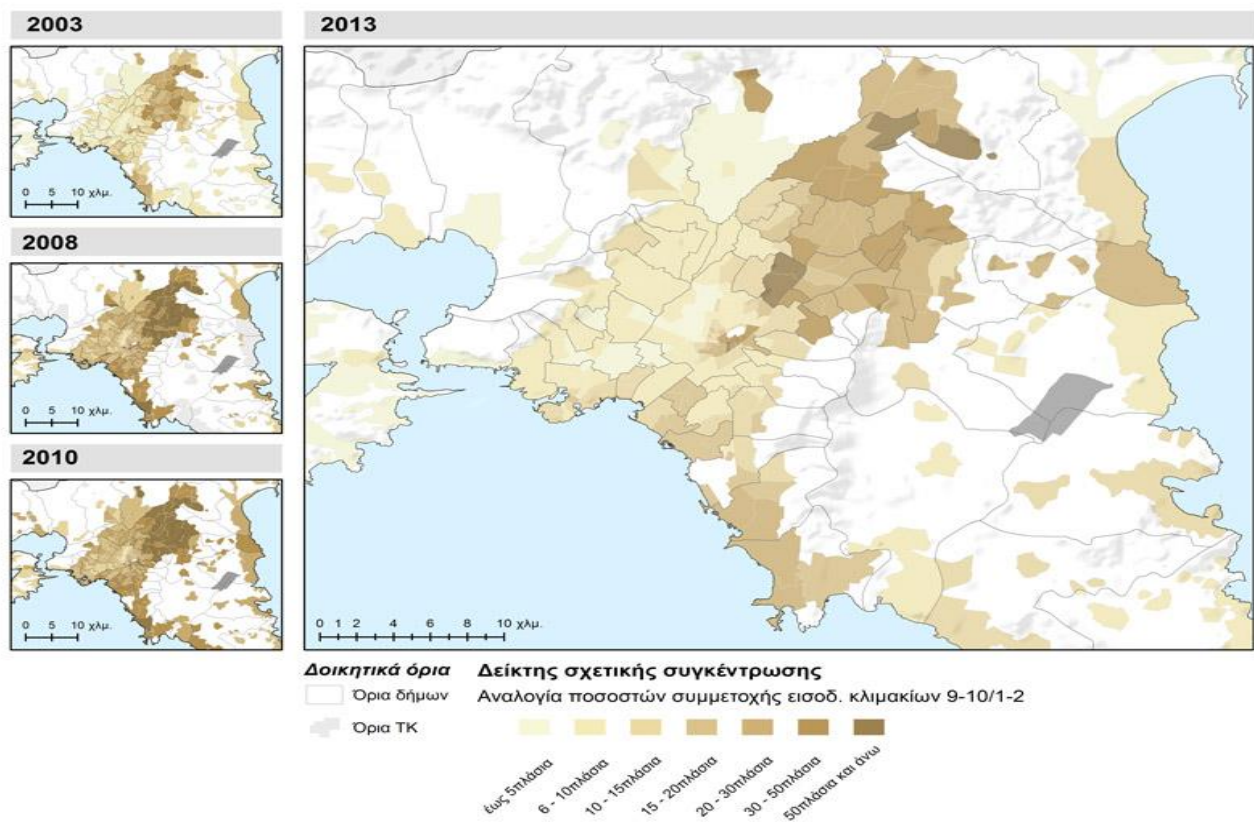
Πηγή: Δειγματοληπτική έρευνα στο Δήμο Αθηναίων 2012

Χάρτης απεικόνισης της Αθήνας και του δείκτη ανισότητας (GINI) όπως αυτός διαμορφώνεται για τα έτη 2003, 2008, 2010 και 2013.

Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

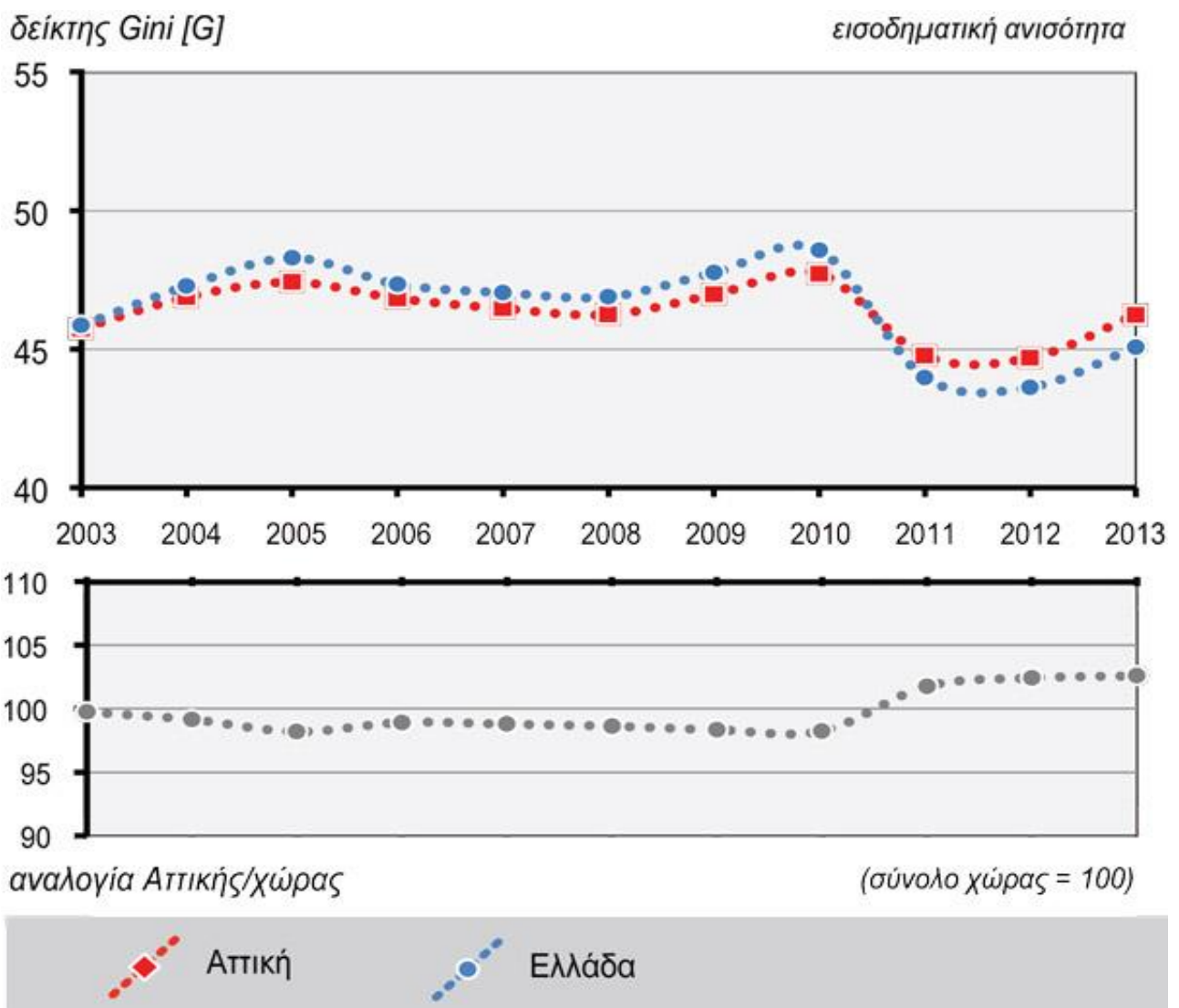
Χάρτης απεικόνισης του δείκτη σχετικής συγκέντρωσης με βάση το εισόδημα σε ακραία εισοδηματικά κλιμάκια των χωρικών ενοτήτων ανάλυσης στη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας για τα έτη 2003, 2008, 2010 και 2013.

Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

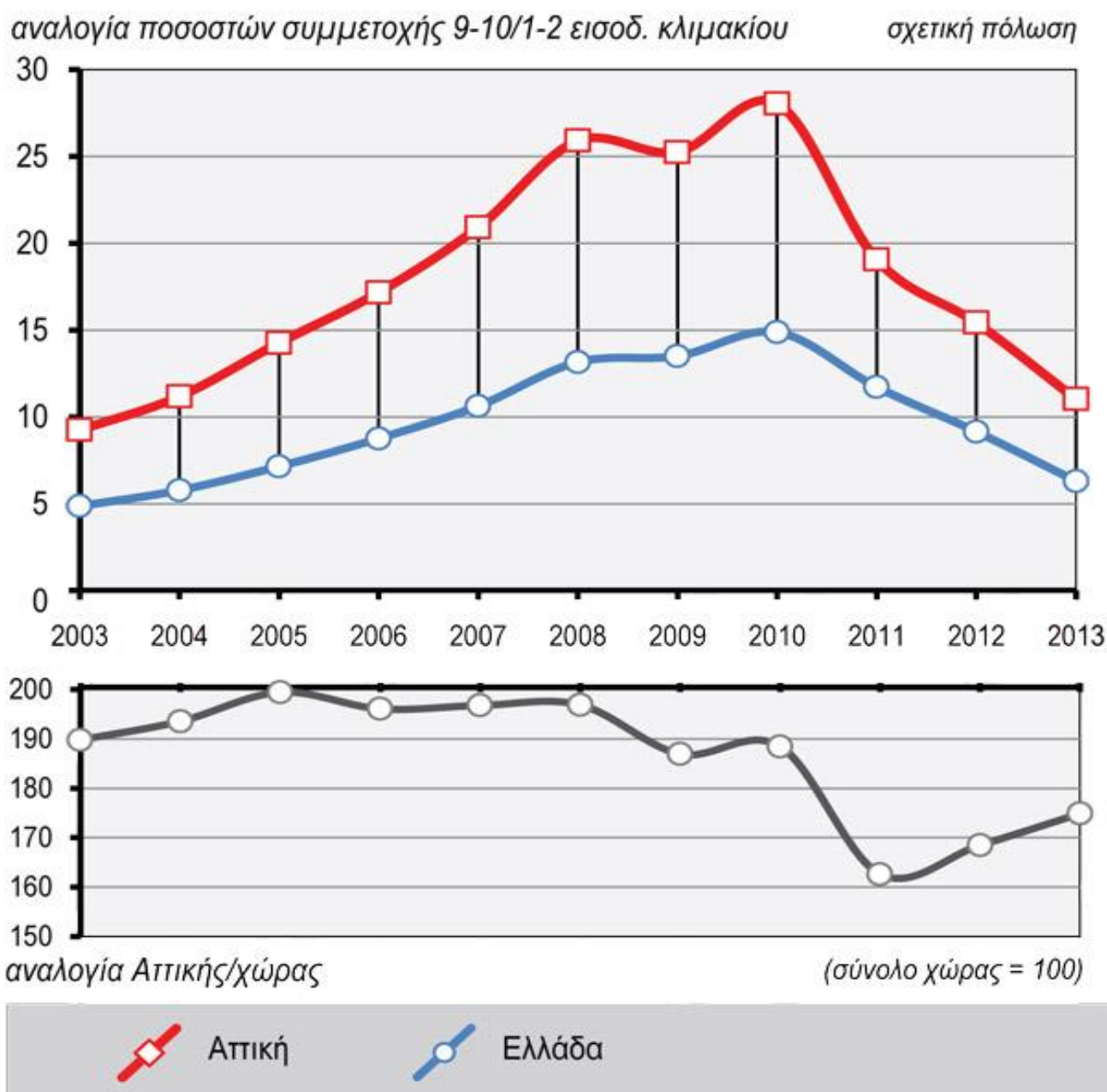

Γράφημα απεικόνισης του δείκτη GINI για την εισοδηματική ανισότητα του δηλωθέντος εισοδήματος για την περιφέρεια Αττικής για τη χρονική περίοδο 2003-2013.

Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

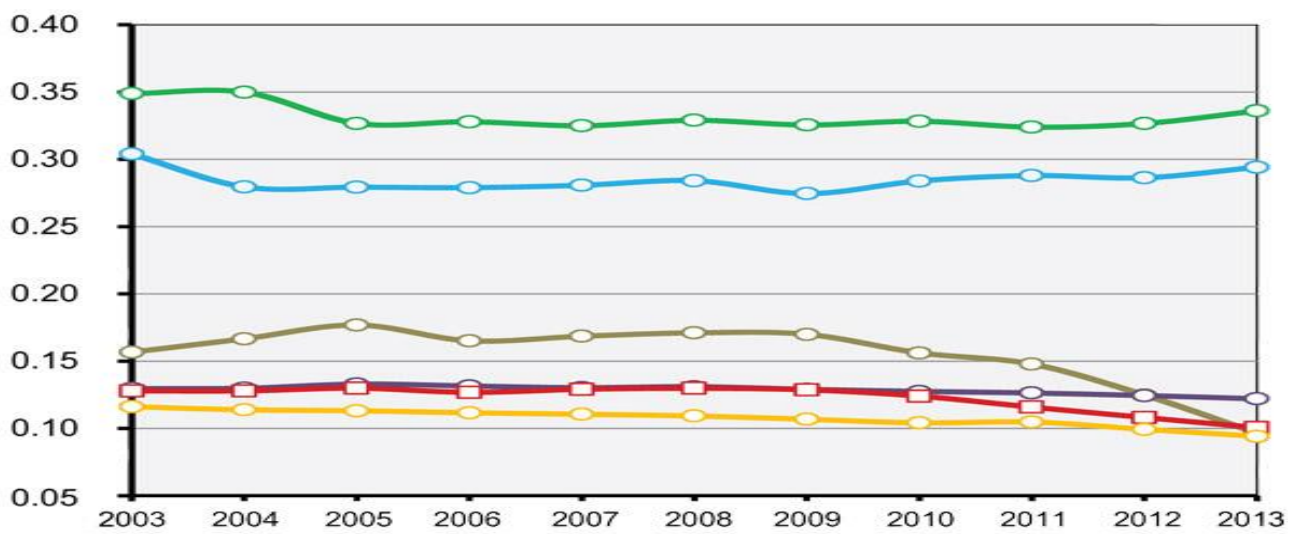
Γράφημα απεικόνισης του σχετικού δείκτη εύρους εισοδηματικής ανισότητας, με βάση την αναλογία εισοδήματος υψηλών/χαμηλών κλιμακίων, του δηλωθέντος εισοδήματος για την περιφέρεια Αττικής για τη χρονική περίοδο 2003-2013.

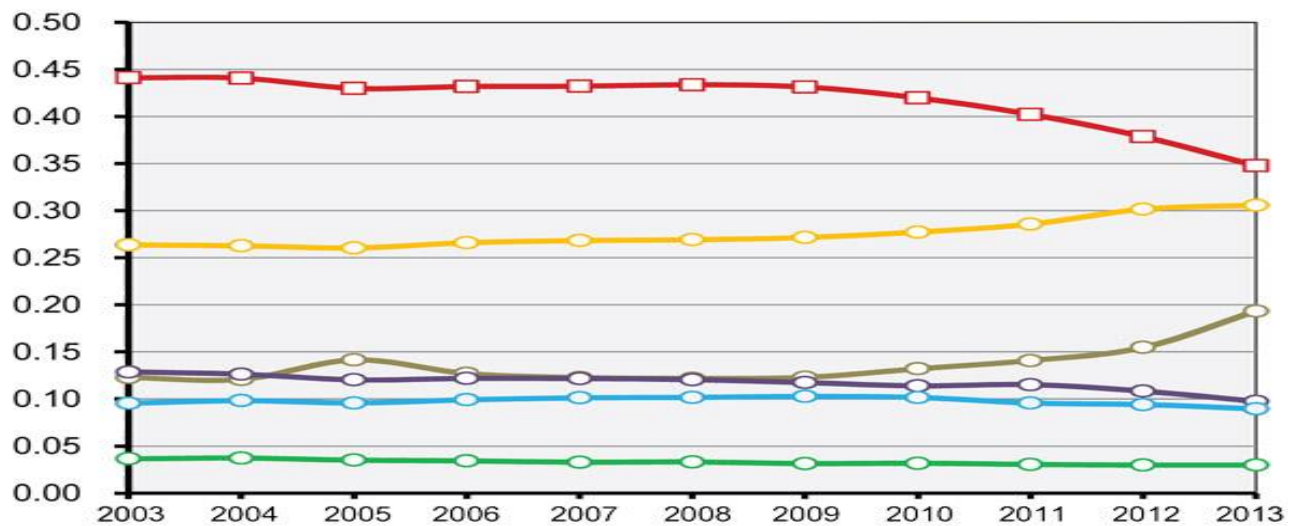
Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

Γράφημα απεικόνισης των δεικτών διαχωρισμού των ευρύτερων επαγγελματικών κατηγοριών βασικής πηγής εισοδήματος στην μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας κατά τη χρονική περίοδο 2003-2013.

[G] Δείκτης Gini

[xPx] Δείκτης απομόνωσης

Πηγή: <https://www.athenssocialatlas.gr>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία:

- Αργεΐτης Γιώργος, Κατσορίδας Δημήτρης, Κολλιός Γιώργος και Κρητικίδης Γιώργος, (Μάρτιος-Απρίλιος 2018), “Φτώχεια και Ανισότητα στην Ελλάδα”, Μηνιαία Έκδοση του Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, Τεύχος 240
- Ασκούνη Νέλλη, (2007), “Κοινωνικές ανισότητες στο σχολείο”, Κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης, ΥΠΕΠΘ Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα
- Δελτίο Τύπου, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, (Ιούνιος 2018), Ελληνική Στατιστική Αρχή
- Δερμιτζάκη Ευαγγελία, (2016), “Φτώχεια και ανισότητα στην Ελλάδα την περίοδο της κρίσης”, Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία,
- Δρ Λ. Αλιπράντη-Μαράτου, “Η φτώχεια γένους θηλυκού”, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
- Δρ. Α. Τσαούση, (Μάρτιος 2006), “Κοινωνική Στρωμάτωση-Κοινωνική Ανισότητα”, Μ.Ι.Θ.Ε. Κοινωνιολογία των Έμφυλων Σχέσεων
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) (Ιούνιος 2018), Δελτίο Τύπου: “Κίνδυνος Φτώχειας, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2017 (Περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2016)”, Πειραιάς
- Εμμανουήλ Δ., Ζακοπούλου Έ., Καυταντζόγλου Ρ., Μαλούτας Θ. και Ζατζηγιάννη Α., (2008) “Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21ου Αιώνα”, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
- Θανοπούλου Μ., Μουρίκη Α., Τσίγκανου Ι., (2016), “Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική στον Δήμο της Αθήνας”, Ερευνητικές σκιαγραφήσεις, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
- Θωμά Φωτεινή, Μακρή Ξανθίππη Μυρτώ, (2017), “Η Αθήνα της Ανισότητας, η Αρχιτεκτονική της κρίση”, ΑΤΤΙΚΗ ΣΕ ΚΡΙΣΗ, Συνέδριο Τμήματος Αττικής Συλλόγου Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ) Μητροπολιτική Περιοχή της Αττικής: Όψεις της Κρίσης στην Πόλη και την Κατοικία και οι Αρχιτέκτονες, Αθήνα
- Ιωαννίδης Αλέξης και Οξούζη Ελένη, (Οκτώβριος 2015), “Δημογραφικά χαρακτηριστικά, απασχόληση, φτώχεια και συνθήκες διαβίωσης του γεωργικού πληθυσμού της Ελλάδας”, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Μελέτες (Studies)/38, σελ: 13-16

- Κωστάκη Λ., Παπαθεοδώρου Χ., Καππή Χ., Μπαλουῆρος Λ., (1995), “Διαστάσεις της Φτώχειας στην Περιοχή της Πρωτεύουσας”, Επιθ. Κοινωνικών Ερευνών, 88, 60-84
- Λιοκάτη Χρυσούλα, (2012), “Ενδοαστικός χωρικός διαχωρισμός (segregation) μελέτη περίπτωσης Αθηνών”, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εφαρμοσμένης Οικονομικής, Βόλος
- Μαλούτας Θ., Εμμανουήλ Δ., Παντελίδου-Μαλούτα Μ., (2006), “Αθήνα, Κοινωνικές δομές, πρακτικές και αντιλήψεις: Νέες παράμετροι και τάσεις μεταβολής 1980-2000”, Ερευνητικό Πρόγραμμα «Κοινωνικές Προϋποθέσεις για την Αειφόρο Ανάπτυξη της Αθήνας-Αττικής», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
- Μαλούτας Θωμάς, (2000), “Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας, Οι Πόλεις τόμος 1^{ος}”, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Αθήνα-Βόλος
- Μαλούτας Θωμάς, (Σεπτέμβριος 2018), “Η κοινωνική γεωγραφία της Αθήνας, Κοινωνικές ομάδες και δομημένο περιβάλλον σε μια νοτιοευρωπαϊκή μητρόπολη”, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια,
- Μουρίκη Α., Μπαλουῆρος Δ., Παπαλιού Ο., Σπυροπούλου Ν., Φαγαδάκη Ε. και Φρονίμου Ε., (2012), “Το Κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας – 2012, Όψεις της Κρίσης”, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
- Μπαλουῆρος Διονύσης, “Μορφολογία της φτώχειας και κοινωνικός αποκλεισμός: Θεωρητικές και μεθοδολογικές περιπλοκές”
- Μπούτση Δήμητρα, “Η φτώχεια στην Ελλάδα σήμερα: Μια αποδοτικότερη πολιτική για την καταπολέμηση της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης, 2017”, Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία
- Ο. Καμινιώτη Διευθύντρια ΕΙΕΑΔ, PhD, , (Απρίλιος 2018), “Κοινωνικές Ανισότητες, Κοινωνικά Δικαιώματα και Κοινωνική Πολιτική”, Αθήνα, Υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας, Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού
- Παπαθεοδώρου Χρήστος Παπαθεοδώρου και Μίσσος Βλάσης, (2013), “Ανισότητα, φτώχεια και οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την ΕΕ”, Επιστημονικές Εκθέσεις (Reports)/9, Ινστιτούτο εργασίας της ΓΣΕΕ, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων
- Παπαθεοδώρου Χρήστος, Δαφέρμος Γιάννης, Παπαδοπούλου Έλενα και Σακελλαρίδης Γαβριήλ, (2010), “Οικονομική μεγέθυνση, ανισότητα και φτώχεια: Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις”, Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ (INE), Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων, Μελέτες (Studies)/2

- Πετράκη Μαρία, (2016), “Η Φτώχεια στο Δήμο Αθηναίων: Στατιστικοί Δείκτες και Ποιοτική Ανάλυση”, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, Επιστημονικό Περιοδικό Κοινωνική Πολιτική
- Σηφάκη Μυρτώ και Σπανού Ελένη, (2010), Διπλωματική εργασία, “Ευρωπαϊκές πολιτικές ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό: Μία κριτική προσέγγιση”, Θεσσαλονίκη
- Σιδηρόπουλος Γεώργιος, (2014), “Ανθρωπογεωγραφίας Συνοπτικό Λεξικό Άτακτοι Γλώσσα”, Αθήνα, Εκδόσεις Σταματούλη Α.Ε.
- Τσαούση Χριστίνα (2006), “Κοινωνική Στρωμάτωση-Κοινωνική Ανισότητα”, Μ.Ι.Θ.Ε. Κοινωνιολογία των Έμφυλων Σχέσεων
- Τσέλλου Σοφία, Καζάκος Πάνος, Ρηγίνος Μιχάλης και Λιαργκόβας Παναγιώτης, (2014), “Πολιτικές Ελαχίστου Εισοδήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα: Μια συγκριτική ανάλυση”, Ενδιάμεση Έκθεση για τα μέλη των αρμόδιων Κοινοβουλευτικών Επιτροπών της Βουλής των Ελλήνων, Βουλή των Ελλήνων, Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους
- Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, “Σύγχρονος Κόσμος Πολίτης και Δημοκρατία”, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
- Φραγκουδάκη Άννα, (2016-17) “Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες”, Πανεπιστήμιο Αθηνών Τ.Ε.Α.Π.Η., Εισαγωγή στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, Αθήνα
- Φραγκουδάκη Άννα, (Δεκέμβριος 1985), “Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο”, Εκδόσεις Παπαζήσης
- Χαλβατζά Λένα, (Απρίλιος 2017), “Κοινωνική πρόνοια, υγεία και επιτήρηση της φτώχειας στην Αθήνα το α΄ μισό του 19ου αιώνα η συμβολή των αδημοσίευτων πρακτικών του δημοτικού συμβουλίου Αθηνών (1841-1842)”
- Χατζηαλεξίου Ευάγγελος, (2015), “Χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών στην ελληνική επικράτεια”, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εφαρμοσμένης Οικονομικής, Βόλος

Αγγλική βιβλιογραφία:

- Alkire Sabina και Santos Maria Emma, (Ιούλιος 2010), “Acute Multidimensional Poverty: A New Index for Developing Countries”, Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI)-Oxford Department of International Development Queen Elizabeth House (QEH), University of Oxford, WORKING PAPER NO. 38, σελ: 3, 6-9
- Alvaredo Facundo, Chancel Lucas, Piketty Thomas, Saez Emmanuel και Zucman Gabriel, (2018), “Inequality Report Executive summary”
- Andriopoulou Eirini, Karakitsios Alexandros, Tsakloglou Panos, (2017), “Inequality and Poverty in Greece: Changes in Times of Crisis”, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No.116
- Andriopoulou Eirini, Karakitsios Alexandros, Tsakloglou Panos, “Inequality and Poverty in Greece: Changes in Times of Crisis”, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No.116
- Arapoglou Vassilis and Gounis Kostas, (Μάρτιος 2015), “Poverty and Homelessness in Athens: Governance and the Rise of an Emergency Model of Social Crisis Management”, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No.90
- Bhalla S. and Frédéric Lapeyre, (2004), “Poverty and Exclusion in a Global World”
- Blackburn Robert M. (2008), “What is social inequality?”, International Journal of Sociology and Social Policy 28 (7/8): 250-259
- Chaira Nikoleta-Dimitra και Tsakloglou Panos, (2016), “The Greek Crisis: Aspects of Poverty & Inequality”, Athens University of Economics and Business, Department of International and European Economics Studies
- Chaira Nikoleta-Dimitra, (Σεπτέμβριος 2016), “The Greek Crisis: Aspects of Poverty & Inequality”, Athens
- Davies Matt and Ryner Magnus, (2006), “Poverty and the Production of World Politics”
- Dennis Ian, Guio Anne-Catherine, (2004), “Poverty and social exclusion in the EU, Statistics in focus, Population and Social, Conditions”
- Guidetti Giovanni and Rehbein Boike, “Theoretical Approaches to Inequality in Economics and Sociology. A Preliminary Assessment”
- Kraatz Susanne, Dessimirova Denitza, Editorial assistant: Asplund Eva, (2016), “Employment and Social Affairs, Unemployment and Poverty: Greece and Other (Post) Programme Countries”, Policy Department A: Economy and Scientific Policy European Parliament
- Midlarsky Manus I., (1997), “Inequality, Democracy, and economic development”, Cambridge University Press

- Midlarsky Manus I., (1999), “The evolution of inequality, War, State Survival, and Democracy in Comparative Perspective”, Stanford University PR, Stanford California
- Mitrakos Theodore, (2014), “Inequality, Poverty and Social Welfare in Greece: Distributional Effects of Austerity”, Bank of Greece, Economic Research Department–Special Studies Division
- Ober Josiah, (Απρίλιος 2017), “Inequality in Late-Classical Democratic Athens: Evidence and Models”
- Petraki Maria, (Ιούνιος 2013), “Poverty at the local level: The case of Athens”, London School of Economics and Political Science, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe
- Philip Davis E. and Sanchez-Martinez Miguel, (August 2014), “A review of the economic theories of poverty”, National Institute of Economic and social research
- Science, (Απρίλιος 2002), “World Poverty and Hunger-the Challenge for
- Stark Barbara, (2009), “Theories of Poverty/The Poverty of Theory”, Maurice A. Deane School of Law at Hofstra University, Scholarly Commons at Hofstra Law
- Townsend Peter and Gordon David, (2002), “World Poverty, New policies to defeat an old enemy”

Ηλεκτρονική βιβλιογραφία (τελευταίος έλεγχος 3/3/2019):

- ec.europa.eu/Eurostat
- <http://2lyk-an-lision.att.sch.gr/autosch/joomla15/images/%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%95%CE%A3/%CE%92%20%CE%9B%CE%A5%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9F%CE%99/h%20pina%20sto%20kosmo.pdf> (3/3/2019)
- <http://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/2654> (3/3/2019)
- <http://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/4183> (3/3/2019)
- <http://anamorfosis.net/?p=133/> (3/3/2019)
- <http://antikleidi.com/2013/03/17/kinoniki-anisotita/> (3/3/2019)
- http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/8977/Mpitha_Angeliki.pdf?sequence=2&isAllowed=y (3/3/2019)
- <http://eprints.lse.ac.uk/85329/1/GreeSE%20116.pdf> (3/3/2019)
- <http://globalsherpa.org/inequality/> (3/3/2019)
- <http://ikee.lib.auth.gr/record/128740/files/GRI-2012-8238.pdf> (3/3/2019)
- <http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/SGHu.pdf> (3/3/2019)
- <http://oneathens.org/poverty-data> (3/3/2019)
- <http://otyposnews.gr/archives/50928> (3/3/2019)
- <http://science.sciencemag.org/content/296/5565/54> (3/3/2019)
- <http://www.associationsites.com/commdev/collection/38.1%20Abstracts.pdf> (3/3/2019)
- <http://www.avgi.gr/article/10937/5558869/oosa-megalyteres-apo-poteoi-oikonomikes-anisotetes-ston-kosmo> (3/3/2019)
- <http://www.avgi.gr/article/10951/8991766/meiotheke-to-2017-e-phtocheia-sten-ellada> (3/3/2019)
- <http://www.capital.gr/oikonomia/3300634/elstat-sto-34-8-to-posostoplithusmou-tis-xoras-pou-brisketai-se-kinduno-ftoxeias> (3/3/2019)
- <http://www.cityofathens.gr/node/22768> (3/3/2019)
- <http://www.eiead.gr/publications/docs/%CE%95%CE%A4%CE%97%CE%A3%CE%99%CE%91%20%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97%20%CE%95%CE%99%CE%95%CE%91%CE%94-2018.pdf> (3/3/2019)
- <http://www.ekke.gr/main.php?id=391> (3/3/2019)
- <http://www.enikonomia.gr/economy/151011,stoicheia-sok-gia-ti-ftocheia-kai-tis-koinonikes-anisotites-stin-.html> (3/3/2019)
- http://www.env-edu.gr/packs/peinastonkosmo/3_2_peina.html (3/3/2019)
- http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/578991/IPOL_BRI%282016%29578991_EN.pdf (3/3/2019)
- [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/602051/IPOL_BRI\(2017\)602051_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/602051/IPOL_BRI(2017)602051_EN.pdf) (3/3/2019)

- <https://data.oecd.org/>
- <https://data.oecd.org/greece.htm> (3/3/2019)
- <https://data.worldbank.org/indicator> (3/3/2019)
- <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5316457/KS-NK-04-016-EN.PDF/5cbe8do6-2cf7-47c6-a1ab-2bc84bd096e4> (3/3/2019)
- <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/WDN-20180402-1> (3/3/2019)
- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
- <https://freesunday.gr/apopseis/item/15822-h-ellada-stathera-prwtathlhtria-stis-koinwnikes-anisothtes> (3/3/2019)
- <https://gr.euronews.com/2018/10/16/eurostat-ftoxia-i-koiinonikos-apoklismos-gia-i-stous3stin-ellada> (3/3/2019)
- <https://ideas.repec.org/p/zbw/glodps/119.html> (3/3/2019)
- <https://ineobservatory.gr/wp-content/uploads/2015/07/REPORT-9.pdf> (3/3/2019)
- <https://inequality.org/facts/global-inequality/> (3/3/2019)
- <https://j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/88> (3/3/2019)
- <https://ourworldindata.org/extreme-poverty> (3/3/2019)
- <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=083008085091001098120005068097004023014014073092023027101003110086026070106093085125028029021190380171110501911212601900102612207501409201808700711511309007203107206006606508702408212211402908011709118001012106098116016010004003022093121093009114&EXT=pdf> (3/3/2019)
- <https://primeminister.gr/2017/11/26/18910> (3/3/2019)
- https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1395&context=faculty_scholarship (3/3/2019)
- <https://singularityhub.com/2018/01/02/will-the-world-ever-be-free-of-extreme-poverty/#sm.001g8jjav17ioehgtbmypsndrg> (3/3/2019)
- <https://socadm.duth.gr/courses> (3/3/2019)
- <https://tradingeconomics.com/greece/gini-index-wb-data.html> (3/3/2019)
- <https://tvxs.gr/news/blogarontas/koinoniki-anisotita-ftoxeia-kai-elytheria> (3/3/2019)
- <https://tvxs.gr/news/paideia/ftoxeia-kai-sxolika-syssitia-stin-athina-tis-krisis> (3/3/2019)
- <https://wid.world/>
- <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-english.pdf> (3/3/2019)
- <https://www.aftodioikisi.gr/koinonia/eurostat-sta-ipsi-anisotita-ton-dio-filon-stin-ellada/> (3/3/2019)
- <https://www.athenssocialatlas.gr/>

- <https://www.athenssocialatlas.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%BF%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%BF%CE%BC%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CF%82/> (3/3/2019)
- https://www.athensvoice.gr/politics/405456_i-ellada-ehei-eyropaiko-rekor-stis-koinonikes-anisotites (3/3/2019)
- <https://www.bankofgreece.gr/bogekdoseis/paper2014174.pdf> (3/3/2019)
- <https://www.bartleby.com/essay/Theories-of-Social-Inequality-F3CQHUYTJ> (3/3/2019)
- <https://www.cnbc.com/2017/07/21/a-third-of-greeks-at-risk-of-poverty-as-athens-considers-return-to-bond-market.html> (3/3/2019)
- <https://www.cnn.gr/news/ellada/story/127316/se-synthikes-akraias-ftoxeias-zoyn-dyo-stoys-10-ellines> (3/3/2019)
- <https://www.cnn.gr/oikonomia/story/36738/sta-ypsi-ftoxeia-peina-kai-anisotita> (3/3/2019)
- <https://www.daydreameducation.co.uk/theories-of-inequality-poster> (3/3/2019)
- <https://www.demos.org/blog/7/28/14/two-theories-poverty> (3/3/2019)
- <https://www.dept.aueb.gr/sites/default/files/Dissertation%20-%20Chaira%20Nikoleta%20-%20Dimitra%2C%204120140.pdf> (3/3/2019)
- https://www.dianeosis.org/2016/06/poverty_in_greece/ (3/3/2019)
- <https://www.dianeosis.org/2017/12/oikonomiki-anisotita-stin-ellada-tis-krisis-kai-tropoi-antimetopisi/> (3/3/2019)
- <https://www.dianeosis.org/en/2016/06/extreme-poverty-greece-survey/> (3/3/2019)
- https://www.dianeosis.org/research/poverty_greece/ (3/3/2019)
- <https://www.e-forologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=218193B3911DA78.2950F4F8AA98&version=2012/03/01> (3/3/2019)
- <https://www.ekirikas.com/%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%86%CF%84%CF%8E%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%B1/> (3/3/2019)
- <https://www.eleftherostypos.gr/oikonomia/47701-alitheies-gia-tin-ftoxeia-ston-planiti-pou-tha-eprepe-na-xeroume/> (3/3/2019)
- <https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/01443330810890664> (3/3/2019)
- https://www.huffingtonpost.gr/giorgos-koulouris/blogs-ftoxia-ena-fainomeno-pou-plittei-ton-anaptysomeno-kosmo_b_18429982.html (3/3/2019)

- <https://www.iefimerida.gr/news/201309/faz-i-ntropali-ftoheia-tis-elladas-sokaristiko-reportaz-sto-kentro-tis-athinas> (3/3/2019)
- <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/greece-poverty-bailout-debt-depression-photographs-images-athens-economy-food-life-a7593356.html> (3/3/2019)
- https://www.indexmundi.com/greece/population_below_poverty_line.html (3/3/2019)
- <https://www.inedivim.gr> Νέοι από διάφορες χώρες μελετούν στην Αθήνα πώς θα εξαλειφθεί η ανισότητα των φύλων (3/3/2019)
- <https://www.inegsee.gr/ekdosi/anisotita-ftochia-ke-ikonomiki-kristin-ellada-ke-tin-ee/> (3/3/2019)
- <https://www.inegsee.gr/ekdosi/dimografika-charaktiristika-apascholi-ftochia-ke-sinthikes-diaviosis-tou-georgikou-plithismou-tis-elladas/> (3/3/2019)
- <https://www.inegsee.gr/ekdosi/oikonomikh-megethynsh-anisothta-kai-ftwcheia-thewrhthikes-kai-empirikes-proseggiseis/> (3/3/2019)
- <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meletiz.pdf> (3/3/2019)
- <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2016/01/MELETH-38.pdf> (3/3/2019)
- https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2018/05/Enhmerwsi-Martios-Aprilios_2018.pdf (3/3/2019)
- <https://www.jrf.org.uk/report/economic-theories-poverty> (3/3/2019)
- https://www.jstor.org/stable/2579023?seq=1#page_scan_tab_contents (3/3/2019)
- <https://www.liberal.gr/arthro/126169/think-tanks/Cato-Institute/pente-diagrammata-pou-tha-allaxoun-ton-tropo-pou-blepeti-ftocheia.html> (3/3/2019)
- <https://www.lifegate.com/people/news/world-inequality-report-2018> (3/3/2019)
- <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/749948> (3/3/2019)
- <https://www.newsbeast.gr/financial/arthro/734692/sto-orio-tis-ftocheias-63-ekatomuria-ellines> (3/3/2019)
- <https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/799075/oi-ftohotes-hores-tou-planiti-mesa-apo-haraktiristikes-fotografies> (3/3/2019)
- https://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/publications/dp435_o.pdf (3/3/2019)
- <https://www.oxfam.org/en/even-it/5-shocking-facts-about-extreme-global-inequality-and-how-even-it-davos> (3/3/2019)
- <https://www.paraskhnio.gr/%CE%B5%CE%BB%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84-%CF%84%CE%BF-356-%CF%84%CF%89%CE%BD->

%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AE%CE%BD%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%B4%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%8D%CE%B5%CE%B9-%CE%B1%CF%80%CF%8C/ (3/3/2019)

- <https://www.protagon.gr/themata/o-pagkosmios-xartis-tis-anisotitas-gia-to-2017-44341451389> (3/3/2019)
- https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/4li7bf/map_of_europe_an_countries_by_income_equalitygini/ (3/3/2019)
- https://www.researchgate.net/publication/301888996_Growing_inequalities_and_their_impacts_in_Greece (3/3/2019)
- https://www.sciencedaily.com/terms/social_inequality.htm (3/3/2019)
- <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S030438789390104U> (3/3/2019)
- <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0198971516301685> (3/3/2019)
- <https://www.synigoros-solidarity.gr/467/ftoxia> (3/3/2019)
- <https://www.thoughtco.com/sociology-of-social-inequality-3026287> (3/3/2019)
- https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=16&Itemid=10 (3/3/2019)
- https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=27339:sdg-1&catid=36:sgds-2016&Itemid=72 (3/3/2019)
- <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview> (3/3/2019)
- <https://www.worldbank.org/en/understanding-poverty> (3/3/2019)
- https://www2.hu-berlin.de/transcience/Vol5_No1_2014_1_15.pdf (3/3/2019)
- www.liberal.gr

